Edmondo de Amicis

Edmondo de Amicis

Cuore Inimă de copil

Această carte e, mai cu seamă, închinată copiilor din şcolile primare, care sunt în vârsta de la nouă până la treisprezece ani; ea s-ar putea intitula: Istoria unui an de şcoală, scrisă de un elev din clasa a III-a al unei şcoli orăşeneşti din Italia.

Când spunem că e scrisă de un elev din clasa a 3-a, nu voim să zicem că el a scris-o întocmai cum este aici tipărită. Dânsul însemna zi cu zi într-un caiet, după cum se pricepea, tot ce văzuse, simţise, cugetase: în şcoală şi afară din şcoală; iar la sfârşitul anului, tatăl său scrie aceste pagini după notele lui, silindu-se a nu schimba nimic din gânduri, ci a păstra, pe cât se poate, cuvintele fiului său.

Patru ani în urmă, acesta fiind în gimnaziu, îşi reciti manuscrisul şi mai adăuga prin el câte ceva de la sine, folosindu-se de amintirile sale încă vii, despre persoanele şi faptele din trecut.

Acum copii, citiţi şi voi această carte şi trag nădejde, că veţi fi mulţumiţi, ba chiar cred că vă va fi de folos.

OCTOMBRIE.

Întâia zi de şcoală.

Luni, 17.

Azi e întâia zi de şcoală! Ca un vis au trecut la ţară, cele trei luni de vacanţă! Mama m-a dus azi dimineaţă la şcoala Baretti, ca să mă înscrie în clasa a III-a primară; mi-era gândul tot la ţară şi mă duceam la şcoală cu inima rea. Pe toate uliţele mişunau copii; cele două librării erau pline de părinţi, care cumpărau: ghiozdane, caiete, condeie şi în faţa şcolii se grămădise atâta lume, încât portarul şi poliţistul

abia puteau să ţină orânduială la poartă. Pe când stam lângă poartă, simţii că-mi pune cineva mâna pe umăr; era profesorul meu din clasa a Ii-a, cel cu părul roşu şi zbârlit, vesel, ca de obicei. El îmi spuse:

— Va să zică, Enrico, iată-ne despărţiţi pentru totdeauna!

Lucrul acesta-l ştiam şi eu, dar cuvintele lui tot mă întristară.

Pătrunserăm cu greu. Domni, doamne, femei din popor, meşteşugari, ofiţeri, bunici, servitoare: fiecare cu câte un copil de mână şi cu certificatele de promovare în cealaltă, umpleau sala şi scara, făcând atâta zgomot încât părea că intrau la teatru. Revăzui cu plăcere sala cea mare din etajul de jos, cu uşile celor şapte clase, unde-mi petrecusem cei dintâi trei ani de şcoală.

Era gloată mare. Profesoarele treceau în sus şi în jos. Profesoara mea din clasa I superioară mă salută din uşa clasei sale şi-mi zise:

— Enrico, tu mergi acum la etajul de sus. N-am să te mai văd nici măcar trecând! Şi se uită la mine cu întristare.

În jurul directorului se aflau femei foarte îngrijorate, fiindcă nu mai erau locuri pentru copiii lor; băgai de seamă că barba lui era mai căruntă decât în anul trecut. Mi se păru că unii din băieţi crescuseră, alţii se îngrăşaseră.

În etajul de jos, unde se şi făcuse împărţirile, erau copilaşi din clasa I inferioară, care nu voiau să intre în clasă şi se opinteau ca nişte măgăruşi; trebuia să-i tragă înăuntru cu de-a sila. Unii fugeau; alţii, văzând pe părinţii lor că pleacă, începeau să ţipe şi aceştia erau siliţi să se înapoieze, ca să-i mângâie sau să-i ia cu dânşii.

Profesoarele nu mai ştiau unde le stătea capul. Pe frăţiorul meu îl înscriseseră în clasa profesoarei Delcati, pe mine în aceea a profesorului Perboni, la etajul de sus. La ora zece eram cu toţii în clasă: cincizeci şi patru la număr, erau numai vreo cincisprezece sau şaisprezece din camarazii mei din clasa a II-a, între care Derossi, acela care ia întotdeauna

premiul I. Ce mică şi tristă mi se păru şcoala pe lângă pădurile şi munţii unde-mi petrecusem vara!

Mă gândeam asemenea la profesorul meu din clasa a II-a. Ce bun era şi ce micuţ! Părea că este un şcolar de-ai noştri! El, mereu râdea cu noi. Ce rău îmi pare că nu-l mai văd aici cu părul lui cel roşu şi zbârlit! Profesorul de acum e înalt şi n-are barbă, părul îi e cărunt şi lung, are o dungă adâncă pe frunte. Glasul îi este gros, se uită ţintă la noi ca şi cum ar vrea să ne ghicească gândurile. Nu râde niciodată! Eu îmi ziceam în mine: „Asta e abia ziua dintâi, mai sunt încă nouă luni! Ce de muncă! Câte examene la sfârşitul lunilor! Ce de osteneală!” Îmi păru bine că găsii pe mama la uşa şcolii, căci simţeam nevoia de a mă arunca în braţele ei. Ea mi-a zis:

— N-ai grijă, Enrico, o să învăţăm împreună. Mă întorsei acasă cu inima bună. Dar tot nu mai am pe bunul meu profesor, care ne zâmbea aşa de blând şi vesel. Şcoala nu mi se mai pare aşa de frumoasă ca mai înainte!

Profesorul nostru.

Marţi, 18.

De azi dimineaţă îmi place şi profesorul nostru de acum. Pe când intram în clasă, unde el se şi afla pe catedră, şcolari de-ai lui, de acum un an, trecând pe la uşa clasei noastre, se opreau puţin, ca să-l salute.

— Bună ziua, domnule profesor!

— Bună ziua, domnule Perboni! Unii chiar intrau, îi strângeau mâna şi fugeau repede. Se vede că ei îl iubesc şi că s-ar întoarce bucuros la dânsul. El le răspundea:

— Bună ziua! Strângea mâinile ce i se întindeau, dar nu se uita la nimeni şi rămânea serios după fiecare salutare; dunga de pe frunte i se adâncea şi mai tare; sta întors spre fereastră, uitându-se la acoperişul casei din faţă; în loc de a se bucura de acele saluturi, părea că se simţea mâhnit.

După aceea se uită cu băgare de seamă la fiecare din noi. Se pogorî de pe catedră şi ne dictă plimbându-se printre bănci. Văzând pe un copil roşu la faţă şi cu chipul plin de

bubuliţe, încetă îndată de a mai dicta, se opri, apucă obrazul băiatului cu mâinile, îl privi adânc, îl întrebă ce are şi-i pipăi fruntea, ca să vadă dacă arde.

În timpul acesta, un băiat, care stătea la spatele lui, se ridică şi început să se strâmbe la el. El se întoarse fără de veste, băiatul se opri repede şi-şi plecă uşor capul, aşteptându-şi pedeapsa. Profesorul îi puse o mână pe cap şi îi zise numai atât:

— Să nu mai faci aşa! Apoi se sui iar pe catedră şi începu să dicteze. Când sfârşi de dictat, se uită câtva timp la noi fără a vorbi şi apoi ne zise încetinel cu glasul lui cel gros, dar blând: Ascultaţi, copii! O să petrecem un an împreună, să ne silim în toate chipurile, ca să-l petrecem bine. Învăţaţi şi fiţi buni! Eu n-am familie! Voi sunteţi familia mea! Acum un an trăia încă biata mea mamă: a murit şi ea. Am rămas singur! Vă am numai pe voi pe lumea aceasta! Nu mai am altă dragoste, alt gând, decât al vostru! Fiţi voi copiii mei! Eu vă iubesc; iubiţi-mă şi voi pe mine! N-aş dori să mă văd silit ca să pedepsesc nici măcar pe unul din voi. Arătaţi-mi că sunteţi băieţi de inimă. Şcoala noastră să fie o familie; voi să fiţi mângâierea şi fala mea. Nu vă cer să-mi făgăduiţi acestea prin vorbe; sunt sigur că în inima voastră fiecare din voi a şi răspuns „da”; de aceea vă şi mulţumesc!

Tocmai atunci intră portarul, ca să sune sfârşitul orei. Ieşiră cu toţii în linişte. Băiatul care se strâmbase la spatele profesorului, se apropie de el şi îi zise cu sfială:

— Iertaţi-mă, domnule profesor! Profesorul îl sărută pe frunte şi-i răspunse:

— Du-te, fătul meu!

O nenorocire.

Vineri, 21.

Anul a început cu o nenorocire. Azi dimineaţă, pe când mergeam la şcoală, spuneam tatălui meu, ce ne zisese profesorul, când deodată văzurăm o mulţime de lume grămădită la poarta şcolii. Tata zise îndată:

— Nu cumva să se fi întâmplat vreo nenorocire! Rău ar începe anul!

Abia am putut să intrăm! Sala era plină de părinţi şi de copii, pe care profesorii nu izbuteau să-i bage prin clase. Toţi stăteau cu faţa întoarsă către cancelaria directorului şi din toate părţile se auzea zicându-se: „Bietul băiat! Săracul Robetti!” Chipul gardistului şi capul pleşuv al directorului se zăreau pe deasupra capetelor, în fundul cancelariei. Puţin după aceea intră un domn cu pălăria înaltă; se auzi şoptindu-se: „E doctorul!”

Tata întrebă pe un profesor ce s-a întâmplat.

— O roată a trecut peste piciorul unui băiat, răspunse acesta; şi l-a frânt! Adăugă un altul.

Un băiat din clasa a II-a, pe când venea la şcoală prin uliţa Dora-Grossa, văzu că un băieţel din clasa 1 inferioară, scăpat din mâna mamei sale, căzuse în mijlocul străzii, tocmai când era să treacă un omnibuz. Băiatul alergă cu îndrăzneală, apucă copilul, îl dete la o parte dar nu avu timp să-şi tragă piciorul destul de repede şi roata omnibuzului îl călcă. E băiatul unui căpitan de artilerie.

Pe când ni se povesteau acestea, ne pomenirăm cu o doamnă, că intră ca o nebună în sală îmbrâncind lumea: era mama lui Robetti. O altă doamnă îi ieşi înainte şi se aruncă în braţele ei plângând: era mama copilului scăpat. Amândouă se repeziră în odaie şi se auzi îndată un ţipăt sfâşietor: „Pietro”, dragul mamei. În timpul acesta se opri o trăsură la poartă şi directorul ieşi pe pragul uşii ţinând în braţe pe băiatul rănit, care-şi rezema capul pe umărul lui; era galben la faţă şi cu ochii închişi. Se făcu o mare tăcere, numai plânsul bietei mame se mai auzea. Directorul, schimbat la faţă, se opri puţintel, ridică pe băiat în sus cu amândouă mâinile, ca să-l arate mulţimii grămădite. Atunci, profesori, profesoare, părinţi, băieţi: toţi şoptiră într-un glas:

— Să trăieşti, Robetti, dragă! El deschise ochii şi întrebă:

— Ce mi s-a făcut ghiozdanul? Mama copilului scăpat de primejdie i-l arătă plângând şi-i zise:

— Nu te teme, îl duc eu dragul meu îngeraş! Totodată sprijinea pe mama rănitului, care nu mai contenea din plâns. Ieşiră, aşezară binişor băiatul în trăsură şi porniră; iar noi, cu toţii, intrarăm prin clase în tăcere.

Băiatul calabrez.

Sâmbătă, 22.

Ieri, către seară, pe când profesorul ne spunea cum îi mai este bietului Robetti, care va fi silit să umble în cârje. Intră şi directorul ţinând de mână un şcolar înscris chiar acum. Băiatul era foarte oacheş la chip, cu părul negru, cu ochii mari şi vii, cu sprâncenele dese şi îmbinate. Purta haine închise şi era încins cu o curea neagră. Directorul îi spuse ceva profesorului la ureche şi plecă, lăsând pe băiat lângă dânsul. Băiatul se uită la noi cu ochii săi cei mari şi părea cam sfios. Profesorul îl luă de mână şi ne zise:

— Bucuraţi-vă că intră în şcoală un mic italian, născut la Reggio di Calabria, oraş ce se află la cinci sute de mile departe de aici.

Trebuie să primiţi cu drag pe un frate al vostru, care vine aşa de departe. El e născut pe un pământ glorios, care a dat Italiei oameni vestiţi şi îi dă necontenit muncitori vrednici şi soldaţi viteji; într-unul din cele mai frumoase ţinuturi ale patriei noastre, unde se află păduri întinse şi munţi înalţi, locuiţi de un popor deştept şi inimos. Iubiţi-l, aşa ca să nu simtă că e departe de locul său de naştere. Dovedi-ţi că un băiat italian în orice şcoală italiană ar pune piciorul, găseşte acolo numai fraţi!

După aceste cuvinte, ne arătă pe harta Italiei locul unde se află Reggio di Calabria, apoi strigă pe Derossi, acela care ia totdeauna premiul I. Derossi se ridică.

— Vino încoace! Îi zice profesorul. Derossi ieşi din bancă şi se duse la catedră, în faţa calabrezului. Tu, care eşti cel dintâi în clasă, îi spuse profesorul, dă în numele clasei întregi, noului camarad sărutarea de bunăvenire,

îmbrăţişarea copiilor din Piemont, copilului din Calabria. Derossi sărută pe calabrez, zicându-i cu glasul său cel limpede:

— Bine-ai venit! Calabrezul sărută şi el din toată inima pe Derossi. Toţi băieţii bătură din palme. Tăcere! Strigă profesorul, nu se aplaudă în şcoală! Totuşi se vedea că e mulţumit. Calabrezul era şi el voios. Profesorul îi arătă un loc şi-l duse la bancă. Apoi adăugă: Ţineţi bine minte, ceea ce vă spun. Pentru ca un băiat calabrez să fie la Turin ca la el acasă şi un băiat turinez, aşişderea în Calabria, ţara noastră s-a luptat cincizeci de ani şi treizeci de mii de italieni au pierit în aceste lupte! Iubiţi-vă unii pe alţii şi vă respectaţi! Acela care ar necăji pe acest camarad pentru că nu s-a născut în provincia noastră, n-ar fi vrednic să ridice ochii de la pământ, când trece un steag tricolor.

Îndată ce calabrezul se aşează la locul său, vecinii îi dăruiră peniţă, cadre şi un alt şcolar din banca din urmă îi trimise un timbru poştal din Suedia.

Camarazii mei.

Marţi, 23.

Băiatul care a trimis timbrul poştal calabrezului, îmi place mai mult decât toţi. Îl cheamă Garrone, e cel mai mare din clasă, e aproape de 14 ani. Are capul mare, e spătos şi bun la suflet; aceasta se cunoaşte când râde. S-ar zice că el cugetă ca un om mare! Acum cunosc mulţi din camarazii mei. Îmi mai place încă unul, Coretti; poartă o flanelă cafenie şi o căciulă de blană de pisică; e totdeauna vesel! Tatăl său, negustor de lemne, a fost soldat în războiul din 1860, în regimentul principelui Umberto. Se zice că are trei decoraţii. Mai avem în clasă şi un băiat cocoşat, micul Nelli, slab, plăpând şi galben la chip; este un altul foarte bine îmbrăcat, care-şi curăţă mereu fulgii de pe haină, îl cheamă Votini. În banca din faţa mea stă un băiat poreclit „Zidăraşul” (Muratorino), pentru că tatăl său este zidar; are un obraz rotund ca un măr şi nasul mic ca un ghemuleţ. E foarte mucalit, ştie să imite botul de iepure şi toţi îl rugăm

mereu să ne facă acea strâmbătură ca să râdem. El poartă o zdreanţă de pălărie ghemuită, pe care o bagă în buzunar ca pe o batistă. Lângă dânsul, în bancă, stă Garoffi, un fel de prăjină lungă şi uscată, cu nasul ca ciocul de cucuvea şi cu ochii mici; acesta face negoţ cu peniţe, cadre şi cutii de chibrituri; el îşi scrie lecţiile pe unghii, ca să le citească pe furiş. Mai este şi un domnişor, Carol Nobis, foarte mândru; el stă între doi băieţi ce-mi sunt foarte dragi. Unul este fiul unui lăcătuş, îmbrăcat cu o haină lungă de atârnă până la genunchi (e o haină de-a tatălui său); bietul băiat e galben ca ceara, încât crezi că e bolnav, nu râde niciodată şi e foarte sfios. Celălalt e cu părul roşu şi cu o mână uscată, pe care o ţine legată de gât. Tatăl său a plecat în America şi mama sa s-a făcut, de nevoie, precupeaţă de zarzavaturi.

Vecinul meu din stânga e un tip ciudat – Stardi – mic şi îndesat, mai că n-are gât, posac de nu-i scoţi o vorbă din gură. Pare că pricepe foarte cu greu, căci ascultă cu multă băgare de seamă pe profesor; nici nu clipeşte, sta cu fruntea încreţită, cu dinţii strânşi şi dacă unul din vecinii săi îl întreabă ceva în timpul când explică profesorul, întâia şi a doua oară nu răspunde, dar a treia oară dă cu piciorul.

Lângă dânsul stă un obraznic răutăcios, numit Frânţi; a fost dat afară de la o alt şcoală. Mai sunt şi doi fraţi îmbrăcaţi la fel, care seamănă unul cu altul ca două picături de apă; amândoi poartă pălării calabreze cu câte o pană de fazan.

Dar cel mai drăgălaş dintre toţi, acela care are mai multă iscusinţă, care şi în anul acesta va fi desigur cel dintâi din clasă, este Derossi. Profesorul i-a şi înţeles destoinicia; pe dânsul îl întreabă mereu. Mie însă mi-e foarte drag Precossi, băiatul lăcătuşului, acela cu haina lungă şi bolnăvicios. Se zice că tatăl său îl bate mereu; parcă îmi vine şi mie a crede, că prea e sfios; de câte ori cere vreo desluşire sau loveşte din nebăgare de seamă pe vreun băiat, zice îndată; „Iartă-mă!” Dar tot Garrone e cel mai cuminte şi mai bun.

O faptă generoasă.

Miercuri, 26.

Chiar azi dimineaţă Garrone ne dădu o dovadă de inima lui cea bună. Ajunsesem cam târziu la şcoală, fiindcă mă oprise profesoara de clasa I superioară, ca să mă întrebe la ce oră ar putea să vină la noi, acasă.

Profesorul nu venise încă şi trei sau patru băieţi necăjeau pe bietul Crossi, băiatul cu părul roşu şi cu mâna legată de gât, a cărui mamă e precupeaţă. Îl loveau cu liniile, îi azvârleau coji de castane în ochi şi îi ziceau mereu;

— Ciungule, slutule! Unii îl imitau, în bătaie de joc, cum îşi ţinea mâna legată de gât.

Sărmanul băiat stătea singur în fundul clasei şi nu zicea nimic; însă se uita când la unul, când la altul, parcă i-ar fi rugat, să-l lase în pace. Dimpotrivă ei se îndârjiră şi mai tare. Atunci Crossi începu să se roşească şi să tremure de necaz, dar tot răbda. Deodată, răutăciosul Frânţi se sui pe o bancă şi imită pe mama lui Crossi, cum îşi poartă coşurile cu zarzavaturi în mâini, când vine la poarta scolii, ca să aştepte pe fiul său.

Mulţi băieţi începură să râdă cu hohote; Crossi îşi pierdu cumpătul; apucă o călimară şi o azvârli din toate puterile în capul lui Frânţi.

Frânţi îşi plecă repede capul, iar călimara lovi în piept pe profesorul care tocmai intra în clasă.

Toţi şcolarii alergară speriaţi pe la locurile lor. Profesorul îngălbeni şi urcându-se la catedră îi întrebă supărat:

— Cine a azvârlit? Nimeni nu răspunse. Profesorul întrebă iarăşi, ridicând glasul: Răspundeţi, cine?

Atunci lui Garrone făcându-i-se milă de bietul Crossi, se sculă repede şi zise hotărât: „Eu!”. Profesorul se uită la el, se uită şi la ceilalţi şcolari, pe care îi văzu că stau minunaţi şi zise cu glasul potolit:

— Nu este adevărat! El adăugase, vinovatul n-o să fie pedepsit, să se ridice!

Crossi se sculă şi zise înecat de plâns:

— Mă băteau şi mă batjocoreau; de necaz mi-am ieşit din fire şi am azvârlit cu călimara!

— Şezi, zise profesorul. Să se scoale cei care l-au întărâtat. Patru elevi se sculară în picioare, plecându-şi capul.

— Aţi necăjit, le zise profesorul, pe un coleg care nu vă făcea nimic; aţi batjocorit pe un nenorocit; aţi bătut pe un neputincios, care nu este în stare să se apere. Aţi făcut una din faptele cele mai mişeleşti, care pot mânji o fiinţă omenească! Sunteţi nişte nemernici! Apoi coborî printre bănci, luă de bărbie pe Garrone, care stătea cu capul în jos şi se uita drept în ochii lui, zicându-i:

— Tu eşti un suflet bun!

Garrone, folosindu-se de împrejurare, şopti ceva la urechea profesorului care întorcându-se către cei patru vinovaţi, le zise cu asprime: „Vă iert!”

Profesoara mea din clasa I superioară.

Joi, 27.

Profesoara mea s-a ţinut de cuvânt; a venit azi pe la noi, tocmai când era să ies cu mama, să ducem ceva rufe unei femei sărace, recomandată într-un ziar milostivirii publice.

Profesoara mea nu venise de un an pe la noi; deci o primirăm toţi cu multă bucurie. Este tot aşa de slabă şi e tot cu vălul ei verde la pălărie, îmbrăcată foarte simplu şi pieptănată rău, căci n-are vreme, sărăcuţa, să se dichisească. Pare a fi şi mai şubredă decât în anul trecut şi are vreo câteva fire de păr alb, tuşeşte mereu.

Mama o întreabă:

— Cum o duci cu sănătatea? Mi se pare că nu prea te îngrijeşti!

— Aşi şi ce face asta, răspunse ea zâmbind, dar cu ochii trişti.

— Poate că prea vorbeşti tare! Adăugase mama, că te osteneşti prea mult cu copiii? Aşa şi e; glasul ei se aude întruna şi îmi aduc aminte de când eram în clasa ei, că vorbeşte tot mereu; vorbeşte ca să ţină copiii atenţi şi nu şade o clipă jos.

Eram sigur că o să vină pe la noi, ea nu-şi uită niciodată elevii; ţine cu anii minte numele tuturor.

În timpul examenelor de sfârşitul lunii aleargă la director, ca să-l întrebe ce note au luat copiii; îi aşteaptă la uşă şi le cere caietele de compoziţii, ca să vadă dacă au făcut progrese.

Mulţi, care sunt acum în gimnaziu, care poartă pantaloni lungi şi au ceasornice, merg la dânsa s-o vadă.

Azi venise la noi obosită, căci se întorcea de la o expoziţie de tablouri unde-şi dusese elevii, ca şi în anii trecuţi, când mergea cu ei în fiecare joi pe la muzee, ca să le explice şi să le arate toate lucrurile.

Biata profesoară! E şi mai prăpădită, dar tot veselă; când vorbeşte de şcoală îi creşte inima. Ea ceru să vadă patul (care acum este al fratelui meu) în care zăcusem aşa de greu acum doi ani; se uită lung la el fără ca să vorbească.

Rămase puţin la noi, căci avea de gând să meargă la un elev al ei, bolnav de pojar. Luase cu ea un pachet de caiete de corectat. Muncă pentru toată seara! Ba încă, înainte de a înnopta, trebuia să mai dea şi o lecţie de aritmetică unei prăvăliaşe.

— Ascultă, Enrico, zise ea, la plecare, mai iubeşti tu pe profesoara ta, acum când dezlegi probleme grele şi faci compoziţii lungi? După aceea mă sărută, plecă şi strigă încă din capul de jos al scării: Să nu mă uiţi, ştii! Enrico!

— Nu, buna mea profesoară, nu! N-o să te uit niciodată! Chiar când m-oi face mare, o să-mi aduc aminte de tine şi o să vin să te văd în mijlocul elevilor tăi.

De câte ori voi trece pe dinaintea unei şcoli şi voi auzi glasul unei profesoare, o să mi se pară că te aud pe tine şi o să mă gândesc la cei doi ani petrecuţi în clasa ta, unde am învăţat atâtea lucruri, unde te-am văzut de atâtea ori bolnavă şi ostenită, dar totdeauna sârguincioasă, totdeauna bună; mâhnită, când unul din noi lua o apucătură rea în ţinerea condeiului; tremurând de frică, când ne întrebau

inspectorii şcolari; veselă, când răspundeam bine; totdeauna blândă şi drăgăstoasă ca o mamă.

Nu, n-o să te uit niciodată, buna mea profesoară!

Într-un pod de casă.

Vineri, 28.

Ne duserăm ieri seară, cu mama şi cu soră-mea, Silvia, ca să dăm ceva rufe femeii sărace, recomandată în ziar. Eu luasem cu mine pachetul şi Silvia ţinea ziarul cu adresa şi iniţialele bietei femei.

Ne-am suit până sub acoperişul unei case înalte şi am intrat într-o sală lungă şi îngustă, în care dădeau mai multe uşi.

Mama bătu la cea din urmă. O femeie încă tânără, dar foarte slabă, veni să ne deschidă. Mi se păru că o mai văzusem undeva, tot cu basmaua cea albastră pe cap.

— Dumneata eşti persoana din ziarul cutare? O întrebă mama.

— Da, doamnă, eu sunt!

— Ţi-am adus nişte rufe.

Femeia începu să ne mulţumească imediat cu ochii plini de lacrimi.

Văzui într-un colţ al sălii un băieţel îngenuncheat dinaintea unui scaun şi întors cu spatele spre noi; mi se păru că scrie şi adevărat că scria, ţinând hârtia pe scaun şi călimara pe jos.

— Cum putea el oare să scrie în acea întunecime? Îmi ziceam în minte; când deodată recunoscui părul roşu şi hăinuţa de bumbac a lui Crossi, fiul precupeţei. Spusei aceasta la urechea mamei, în vreme ce femeia îşi aşează rufele.

— Taci! Îmi răspunse mama, de unde ştii că nu i-ar fi ruşine, văzând că miluiesc pe maică-sa? Nu-l striga!

Crossi, însă, se întoarse tocmai atunci spre noi; eu mă tulburai; el îmi zâmbi şi mama mă împinse spre el ca să-l sărut. Crossi se sculă şi mă luă de mână.

— Uite, doamnă, zise femeia, cum trăiesc aici cu băieţelul meu. Bărbatu-meu a plecat de şase ani în America şi eu, după alte nevoi, mai sunt şi bolnavă. Nu pot să văd de micul meu negoţ, ca să-mi câştig pâinea de toate zilele. Nu mi-a rămas nici măcar o măscioară pentru Pietro al meu, ca să aibă pe ce să-şi scrie temele, bietul băiat! Când aveam tejgheaua jos, la poartă, mai scria şi el pe ea, dar mi-a luat-o şi pe aceea. N-are nici măcar destulă lumină, ca să înveţe fără ca să-şi prăpădească ochii. Slavă Domnului, că pot să-l trimit la şcoală şi că primăria îi dă cărţi şi caiete. Bietul copil! Ce bine ar învăţa.

Mama îi dete tot ce avea în pungă, sărută pe băiat şi, când ieşirăm, îi curgeau lacrimile.

Avu dreptate să-mi zică:

— Vezi tu, copilul meu, ce de nevoi întâmpină bietul băiat, până să-şi înveţe lecţiile? Şi ţie, care te bucuri de toate înlesnirile, tot ţi-e grea cartea. Să ştii de la mine, Enrico că munca lui de o zi are mult mai mare preţ decât munca ta de un an. Aşa copii ar trebui să capete premiul I!

Şcoala.

Vineri, 28.

Da, dragul meu, Enrico, bine zicea mama, că ţi-e grea cartea! Văd că nu mergi la şcoală cu toată inima, cum mi-ar plăcea mie; şi-mi pare rău! Nu ştii cât de urâtă şi lungă ar fi toată ziua dacă n-ai merge la şcoală! După o săptămână, dezgustat de lenevia ta, n-ai să ştii ce să te faci de urât şi cum să te mai rogi de noi să te trimitem iar la şcoală. Toată lumea învaţă acum, fătul meu! Uită-te la meseriaşii care se duc la şcoală seara, după ce au muncit ziua întreagă; uită-te la femeile şi fetele din popor, care se duc să înveţe duminica, după ce au lucrat toată săptămâna; uită-te la soldaţii care-şi iau cărţile şi caietele în mână, când se întorc de la exerciţii zdrobiţi de osteneală.

Gândeşte-te la copiii muţi, la cei orbi, căci şi ei învaţă. Puşcăriaşii chiar, sunt siliţi să înveţe, să citească şi să scrie.

Închipuieşte-ţi că dimineaţa, când ieşi de acasă, aici, în oraşul tău, alţi treizeci de mii de băieţi se duc, ca şi tine, să se închidă, vreme de trei ceasuri, într-o clasă, ca să înveţe.

Mai mult! Gândeşte-te la sumedenia de copii care, aproape în aceeaşi oră, merg la şcoală în toate ţările din lume. Urmăreşte-i cu închipuirea cum se duc, străbătând potecile satelor, străzile zgomotoase ale oraşelor, mergând de-a lungul mărilor şi al lacurilor, când sub arşiţa unui soare dogoritor, când prin negură; în bărci, prin ţările străbătute de canaturi; călări, prin câmpiile întinse; cu sania, prin ţinuturile troienite de zăpadă; prin văi şi pe dealuri; prin păduri şi pâraie, suindu-se pe cărările singuratice ale munţilor; singuri sau mai mulţi împreună, toţi cu cărţile în mână îmbrăcaţi în mii de feluri, vorbind mii de limbi; din cele din urmă şcoli ale Rusiei, ca şi pierdute prin zăpezi, până la şcolile Arabiei umbrite de palmieri.

Mii şi milioane, toţi merg să înveţe, într-o sută de chipuri deosebite, cam aceleaşi lucruri. Închipuieşte-ţi acel furnicar de copii a o sută de popoare, acea nemărginită mişcare din care faci şi tu parte şi gândeşte-te că, dacă ar înceta acea mişcare, omenirea ar recădea în barbarie, căci această mişcare e însuşi progresul, speranţa şi fala lumii!

Înainte dar! Soldăţel al armatei celei mari! Cărţile sunt armele tale, clasa e escadronul tău, câmpul de bătaie e lumea întreagă şi izbânda e propăşirea omenirii. Ia seama, Enrico dragă, să n-ajungi un soldat netrebnic!

Tatăl tău.

Micul patriot padovan (Istorisire lunară)

Sâmbătă, 29.

Nu, n-am să fiu un soldat netrebnic; dar m-aş duce cu mai mare poftă la şcoală, dacă profesorul ne-ar povesti în fiecare zi câte o istorie ca cea de azi dimineaţă. Ne-a făgăduit să ne spună câte una în fiecare lună, să ne-o dea în scris şi să fie totdeauna istoria unei fapte frumoase şi adevărate a vreunui băiat.

Istoria de azi poartă titlul de „Micul patriot padovan”.

Iată faptul:

Un vapor francez plecă din Barcelona, oraş din Spania, către Genova. Erau pe punte: francezi, italieni, spanioli, elveţieni şi alţii. Printre aceştia se afla şi un băiat cam de unsprezece ani, singur şi rău îmbrăcat. El sta totdeauna de-o parte ca un sălbatic şi se uita posomorât la toţi. Cu drept cuvânt era el posomorât; deoarece cu doi ani înainte de aceasta, tatăl şi mama sa, ţărani dimprejurul Padovei, îl vânduseră unei căpetenii de comedianţi, care, după ce l-a învăţat câteva jocuri, dându-i multe ghionturi, bătăi şi răbdări, l-a luat cu dânsul prin Franţa şi prin Spania, buşindu-l mereu şi lăsându-l să moară de foame.

Când ajunseră la Barcelona băiatul ne mai putând să rabde bătăile şi foamea, ajuns fiind într-o stare vrednică de plâns, fugi de la călăul său şi alergă la consulul Italiei, ca să ceară ocrotire. Acesta, mişcat de nenorocirea lui, porunci să-l îmbarce pe acel vapor şi-i dete o scrisoare către prefectul din Genova, pe care îl rugă să trimită pe băiat la părinţii săi, la acei părinţi care îl vânduseră ca pe o vită! Bietul băiat era slab şi zdrenţăros! Îi deteră loc într-o cabină de clasa a II-a. Toţi se uitau la el cu milă şi-i făceau tot felul de întrebări, dar el nu răspundea nimănui. S-ar fi zis că el, pe toţi îi ura şi îi dispreţuia, aşa de tare îl înăspriseră bătăile şi lipsurile.

Cu toate acestea, trei călători izbutiră să-i dezlege limba prin multă stăruinţă şi multe întrebări. Băiatul îşi povesti viaţa îndrugând câteva cuvinte aspre, unele veneţiene, altele franceze şi spaniole.

Călătorii aceia nu erau italieni, totuşi îl înţeleseră şi pe de o parte, cuprinşi de milă, pe de alta, cam chefuiţi de vin, glumiră cu el şi, îndemnându-l să le mai spună câte ceva, îi deteră bani. Tocmai atunci intrau în salon alţi călători, domni şi doamne şi ei, ca să se arate şi mai darnici, mai scoaseră parale şi i le azvârliră băiatului pe masă, ca să sune, zicându-i: „Mai ia-i şi pe aceştia”. Băiatul băgă banii

în buzunar, le mulţumi cu jumătate de gură, într-un chip cam stângaci zâmbind acum pentru întâia oară.

Apoi se repezi la culcuşul său, trase în grabă perdeaua şi rămase liniştit, gândindu-se la nevoile ce întâmpinase până aici şi la norocul ce dădu peste el. Cu banii aceştia putea să cumpere ceva bun de mâncare, căci de doi ani răbda de foame. Ajungând la Genova, ar putea să-şi cumpere o haină, căci de doi ani era îmbrăcat numai cu zdrenţe; putea asemenea, ducându-i acasă, să fie primit de părinţii săi ceva mai bine, de cum ar fi fost dacă venea cu mâna goală. Acei bani erau pentru dânsul o mică avere; el se bucura numărându-i pe ascuns, după perdelele cabinei.

Cei trei călători, aşezaţi la o masă din mijlocul sălii, beau şi povesteau despre călătoriile lor, despre ţările ce străbătuseră şi din vorbă în vorbă ajunseră să povestească şi despre Italia. Unul din ei începu să se plângă de hoteluri; un altul, de drumurile de fier; şi câteşitrei, înfierbântându-se, începură să vorbească rău despre toate. Unul că i-ar plăcea mai bine, să călătorească în Laponia; un altul spunea că nu găsise în Italia decât hoţi şi pungaşi; un al treilea adăugă că slujbaşii italieni nu ştiu nici măcar să citească.

„Un popor ignorant!” zise cel dintâi. „Murdar” adăugase al doilea. „De tal…”, strigă cel de-al treilea; voia să zică tâlhari, dar n-apucă să-şi sfârşească vorba şi o ploaie de gologani căzu asupra lor, rostogolindu-se de pe masă pe jos cu un zgomot asurzitor. Câteşitrei se ridicară furioşi, se uitară în sus şi mai primiră încă un pumn de gologani în obraz.

Luaţi-vă banii înapoi! Zise micul padovan cu dispreţ, scoţându-şi capul de după perdeaua cabinei. Eu nu primesc pomană de la cei care îmi ponegresc ţara!

NOIEMBRIE.

Micul coşar.

Noiembrie, 1.

Ieri, către seară, m-am dus la şcoala de fete, care e lângă a noastră, ca să dau povestea băiatului podavan profesoarei

surorii mele, Silvia, căci dorea s-o citească. În acea şcoală sunt şapte sute de fete. Când sosii acolo, li se dădu drumul şi ieşeau vesele, pentru că aveau două zile de sărbătoare: ziua sfinţilor şi ziua morţilor. Văzui ceva frumos! În faţa şcolii, dincolo de uliţă, stătea un biet coşar mititel, rezemat de zid şi cu razul pe umăr, plângând amarnic, sărăcuţul!

Două sau trei fete se apropiară de el şi-l întrebară:

— Ce ai? De ce plângi aşa de tare? El nu le răspundea, plângea întruna. Dar spune-ne, ce ai, de ce plângi? Adăugase alte copile. Atunci el, ridicându-şi capul, ne arătă obrăjorul mic şi rotund, cu lacrimile ce-i curgeau şiroaie şi ne spuse că măturase coşurile la mai multe case şi pierduse banii din buzunar: o sută cincizeci de lire; ne arată şi ruptura buzunarului. Mi-e frică să mă duc acasă fără bani; mă bate stăpânul! Zise el plângând din ce în ce mai tare; apoi, deznădăjduit, îşi ascunse iarăşi faţa în mâini.

Copilele stăteau serioase şi se uitau la el.

În vremea aceea se apropiară alte fete, mari şi mici, sărace şi bogate, cu ghiozdanul în mână. Una din ele mai măricică şi cu o pană albastră în pălărie, scoase din buzunar zece lire şi zise:

— Eu n-am decât zece lire, hai să strângem mai mulţi! Şi eu am zece lire, zice alta îmbrăcată în roşu.

— Sper că vom aduna lesne suma, dacă o da fiecare câte ceva. Atunci începură să strige: Maria! Gigia! Caterina! Dă şi tu zece lire! Cine are bani să-i dea!

Unele aveau bani, ca să cumpere flori, sau caiete: îi deteră. Altele mai mici, deteră câte două lire. Acea cu pana albastră strângea banii şi îi număra tare.

— Cinci, zece, cincisprezece! Ei dragă, mai va, până să strângem suma! Mai va fi până să strângem suma! Una mai mare decât toate, care îşi da chiar aere de profesoriţă, înaintă şi dete cincizeci de lire. Toate celelalte o lăudară. Mai lipseau şaptezeci şi cinci de lire.

— Să aşteptăm pe fetele din clasa a IV-a, zise una. Ele au mai mulţi bani!

Numaidecât sosiră şi fetele celelalte şi într-o clipă suma se împlini.

Toate se grămădeau în jurul băiatului. Era o privelişte aşa de drăgălaşă să vezi pe mititelul coşar printre rochiţe de diferite colori, înconjurat de acea neîncetată fâlfâială de pene, de panglici şi cârlionţi! Suma trebuincioasă se împlinise de mult şi tot se strângeau bani. Fetiţele mai mici, care n-aveau bani, se furişau şi ele printre cele mari, ca să dea copilului bucheţele de flori: vroiau să-i dea şi ele ceva.

Deodată veni portăreasa strigând:

— Doamna directoare!

Fetele o luară la fugă, care în dreapta, care în stânga, cu un stol de păsărele.

Micul coşar rămase singur lângă zid, ştergându-şi ochii, vesel şi cu mânuşiţele pline de bani. Butonierele hăinuţei, pălăria, buzunarele lui, totul era numai bucheţele de flori şi altele se mai aflau multe risipite pe jos, la picioarele lui!

Ziua morţilor.

Noiembrie, 2.

Ziua aceasta e consfinţită pentru amintirea morţilor. Ştii tu, Enrico, la care morţi trebuie să te gândeşti astăzi? La aceia care au murit pentru voi, pentru copii. Câţi au murit şi câţi mai mor necontenit! Gânditu-te ai tu, vreodată ce de părinţi şi-au scurtat zilele muncind pentru copiii lor; ce de mame s-au coborât în mormânt înainte de vreme, sfârşite de lipsurile ce-şi impuneau ca să susţină pe copiii lor? Ştii tu ce de mame au pierit, s-au înecat, au înnebunit, pentru că le-au murit copiii? Gândeşte-te ce de profesoare au murit tinere, mistuite de ostenelile şcolii, fiindcă iubeau copiii şi nu se îndurau să se despartă de ei. Gândeşte-te la medicii care au murit de boli molipsitoare, pe care le-au înfruntat cu bărbăţie, ca să scape pe copii. Gândeşte-te la cei care în înecuri, în incendii, în timp de foamete, au dat copilului cea din urmă bucăţică de pâine, cea din urmă scândură de scăpare, cea din urmă funie ca să-l scoată din flăcări, şi au

murit fericiţi de sacrificiul lor, fiindcă au scăpat viaţa unui mic nevinovat!

Aceşti morţi sunt nenumăraţi; în fiecare cimitir odihnesc sute din aceste fiinţe sfinte, care, dacă ar putea să se scoale un minut măcar din mormânt, ar rosti fiecare numele unui copil, căruia i-au sacrificat plăcerile tinereţilor, liniştea bătrâneţilor, dragostea, mintea şi viaţa lor. Neveste de douăzeci de ani, bărbaţi în floarea vârstei, bătrâni de optzeci de ani, tineri: toţi martiri eroici şi necunoscuţi ai copilăriei atât de mari şi atât de nobili, încât pământul nu produce destule fiori câte ar trebui să presărăm pe mormintele lor!

Iată cum şi cât de mult sunteţi iubiţi, copiii mei!

Gândeşte-te, Enrico, cu recunoştinţă la acei morţi şi o să te faci mai bun şi mai iubitor către toţi aceia care te iubesc şi se ostenesc pentru tine, scump şi norocos copil al meu, care în ziua morţilor n-ai încă să plângi pe nimeni.

Mama ta.

Prietenul meu, Garrone.

Vineri, 4.

Am avut numai două zile de repaus şi tot mi s-a părut mult, fiindcă nu-l mai văzusem pe Garrone. Cu cât îl cunosc mai bine, cu atât îl iubesc mai mult. Tot aşa li se întâmplă şi celorlalţi băieţi, afară de cei mândri şi îngâmfaţi, care nu prea o duc bine cu el, căci el nu suferă mândria.

Când un băiat mare vrea să bată pe unul mic, acesta strigă îndată:

— Garrone! Şi cel mare nu-l mai bate, stă pe loc.

Tatăl lui e maşinist la drumul de fier. Garrone a început târziu să vină la şcoală, pentru că a fost doi ani bolnav.

Acum el este cel mai înalt şi mai voinic din toată clasa. Ridică o bancă numai cu o mână, mănâncă ţeapăn… Şi ce bun este!

Orice lucruri i s-ar cere: creion, gumă, hârtie, briceag, dă cu împrumut, sau dăruieşte de tot.

Nu râde, nici nu vorbeşte în timpul orei, stă la locul lui cu spinarea încovoiată, cu capul vârât între umeri, nemişcat în banca ce e prea strâmtă pentru dânsul. Când mă uit la el, îmi zâmbeşte uitându-se cu coada ochiului la mine, parcă mi-ar zice:

— Nu-i aşa, Enrico, noi suntem prieteni?

Câteodată-mi vine să şi râd; este aşa de mare şi de gros, încât hainele, mânecile, pantalonii, totul îi e prea strâmt pe trup şi prea scurt Pălăria îi stă pe vârful capului; pantofii îi sunt mari şi groşi, iar cravata îi stă mereu sucită la gât ca o funie.

Bietul Garrone! Cu toate acestea e destul să te uiţi la el numai o dată, ca să-l iubeşti. Toţi băieţii mici ar voi să stea în bancă lângă dânsul, pentru că-i apără. Ştie bine aritmetica şi îşi poartă cărţile legate cu o curea de piele roşie.

Are un cuţit cu mânerul de sidef, pe care l-a găsit acum un an în piaţa armelor. Într-o zi s-a tăiat cu el până la os, dar nimeni n-a ştiut la şcoală şi acasă n-a suflat o vorbă, de frică să nu-i sperie pe părinţi. Ştie de orice glumă şi nu se supără niciodată, dar când susţine ceva, apoi vai de acela ce i-ar zice:

— Nu e adevărat! Scântei îi scapără din ochi şi izbeşte cu pumnul în bancă de se cutremură totul.

Sâmbăta trecută dete cinci lire unui băiat din clasa I inferioară, care plângea în mijlocul uliţi, fiindcă îi furaseră banii şi nu mai avea cu ce să cumpere un caiet. Sunt trei zile de când lucrează la o scrisoare de opt pagini, împodobită cu desene făcute cu condeiul pe margini; vrea să o dea mamei sale de ziua ei. Mama lui vine des să-l ia de la şcoală; e înaltă şi grasă ca dânsul, dar are un chip plăcut.

Profesorul se uită la el cu blândeţe şi de câte ori trece pe lângă banca lui, îl bate cu mâna pe umeri, ca şi cum ar mângâia un pui de taur domolit. Eu îl iubesc foarte mult, sunt vesel când strâng în mâna mea, mâna lui cea groasă; ai crede că e o mână de om mare.

Sunt încredinţat că şi-ar pune viaţa în primejdie ca să scape pe vreun coleg de-al său şi că bucuros s-ar lăsa să fie ucis, ca să-l apere.

Lucrul acesta se vede lămurit în ochii lui! Şi măcar că şi cu glasul lui cel gros pare că tot ceartă şi bombăneşte, totuşi se simte că vorba lui iese dintr-un suflet bun şi milos.

Cărbunarul şi boierul.

Luni, 7.

Nu mă îndoiesc că Garrone nici nu s-ar fi gândit măcar, să zică vorbele pe care Carol Nobis le-a spus azi dimineaţă lui Betti. Carol Nobis e mândru, fiindcă tatăl său e boier mare; un domn înalt cu barba neagră, foarte serios. El vine în fiecare zi, să aducă pe fiul său la şcoală.

Ieri dimineaţă, Nobis se ceartă cu Betti, unul dintre cei mai mici, dintre fii unui cărbunar şi nemaiştiind ce să-i zică de necaz, tocmai fiindcă dânsul era de vină, strigă în gura mare:

— Tatăl tău este un calic!

Betti se înroşi ca focul, îl podidiră lacrimile, dar nu răspunse nimic; însă ajungând acasă spuse tatălui său. Cărbunarul, om mic şi înnegrit de cărbuni de sus până jos, veni cu copilul de mână la lecţia de după-amiază, ca să se plângă profesorului.

Pe când cărbunarul se jeluia profesorului şi noi toţi tăceam şi ascultam, tatăl lui Nobis, care, după obicei, se oprise în pragul uşii să scoată mantaua fiului său, auzind că e vorba de el, intră şi ceru deslușiri.

— Uite, domnule, ce s-a întâmplat, răspunse profesorul, meseriaşul acesta a venit să se plângă de fiul dumitale, Carol, care a zis azi dimineaţă fiului său:

— Tatăl tău este un calic!

Domnul Nobis îşi încreţi fruntea şi se roşi puţin, apoi întrebă pe Carol:

— Ai spus tu vorbele acestea?

Băiatul stătea în picioare, drept în mijlocul clasei, cu capul plecat dinaintea micului Betti şi nu zicea nimic.

Tatăl său, apucându-l de mână, îl împinse spre Betti, zicându-i:

— Cere-i iertare!

Cărbunarul voi să se împotrivească, zicând:

— Nu, nu, domnule! Dar domnul Nobis nu voi să-l asculte şi zise încă o dată fiului său:

— Cere-i iertare!… N-auzi?… Spune după mine: Iartă-mă, am zis nişte vorbe nesocotite şi nedemne împotriva tatălui tău, căruia tatăl meu se simte onorat de a-i strânge mâna!

Cărbunarul se împotrivi iarăşi, însă domnul Nobis stărui şi mai mult şi copilul zise încet, de abia i se auzea glasul:

— Iartă-mă, am zis nişte vorbe nesocotite şi nedemne împotriva tatălui tău, căruia tatăl meu se simte onorat de a-i strânge mâna!

După aceea, domnul Nobis întinse mâna cărbunarului care i-o strânse cu putere şi împinse pe fiul său în braţele lui Carol.

— Vă rog, domnule profesor, să puneţi pe aceşti doi băieţi în bancă unul lângă altul, zise domnul Nobis.

Când băieţii fură rânduiţi la locul cuvenit, tatăl lui Carol salută şi plecă.

Cărbunarul rămase câteva minute pe gânduri, uitându-se la cei doi copii, care stăteau alături; se apropie de bancă şi rămase uitându-se ţintă la Nobis cu o privire iubitoare şi plină de părere de rău, ca şi cum ar fi voit să-i spună ceva, dar nu zise nimic; întinse mâna, ca să-l mângâie şi nu cuteza; atinse numai uşor fruntea cu degetele cele groase. Se îndreptă după aceea către uşă, se întoarse încă o dată, ca să-l vadă şi plecă.

— Aduceţi-vă bine aminte ce aţi văzut, dragii mei copii, zise profesorul, aceasta e cea mai frumoasă lecţie din timpul anului…

Profesoara fratelui meu.

Joi, 10.

Fiul cărbunarului fusese şi şcolarul profesoarei Delcati, care a venit azi să vadă pe fratele meu bolnav. Ce de am mai

râs, când ne-a spus că mama băiatului acela, acum doi ani, îi adusese un şorţ plin cu cărbuni, ca să-i mulţumească, fiindcă dăduse medalie fiului ei. Sărmana mamă stăruia mereu să-i primească cărbunii şi mai că plângea când se văzu silită să se întoarcă înapoi cu povara. Ne mai spuse şi despre o altă femeie, care i-a adus un bucheţel de flori foarte greu, pentru că în mijlocul lui pusese un fişic de gologani.

Am petrecut minunat cu dânsa şi frăţiorul meu, care până atunci nu voise cu nici un chip, să ia doctoria, de dragul ei a luat-o. Câtă răbdare trebuie să aibă cineva cu copii din clasa I inferioară, toţi ştirbi ca nişte unchiaşi, de nu pot nici măcar să pronunţe curat literele r şi s. Apoi, unul tuşeşte, altuia îi curge sânge din nas, unul îşi pierde pantofii pe sub bănci, altul plânge fiindcă s-a înţepat cu o peniţă, un al treilea se vaită că a greşit cumpărând un caiet nr. 2 în loc de un caiet nr. 1. Cincizeci de copii într-o clasă care nu ştiu boacă, cu nişte mânuşiţe mititele şi plăpânde cu care trebuie să ţină condeiul, ca să scrie. Buzunarele lor sunt pline: cu stafide, cu năut, cu nasturi, cu dopuri de sticluţe, cu pietricele şi cu tot felul de mărunţişuri. Profesoarele sunt silite să-i caute, căci îşi ascund nimicuri de acelea chiar şi prin pantofi. Pe lângă acestea, sunt neastâmpăraţi şi nebăgători de seamă; când intră o muscă zbârnâind pe fereastră, îi vezi pe toţi cu ochii în sus.

Vara vin la şcoală: cu flori, cu iarbă, cu gândaci care zboară prin clasă, cad în călimări, ies plini de cerneală şi se plimbă pe caiete de le mâzgălesc peste tot.

Profesoara e silită să fie pentru ei ca o mamă: să-i ajute ca să se îmbrace; să-i lege la deget, când se înţeapă; să le ridice căciuliţele de pe jos; să observe să nu-şi schimbe paltoanele la ieşire, căci atunci zbiară şi strigă. Bietele profesoare! Ba mai vin şi mamele să se plângă:

— Cum se poate, domnişoară, băiatul meu şi-a pierdut condeiul!

— Dar de ce nu învaţă nimica fiul meu, domnişoară?

— De ce n-ai dat menţiune lui Costică al meu? Învaţă foarte bine!

— De ce nu porunceşti să bată cuiul acela de la bancă? Ionel al meu şi-a rupt pantalonii!

Profesoara fratelui meu se supără cam rău câteodată cu copiii, îşi pierde răbdarea, îi ceartă, dar are o inimă aşa de bună! Îi pare rău când e silită să-i certe şi, după puţin timp, nu o rabdă inima şi mângâie pe copilul certat. Chiar pe câte un ştrengar îl goneşte din şcoală pentru câteva zile, tot cu inima îndoită. Se supără pe părinţii care pedepsesc copiii lăsându-i nemâncaţi. Profesoara Delcati e tânără şi înaltă, oacheşă, vioaie, se îmbracă bine şi este îndemânatică la toate. Are o inimă aşa de bună: orice nimic o înduioşează.

— Nu e aşa? Copiii te iubesc! I-a zis mama.

— Unii da! Însă cum sfârşesc şcoala, cei mai mulţi nici nu se mai uită la noi, răspunse profesoara. Când trec la profesori le este ruşine că au învăţat la noi, la profesoare! Şi crede-mă, după ce am iubit şi am îngrijit aşa un copil, timp de doi ani, ne vine greu să ne despărţim de el. Uneori zicem de câte unul:

— Sunt încredinţată că acesta mă iubeşte, n-o să mă uite.

— Trec vacanţele, venim iarăşi la şcoală, îl vedem, alergăm după dânsul, îl chemăm… Aş! El nici că mai întoarce capul spre noi!

Aici, profesoara se înduioşă, se sculă cu ochii plini de lacrimi şi sărutând pe frăţiorul meu, îi zise:

— Dar tu, micuţule, n-o să te porţi astfel, n-o să întorci capul, când mă vei vedea. Nu-i aşa? N-o să te lepezi de buna şi de sărmana ta prietenă!

Mama.

Joi, 10.

Fiu meu, azi în faţa profesoarei fratelui tău nu te-ai purtat cu respectul cuvenit mamei tale. Să nu cumva să ti se mai întâmple astfel; cuvântul m-a atins la inimă. Pe dată mi-am adus aminte că mama ta, acum câţiva ani, a stat, mai multe nopţi de-a rândul aplecată spre micul tău pat, măsurându-ţi

răsuflarea, vărsând lacrimi amare, gândindu-se cu groază că ai putea să mori. Mi-era teamă să nu-şi piardă minţile! Amintindu-mi aceasta, mi-a fost necaz pe tine! Tu să mâhneşti astfel pe mama ta? Pe mama ta, care ar da un an de fericire, ca să-ţi cruţe o durere de un ceas! Care ar cerşi pentru tine! Care s-ar lăsa să fie omorâtă, ca să-ţi scape viaţa! Ascultă, Enrico, întipăreşte bine în minte zisele mele!

Închipuieşte-ţi că-ţi sunt ursite în viaţă multe zile grele, dar cea mai grea, cea mai amară va fi aceea în care vei pierde pe mama ta!

Când vei fi bărbat încercat în toate nevoile vieţii, o vei chema de mii de ori, cuprins de o dorinţă nespusă de a auzi măcar un singur moment glasul ei, de a o vedea iarăşi cu braţele deschise, ca să te arunci în ele, plângând ca un sărman copil fără ocrotire şi fără încurajare. Cum îţi vei aduce aminte, nenorocitule, de cea mai mică scupărare ce-i vei fi pricinuit şi cu câtă remuşcare le vei plăti pe toate. Să nu speri o viaţă senină, dacă ai mâhnit vreodată pe mama ta. Poţi să te căieşti, să-i ceri iertare, să te gândeşti la dânsa cu cuvioşie! În zadar! Conştiinţa nu-ţi va da pace, vedenia aceea dulce şi duioasă va avea totdeauna pentru tine o expresie de mâhnire şi de înfruntare, care-ţi va chinui sufletul.

Enrico, dragul tatei, fereşte-te de un aşa chin! Află, fătul meu, că iubirea către mamă e cea mai sfântă din iubirile omeneşti! Vai de acela care o necinsteşte! Ucigaşului, care îşi respectă mama. Tot îi mai rămâne ceva cinste în suflet, pe când cel mai glorios dintre bărbaţi, care o amăreşte şi o batjocoreşte, este o fiinţă nemernică! Să nu-ţi mai iasă vreodată din gură un astfel de cuvânt, către aceea căreia îi datorezi lumina zilei şi când, din nebăgare de seamă, ţi s-ar mai întâmpla ceva, nu frica de tatăl tău, ci avântul inimii tale să te arunce la picioarele ei, rugând-o să-ţi şteargă cu un dulce sărutat semnul nerecunoştinţei de pe frunte.

Te iubesc mult, fiul meu, eşti cea mai dulce speranţă a vieţii mele; cu toate acestea, aş voi mai bine să te văd mort,

decât nerecunoscător către mama ta! Fii cuminte şi în timp de câteva zile, să nu-mi aduci mângâierile tale, căci n-aş putea să ţi le întorc cu inima toată!

Tatăl tău.

Camaradul meu, Coretti.

Duminică, 18.

Tata m-a iertat. Eu însă, tot aveam inima îndoită şi mama, ca să mă facă să mai uit, mă trimise cu fiul cel mare al portarului, să mă plimb pe Corso (Bulevardul oraşului). Pe la jumătatea drumului, când treceam pe lângă un car cu lemne, ce stătea dinaintea unei prăvălii, auzii pe cineva strigându-mă pe nume; era Coretti, camaradul meu, acela cu flaneluţa cafenie şi cu căciuliţă de blană de pisică. Sărăcuţul, era asudat şi obosit de tot, căci ducea în spinare o sarcină de lemne. Un om ce se afla în car îi dădea lemnele rând pe rând. El le căra în prăvălia tatălui său şi le grămădea cu grabă într-un colţ.

— Ce faci Coretti, îl întrebai eu.

— Nu vezi? Îmi răspunse el, întinzând mâinile ca să mai prindă alt rând de lemne, îmi repet lecţia!

Eu râsei. El, însă, vorbea serios şi, ţinând lemnele cu amândouă mâinile, începu să rostească umblând: Verbul variază după: persoană, număr şi după timpul când se petrece lucrarea…, aşează lemnele şi reîncepu: şi după modul cum se face lucrarea…, întorcându-se de la car cu un alt braţ de lemne: după persoana în care lucrarea este înfăţişata.

Aceasta era lecţia noastră de gramatică pentru a doua zi.

— Ce mă fac! Îmi zise el, mă folosesc de timp. Ce vrei? Omul face cum poate! Tata a plecat cu rândaşul după o afacere. Mama e bolnavă. Trebuie să descarc eu lemnele şi totodată îmi repet gramatica. Ştii că e grea lecţia de azi? Nu-mi intră în cap cu nici un chip! Apoi zise către omul cu carul:

— Tata a spus că o să se întoarcă pe la şapte, vino atunci să-ţi plătească! Carul porni. Haide! Nu vii puţin în prăvălie?

Îmi zise el. Intrai: era o odaie mare, plină cu lemne şi mănunchiuri de surcele; un cântar era aşezat deoparte.

— Crede-mă că am muncit zdravăn azi, adăugă Coretti, sunt silit să-mi învăţ lecţia pe apucate. Îmi scriam propoziţiile, când intră cineva, ca să cumpere lemne. M-am aşezat iar la scris; iată că vine carul. Am fost nevoit azi de dimineaţă, să merg de două ori la târgul de lemne, tocmai acolo, în piaţa Veneţiei. Nici nu-mi mai simt picioarele şi vezi ce umflate îmi sunt mâinile? Ce m-aş face dacă ar trebui să desenez azi! Vorbind astfel, mătura frunzele uscate şi aşchiile care stăteau risipite pe podea.

— Ia spune-mi, Coretti, unde îţi înveţi lecţiile? Îl întrebai. Negreşit că nu aici, răspunse el, vino de vezi. Mă duse într-o odăiţă din dosul prăvăliei, care serveşte totdeodată de bucătărie şi de sufragerie, cu o măsuţă într-un colţ, pe care erau aşezate: cărţile, caietele şi lucrarea începută.

— Uite, zise el, rămăsesem, la răspunsul al doilea: din piele se fac încălţăminte, cingători, chingi… Am să adaug: geamantane, sipete. Luă condeiul în mână şi scrie mai departe cu frumoasa lui caligrafie.

E cineva aici? Se auzi strigând din prăvălie. Era o femeie, care venea să cumpere surcele.

— Îndată! Răspunse Coretti, sărind de pe scaun; apoi cântări mănunchiurile, luă paralele, alergă la registru, ca să înscrie vânzarea şi se întoarse la lucrarea lui zicând: Ia să vedem dacă voi putea să sfârşesc periodul! Şi începu să scrie: saci de călătorie, raniţe pentru soldaţi!

— Aoleo! Cafeaua dă în foc! Strigă el deodată şi alergă la vatră, să tragă ibricul la o parte.

— E cafeaua mamei, îmi zise el, am fost silit să învăţ cum se face… Aşteaptă-mă puţin să i-o duc! Ba vino şi tu; mamei i-ar părea bine să te vadă. E în pat de şapte zile, biata mamă!

— Arşi! Tot mereu mă ard la deget cu ibricul ăsta! Ce să mai adaug după raniţele soldaţilor?… Trebuie să mai găsesc ceva şi nu-mi vine deloc în minte.

— Hai la mama!

Deschise o uşă şi intrarăm într-o odaie tot aşa de mică. Mama lui Coretti era culcată într-un pat mare şi legată cu un tulpan la cap.

— Ţi-am adus cafeaua, mamă! Zise Coretti, dându-i ceaşca. Băiatul ăsta e un camarad de-al meu.

— Bine, domnişorule, zise buna femeie, bravo, drăguţule! Vii să cercetezi pe bolnavi, nu-i aşa?

În vremea aceea, Coretti aşeza pernele de la spatele mamei sale, trăgea plapuma, aţâţa focul, gonea pisica de pe dulap.

— Îţi mai trebuie ceva mamă? Întrebă el, luându-i ceaşca goală.

— Ai luat două linguri de sirop? Când s-o isprăvi, dau e fugă până la spiţerie. Lemnele sunt descărcate. Pe la patru o să pun carnea la foc, după cum m-ai învăţat dumneata şi când o trece pe aici femeia cu unt, o să-i dau patruzeci de lire. Nu te îngriji, mamă, totul merge strună.

— Îţi mulţumesc, Coretti, răspunse femeia, dragul mamei la toate se gândeşte!

Biata bolnavă îmi dete o bucăţică de zahăr. După aceea, Coretti îmi arată o mică poză; era portretul tatălui său în uniformă militărească; avea pe piept medalia Virtutea militară câştigată la 1866 în regimentul prinţului Umbert.

Seamănă la chip cu fiul său, are ochi tot aşa de vii, zâmbetul tot aşa de vesel.

Ne întoarserăm în bucătărie.

— Am mai găsit ceva, zise Coretti şi adăugase pe caiet: se fac hamuri de cal.

— O să fac diseară ce mi-o mai rămâne din lecţii, căci am de gând să mă culc târziu. Bine de tine, că ai atâta timp, ca să înveţi şi îţi mai rămâne şi de plimbare!

Coretti este totdeauna un sprinten şi harnic copil.

Intrând în prăvălie, aşează lemnele pe capră şi începu să le taie în două cu fierăstrăul, zicând: „Iată gimnastică!… Mai bună decât întinderea braţelor înainte…”

— Aş vrea, când s-o întoarce tata, să găsească toate lemnele tăiate: ce mulţumit ar fi!

Atâta numai că, după ce tai lemne fac nişte t şi l de parcă sunt şerpi. Bine zice profesorul; dar ce să-i fac? Am să-i spun curat, că am fost silit să muncesc cu mâinile. Dar ce m-ar bucura mai mult, ar fi să văd pe mama sculată. Azi, slavă Domnului, îi este ceva mai binişor. Gramatica o s-o învăţ mâine, în zori de zi. Iacă şi carul cu butuci! La muncă, băiete!

O cărucioară plină cu butuci se opri dinaintea prăvăliei. Coretti alergă la uşă să vorbească cu căruţaşul. După aceea, întorcându-se, spre mine, îmi zise:

— Acum nu mai pot sta de vorbă cu tine, să ne vedem sănătoşi, prietene, mâine! Ce bine îmi pare că ai venit să mă vezi! Plimbare bună! Bine de tine.

Mă strânse de mână şi se apucă să care butuci, începând iarăşi să alerge de la car la prăvălie, cu faţa rumenă ca un trandafir, sub căciula lui de blană de pisică, voios şi sprinten, încât ţi-era drag să te uiţi la el.

— Ferice de tine! Strigă el încă o dată.

— Nu, Coretti, nu! Tu eşti mai fericit: tu, căci înveţi şi munceşti mai mult decât mine: tu, fiindcă ai dat ajutor părinţilor tăi: tu, dragul meu camarad, pentru că eşti bun, de mii de ori mai bun decât mine!

Directorul.

Vineri, 18.

Coretti era vesel azi de dimineaţă, fiindcă profesorul lui de clasa a II-a, Coatti, venise să asiste la examenul de sfârşitul lunii.

Profesorul acesta e un om mare cât un munte, cu părul des şi creţ, cu barba neagră, cu ochii căprui şi cu un glas gros şi tare. El ameninţă necontenit pe copii, că are să-i facă mii de fărâme, că are să-i ducă de urechi la secţie; cu toate acestea nu pedepseşte pe niciunul; din contră zâmbeşte pe ascuns, pe sub mustaţă.

Profesorii noştri sunt opt cu domnul Coatti, socotind şi pe un suplinitor, care n-are încă barbă şi e aşa de mic, încât pare că e un băieţandru.

Un profesor din clasa a IV-a umblă şchiopătând, înfăşurat totdeauna într-un tartan de lână; este copleşit de reumatisme. Bietul om a căpătat acele dureri, când era învăţător rural, într-o şcoală aşa de umedă încât curgea apa pe pereţi. Un altul, tot din a IV-a, e bătrân, cu părul alb de tot. Acesta a fost profesor la o şcoală de copii orbi.

Unul dintre profesori este totdeauna dichisit, poartă ochelari şi are mustăţile blonde. Acestuia i s-a dat porecla de Avocăţelul, fiindcă îşi luase bacalaureatul şi, fiind învăţător, studiase în acelaşi timp şi dreptul. El a făcut o carte în care arată cum trebuie să se scrie literele.

Profesorul care ne învaţă gimnastica, are un chip cu totul soldăţesc. A fost în bătălii alături cu Garibaldi şi are la gât semnul unei lovituri de sabie, căpătată în bătălia de la Milazzo.

Directorul nostru e un om înalt, pleşuv, cu barba lungă şi căruntă, poartă ochelari legaţi cu aur şi este îmbrăcat totdeauna în haine negre, încheiate până la gât. Ce bun e cu băieţii! Când îi cheamă în cancelarie, ca să-i dojenească, el nu-i ceartă, îi ia de mână, îi povăţuieşte încetinel, zicându-le că ar fi mai bine să fie cuminţi, că trebuie să se căiască şi să promită că o să fie ascultători. Le vorbeşte cu atâta blândeţe şi cu un glas aşa de lin, încât toţi ies de acolo cu ochii plini de lacrimi, impresionaţi mai tare decât dacă ar fi fost pedepsiţi. Bietul director! E totdeauna dimineaţa cel dintâi la postul său, ca să aştepte pe şcolari şi să vorbească şi cu părinţii. La ieşire, după ce pleacă ceilalţi profesori, el tot se mai învârteşte pe lângă şcoală, ca să vadă nu cumva să treacă vreo trăsură peste copii, nu cumva să se oprească băieţii pe uliţă, să se joace şi să-şi umple ghiozdanele cu nisip şi cu pietricele.

Îndată ce-l zăresc la colţul vreunei străzi, copiii fug în toate părţile, încetând deodată de a se mai juca de-a

arşicele sau de-a mingea. El îi ameninţă de departe cu degetul, dar tot cu aceeaşi privire iubitoare şi tristă. Mama spune că nu I-a mai văzut nimeni râzând de când i-a murit băiatul, care intrase voluntar în armată. Ţine portretul său pe masă, în cancelaria direcţiunii, ca să-l aibă totdeauna dinaintea ochilor.

După acea nenorocire, voia să se retragă din slujbă: scrisese chiar petiţia prin care cerea primăriei, ca să-l scoată la pensie şi, fiindcă îi părea rău să lase pe copii, amâna zi după zi, ca să o trimită. Mai deunăzi se hotărâse. Tatăl meu, care stătea de vorbă cu dânsul în cancelaria direcţiei, îi zicea:

— Ce păcat, domnule director, că-ţi ceri retragerea!

Tocmai atunci intră în cancelarie un om, ca să înscrie pe copilul său la şcoala noastră, fiindcă se mutase în suburbia aceea. Îndată ce directorul zări pe băiat, făcu o mişcare de surprindere, se uită bine la el, apoi la portretul fiului său; se mai uită iarăşi la copil trăgându-l lângă dânsul şi ridicându-i obrazul, apoi zise:

— Bine! Înscrise pe băiat, conduse pe tată şi pe fiu şi rămase câtva timp pe gânduri.

— Ce păcat că te retragi! Zise încă o dată, tatăl meu.

Atunci, directorul luă petiţia ce conţinea cererea sa de retragere, o rupse în două şi zise: „Rămân!”

Soldaţii.

Marţi, 22.

Fiul directorul era voluntar în armată, când a murit; de aceea bietul tată, când ieşim de la şcoală, merge întotdeauna să vadă soldaţii trecând pe bulevard. Ieri trecea un regiment de infanterie.

Vreo cincizeci de băieţi începură să sară împrejurul muzicii militare, cântând şi bătând tactul cu liniile pe ghiozdane şi pe caiete. Noi, mai măricei, şedeam la o parte pe trotuar şi priveam, adică: Garrone, care e strâns în hainele lui cele înguste, muşcă dintr-un codru de pâine; Votini, acela care este totdeauna frumos îmbrăcat; Precossi,

băiatul lăcătuşului, ce poartă costumul tatălui său; Calabrezul, Zidăraşul, Crossi, răutăciosul Frânţi şi Robetti, fiul căpitanului de artilerie, acela care a scăpat pe micul copil de sub roţile omnibuzului şi care acum se reazemă în cârje.

Frânţi râse în faţa unui biet soldat, care şchiopăta, dar deodată simţi o mână grea pe umărul său; se întoarse: era directorul.

— Bagă de seamă, îi zise el, când îţi baţi joc de un soldat, care este în rând şi nu poate nici să-ţi răspundă, nici să se răzbune, este tocmai ca şi cum ai râde de un om legat; e o înjosire şi o mişelie!

Frânţi se făcu nevăzut. Soldaţii treceau patru câte patru, asudaţi şi plini de praf; iar puştile lor luceau la soare. Directorul ne zise:

— Să-i iubiţi pe soldaţi, copiii mei, ei sunt apărătorii noştri şi dacă mâine o armată străină ne-ar ameninţa ţara, ei ar merge bucuros să moară pentru ea! Şi ei sunt încă nişte copii, au numai câţiva ani mai mult ca voi, se duc şi ei la şcoală; printre dânşii, ca şi printre voi, se află băieţi din toate părţile Italiei. Uitaţi-vă la ei, îi putem cunoaşte după chip, trec sicilieni, sardinezi, napolitani, lombarzi.

Acesta este un regiment vechi, dintr-acelea care s-au luptat la 1848. Nu sunt tot aceiaşi soldaţi, însă steagul e acelaşi. Câţi au murit pentru patrie în jurul acelui steag cu douăzeci de ani înaintea naşterii voastre!

— Uite-l, strigă Garrone.

În adevăr că şi văzurăm steagul la o mică depărtare, înaintând pe deasupra capetelor.

— Ascultaţi, copii! Zise directorul, când va trece steagul tricolor, faceţi salutul militar cu mâna la frunte.

Steagul rupt şi decolorat, cu medaliile agăţate de mâner, trecu pe dinaintea noastră ţinut de un ofiţer. Noi, toţi băieţii, duserăm deodată mâna la frunte. Ofiţerul ne privi surâzând şi ne întoarse salutul.

— Să trăiţi băieţi, strigă un glas la spatele nostru. Ne întoarserăm şi văzurăm un domn bătrân cu decoraţia albastră a războiului din Crimeea la butoniera hainei. Era un ofiţer în retragere.

— Noroc să vă dea Dumnezeu! V-aţi purtat cum se cuvine, copiii mei!

În timpul acesta, muzica regimentului cotea pe altă stradă, înconjurată de o mulţime de băieţi şi o suită de strigăte vesele însoţeau sunetul trâmbiţelor, ca un cântec de război.

— Dragi băieţi! Zise încă o dată bătrânul ofiţer, uitându-se la noi, acela care de mic respectă steagul, va şti să-l apere când va fi mare!

Apărătorul lui Nelli.

Nelli, cocoşatul cel mic, stătea şi el cu noi ieri şi se uita la soldaţi. Sărmanul se uita la ei cu mândrie; ai fi zis că se gândea: „De ce nu pot să mă fac şi eu soldat!” Ce bun e bietul băiat! Învaţă binişor, dar e aşa de galben la faţă şi de nevoiaş! Abia poate să răsufle!

Mama lui e mărunţică şi blondă, se îmbracă totdeauna în haine negre. Vine regulat în fiecare zi şi-l ia de la şcoală, îndată ce se sfârşesc lecţiile, ca să-l apere de îmbulzeala ce se face când ieşim toţi de prin clase. Biata femeie! Ţi se face milă, când o vezi cu ce drag îl mângâie mereu. În cele dintâi zile, băieţii îşi băteau joc de el, fiindcă este cocoşat; îl necăjeau, îl băteau cu ghiozdanele pe spate şi el sărăcuţul, nu se supăra, nu spunea nimic mamei sale, ca să n-o mâhnească, aflând că copilul ei este batjocura camarazilor lui.

Câteodată, însă, când îl necăjeau prea afară din cale, plângea în tăcere, rezemându-şi fruntea de bancă. Sunt acum câteva săptămâni de când, Garrone se supără cumplit, sări în sus ca un glonţ şi strigă:

— Vai de acela care va mai îndrăzni să-şi bată joc de Nelli! O să-i trântesc nişte palme de-i vor scăpăra şi fălcile!

Frânţi se făcu imediat că nu înţelege şi dete un ghiont lui Nelli. Garrone se ţinu de vorbă şi-i trase o palmă straşnică.

De atunci nu mai pune nimeni mâna pe Nelli şi, ca să fie şi mai bine ocrotit de Garrone, profesorul l-a aşezat în bancă, lângă el. Ţi-e mai mare dragul, să-i vezi cum s-au împrietenit. Nelli îl iubeşte din toată inima pe Garrone; cum vine la şcoală îl caută din ochi şi n-ar pleca, Doamne fereşte, fără ca să-şi ia ziua bună de la el.

Garrone se poartă tot aşa cu Nelli. Când îi cade cartea sau creionul, ştiind că bietului băiat îi e greu să se aplece, se pleacă dânsul să i le dea. Îl ajută să-şi aşeze lucrurile în ghiozdan, să se îmbrace cu paltonul, în sfârşit, îi înlesneşte toate. Nelli are un adevărat cult pentru Garrone şi când îl laudă profesorul, se bucură mai mult decât dacă l-ar lăuda pe el. Mi se pare că Nelli a spus toate acestea mamei sale, căci iată ce mi s-a întâmplat să văd azi dimineaţă. Profesorul mă trimisese să duc directorului programa studiilor, cam cu o jumătate de oră înainte să se sune de ieşire. Eram încă în cancelarie, când intră o doamnă scundă, blondă şi îmbrăcată în negru. Recunoscui pe mama lui Nelli. Ea salută pe director şi îi zise:

— Domnule director, te rog să-mi spui dacă în clasa copilului meu este un băiat pe care-l cheamă Garrone?

— Da, este! Îi răspunse directorul. S-ar putea să trimiţi ca să-l cheme? Aş dori ca să-i spun ceva.

Directorul trimise pe portar după Garrone, care sosi şi se opri în pragul uşii, cuprins de mirare.

Doamna Nelli, cum îl văzu, alergă la el, îl luă de gât şi-l sărută de mai multe ori, cu mare dragoste; apoi zise:

— Tu eşti Garrone? Tu eşti apărătorul şi prietenul bietului meu băieţel? Tu eşti?

Apoi căută repede prin buzunare, prin pungă, şi, negăsind nimica, îşi dezlegă de la gât un lănţişor cu o cruciuliţă şi-l atârnă de gâtul lui Garrone, drept sub cravată, zicându-i:

— Primeşte-l, te rog, drăguţule, spre amintirea unei mame recunoscătoare, care-ţi mulţumeşte din suflet şi te binecuvântează!

Cel dintâi din clasă.

Vineri, 25.

Garrone îşi atrage iubirea tuturor, iar Derossi, admiraţia. A căpătat iarăşi cea dintâi medalie; va fi, neapărat şi anul acesta, tot el, cel dintâi din clasă.

Nu poate nimeni să lupte cu el. Toţi îi recunosc destoinicia în toate materiile. E cel dintâi: la compoziţii, la aritmetică, la gramatică, la desen şi are o ţinere de minte uimitoare. Pricepe toate fără nici o trudă; ai crede că învăţătura pentru dânsul e o jucărie! Profesorul i-a zis ieri:

— Dumnezeu te-a înzestrat cu multe daruri: vezi, nu le risipi.

Pe lângă toate acestea e înalt şi frumos, are un păr auriu şi numai cârlionţi. Este foarte sprinten, sare peste bănci, proptindu-se numai într-o mână şi are multă îndemânare pentru mânuirea armelor. Derossi e de doisprezece ani şi e fiul unui negustor. Se poartă totdeauna curat şi bine îmbrăcat, hainele-i sunt de postav tivit cu nasturi de metal poleit. E vesel la fire, vioi şi drăgălaş, totdeauna cuviincios cu toţi. E foarte bun cu băieţii, îi ajută la examene şi nimeni n-a cutezat până acum, să-l necăjească sau să-i zică o vorbă proastă. Nobis, Frânţi şi Votini îl pismuiesc grozav, dar el nu-i bagă în seamă, poate chiar că nu înţelege. Când trece printre bănci, ca să strângă caietele de concursuri, toţi îi zâmbesc şi-l apucă de mână. E foarte darnic, dăruieşte băieţilor ziare ilustrate, cadre, peniţe, tot ce primeşte de pe la rude. A făcut pentru băiatul calabrez o hartă geografică a Calabriei. Grozav îi place să dea şi dăruieşte totul fără părtinire, ca un om cu dare de mână, cu zâmbetul pe buze.

E peste fire să n-ai necaz pe dânsul, când vezi ce slab eşti faţă cu el la orice materie. Chiar eu îl pizmuiesc, mă cuprinde uneori un fel de ciudă contra lui, când îmi învăţ vreo lecţie grea şi mă gândesc că el o învaţă fără nici o greutate. Când mă întorc însă la şcoală şi-l văd aşa de frumos, vesel şi zâmbind tuturor; când îl aud că răspunde cu atâta siguranţă la întrebările profesorului; atunci orice necaz sau pizmă îmi piere din suflet şi mi-e ruşine când mă

gândesc că am fost în stare, să încerc un simţământ aşa de înjositor. Aş vrea să stau tot lângă el şi să urmez cu dânsul toate clasele.

Prezenţa lui, glasul lui, mă îndeamnă la învăţătură şi mă înveseleşte.

Profesorul i-a dat azi dimineaţă să copieze povestirea lunară intitulată: „Micul cercetaş lombard”, pe care o să ne-o citească mâine. Vedeam de pe chipul lui că ceea ce scria îl mişca foarte mult. Era aprins la faţă, avea ochii plini de lacrimi şi buzele-i tremurau. Cu ce plăcere i-aş fi spus drept în faţă şi din toată inima:

— Derossi, tu eşti cu mult mai presus decât mine. ai o minte de om mare, eu sunt un biet copilaş, faţă de tine. Te stimez şi te admir!

Micul cercetaş lombard.

Sâmbătă, 28.

În anul 1850, pe timpul războiului pentru liberarea Lombardiei, câteva zile după biruinţele de la Solferino şi St. Marţino, câştigate de francezi şi de italieni împotriva austriecilor, într-o frumoasă dimineaţă de iunie, un mic pluton de cercetaşi călări, porniţi din Saluzzo, mergeau la pas pe o cărare singuratică, uitându-se pe câmpie cu multă băgare de seamă.

Plutonul era comandat de un ofiţer şi de un sergent. Niciunul nu spunea măcar o vorbă; toţi mergeau cu ochii aţintiţi în zare, aşteptând în orice minut să se ivească printre arbori uniformele albe ale avanposturilor vrăjmaşe.

Mergând aşa ajunseră în preajma unei colibe ţărăneşti, înconjurată de frasini. Un băieţel cam de vreo 12 ani stătea dinaintea casei şi tăia cu o lamă de cuţit o ramură de frasin, ca să-şi facă o nuia. La una din festrele casei atârna un steag tricolor.

Coliba era părăsită. Ţăranii, după ce scoseseră steagul la fereastră, fugiseră de frica austriecilor. Băiatul îndată ce văzu soldaţi de-ai noştri, îşi aruncă nuiaua şi-şi scoase căciula. Era un băiat vioi şi frumos la chip, cu ochii mari şi

albaştri, cu plete bălaie. Din cauza arşiţei îşi scosese hăinuţa, aruncând-o în iarbă şi rămăsese numai în cămaşă şi în pantaloni strâns cu o cingătoare la brâu.

— Ce faci tu aici? Îl întrebă ofiţerul oprindu-şi calul.

— De ce n-ai fugit cu părinţii tăi?

— N-am părinţi! Răspunse băiatul. Îmi capăt hrana lucrând pentru unii şi pentru alţii. Am rămas aici, ca să văd bătălia.

— Ai văzut trecând pe aici austrieci?

— De trei zile încoace n-a mai trecut niciunul!

Ofiţerul stătu niţel pe gânduri, apoi sări repede de pe cal îşi lăsă soldaţii grămadă la portiţă, intră în colibă şi se sui pe acoperiş. Coliba nu era înaltă şi de pe acoperişul ei nu se vedea mai nimic din întinderea câmpiei.

„Ar trebui să se urce cineva în copaci”, îşi zise ofiţerul şi coborî de pe casă. Chiar în faţa casei se înălţa un frasin foarte mare şi subţire, care-şi legăna vârful în văzduh.

Ofiţerul se gândi câtva timp, uitându-se: când la copac, când la soldaţi; apoi întrebă pe băiat:

— Ai ochi buni, băiete?

— Cum de nu! Îţi văd pasărea în zarea cea mai depărtată, răspunse băiatul.

— Te-ai putea urca în vârful acestui copac?

— Eu? Într-o clipă şi sunt în vârf.

— Şi o să ne spui de cumva se zăresc de acolo, soldaţi austrieci, puşti, cai? Dacă se ridică mult praf în sus?

— Negreşit!

— Şi ce să-ţi dau ca să-mi faci treaba aceasta?

— Ce să-mi dai? Zise băiatul zâmbind. Nimica! Frumos ar fi, zău! Pentru austrieci n-aş face-o niciodată cu capul! Dar pentru ai noştri! Nu sunt şi eu lombard?

— Suie-te dar!

— Stai puţin să-mi scot pantofii.

Îşi scoase pantofii, îşi strânse cureaua, îşi azvârli căciula în iarbă şi se agăţă de copac.

— Stai! Strigă ofiţerul, vrând să-l oprească, cuprins deodată de teamă.

Băiatul se uită la el cu nişte ochi mari, parcă l-ar întreba ce vrea.

— Nimica! Adăugase ofiţerul. Suie-te!

Băiatul se urcă uşor ca o pisică.

Ofiţerul dete poruncă soldaţilor să se uite drept înaintea lor.

În câteva minute, băiatul ajunse până în vârful copacului şi ţinându-se strâns de trunchi, picioarele-i rămăseseră ascunse în frunziş, iar corpul de la brâu în sus, de-abia i se zărea de la acea înălţime.

— Uită-te drept înainte şi departe, îi strigă ofiţerul.

Băiatul, ca să vadă mai bine se ţinu de copac numai cu o mână, pe cealaltă o puse la ochi, ca să nu-l orbească razele soarelui, care se furişau printre pletele sale bălaie şi le făcea ca de aur.

— Ce vezi? Întrebă ofiţerul.

Băiatul plecă uşor capul în jos şi, punându-şi mâna la gură, ca să i se audă glasul, răspunse:

— Văd doi oameni călări pe şosea.

— La ce depărtare de aici?

— La o jumătate de milă.

— Vin încoace?

— Nu, stau pe loc.

— Ce mai vezi? Întrebă ofiţerul după un minut de tăcere. Uită-te la dreapta!

Băiatul se uită, apoi zise:

— Pe lângă cimitir, printre arbori, este ceva care luceşte la soare, s-ar zice nişte baionete.

— Oameni, vezi?

— Nu, trebuie să fie ascunşi prin grâu. Deodată se auzi şuierătura unui glonţ, care trecu prin aer şi se pierdu în depărtare, către spatele casei.

— Dă-te jos! Strigă ofiţerul. Te-au văzut! Dă-te jos, nu vreau să mai aflu nimica!

— Nu mi-e frică, răspunse băiatul.
— Dă-te jos! Repetă ofiţerul; însă luându-şi seama, mai întrebă:
— Dar la stânga ce mai vezi?
— La stânga?
— Da, la stânga.
Băiatul întinse capul spre stânga. O altă şuierătură şi mai apropiată decât cea dintâi străbătu aerul. Băiatul tremură.
— Ce Dumnezeu! Strigă el. Pare că nemţii vor să-şi verse focul pe mine. Glonţul trecuse foarte aproape.
— Dă-te jos, strigă ofiţerul mâniat şi cu ton poruncitor.
— Mă cobor îndată, răspunse copilul, dar n-aveţi teamă, mă adăposteşte frunzişul copacului. Vrei să ştii ce este în stânga?
— Da, dar dă-te jos, adăugase ofiţerul.
— La stânga, strigă băiatul lungindu-şi trupul.
— Spre partea unde este o bisericuţă, parcă văd…!
O a treia şuierătură şi mai năpraznică se auzi deodată. Băiatul alunecă, încercă să se agaţe de crăci şi căzu întins la picioarele copacului.
— Blestemaţii! Mi-au omorât copilul! Strigă ofiţerul, alergând către el.
Băiatul rămăsese întins la pământ cu braţele întinse. Un şiroi de sânge curgea din pieptul lui. Sergentul şi doi soldaţi săriră repede de pe cai, ca să-i vină în ajutor. Sergentul se aplecă şi-i desfăcu repede cămaşa. Glonţul pătrunsese plămânul stâng.
— A murit? Întrebă ofiţerul.
— Nu, trăieşte încă! Răspunse sergentul.
— Dragul meu băiat! Zise ofiţerul aplecându-se spre el; nu te speria, prinde inimă!
Pe când, însă, ofiţerul îl îndemna să nu se sperie şi-i apăsa batista pe rană, ca să-i oprească sângele, băiatul îşi dete sufletul.
Ofiţerul rămase înmărmurit, galben ca turta de ceară şi cu ochii aţintiţi asupra micului viteaz. În urmă se aplecă, îi

aşează frumos capul pe iarbă; se sculă în picioare, să-l mai privească încă. Sergentul şi cei doi soldaţi erau şi ei mâhniţi până în fundul inimii.

Plutonul stătea întors în partea în care se ştia că se află vrăjmaşii.

— Puiul de viteaz! Zice încă o dată ofiţerul, cu ochii plini de lacrimi şi rostind acestea, se duse spre casă, smulse steagul tricolor de la fereastră şi-l întinse ca un giulgiu jalnic peste băieţelul mort, lăsându-i chipul dezvelit.

Sergentul puse lângă el căciuliţă, pantofii şi cuţitaşul cu care îşi tăiase nuiaua cu câteva minute mai înainte.

Îl mai priviră câtva timp în tăcere, apoi ofiţerul zise sergentului:

— Voi trimite ambulanţa să-l ridice de aici: a murit soldăţeşte, soldăţeşte trebuie să-l îngropăm. După aceea îi mai trimise cu mâna un ultim adio şi strigă soldaţilor:

— Încălecaţi, băieţi! Înainte!

Toţi săriră pe şa şi micul pluton, strângându-se porni. Curând după aceea, copilul mort primi onorurile militare.

Către apusul soarelui, tot şirul avanposturilor italiene, ducându-se întru întâmpinarea vrăjmaşului, trecu pe acelaşi drum pe care îl străbătuse dimineaţa, micul pluton de călăreţi. Era un batalion întreg de vânători, care, cu câteva zile mai înainte, udase cu sânge vitejesc dealul San-Martino.

Batalionul înainta despărţit în două şiruri. De-a lungul drumului curgea un pârâiaş limpede cu marginile smălţuite de flori; casa părăsită era la o mică depărtare.

Vestea despre moartea vitejească a băiatului pătrunsese repede în tabără, astfel că cei dintâi ofiţeri ai batalionului, care zăriră micul cadavru, îl salută scoţând săbiile. Unul din ei se plecă pe marginea pârâului, rupse câteva flori şi i le azvârli. Toţi îl imitară. Fiecare, ofiţer sau soldat, aruncându-i flori, îi striga salutându-l milităreşte:

— Rămas bun, pui de viteaz lombard! Onoare ţie, copile! Trăiască Italia! Glorie vitejilor.

Un ofiţer îi aruncă medalia sa de virtute militară. Un altul se duse să-l sărute pe frunte.

Florile se grămădeau mereu pe picioruşele lui goale, pe pieptu-i însângerat, pe micul lui cap bălai. Iar el, întins pe iarbă, învăluit în steagul naţional, dormea liniştitul somn al veşniciei.

Chipul îi era alb şi parcă surâdea, ca şi cum sărmanul băiat ar fi auzit acele salutări şi ar fi fost vesel, că-şi dăduse viaţa pentru scumpa lui Lombardie.

Saracii.

Marţi, 29.

A-ţi da viaţa pentru ţară, ca micul lombard, este o bărbăţie, o virtute mare!

Tu însă, fiul meu, nu trebuie să nesocoteşti pe cei mici. Azi dimineaţă, când ieşeam de la şcoală şi mergeai alene înaintea mea, trecurăm pe lângă o femeie săracă, ce ţinea pe genunchi un biet copilaş, tras la faţă şi sfârşit cu totul. Îţi cerea pomană. Te uitaşi la ea, dar nu-i dăduşi nimic, deşi aveai bani în pungă. Ascultă-mă, fătul meu, nu te obişnui să treci cu nepăsare pe lângă o mamă care îţi cere un ban pentru copilul său. Gândeşte-te că acelui copil trebuie să-i fie foame. Cugetă la durerea sărmanei mame! Îţi închipuieşti tu, ce ar fi pentru mama ta, dacă într-o zi s-ar vedea nevoită să-ţi zică:

— Azi n-am nici măcar pâine să-ţi dau!

Când dau un ban unui cerşetor, el îmi urează „Dumnezeu să-ţi dea sănătate! Să-ţi trăiască copilaşii!” Tu nu poţi să înţelegi cât de dulci îmi sunt acele cuvinte şi ce recunoştinţă simt pentru acel sărac.

Îmi pare că totuşi cu adevărat, acea urare are să ne ţină pe toţi sănătoşi.

Mă întorc acasă bucuros, cugetând că acel sărac mi-a întors cu prisos ce i-am dat.

Enrico dragă! Fă-mă şi pe mine, să aud câteodată acea urare stârnită de milostenia ta. Scoate şi tu un ban din

pungă, ca să-l dai vreunui moşneag fără de sprijin, vreunei mame lipsite de pâine, vreunui copil orfan de mamă.

Săracilor le place miluirea copiilor, pentru că nu-i umileşte. Copiii având şi ei nevoie de alţii, se aseamănă cu ei.

N-ai băgat tu de seamă, că sunt totdeauna mulţi săraci în jurul şcolilor? Pomana unui om mare este numai o milostenie; iar pomana unui copil este în acelaşi timp o milostenie şi o mângâiere. Este ca şi cum i-ar da totdeodată un ban şi o floare: înţelegi?

Gândeşte-te că ţie nu-ţi lipseşte nimic şi că ei sunt lipsiţi de toate. Pe când tu năzuieşti să fii fericit, lor le este destul să nu moară de foame. Gândeşte-te ce trist e că, pe lângă atâtea palate, în mijlocul atâtor uliţe, străbătute de copii îmbrăcaţi în catifele, se află femei şi copilaşi, ce grozăvie! Băieţi tot aşa de buni ca şi tine, tot aşa de deştepţi, lipsiţi de hrana de toate zilele şi rătăcind pe uliţele oraşelor ca nişte fiare în pustiuri! Aşadar, fătul meu, socoteşte ce ţi-am spus şi să nu ţi se întâmple să treci vreodată pe dinaintea unei mame care cerşeşte, fără să-i dai un ban!

Tatăl tău.

DECEMBRIE.

Negustorul.

Joi, 1.

Tata vrea ca în fiecare zi de sărbătoare, să chem la noi, acasă, pe vreunul din camarazii mei sau să mă duc eu la dânşii, ca să mă împrietenesc cu toţi.

Duminica viitoare o să mă duc la plimbare cu Votini, acela care îşi curăţă mereu fulgi de pe haine şi care are atâta necaz pe Derossi.

A venit la mine de vreo câteva ori Garoffi, băiatul cel lung şi slab, cu ochii mici şi vicleni, care face mereu la socoteli. E fiul unui drogist... Doamne! Ce ciudat e! Îşi numără mereu banii în buzunar. Socoteşte foarte iute pe degete şi face orice înmulţire, fără să se folosească de tabla lui Pitagora. E foarte econom, are şi un bilet de la casa de economii.

Fireşte că are bani strânşi, el nu cheltuieşte nici măcar un gologan şi când îi cade câte un bănuţ pe sub bancă, este în stare să-l caute cu săptămânile. Derossi zice că face ca coţofenele. Strânge tot ce găseşte: peniţe întrebuinţate, ace cu gămălie, mucuri de lumânări, timbre vechi. Sunt mai bine de doi ani de când adună timbre, are acum mai multe sute din fiecare ţară, lipite într-un album, pe care vrea să-l vândă librarului, când îl va completa. El nu-şi plăteşte caietele; le capătă degeaba de la librar, fiindcă îi aduce muşterii. La şcoală face mereu negoţ; pe fiecare zi vinde felurite obiecte, face loterii, schimburi, apoi se căieşte de schimbul făcut şi îşi cere lucrul înapoi. Se joacă cu arşicele şi nu pierde niciodată; vinde tutungiului ziare vechi. Are un mic caiet plin cu cifre, în care îşi scrie socotelile. La şcoală nu învaţă decât aritmetica şi ar dori să capete medalia, numai pentru ca să aibă intrarea liberă la teatrul de marionete (păpuşi). Mie-mi place fiindcă mă face să râd. Ne-am jucat de-a negustorul cu cântare şi cu balanţe; cunoaşte preţul exact al tuturor lucrurilor, cunoaşte cântarul şi face nişte cornete de hârtie cu atâta îndemânare, încât juri că e băiat de băcănie. Mi-a spus că îndată ce va ieşi din şcoală, o să deschidă o prăvălie, că are să facă avere cu un comerţ nou, născocit de el!

Ce mulţumit a fost că i-am dăruit câteva timbre străine! A ştiut să-mi spună fără greşeală preţul fiecăruia. Când vine Garoffi pe la noi, tata se preface că citeşte ziarul şi îl ascultă cu mult interes. Buzunarele lui sunt totdeauna pline cu lucruri de vânzare pe care le ascunde sub o manta lungă şi neagră, cu care se poartă de obicei. Gândul îi este tot la negustorii. Dar ceea ce îl preocupă mai cu deosebire este colecţia sa de timbre. Aceasta e comoara lui, de care vorbeşte necontenit, ca şi cum ar aştepta să scoată o avere dintrânsa.

Camarazii noştri îl poreclesc zgârcitul, cămătarul. Eu, nu ştiu de ce, îl iubesc, căci am învăţat multe de la el şi îl privesc ca şi cum ar fi un om mare.

Coretti, fiul negustorului de lemne, zice că Garoffi nu şi-ar da timbrele nici ca să scape viaţa mamei sale. Tata nu-l crede aşa de interesat.

— Mai aşteaptă ca să-l judeci, mi-a spus deunăzi.

În adevăr, are patima aceasta, dar îmi vine să cred că are inimă bună.

Deşertăciune.

Luni, 9.

Ieri m-am dus să mă plimb pe calea Rivoli, cu Votini şi cu tatăl său. Trecând pe strada Dora-Grossa, văzurăm pe Stardi, băiatul acela atât de străduitor, stând nemişcat ca un stâlp dinaintea unei librării, cu ochii aţintiţi la o hartă geografică. Cine ştie de cât timp stătea acolo, căci el învăţa şi pe uliţă. Abia ne întoarse salutarea, necioplitul!

Votini era îmbrăcat bine, ca de obicei; ba chiar şi prea bine pentru un copil! Avea cizmuliţe de piele de marochin cu cusături, o haină cu ceaprazuri de mătase, o pălărie albă de castor şi un ceasornic la brâu. Se fudulea grozav! Dar de astă dată a păţit-o rău cu fudulia lui!

După ce ne plimbarăm câtva timp, lăsând în urmă pe domnul Votini, fiindcă mergea încet, ne aşezarăm obosiţi pe o bancă, de piatră, lângă un băiat îmbrăcat foarte simplu, care părea a fi ostenit ca şi noi şi stătea cu capul plecat şi cu ochii în jos.

Un domn, ce mi s-a părut că e tatăl său, se plimba pe sub copaci, citind un ziar.

Votini, care şedea între mine şi băiatul acela, voind să se fălească şi el cu luxul lui, spre a fi admirat şi de vecin, întinse piciorul, ca să-şi arate încălţămintea şi îmi zise:

— Ai văzut cizmele mele de roşior? Dar vecinul nu-l luă în seamă.

Atunci îşi lăsă piciorul în jos şi arătându-mi panglicile de mătase, îmi spuse uitându-se pe furiş la băiat că acele panglici nu-i plăceau şi că voia să-şi pună nasturi de argint.

Celălalt băiat nu se uita nici la panglici. Votini începu să învârtească în mâini pălăria lui cea frumoasă de castor alb.

Băiatul, parcă făcea înadins: nu aruncă măcar o privire nici la pălărie.

Votini, plin de ciudă, îşi scoase ceasornicul, îl deschise şi mi-l arătă. Vecinul tot nu întoarse capul.

— Este de argint poleit? Îl întrebai eu.

— Nu, răspunse el, este de aur.

— Dar nu este tot de aur, îi zisei, trebuie să fie şi ceva de argint?

— Nicidecum! Zise el şi, ca să silească pe băiat să se uite, îi puse ceasornicul sub ochi, zicându-i:

— Ia uită-te şi dumneata şi spune-mi dacă nu este tot de aur!

— Nu ştiu! Răspunse scurt, băiatul.

— Bre! Strigă Votini, plin de necaz, ce mândru eşti!

Pe când rostea acele vorbe, sosi şi domnul Votini, care auzindu-ne, se uită cu atenţie la băiat, apoi zise cu asprime fiului său:

— Taci! Şi aplecându-se îi şopti la ureche: nu vezi că e orb, săracul!

Votini, înspăimântat, sări drept în picioare şi se uită în ochii băiatului: luminile îi erau sticloase, fără expresie, fără privire. Văzând aceasta, el rămase mut şi umilit, cu ochii în jos, apoi bolborosi:

— Ce rău îmi pare… Nu ştiam!

Orbul, care înţelese tot, zise cu un surâs blând şi trist:

— Nu e nimic!

Ce să-i spui! O fi fudul Votini, dar n-are inimă rea, căci n-a râs deloc în tot timpul plimbării.

Cea dintâi ninsoare.

Sâmbătă, 10.

Rămas bun plimbărilor de pe calea Rivoli! A sosit vesela prietenă a copiilor, a sosit zăpada!

De ieri a început să cadă deasă, în fulgi mari şi albi, ca florile de cireş.

Ce veseli eram dimineaţa la şcoală, când o vedeam cum se lipea de geamuri şi se grămădea pe pervazurile ferestrelor!

Chiar profesorul se uita bucuros la ea şi îşi freca mâinile. Toţi ne înveselim gândindu-ne ce de bulgări o să facem şi cum o să ne batem cu ei. Ce-o să ne mai dăm pe gheaţă şi ce dulce o să ni se pară, după aceea, căldura de acasă!

Numai lui Stardi nu-i păsa; stătea cu coatele pe bancă şi cu fruntea între mâini, ascultând ca de obicei explicaţia profesorului.

Ce frumuseţe! Ce veseli eram la ieşirea din şcoală! Toţi dădurăm năvală pe uliţă, strigând, băgându-ne picioarele unde era zăpada mai mare şi sumeţându-ne mânecile, ca să facem bulgări şi să azvârlim unul într-altul.

Umbrelele părinţilor care aşteptau pe afară, se făcuseră albe. Ghiozdanele noastre se înălbiră într-o clipă. Toţi eram nebuni de bucurie; vesel era însuşi Precossi, fiul lăcătuşului, băiatul acela palid, serios şi trist; Robetti, băieţelul care scăpase pe un copil de sub roata omnibuzului, sărea şi el sărăcuţul, cum putea cu cârjele la subţioară; Calabrezul fiindcă nu mai văzuse zăpadă în viaţa lui, făcuse un bulgăre şi muşcă din el ca dintr-o piersică. Crossi, băiatul precupeţei, îşi umpluse ghiozdanul.

Zidăraşul ne făcu să ne prăpădim de râs. Tatăl meu îl pofti să vină a doua zi pe la noi; în minutul acela era cu gura plină de zăpadă şi necutezând nici s-o scuipe, nici s-o înghită, stătea îndopat cu ea şi se uita la noi zăpăcit, fără ca să poată spune un cuvânt.

Chiar profesoarele râdeau şi glumeau, când ieşeau din şcoală; până şi biata doamnă Delcati alerga prin zăpadă tuşind şi acoperindu-şi faţa cu vălul ei cel verde.

Sute de fete de la şcoala vecină făceau gălăgie şi alergau sprintene pe aşternutul alb.

Profesorii, pedelii, ba chiar şi gardistul, strigau: Acasă băieţi! Acasă! Şi înghiţeau fulgii de zăpadă, care le încărunţeau mustăţile şi barba. Cu toate acestea se înveseleau şi ei de bucuria gălăgioasă a copiilor la vederea iernii.

Vă înveseliţi că vine iarna!… Dar ia gândindu-vă că sunt copii care n-au nici haine, nici încălţăminte, nici foc; că sunt mii de băieţi, care se coboară de la colibele lor, din colinele singuratice pe o cărare lungă şi obositoare cu o bucată de lemn în mâinile lor degerate ca să încălzească şcoala; că sunt sute de şcoli nemeţite în zăpadă, goale şi întunecoase ca nişte peşteri, unde copii, sunt înecaţi de fum, sau tremură de frig şi se uită cu groază la fulgii cei albi, care cad nepăsători, grămădindu-se neîncetat pe colibele lor depărtate, ameninţându-le cu troiene.

Vă înveseliţi că vine iarna!… Dar ia gândiţi-vă că sunt mii de fiinţe cărora iarna le aduce sărăcie şi adesea chiar moarte!

Zidăraşul.

Duminică, 11.

Zidăraşul a venit azi la noi. Era îmbrăcat cu haine vechi de-ale tatălui său, pline încă de var şi de ipsos.

Tata îl aştepta chiar cu mai multă nerăbdare decât mine. Ce bine ne păru când îl văzurăm! Cum intră pe uşă, îşi scoase pălăria cea zdrenţăroasă, udă de zăpadă, o mototoli şi o vârî în buzunar. Apoi înaintă cu umbletul acela al meşteşugarului obosit şi se uită în dreapta şi în stânga.

Cum ajunse în sufragerie şi văzu tabloul care înfăţişează pe Rigoletto, un caraghios cocoşat, îi făcu obişnuita lui strâmbătură: „botul de iepure”. Nu te poţi opri de râs, când îl vezi cum se strâmbă.

Începurăm să ne jucăm cu cuburi de lemn, de-a casele.

Are o îndemânare neobişnuită, ca să facă turnuri şi poduri; ai crede că se ţin în sus ca prin minune; lucrează la ele cu seriozitatea şi răbdarea unui om mare; jucându-ne, el îmi povesti despre părinţii săi. Ei locuiesc într-o mansardă. Tatăl său merge la şcolile de seară, ca să înveţe să citească şi să scrie, mama lui e din satul Biela. Ce mult trebuie să-l iubească părinţii! Se şi vede! Deşi e îmbrăcat ca un băiat sărac, totuşi poartă haine care-i ţin de cald, cârpite cu îngrijire şi are la gât o basma legată de mâna mamei sale.

Îmi spuse că tatăl său este un om înalt şi gros, un uriaş; de-abia poate să intre pe uşă, dar că e tot aşa de bun pe cât e de mare şi că îi zice lui „bot de iepuraş”, când îl mângâie. Băiatul, însă, e mic la stat.

La ora patru ni se aduse gustarea: dulceaţă cu pâine, stafide şi nuci. Stăteam pe divan şi mâncam. Când ne scularăm, nu ştiu de ce, tata nu mă lăsă să şterg spatele divanului pe care Zidăraşul îl murdărise cu varul de pe haine. Şterse el, mai târziu pe furiş.

Jucându-ne, Zidăraşul pierdu un nasture de la hăinuţă. Mama i-l cusu la loc. El, sărăcuţul, se roşise de tot şi-şi ţinea suflarea uitându-se la mama cum cosea.

Mai târziu îi arătai un album cu caricaturi şi el, fără să-şi dea seama, imita aşa de bine strâmbăturile acelor chipuri caraghioase încât râse şi tata.

Nu mai putea de mulţumit ce era când plecă de la noi; uitase să-şi pună pălăria, şi, când ajunse la capătul de jos al scării, ca să-mi arate mulţumirea lui, ridică uşor capul şi-mi făcu încă o dată botul de iepure.

Pe el îl cheamă Antonio Rabucco şi are vreo nouă ani.

— Ştii, fătul meu, de ce nu te-am lăsat să ştergi divanul? Fiindcă dacă îl ştergeai şi te-ar fi văzut camaradul tău, poate s-ar fi ruşinat că-l murdărise şi n-ar fi fost frumos să-l umileşti; mai întâi fiindcă n-a făcut-o dinadins şi apoi murdărise cu hainele tatălui său, care şi el, la rândul lui, le umpluse la muncă. Munca nu murdăreşte! Te umple de pulbere, de var, de tot ce pofteşti dar aceasta nu e murdărie.

Să nu zici niciodată de vreun meşteşugar care vine de la lucru: „Este murdar!”

Trebuie să zici: „Are pe haine semne şi urme de muncă!”

Adu-ţi bine aminte! Iubeşte pe Zidăraş, mai întâi fiindcă îţi este camarad şi apoi fiindcă este fiu de meşteşugar. Tatăl tău.

Un bulgăre de zăpadă.

Vineri, 16.

Ninge întruna.

S-a întâmplat ceva trist azi dimineaţă cu zăpada, când am ieşit din şcoală. Băieţii cum ajunseră pe Corso, începură să se bată cu bulgări făcuţi cu zăpadă de aceea jilavă, care, când o strângi în mâini, se face tare ca piatra. Trecea multă lume pe trotuare. Un om le strigă:

— Astâmpăraţi-vă băieţi! În minutul acela se auzi un vaiet îngrozitor ce venea din partea cealaltă a trotuarului şi un biet bătrân, căruia îi căzuse pălăria, şovăi şi îşi acoperi ochii cu amândouă mâinile, iar un băieţel care stătea lângă dânsul strigă din toate puterile: „Ajutor, ajutor!” Un bulgăre de zăpadă lovise pe bietul bătrân drept în ochi.

Băieţii se împrăştiară într-o clipă. Eu mă aflam la uşa librăriei, unde intrase tata şi văzui că vin mulţi dintre camarazii mei, care se vârau prin mulţime şi se prefăceau că se uită pe la galantare. Printre ei erau: Garrone, cu veşnica lui bucată de pâine în mână, Coretti, Zidăraşul şi Garoffi, băiatul care strânge timbre poştale.

În jurul bătrânului se adunase multă lume. Un gardist amenința şi întreba în dreapta şi în stânga:

— Cine a azvârlit? Spuneţi care din voi? Şi pipăia mâinile băieţilor, ca să vadă care din ei le avea ude.

Garoffi stătea lângă mine, galben ca turta de ceară şi tremura ca varga.

— Nu vreţi să spuneţi cine a azvârlit? Strigă iar, gardistul.

Atunci auzii pe Garrone zicând încet lui Garoffi:

— Haide, du-te de mărturiseşte! N-ar fi păcat să laşi pe altul, să fie prins în locul tău?

— Nu e nimic, fă-ţi datoria! Adăugase Garrone.

— Mi-e frică, nu îndrăznesc!

— Prinde inimă! Haide, că vin şi eu cu tine!

Gardistul şi multe alte persoane întrebau mereu:

— Cine a fost? Cine a putut săvârşi o astfel de faptă? Bietul bătrân! Sticla de la ochelari i-a intrat în ochi, l-a orbit!… Ştrengarilor!… Mişeilor!

Săracul Garoffi, era aşa de aiurit, că de-abia se putea ţine pe picioare.

— Vino! Îi zise Garrone cu glas hotărât. Haide, nu te teme, lasă că te apăr eu! Şi apucându-l de braţ îl împinse înainte, susţinându-l ca pe un bolnav.

Lumea pricepu şi mai mulţi ridicară pumnii asupra lui Garoffi; dar, Garrone apărându-l, strigă:

— Nu cumva aţi vrea să săriţi zece oameni asupra unui biet copil!

Toţi se retraseră şi gardistul, luând pe Garoffi de mână, îl duse la o cofetărie, unde se afla rănitul.

Recunoscui îndată pe bietul bătrân. Era un funcţionar, care locuia cu un nepoţel al său în al patrulea cat din casa noastră.

Îl aşezaseră pe un fotoliu şi-i puseseră comprese la ochi.

— N-am făcut înadins! Spunea poliţistului, bietul Garoffi, plângând şi pe jumătate mort de frică.

Vreo doi oameni îl îmbrânciră în cofetărie, strigându-i:

— În genunchi! Ştrengarule! Cere-i iertare în genunchi!

Alţii îl şi trântiră în genunchi.

În minutul acela două braţe zdravene îl ridicară de jos şi un glas puternic strigă:

— Nu, domnilor!

Era directorul nostru, care văzuse şi auzise tot.

— O dată ce băiatul a avut curajul să-şi mărturisească greşeala, adăugă el, nimeni nu mai are dreptul să-l umilească! Se făcu o tăcere generală.

— Acum, zise directorul lui Garoffi, cere-i iertare!

Garoffi, plângând cu hohot, îmbrăţişa genunchii bătrânului care-i puse mâna pe frunte şi-l mângâie cu blândeţe.

Deodată, toţi cei de faţă, înduioşaţi strigară:

— Scoală-te copile! Scoală-te şi pleacă liniştit: du-te acasă.

Tata mă scoase din gloată şi, când ajunserăm în uliţă, îmi zise:

— Spune-mi, Enrico, ce ai face tu într-o astfel de împrejurare: ţi-ai mărturisi şi tu greşeala ca Garoffi?

— Da, tată, îi răspunsei.
— Jură-mi că ai face aşa!
— Ţi-o jur, iubite tată!
Profesoarele.
Sâmbătă, 17.
Garoffi era azi foarte îngrijorat, fiindcă se aştepta să fie aspru dojenit de profesorul Perboni.
Profesorul, însă, n-a venit şi fiindcă lipsea şi suplinitorul, a venit doamna Cromi de ne-a ţinut lecţia. Doamna aceasta e cea mai bătrână dintre toate profesoarele. La ea au învăţat să scrie şi să citească mai toate doamnele care-şi aduc acum copiii la şcoala noastră. Azi era cam tristă, fiindcă unul din fiii ei este bolnav.
Cum o văzură băieţii, că intră în clasă, începură să facă larmă pentru că nu-i prea ştiu de frică.
Dânsa, fără să se arate supărată, le zise cu o voce liniştită şi blândă.
— Vă rog, copii, respectaţi părul meu alb; eu vă sunt mai mult mamă decât profesoară şi am crescut pe o mare parte din mamele voastre.
Niciunul din băieţii nu mai cuteză să ridice glasul; până şi îndrăzneţul Frânţi se mulţumi să-şi bată joc de dânsa pe furiş.
Doamna Cromi fusese înlocuită în clasa ei cu doamna Delcati, profesoara fratelui meu. Iar în clasa doamnei Delcati făcea lecţie o domnişoară, pe care băieţii o porecliseră „măicuţa călugăriţă” Ea se poartă tot în haine închise şi cu un şorţ negru. Părul îi e bine netezit pe frunte; are ochii albaştri ca vioreaua; o faţă străvezie şi o voce aşa de lină, încât s-ar zice că şopteşte o rugăciune.
Mama zice că nici nu se aude şi într-adevăr este foarte blândă şi timidă; nu strigă, nu se supără şi cu toate astea ţine pe copii totdeauna în tăcere; până şi cei mai isteţi îşi pleacă imediat capul, când ea îi ameninţă cu degetul. În clasă la dânsa e ca la biserică, de aceea au şi poreclit-o „măicuţa călugăriţă”.

Mie îmi place şi mica profesoară din divizia a III-a a clasei I elementară: domnişoara aceea cu chipul ca un trandafir, cu două gropiţe în obraji.

Ea poartă o pană albastră la pălărie şi o cruciuliţă de aur la gât. Este totdeauna veselă, zâmbeşte mereu, vorbeşte cu o voce aşa de limpede, încât ai crede că tot cântă şi bate din palme, ca să facă tăcere.

Când ies copiii, ea aleargă când după unul, când după altul, ca să-i ţină la rând, apoi îndreaptă gulerul unuia, încheie pe altul la haină, ca să nu răcească; îi însoţeşte până pe uliţă, ca să nu se ia la bătaie; se roagă de părinţi, să nu-i pedepsească acasă; dă manşonul ei vreunuia căruia îi e frig. Copiii cei mai mici se agaţă mereu de ea, o sărută, o mângâie, o trag de rochie, de voal şi ea le rabdă toate, îi sărută râzând şi în fiecare zi se întoarce acasă ciufulită, cu gulerul strâmb, obosită, dar tot veselă.

Această drăguţă de profesoară dă şi lecţii de desen la o şcoală de fete şi susţine cu munca sa pe mama şi pe fratele ei.

Casa rănitului.

Duminică, 18.

Nepoţelul bătrânului funcţionar, pe care l-a lovit Garoffi urmează în diviziunea acestei profesoare. L-am văzut azi acasă, la unchiul său, care îl iubeşte ca şi când i-ar fi copil.

Tocmai sfârşisem de scris istorisirea lunară „Scriitoraşul florentin”, pe care profesorul mi-o dăduse s-o copiez, când tata îmi zise:

— Vino cu mine sus, să vedem cum îi mai este la ochi bietului bătrân.

Intrarăm într-o odaie foarte frumoasă, în care se afla bolnavul culcat cu capul ridicat pe mai multe perne. Nevasta lui stătea lângă dânsul şi nepoţelul se juca într-un colţ.

Ce bine îi păru bietului om, că ne-am dus să-l vedem! Ne spuse că se simte mult mai bine, că ochiul nu-i era deloc

pierdut şi că avea speranţa de a fi cu desăvârşire vindecat peste câteva zile.

— De! Ce să-i fac! A fost într-un ceas rău! Adăugase el; îmi pare rău, mai cu seamă, de spaima bietului băiat.

Tocmai ne vorbea de doctorul care îl căuta cu multă îngrijire, când se auzi sunând clopoţelul de la uşă.

— Trebuie să fie chiar el! Zise nevasta bolnavului.

Uşa se deschise şi mare ne-a fost mirarea, când recunoscurăm pe Garoffi, ce rămăsese în prag cu capul plecat, necutezând să intre.

— Cine e? Întrebă bolnavul.

— Este băiatul care te-a lovit, zise tata.

— Vino încoace, băiete! Îi strigă bătrânul. Ai venit să mă vezi, nu-i aşa? Linişteşte-te, mă simt mai bine, sunt aproape vindecat. Vino încoace!

Garoffi, de-abia stăpânindu-şi lacrimile, se apropie de pat; era aşa de tulburat că nici nu putea să vorbească.

Bătrânul îl mângâie şi îi zise:

— Îţi mulţumesc, dragul meu, că ai venit; du-te de spune mamei şi tatei, să nu mai aibă nici o grijă, că eu merg spre bine.

Garoffi, însă, nu se mişca, parcă ar fi voit să spună ceva, dar se sfia.

— Vrei să-mi mai spui ceva? Întrebă bătrânul. Ce vrei? Spune, drăguţule!

— Eu? Nu, nu vreau nimic…!

— Aşadar, du-te băiete! Du-te cu sufletul liniştit.

Garoffi merse până la uşă şi acolo se opri, se uită la nepoţelul bătrânului, care privea cu mare curiozitate la el.

În sfârşit, scoase un obiect de sub mantaua lui cea lungă, îl puse repede în mâna băieţelului, zicându-i:

— Ţine, aceasta e pentru tine! Şi o luă la picior.

Băieţelul alergă la patul bătrânului şi îi dete pachetul. Pe hârtia ce-l învelea era scris: „Ţi-l dăruiesc ţie!”

Deschiserăm, ne uitarăm şi mare ne fu mirarea, când văzurăm albumul de timbre poştale; albumul acela despre

care vorbea necontenit, asupra căruia clădise atâtea speranţe şi care îl costase atâtea osteneli. Îşi dădea comoara, jumătate din viaţa sa, ca să capete iertare, bietul băiat!

Scriitoraşul florentin.

(Istorisire lunară).

Giolo urma în clasa a IV-a primară. Era un băiat drăguţ cam de doisprezece ani, alb la faţă şi cu părul negru. Era fiul cel mai mare al unui slujbaş de la drumurile de fier, care, având copii mulţi şi leafă puţină, trăia în nevoie şi în lipsă.

Tatăl său îl iubea şi era foarte bun cu el, dar era cât se poate de straşnic în privinţa învăţăturii, căci dorea cu fiul său să fie curând în stare, să-i vină în ajutor pentru întreţinerea familiei, şi, cu toate că băiatul învăţa bine, tot îl îndemna să înveţe şi mai bine.

Bietul om era cam în vârstă şi munca silită ce-şi impusese, îl îmbătrânise înainte de vreme. Măcar că se simţea sleit de puteri, totuşi lucra şi în orele ce-i rămâneau libere de la obositorul lui serviciu, pentru ca familia să nu fie lipsită de nimic. De aceea îşi petrecea o parte din noapte scriind.

Un editor de ziare, de cărţi şi de fascicole, îi dăduse să scrie adresele abonaţilor pe nişte fâşii de hârtie. Bietul om câştiga la acea lucrare trei lire pentru cinci sute de adrese scrise frumos şi regulat.

Munca aceasta îl obosea şi acest lucru îl spunea el, adeseori, când se aşeza la masă.

— Mi se duc ochii! Zicea cu mâhnire, bietul bătrân; Scrisul noaptea mă prăpădeşte!

Giulio îi zise într-o zi:

— Tată dragă, lasă-mă să-ţi ajut; ştii că pot să scriu întocmai ca dumneata!

— Nu drăguţule, tu ai de învăţat; şcoala ta este ceva cu mult mai serios decât adresele mele; aş avea o adevărată mustrare de cuget, dacă ţi-aş lua un singur ceas de la învăţătură. Nu, fătul meu, îţi mulţumesc!

Băiatul ştia bine că n-ar fi putut îndupleca niciodată pe tatăl său, de aceea nu mai stărui deloc, dar iată ce plănuise:

Băgase de seamă că tatăl său înceta de a scrie, punct la miezul nopţii; îl auzea cum îşi împingea scaunul, când se ducea să se culce.

Într-o noapte îl lăsă să plece, apoi se sculă, se îmbrăcă binişor, merse în odaia de lucru dibuind prin întuneric, aprinse lampa, se aşează la măscioară, luă din fâşiile ce stăteau grămădite la o parte, se uită pe lista de adrese şi începu să scrie prefăcând minunat caligrafia tatălui său. Scria din toată inima, bietul băiat, vesel că putea să vină în ajutorul familiei, însă îi cam bătea inima de frică, să nu-l prindă tatăl său. Încetul cu încetul, adresele scrise se făcură teanc. Din când în când se oprea, îşi freca mâinile, întindea urechea, zâmbea şi reîncepea cu mai multă poftă. Scrise o sută şaizeci de adrese. Câştigase o liră! Atunci puse condeiul la loc, stinse lampa şi se întoarse în odăiţa sa pe vârful picioarelor.

A doua zi, tatăl veni vesel la masă. Nu pricepuse nimic, căci îşi făcea lucrarea fără să-şi dea seama, gândindu-se cu totul la altceva şi abia a doua zi îşi număra fâşiile scrise.

Se aşează la masă zâmbind şi, bătând cu mâna pe umărul fiului său, îi zise:

— Ştii tu, Giulio, că tatăl tău este un bun muncitor? Ieri seară am scris cu a treia parte mai mult ca de obicei! Mâna nu-mi tremură şi ochii tot îşi mai fac datoria!

Giulio, plin de bucurie, îşi zise:

— Bietul tata! Scriind în locul lui, nu-i dau numai un ajutor bănesc, îi aduc şi mângâierea de a se crede întinerit. Aşadar, înainte băiete.

Îmbărbătat de această bună reuşită, în noaptea următoare, îndată ce bătu douăsprezece, el merse înainte cu lucrarea tatălui său. Merse astfel mai multe nopţi de-a rândul. Tatăl nu bănuia deloc, numai atât că într-o seară zise:

— Ciudat! De vreo câtăva vreme ardem mai mult petrol.

Giulio o sflecli, dar tatăl său nu mai stărui asupra acestui lucru şi băiatul merse înainte cu scrierea adreselor.

Pierderea somnului din fiecare noapte începu, însă, să obosească pe bietul băiat; şi seara, când învăţa sau scria pentru şcoală, i se închideau ochii. Într-o seară, pentru prima oară adormi pe caiet.

— Fii harnic, îi strigă tatăl său bătându-l pe umeri, nu te lenevi, copile, învaţă!

Giulio se dezmetici şi reîncepu să scrie, dar în serile următoare o duse şi mai rău, moţăia pe cărţi, dimineaţa se scula târziu, învăţa lecţiile cu greu, parcă i se urâse cu învăţătura.

Deocamdată, tatăl său băgă de seamă şi tăcu, apoi începu să se îngrijească şi, în cele din urmă, pentru întâia dată îl dojeni, zicându-i;

— Giulio nu te mai cunosc, te-ai schimbat cu totul, te-ai făcut îndărătnic şi nepăsător; adu-ţi aminte că toată nădejdea familiei e în tine! Purtarea ta mă mâhneşte foarte mult.

La această mustrare, cea dintâi mai aspră ce o primea, băiatul se tulbură şi îşi zise în sine:

— Nu mai merge! Trebuie să mărturisesc totul tatălui!

Dar chiar în seara aceea, la masă, tatăl zise cu bucurie:

— Ştiţi că în luna aceasta am câştigat treizeci şi două de lire mai mult decât în luna trecută! Zicând acestea, scoase din buzunar un cornet cu bomboane, ca să sărbătorească împreună cu copiii săi acest neaşteptat câştig. Copiii, de bucurie, bătură din palme. Lui Giulio, văzând pe tatăl său aşa de vesel, îi veni inima la loc şi se gândi:

— Nu, dragul meu tată, o să te ajut şi de aici înainte şi o să mă silesc din toate purerile, ca să învăţ ziua pentru şcoală, iar noaptea să lucrez pentru dumneata şi pentru toţi ai mei.

Tatăl, urmânduşi vorba, zise:

— Un prisos de treizeci şi două de lire e ceva! Îmi pare foarte bine! Numai dumnealui mă mâhneşte! Şi arătă pe Giulio.

Bietul copil primi mustrarea în tăcere şi îşi reţinu lacrimile, care stăteau să-i curgă pe obraji; în fundul inimii, însă simţi o mare mângâiere.

El continuă să lucreze din toată inima; însă, grămădindu-se oboseală peste oboseală, îi fu din ce în ce mai greu să lupte.

Lucrurile mergeau astfel de două luni: tatăl dojenind mereu şi uitându-se mânios la el, iar fiul suferind dojenile şi chinuindu-se ca să poată să le biruie pe toate.

Într-o zi, tatăl se duse la şcoală, ca să întrebe pe profesor, cum merge fiul său. Acesta îi răspunse:

— Da, învaţă pentru că este inteligent, dar nu mai învaţă cu poftă, cum învăţa mai înainte. Este somnoros, zăpăcit, cască. Face nişte compoziţii scurte, scrise urât şi aruncate fără rost pe hârtie. Ar putea să facă mult mai mult şi mult mai bine.

În acea seară, tatăl îşi luă băiatul la o parte şi-l mustră şi mai aspru:

— Giulio, tu vezi bine, cât muncesc; vezi că-mi scurtez zilele pentru voi toţi şi ţie nu ţi-e milă: nici de mine, nici de mama, nici de fraţi!

— Nu, tată, nu vorbi aşa! Strigă copilul, plângând cu hohot şi fu cât p-aci să mărturisească totul; dar tatăl adăugă: ştii starea în care ne aflăm, vezi cât trebuie să muncim cu toţii şi câte trebuie să răbdăm ca să ne putem susţine. Nădăjduiam o gratificaţie de o sută de lire de la administraţia căilor ferate şi mi s-a spus că nu mi se va da nimic, aşa că sunt nevoit să lucrez şi mai mult.

Auzind aceasta, Giulio opri mărturisirea ce stătea să-i iasă din gură şi-şi zise: „Nu dragă tată, n-am să-ţi spun nimic: vreau să păstrez taina, ca să mai lucrez pentru tine. Prin muncă te voi răsplăti de suferinţa ce-ţi pricinuiesc. Cât pentru şcoală, tot o să învăţ destul, ca să-mi trec bine examenele”; ceea ce era mai rău, e că tatăl devenea din ce în ce mai nepăsător faţă de el, vorbea foarte rar cu dânsul, ca şi cum l-ar fi privit ca pe un fiu rătăcit, de la care nu mai

spera nimic; se ferea chiar să-i întâlnească privirea. Giulio înţelegea totul şi suferea fără să cârtească.

Trudirea neîncetată şi întristarea zdruncina din zi în zi mai mult sănătatea băiatului; el slăbea şi îngălbenea şi de aceea era silit să-şi neglijeze studiile, înţelegea foarte bine, că nu putea s-o mai ducă mult; şi în fiecare zi îşi zicea: la noapte n-o să mă mai scol! Aş! Îndată ce auzea sunând ora douăsprezece, tocmai când ar fi trebuit să se ţină de hotărâre, simţea un fel de remuşcare, i se părea că şezând în pat ar lipsi de la datorie, căci ar fura o liră tatălui şi familiei sale. Atunci se scula şi începea să scrie cu speranţa că tatăl său ar putea să-l prindă lucrând, sau că şi-ar fi numărat adresele şi că întâmplarea i-ar fi descoperit totul, fără ca el să fie nevoit să-i destăinuiască ceva, căci nu îndrăznea.

Astfel mergea înainte.

Într-o seară la masă, tatăl zise o vorbă, care fu hotărâtoare pentru el. Mamă-sa uitându-se la el îi păru că-l vede şi mai galben şi mai ofilit şi îi zise:

— Ţi-e rău, Giulio? Apoi adăugă către soţul său: Mi se pare că e bolnav Giulio; nu vezi ce galben e? Spune, dragul mamei, ce ai?

Tatăl său se uită la dânsul cu nepăsare şi zise:

— Mustrarea de cuget aduce cu sine o sănătate rea. Adu-ţi aminte ce sănătos erai când ai fost şcolar bun şi inimos!

— Dar nu vezi că e bolnav? Strigă mama.

— Nu-mi pasă! Răspunse tatăl.

Acest cuvânt atinse drept la inimă pe bietul băiat.

„Aşa? Tatălui său nu-i mai păsa de el! Tatăl care mai înainte tremura numai auzindu-l că tuşeşte! Aşadar nu-l mai iubea! Fără nici o îndoială, era cu totul izgonit din inima lui. Nu, tată! Zise el în sine, cu inima zdrobită, nu pot trăi fără iubirea ta; voi s-o redobândesc pe deplin, voi să-ţi mărturisesc totul şi să învăţ ca mai înainte! De astă dată m-am hotărât!”

Totuşi, el se sculă şi în noaptea aceea, ca în celelalte nopţi, dar mai mult din obicei. Când se dete jos din pat, vru să meargă în odaia de scris, ca să se uite în liniştea nopţii pentru cea din urmă oară la acea odăiţă, unde lucrase aşa de mult în taină, cu inima plină de mulţumire şi de iubire. Când se revăzu lângă măscioară, cu lampa aprinsă, când văzu fâşiile albe pe care el nu mai avea să scrie adresele ce le învăţase acum pe de rost, fu cuprins de părere de rău şi apucă condeiul, ca să înceapă lucrarea obişnuită.

Întinzând mâna, dete jos o carte. Tot sângele i se sui la cap. Dacă s-o fi deşteptat tatăl său. Neapărat că nu l-ar fi prins făcând vreun fapt rău; el însuşi se hotărâse să-i spună.

Cu toate acestea îi era frică atunci când se gândea să-l vadă deodată dinaintea lui. Să fie surprins la acea oră, în liniştea aceea! Mama lui s-ar fi deşteptat şi s-ar fi speriat. Ideea care până atunci nu-i venise, că tatăl său s-ar simţi poate ruşinat descoperind adevărul… Toate acestea îl înfiorau. Întinse urechea, ţinându-şi suflarea. Nu auzi nici-un zgomot. Ascultă la uşă: nimic! Toţi dormeau în casă; tatăl nu auzise. Se linişti şi reîncepu să scrie. Fâşiile se grămădeau, auzea pe drum pasul regulat al gardiştilor de noapte; apoi un zgomot de trăsuri care încetă deodată; mai târziu, zgomotul mai multor inşi, care ce treceau încetinel, şi, în sfârşit, o adâncă linişte întreruptă din când în când de lătratul depărtat al vreunui câine; iar el scria, scria înainte.

Dar tatăl său, pe care îl credea că doarme, stătea la spatele lui. Auzise zgomotul pricinuit de căderea cărţii şi aşteptase momentul potrivit, ca să intre. Zgomotul carelor acoperise uşorul zgomot al uşii şi al paşilor săi.

El stătea drept la spatele băiatului, cu capul său cel alb deasupra micului cap negru al fiului său; vedea condeiul cum aluneca pe fâşii. Într-o clipă ghicise şi înţelesese tot. O mare mustrare de cuget, o înduioşare nespusă îi cuprinse sufletul şi îl ţinea pe loc, înăbuşit de emoţie, la spatele copilului. Deodată, Giulio scoase un ţipăt; două mâini nervoase îl apucară de cap.

— Tată! Tată! Iartă-mă! Strigă Giulio, recunoscând pe tatăl său.

— Tu să mă ierţi pe mine! Răspunse tatăl, plângând şi sărutând pe fiul său pe frunte. Am înţeles tot, ştiu tot, eu îţi cer iertare, dragul meu copil! Haide, vino cu mine! Şi îl împinse sau mai bine zis îl duse pe mâini până la patul mamei sale, care se deşteptase şi i-l aruncă în braţe, zicându-i: Sărută pe acest înger, care nu doarme de trei luni, ca să lucreze pentru mine şi eu îi amăram sufletul cu dojenile mele, lui care îmi câştiga pâinea!

Mama îl strânse la piept, apoi zise:

— Du-te de te culcă, fiul meu, du-te îndată de te odihneşte. Du-l tu în patul său! Zise ea, bărbatului. Tatăl îl luă în braţe, îl duse în odăiţa lui şi-l culcă mângâindu-l mereu, apoi îi aşeză pernele şi îi trase plapuma pe el.

— Mulţumim, tăticule! Zicea băiatul. Acuma du-te şi dumneata de te culcă; sunt aşa de mulţumit!

Dar tatăl voia să-l vadă adormit; se aşeză lângă patul băiatului, îl luă de mână şi îi zise:

— Dormi, dormi, copilul meu! Giulio obosit, adormi îndată şi dormi somn dulce bucurându-se pentru prima oară, după atâtea luni, de un somn liniştit, înveselit cu visuri surâzătoare.

Când se deşteptă, a doua zi, soarele se înălţase de mult îşi frecă ochii şi vrând să-şi tragă plapuma, simţi că ceva greu o reţine; se uită şi văzu capul alb al tatălui său proptit de marginea patului. Bietul bătrân petrecuse noaptea aici, fericit de a vedea pe fiul său odihnindu-se, apoi adormise şi el cu o adâncă mulţumire în suflet.

Stăruinţa.

Miercuri, 28.

Sunt încredinţat că şi Stardi din clasa mea ar fi în stare să facă ceea ce a făcut micul scriitoraş florentin.

Azi dimineaţă, doi băieţi au fost cât se poate de fericiţi la şcoală: cel dintâi, Garoffi, nebun de bucurie, pentru că bătrânul funcţionar îi dăduse înapoi albumul, înavuţit cu

trei timbre din republica Guatemala, pe care el le căuta de mult: cel de-al doilea, Stardi, fiincă luase a doua medalie, era cel dintâi din clasă, după Derossi.

Toţi am fost uimiţi. Cine ar fi zis una ca asta în luna lui octombrie, când tatăl lui Stardi, aducându-l la şcoală, spusese profesorului:

— Te rog, domnule profesor, să ai multă răbdare, cu fiul meu, căci este foarte greu de cap.

În zilele dintâi, băieţii îl porecliseră „cap de dovleac”. Dar el era din aceia care-şi zic: „Sau mor, sau izbutesc!” şi se pusese straşnic pe învăţătură. Învăţa zi şi noapte: acasă, la şcoală, pe stradă; învăţa mereu. Era răbdător ca un bou şi încăpăţânat ca un măgar, aşa că, nepăsător la glumele îndrăzneţe ale camarazilor săi, împărţind la pumni şi dând chiar cu piciorul în cei care-l necăjeau; acel cap de dovleac ne întrecuse pe toţi.

Când a venit la şcoală, nu înţelegea boacă de aritmetică; compoziţiile îi erau un şir de nerozii, nu putea să-şi aducă aminte deloc de vreo epocă sau de vreo dată; acum dezleagă probleme, scrie corect şi îşi ştie lecţia ca pe apă. Când îl vezi mic şi îndesat, cu capul mare şi înghesuit între umeri: când îi observi mâinile scurte şi groase şi îi auzi glasul lui cel aspru, pricepi îndată, că trebuie să aibă o voinţă de fier.

El găseşte materie de studiu chiar prin ziare şi afişe de teatru. Când are ceva bani, îşi cumpără câte o carte. Şi-a alcătuit chiar o mică bibliotecă. Într-o zi, când era mai cu voie bună, îi ieşi din gură făgăduiala, că mă va duce la el, ca să mi-o arate.

El nu vorbeşte cu nimeni, cu nimeni nu se joacă, stă mereu în bancă ţinându-şi fruntea între mâini, nemişcat ca o stâncă şi ascultând pe profesor.

Cât a trebuit să muncească bietul Stardi, ca să ajungă la aşa izbândă! Profesorul, deşi era cam supărăcios azi dimineaţă, când a împărţit medaliile, totuşi i-a spus:

— Bravo Stardi! Bravo băiete! Cine stăruie izbuteşte!

El însă nu se mândri deloc, nici nu zâmbi măcar; abia se întoarse la locul lui cu medalia la piept, îşi cufundă iarăşi capul între mâini şi stătu mai nemişcat şi mai atent decât oricând.

Dar nostim lucru fu la ieşirea din şcoală. Tatăl său, om scurt şi îndesat ca şi el, îl aştepta la poartă şi văzându-i medalia, nu voi să creadă cu nici un chip că el o câştigase.

Trebui să-l încredinţeze profesorul. Atunci începu să râdă cu poftă: bătu pe ceafă pe fiul său, strigându-i cu o voce groasă:

— Bravo! Bine zău, băiete! Bine de tot, dovlecelul meu!

Zicând acestea, se uita la el plin de mirare şi cu zâmbetul pe buze, căci tot nu-i venea să creadă adevărul.

Băieţii, toţi râdeau, numai Stardi nu râdea. El, desigur şi începuse să rumege în mintea sa lecţia de a doua zi.

Recunoştinţa.

Sâmbătă, 31.

Nu mă îndoiesc că Stardi nu se plânge niciodată de profesorul său ca tine. Ai zis că profesorul vostru era ieri cam supărăcios. Chipul cu care ai spus aceasta, arăta că-ţi este cam ciudă. Ia gândeşte-te de câte ori eşti tu supărăcios şi cu cine! Cu tatăl tău, cu mama ta; supărare care, faţă de ei, devine o crimă. Şi cu drept cuvânt poate fi câteodată supărăcios, sărmanul vostru profesor, căci ia gândeşte-te de câţi ani se oboseşte cu băieţii. O fi avut, nu zic, mulţi băieţi buni şi iubitori, dar câţi vor fi fost nerecunoscători, câţi vor fi abuzat de bunătatea lui şi nu vor fi ţinut seamă de îngrijirile sale! Un adevăr foarte trist este acela că voi mai mult îl amărâţi, decât îl mulţumiţi!

Gândeşte-te că cel mai sfânt om din lume, dacă ar fi în locul lui, tot s-ar necăji uneori. Şi apoi, ştii tu de câte ori profesorul, deşi bolnav, îşi face lecţia numai pentru că nu e tocmai aşa de rău, ca să se poată scuza. Şi atunci, desigur că este supărăcios, pentru că suferă, sau pentru că voi nu-l înţelegeţi şi vă folosiţi de indispoziţia lui, ca să faceţi nebunii.

Respectă şi iubeşte pe profesorul tău, copile! Iubeşte-l pentru că tatăl tău îl iubeşte şi-l respectă; Iubeşte-l pentru că îşi consacră viaţa pentru binele atâtor copii, care-l vor uita; Iubeşte-l pentru că îţi luminează inima; Iubeşte-l pentru că într-o zi, când vei fi bărbat şi nici eu, nici el nu vom mai fi pe lume, el se va înfăţişa minţii tale alături cu mine. Şi atunci, faţa lui obosită, pe care tu azi nu o iei în seamă, ţi-o vei aminti şi te vei mâhni, chiar după treizeci de ani. Te vei căi că nu l-ai iubit; te vei ruşina că te-ai purtat rău cu dânsul; iubeşte-ţi profesorul, pentru că el face parte din numeroasa familie a celor cincizeci de mii de învăţători elementari, răspândiţi prin toată Italia, care sunt ca nişte părinţi intelectuali ai milioanelor de băieţi ce cresc odată cu tine. Ei sunt muncitorii puţin răsplătiţi, care pregătesc ţării noastre un popor mai bun decât cel de acum.

Eu nu mă mulţumesc cu iubirea ta, pe cât timp nu vei iubi şi tu pe toţi aceia care-ţi voiesc binele şi printre aceştia, profesorul tău este cel dintâi după părinţii tăi. Iubeşte-l, aşa precum ai iubi pe un frate al meu, iubeşte-l: şi când te mângâie şi când te dojeneşte; când este drept şi chiar când îţi pare că e nedrept; iubeşte-l când e vesel şi blând, iubeşte-l şi mai mult, când e mâhnit.

Iubeşte-l întotdeauna. Pronunţă cu smerenie numele de „profesor”, căci după numele de „tată”, acesta este cel mai nobil, cel mai dulce, pe care un om îl poate da unui alt om.

Tatăl tău.

IANUARIE.

Profesorul suplinitor.

Miercuri, 4.

Bine zice tata! Profesorul era supărăcios, fiindcă nu-i era bine.

Suplinitorul vine de trei zile, să-l înlocuiască. Suplinitorul despre care am mai vorbit, e un tânăr mic şi fără barbă, care seamănă mai mult a şcolar.

Chiar din ziua dintâi, când a venit suplinitorul, s-a făcut mare larmă în clasă, fiindcă este prea blând şi are o

răbdare nespusă.

Bietul om, strigă mereu la băieţi.

— Tăcere! Tăcere! Vă rog faceţi linişte!

Dar nu-l ascultă nimeni. Azi dimineaţă, băieţii şi-au ieşit din măsură; zgomotul era aşa de asurzitor, încât, nu i se mai auzea glasul deloc. El dojenea, se ruga: zadarnic! Directorul se ivi de două ori pe pragul uşii şi se uită înăuntru; dar cum pleca, zgomotul începea şi mai tare: s-ar fi crezut că eram la bâlci. Garrone şi Derossi făceau mereu semne camarazilor lor să tacă, să se astâmpere; degeaba, nici nu-i băgau în seamă. Singur Stardi stătea nemişcat la locul său, cu fruntea strânsă în mâini, gândindu-se poate, sau la frumoasa lui bibliotecă, sau la temele de a doua zi. Garoffi, micul negustor şi strângătorul de timbre poştale, era şi el asemenea foarte ocupat cu alcătuirea unei liste de loterie, câte două lire biletul, pentru că vrea să pună la lot o călimară de buzunar. Toţi râdeau, strigau, înfigeau peniţe prin bănci şi apoi zbârnâiau cu ele ca şi cu drâmbul; îşi azvârleau cocolaşe de hârtie cu fire de elastic scoase de prin ghete.

Suplinitorul apuca de mână pe unul, zguduia pe altul; pe un al treilea îl şi pedepsi; Vreme pierdută! Nu ştia sărmanul, la ce sfânt să se mai închine. Le zicea:

— De ce sunteţi aşa de neastâmpăraţi? Voiţi să primesc un avertisment din cauza voastră?

Apoi bătea cu pumnul în catedră şi striga cu glasul supărat, aproape înecat de lacrimi:

— Tăcere! Tăcere! Tăcere odată! Ţi-era mai mare mila de dânsul. Cu toate acestea, larma creştea şi mai mare. Frânţi îi azvârli un cocoloş de hârtie. Unii miorlăiau ca pisicile, alţii se încăierau: era o învălmăşeală de nespus.

Uşa se deschise şi pedelul intră şi spuse suplinitorului, că-l cheamă directorul. Profesorul se sculă şi ieşi repede, cu totul tulburat. Atunci, zgomotul deveni şi mai mare. Deodată, Garrone sări în sus, roşu la faţă, cu pumnii ridicaţi şi strigă cu glas ameninţător:

— Astâmpăraţi-vă odată, măgarilor! Nu vă e ruşine să vă râdeţi de suplinitor, fiindcă este bun? Dacă v-ar zdreli oasele, aţi fi smeriţi ca nişte câini; droaie de nemernici ce sunteţi! Vă spun curat, că cine o îndrăzni să-şi mai bată joc de dânsul, îl aştept la poartă şi îi rup fălcile. Şi zău că o fac, chiar faţă cu tatăl său!

Băieţii tăcură toţi de astă dată. Ah! Ce frumos era Garrone, în momentul acela!

Ochii îi străluceau ca două scântei, parcă era un pui de leu întărâtat. El se uită drept în faţa celor mai îndrăzneţi; toţi plecară capul.

Când se întoarse suplinitorul, rămase uimit de acea tăcere, dar văzând pe Garrone aprins la faţă şi tremurând, înţelese; îl privi cu dragoste şi îi zise cu glasul său cel blând, parcă ar fi zis unui frate:

— Îţi mulţumesc, Garrone!

Biblioteca lui Stardi.

M-am dus ieri la Stardi. Casa lui este aproape, peste drum de şcoală. Mi-e cam ruşine s-o spun, dar trebuie să mărturisesc că mi-a fost necaz pe el, când i-am văzut cărţile. Ce bine şi le păstrează! N-a prăpădit niciuna măcar, din cărţile pe care a învăţat; le are pe toate şi eu nu mai am niciuna! Ce rău îmi pare că le-am rupt! Toţi banii ce-i capătă de la rude, el îi dă pe cărţi.

Tatăl său, prinzând de veste că-i plac cărţile, a dat să i le lege după placul lui şi i-a cumpărat un dulăpior frumos de nuc.

Dulapul are nişte perdeluţe verzi. Când tragi de un şnur, ele se deschid şi ţi se înfăţişează deodată trei rânduri de cărţi de diferite culori, bine aşezate, curate şi cu titlurile scrise cu litere poleite. Are: poveşti, călătorii, poezii; are şi cărţi cu gravuri şi ce bine ştie să potrivească feţele! A aşezat volumele albe pe lângă cele albastre, pe cele roşii lângă cele negre şi lângă acestea, pe cele galbene: astfel că se deosebesc de departe şi au o înfăţişare cât se poate de frumoasă. Adeseori, el îşi petrece timpul rânduindu-le în alt

chip. Şi-a făcut un catalog de cărţi, tocmai ca un bibliotecar. Cum şi le îngrijeşte! Le şterge de praf, le răsfoieşte şi cu băgare de seamă le deschide, ca să nu le mânjească poate cu degetele lui cele groase; s-ar zice că sunt noi. Păcat, zău, că n-am ştiut şi eu să mi le păstrez pe ale mele! Ce bucurie, e pe el, când îşi cumpără câte o carte! O mângâie, îi face loc în bibliotecă, o ia iarăşi în mână, o învârteşte şi se uită la ea ca la un odor. Într-un rând începuse să-l doară ochii de mult ce citea.

Tatăl său veni la noi, în odaie, şi, bătând cu palma pe ceafa fiului său, îmi zise cu vocea sa puternică:

— Ia spune-mi, domnişorule, ce zici dumneata de al meu cap de dovleac? Te încredinţez că în căpăţâna asta e atâta străduinţă încât are să izbutească în toate! Mângâierea aceea grosolană a tatălui său îl făcea să închidă ochii de plăcere, întocmai ca un căţeluş când îl mângâie stăpânul.

N-aş putea să spun de ce, dar nu-mi vine să glumesc cu Stardi, cum glumesc cu ceilalţi camarazi ai mei şi nici nu-mi vine să cred că este numai cu un an mai mare decât mine.

Când am plecat, el m-a însoţit până la pragul uşii şi mi-a zis la revedere cu multă seriozitate; parcă avea chipul posomorât; era cât p-aci să-i răspund ca unui om mare:”Vă salut, domnule!”

Îndată ce mă întorsei acasă, spusei aceasta tatălui şi adăugai:

— Nu înţeleg un lucru, tată; Stardi n-are nici un talent, nu este deştept, e cu totul necioplit, are un chip pocit şi cu toate acestea, el îmi impune.

Tata îmi răspunse:

— Să-ţi spun eu, fiul meu, de ce-ţi impune: pentru că are tărie de caracter.

— Şi apoi să-ţi mai spun încă ceva ciudat, mai zisei eu, am stat o oră la el, acasă şi nu cred să-mi fi spus cincizeci de cuvinte. Nu mi-a arătat nici o jucărie, n-a râs, nici n-a zâmbit măcar odată şi tot nu mi-a fost urât şi am rămas bucuros la el.

Tata îmi răspunse:

— Pentru că-l stimezi.

Fiul lăcătuşului.

Da, nu zic, aşa o fi; dar eu stimez cu mult mai mult pe Precossi şi nu-mi inspiră acelaşi simţământ ca Stardi. Precossi e fiul lăcătuşului: e un băieţel mic şi plăpând, cu privirea tristă şi blândă, e sfiiciosul acela, care cere mereu iertare tuturor şi care deşi bolnăvicios, totuşi învaţă foarte bine.

Tatăl său a căzut în darul beţiei, se întoarce acasă beat mort, îl bate fără milă şi, fără să aibă vreo vină, îi azvârle cărţile şi caietele. Bietul băiat vine adesea la şcoală: cu vânătăi pe obraz, cu ochii roşii şi umflaţi de plâns, şi, cu toate acestea, n-ar spune, Doamne fereşte, că-l bate tatăl său.

— Te-a bătut tata! Îi zic câteodată, băieţii. El răspunse repede:

— Nicidecum! Nu e adevărat! Ca să nu-l facă de ruşine pe părintele său.

— N-ai ars tu foile acestui caiet! Îi zise într-o zi, profesorul, arătându-i foile cu lucrarea arsă pe jumătate.

— Ba da! Răspunse el, tremurând, mi-a căzut caietul din nebăgare de seamă!

Noi ştiam cu toţi că tatăl său, venind beat acasă, dăduse cu piciorul în masă şi o răsturnase cu lampă cu tot, pe când băiatul îşi făcea temele.

El ţine cu chirie o cămăruţă în podul casei noastre; se suie acolo pe scara din dos şi portăreasa ne spune tot ce se petrece la ei. Într-o zi, sora mea, Silvia, stând pe terasă, îl auzi ţipând şi află că tatăl său îl îmbrâncise pe scări aşa de tare, încât bietul băiat căzuse rostogolindu-se din treaptă în treaptă până jos; şi aceasta numai fiindcă ceruse bani ca să-şi cumpere o gramatică.

Netrebnicul acela nu lucrează nimic, se îmbată mereu şi familia îi piere de foame. De câte ori nu vine bietul Precossi la şcoală, fără să fi îmbucat ceva şi muşcă pe furiş dintr-o

bucăţică de pâine ce i-o dă Garrone, sau dintr-un măr adus de mica profesoară la care şi-a făcut el clasa întâi inferioară! El nu ţi-ar zice: „Mi-e foame, tata nu-mi dă să mănânc”!

Câteodată, când tatăl său trece din întâmplare pe dinaintea şcolii, vine să-l ia, Dumnezeule! Cât e de groaznic! Cu chipul searbăd şi întunecat, cu părul pe ochi, cu căciula într-o parte şi se clatină mereu pe picioare. Precossi tremură de frică atunci când îl vede, dar tot aleargă la el surâzându-i; însă el nici nu-l bagă de seamă, atât e de ameţit.

Bietul băiat e nevoit să-şi coase caietele rupte, să ceară cărţi la băieţi, ca să-şi înveţe lecţiile, să-şi prindă rupturile de la cămaşă şi de la haină cu ace cu gămălie.

Ţi-e mai mare milă de el, când îl vezi cum face gimnastică în nişte pantofi grei şi mari de-i joacă picioarele în ei, cu nişte pantaloni care-i atârnă la pământ şi cu surtucul de două ori cât el, aşa încât e silit să-şi sumeată mânecile până la coate. Cu toate acestea, el învaţă cu multă stăruinţă şi ar fi unul dintre cei dintâi, dacă ar putea să înveţe liniştit acasă. Azi dimineaţă a venit la şcoală cu obrazul zgâriat. Băieţii i-au zis:

— Nu mai tăgădui; tatăl tău te-a zgâriat. Spune-i directorului să-l cheme la secţie!

El se sculă repede, tremurând de necaz şi strigă:

— Nu, nu este adevărat! Tata nu mă bate niciodată! Dar mai târziu, în timpul lecţiei, lacrimile îi curgeau pe bancă şi când băgă de seamă că ne uităm la el, se sili să zâmbească spre a-şi ascunde întristare. Bietul Precossi!

Mâine au să vină la mine: Derossi, Coretti şi Nelli; o să-i spun şi lui să vină. Am să-l poftesc la gustare, să-i dăruiesc cărţi şi să răstorn casa cu susul în jos, ca să petreacă bine. O să-i umplu buzunarele cu poame, ca să-l văd şi eu o dată cel puţin mulţumit şi vesel! Săracul Precossi! Cât e de bun, de răbdător şi de harnic!

O vizită plăcută.

Joia aceasta a fost pentru mine cea mai frumoasă din tot anul. Derossi, Coretti şi micul cocoşat, Nelli, sosiră la mine la două, după-amiază; pe Precossi nu l-a lăsat tatăl său ca să vină.

Derossi şi Coretti veneau râzând, fiindcă întâlniseră pe bietul Crossi, băiatul precupeţei, cu o varză mare în braţe. Bietul băiat se ducea s-o vândă ca să-şi cumpere peniţe. Îmi spuseră că Crossi primise o scrisoare de la tatăl său prin care îi vestea întoarcerea lui din America; de aceea sărmanul copil nu mai putea de bucurie.

Derossi şi Coretti sunt băieţii cei mai veseli din clasă. Ce bine am petrecut în cele două ore, cât am stat împreună! Coretti venise tot cu flaneluţa cafenie şi cu căciuliţă de blană de pisică. E un drăculeţ, care scotoceşte pretutindeni şi care vrea să se afle mereu în treabă. De dimineaţă cărase lemne; cu toate acestea alerga prin toată casa, observând tot, vorbind mereu, voios şi sprinten ca o veveriţă. Trecând pe la bucătărie, întrebă pe bucătăreasă cum a plătit lemnele şi spuse că tatăl său vinde zece kilograme pe patruzeci şi cinci de lire.

El povesteşte mereu din timpul pe când tatăl său era soldat în al 49-lea regiment, în bătălia de la Custozza, sub comanda principelui Umberto. Ce drăguţ şi ce cumsecade este! Bine zice tata:

— Ce dacă s-a născut şi a crescut printre lemne, când în vinele lui curge un sânge cinstit şi generos! Derossi a fost şi el foarte drăgălaş. Ştie geografia ca un profesor.

Închidea ochii şi zicea:

— Iată, eu văd toată Italia, Apeninii care se prelungesc până la Marea Ionică, fluviile care curg de amândouă părţile, golfurile şi strâmtorile albastre, insulele verzi. Le spunea pe toate pe nume, pe de rost şi uite, fără nici o greşeală; s-ar fi zis că le citeşte pe hartă.

Când îl vezi cu capul tot în sus, cu cârlionţii lui aurii, cu hăinuţele tivite şi curate, stând drept şi frumos ca o statuie, ţi-e drag să te uiţi la el.

Învăţase pe de rost, numai într-un ceas, trei pagini pe care trebuie să le recite poimâine pentru aniversarea morţii regelui Victor Emanuel.

Nelli, răsucindu-şi colţul şorţului, îl privea şi el cu drag.

Vizita camarazilor mei mi-a pricinuit o mare plăcere, parcă mi-a luminat mintea. Când plecară, ce bine-mi păru, văzând pe bietul Nelli, mic şi schilod, între cei doi băieţi mari şi zdraveni, care-l duceau de braţ glumind cu el şi făcându-l să râdă cum nu-l văzusem niciodată râzând!

Când intrai în sufragerie, băgai de seamă că lipsea cadra ce reprezintă pe Rigoletto, caraghiosul cocoşat. O ascunsese tata, ca să nu o vadă sărmanul Nelli.

Înmormântarea regelui Victor Emanuel.

Marţi, 17.

Cum intră în clasă, profesorul, azi, la orele două, chemă pe Derossi şi-i spuse să înceapă cuvântarea. Acesta, stând în picioare lângă catedră, cu faţa către noi, începu să rostească cuvântarea, roşindu-se la faţă şi ridicând din ce în ce glasul său cel limpede şi răsunător: „Sunt acum patru ani de când, în ziua şi în ora aceasta, sosea în faţa Panteonului, la Roma, carul mortuar cu rămăşiţele lui Victor Emanuel, cel dintâi rege al Italiei unite!

El a murit după douăzeci şi nouă de ani de domnie, în cursul cărora scumpa patrie, zdrobită şi ruptă în şapte state, apăsată de străini şi de tirani, reînvie într-un singur stat liber şi neatârnat, după o domnie pe care el a ştiut s-o mărească: prin faceri de bine şi prin vitejie, prin lealitate şi bărbăţie în primejdie, prin chibzuială în izbânzi şi prin statornicie în nenorociri. Carul funebru sosea sub o povară de coroane, după ce străbătuse străzile Romei sub o ploaie de flori, în mijlocul unei nenumărate mulţimi jalnice şi tăcute, care sosise din toate unghiurile Italiei, precedat de o armată de generali, de o mulţime de principi şi de miniştri, urmat de un cortegiu întreg de veterani, de o pădure de steaguri, de reprezentanţi a trei sute de oraşe, de tot ce

înfăţişează puterea şi gloria unui popor. Carul sosea la poarta marelui templu, unde îl aştepta mormântul.

Doisprezece soldaţi cuirasieri ridicară sicriul de pe dric. Italia dădea ultimul adio regelui mort, bătrânului său rege, care o iubise atât de mult, ultimul adio soldatului, tatălui ei, precum şi celor douăzeci şi nouă de ani, cei mai frumoşi şi mai binecuvântaţi din istoria sa. Minutul acela fu măreţ şi solemn! Toţi tremurau de emoţie şi privirea tuturor mergea de la car la steagurile cernite ale celor optzeci de ofiţeri înşiraţi pe drumul său. Italia întreagă era aici de faţă, reprezentată prin acele steaguri, care aminteau nenumăraţii morţi, valurile de sânge, gloriile noastre cele mai sacre, jertfele cele mai sfinte şi durerile cele mai sfâşietoare. Sicriul, dus de soldaţi, trecu; toate steaguri zdrenţuite în bătăliile de la Goito, de la Pastrengo, de la Santa-Lucia, de la Novară, de la Palestro, din Crimeea, de la San-Martino, de la Castelfidardo; optzeci de văluri negre, se plecară, sute de medalii izbiră sicriul şi zgomotul acela înăbuşit care tulbură sângele tuturor, fu ca răsunetul a o mie de voci omeneşti, care cu toate strigau deodată:

— Adio, bun, viteaz şi binecuvântat rege al nostru! Ai să vieţuieşti în inima poporului tău, cât timp soarele va străluci asupra Italiei!

Steagurile se ridicară cu mândrie către cer şi regele Victor intră în gloria nepieritoare a mormântului!”

Frânţi gonit din şcoală.

Sâmbătă, 21

Numai unul singur dintre noi era în stare să râdă când Derossi rostea cuvântarea asupra înmormântării regelui Victor Emanuel şi Frânţi râse.

Nu pot să-l sufăr, pentru că este un răutăcios. Când vreun părinte vine la şcoală, ca să se plângă de fiul său şi cere ca să fie pedepsit, el se bucură. Când unul din noi plânge, el râde. Tremură de frica lui Garrone şi bate pe Zidăraş, pentru că este mic; necăjeşte pe Coressi pentru că are o mână uscată; cuteză chiar să-şi râdă de bietul Robetti,

pentru că umblă în cârje, îşi bate joc de sărmanul Precossi, pe care toţi îl respectă. Întărâtă mereu pe cei mai slabi decât dânsul şi, când se bate cu ei, se îndârjeşte şi dă fără milă. Are fruntea îngustă şi mică, ochii tulburi şi înfundaţi, de-abia se văd de sub cozorocul şepcii; în sfârşit, are o înfăţişare respingătoare.

Lui nu-i pasă de nimeni, nu se teme de nimica, râde în faţa profesorului, fură cât poate şi tăgăduieşte fără să clipească măcar. Se ceartă mereu cu câte cineva; vine la şcoală cu andrele, ca să înţepe pe vecini; îşi rupe nasturii de la hăinuţă şi îi rupe şi pe ai altora, ca să-i joace în arşice. Cărţile, caietele, ghiozdanul, totul este murdar şi rupt; linii ciocănite, condeiele roase, unghiile mâncate, hainele unse şi numai rupturi făcute în bătăile cu băieţii.

Am auzit că mama lui este bolnavă din cauza supărărilor ce-i aduce şi că tatăl său l-ar fi gonit de trei ori de acasă.

Biata mamă vine din când în când, să întrebe de purtarea fiului său şi pleacă plângând. El urăşte şcoala, urăşte pe camarazi şi pe profesor. Profesorul se face câteodată, că nu-i vede mişeliile şi atunci e şi mai rău. A încercat să-l ia cu binişorul: degeaba! El îşi bate joc de dânsul. I-a vorbit cu asprime; el şi-a acoperit ochii cu mâinile, prefăcându-se că plânge şi râdea. A fost alungat din şcoală pe trei zile, drept pedeapsă, dar s-a întors şi mai răutăcios şi mai obraznic. Derossi îi zise o dată:

— Ia astâmpără-te frate, nu vezi că mâhneşti pe profesor!

El ameninţă că îl împunge cu o andrea în pântece. În sfârşit, azi dimineaţă a fost gonit din şcoală ca un câine.

Pe când profesorul îi da lui Garrone, să copieze naraţiunea lunară din ianuarie „Micul toboşar sard”, el azvârli pe scânduri o plesnitoare, care spărgându-se, răsună ca o detunătură de puşcă. Toţi tresărirăm. Profesorul sări în picioare şi strigă:

— Frânţi, ieşi din şcoală!

El răspunse:

— N-am aruncat eu! Şi râdea.

Profesorul repetă:

— Ieşi afară!

— Ba nu mă mişc deloc! Răspunse Frânţi obraznic.

Atunci, profesorul îşi pierdu cumpătul: se repezi la el, îl apucă de braţ şi îl scoase din bancă. El se zvârcolea, scrâşnea din dinţi, însă profesorul izbuti să-l târască până la director, apoi se întoarse în clasă şi se urcă pe catedră, apucându-şi capul între mâini. Era aşa de obosit şi de trist, încât ne era milă, când ne uitam la dânsul.

— De treizeci de ani de când dau lecţii, nu mi s-a întâmplat aşa ceva! Zise el cu întristare. Nu se auzea o răsuflare. Mâinile îi tremurau de mânie şi dunga-i de pe frunte părea şi mai adâncă; s-ar fi zis că e o rană.

Bietul profesor! Tuturor ne părea rău de tulburarea lui.

Derossi se ridică şi zise:

— Să nu vă întristaţi, domnule profesor; noi vă iubim!

Atunci, faţa i se însenină puţin şi ne zise:

— Să urmăm lecţia, copii!

Micul toboşar sard.

(Istorisire lunară)

În ziua de 21 iulie 1848, cea dintâi zi a bătăliei de la Custoza, vreo şaizeci de soldaţi dintr-un regiment de infanterie, din armata noastră, fură trimişi să ocupe o casă părăsită de pe un deal.

De-abia sosiţi, se văzură deodată atacaţi de două companii de austrieci, care năvăliră pe neaşteptate din mai multe părţi.

O ploaie de gloanţe îi sili să se adăpostească şi să se baricadeze cât mai curând în casa părăsită, după ce lăsară pe câmpie câţiva morţi şi răniţi.

Îndată ce înţepeniră bine uşile cu drugi de fier, soldaţii alergară pe la ferestre, la amândouă etajele şi începură un foc des şi bine îndreptat împotriva asaltatorilor. Aceştia se apropiau încetul cu încetul, rânduiţi în semicerc, răspunzând şi ei tot cu aceeaşi tărie.

Acei şaizeci de soldaţi italieni erau comandaţi de doi ofiţeri inferiori şi de un căpitan: om straşnic, înalt, slab, cu mustaţa şi cu părul cărunt.

Printre soldaţi se afla şi un mic toboşar din Sardinia, băiat cam de paisprezece ani, căruia, de pipernicit ce era, nu i se putea ghici vârsta; i-ai fi dat cel mult doisprezece ani. Era oacheş la faţă şi avea nişte ochi negri în fundul capului, care străluceau ca două scântei.

Căpitanul comanda apărarea de la o fereastră din etajul de sus şi poruncile ieşeau din gura lui ca nişte pocnituri de puşcă. Pe chipul său nu se zărea nici cea mai mică tulburare.

Micul toboşar galben la faţă, se suise pe o măscioară şi întindea gâtul cât putea, ca să vadă cum merg lucrurile pe afară. El zărea printr-un nor de fum uniformele albe ale austriecilor înaintând puţin câte puţin.

Casa era aşezată pe malul unui povârniş, spre care da o singură fereastră de la pod; iar toate celelalte ferestre dădeau spre culmea dealului; de aceea austriecii atacau faţa şi laturile casei, iar povârnişul din dos rămăsese cu totul liber.

Lupta era crâncenă: gloanţele cădeau ca grindina, găureau şi crăpau zidurile; sfărâmau pervazurile pe dinafară şi pe dinăuntru; prăpădeau tot; zdrobeau obloane, oglinzi, mobile; azvârleau aşchii de lemn; răspândeau un nor de moloz; de farfurii, de pahare, de geamuri sparte, toate acestea zburau şuierând prin casă şi făceau un zgomot asurzitor.

Din când în când cădea câte un soldat. Tovarăşii îl trăgeau la o parte. Alţii mergeau şovăind prin odăi, ţinându-şi rănile cu mâinile.

În bucătărie se şi afla un mort întins la pământ, cu capul zdrobit de gloanţe; afară, brâul vrăjmaşilor se strângea mereu.

Căpitanul, care până atunci avea aerul nepăsător, se tulbură puţin şi ieşi repede din odaie, urmat de un sergent.

După câteva minute, sergentul se întoarse şi chemă pe micul toboşar. Băiatul veni într-o fugă, urcându-se după el pe o scăricică mică şi intrând în podul casei, unde văzu pe căpitan proptit de fereastră şi scriind repede cu creionul pe o bucăţică de hârtie.

Căpitanul îndoi hârtia, se uită drept în ochii băiatului cu acea privire adâncă şi rece, dinaintea căreia fiecare soldat tremura şi zise cu asprime:

— Toboşarule!

Toboşarul duse mâna la chipiu.

— Eşti îndrăzneţ, băiete?! Îl întrebă căpitanul.

Ochii băiatului scânteiară:

— Da, domnule căpitan!

— Uită-te într-acolo! Îi zise căpitanul, împingându-l spre fereastră, în vale, lângă casele din Villafranca, acolo unde vezi lucind baionete, se află regimentul nostru. Ia acest bilet, agaţă-te de frânghie, coboară-te jos pe fereastră, ia-o la fugă pe povârniş, străbate valea, soseşte la ai noştri şi dă biletul celui dintâi ofiţer ce-l vei întâlni. Mai întâi leapădă-ţi raniţa şi cingătoarea!

Băiatul lepădă raniţa şi cingătoarea; ascunse biletul în sân. Sergentul azvârli funia pe fereastră, înţepeni un căpătâi în drugii de fier, iar căpitanul ajută pe băiat să iasă pe o ferăstruie.

— Adu-ţi aminte că scăparea noastră atârnă de bărbăţia ta şi de iuţeala picioarelor tale! Îi zise căpitanul.

— Fii pe pace, domnule căpitan! Răspunse băiatul lăsându-se în jos pe frânghie, nu vă temeţi!

— Dumnezeu să-ţi ajute!

Băiatul ajunse jos în câteva clipe, sergentul trase sus frânghia şi plecă. Căpitanul se apropie repede de fereastră, ca să urmărească şi el cu privirea pe băiat, care părea că zboară pe povârniş.

Căpitanului i se părea chiar că toboşarul izbutise să fugă neobservat de vrăjmaşi, când cinci sau şase mici nori de pulbere se ridică în jurul băiatului şi îl vestiră că fusese

descoperit de duşmani: căci norii aceia nu erau altceva decât ţărâna scormonită şi ridicată în sus de gloanţe.

Cu toate acestea, micul toboşar alerga mereu. Deodată căzu.

— L-au ucis! Răcni căpitanul, muşcându-şi pumnul.

Abia strigase astfel şi zări pe micul toboşar ridicându-se.

— A fost numai o căzătură! Îşi zise căpitanul şi răsuflă.

Băiatul începu iar să alerge, dar şchiopătând.

— Şi-a scrântit piciorul! Gândi căpitanul.

Se mai ridicară încă câteva vârtejuri de pulbere în urma băiatului, dar tot mai depărtate. Căpitanul scoase un strigăt de izbândă; băiatul scăpase. Totuşi, el mai rămase acolo, să se uite la toboşar; era cu inima îndoită, căci de nu ajungea la vreme cu biletul prin care cerea un ajutor imediat, ori toţi soldaţii lui cădeau ucişi, ori era silit să se dea prizonier împreună cu dânşii.

Băiatul alerga o bucată, apoi umbla mai încet, şchiopătând; se repezea iarăşi şi iarăşi se oprea şi se împiedica.

— Nu cumva l-a atins vreun glonţ la picior? Îşi zicea căpitanul îngrijorat uitându-se la toate mişcările băiatului; şi de la acea depărtare îi vorbea, îl aţâţa, îl îndemna să se grăbească, ca şi cum l-ar fi putut vedea. El măsura necontenit, cu ochii aprinşi de nerăbdare, spaţiul dintre băiatul care a-lerga şi dintre sclipirea baionetelor din vale.

Auzea totodată şi şuieratul gloanţelor de la etajul de jos, strigătele poruncitoare ale ofiţerilor şi ale sergenţilor, vaietele răniţilor şi zgomotul dărâmăturilor.

— Haide, înainte! Strigă el, micului toboşar, urmărindu-l cu privirea.

— Înainte! Mergi! Aleargă!... Doamne! Se opreşte! Nu, nu, iată-l reîncepe să alerge.

Un ofiţer veni să-i spună că deşi vrăjmaşii nu încetaseră focul, totuşi ridicau un steag alb, ca să le impună capitularea.

— Să nu răspundeţi! Strigă căpitanul, fără ca să ridice ochii de la copilul care ajunsese în vale; el însă nu mai alerga, ci părea că abia se târăşte.

— Hai du-te!… Mergi mai iute, aleargă! Strigă căpitanul, scrâşnind din dinţi şi ridicând pumni. Omoară-te, mori, ticălosule, dar aleargă, du-te! Apoi răcni ca o fiară: Ah! Nemernicul, nesocotitul, s-a aşezat jos.

Şi, în adevăr, până aici văzuse capul băiatului alunecând pe deasupra grâului; în acel moment dispăruse ca şi cum s-ar fi aşezat jos sau ar fi căzut.

După câteva minute, capul se ivi iarăşi şi în sfârşit se pierdu pe din dosul gardurilor. Căpitanul, nemaizărindu-l, cobori repede. Gloanţele se năpusteau şi mai tare: odăile erau pline cu răniţi; unii din ei şovăiau ca beţivii şi se agăţau de mobile. Pereţii, pardoseala, totul era stropit cu sânge. Câteva cadavre zăceau întinse pe pragul uşilor. Un glonţ rupsese braţul drept al locotenentului. Fumul şi pulberea învăluiau totul.

— Curaj băieţi! Strigă căpitanul. Staţi nemişcaţi la postul vostru! Ne vine ajutor! Încă un avânt de bărbăţie şi de răbdare şi suntem mântuiţi.

Austriecii se apropiară şi mai tare. Feţele lor înverşunate se zăreau printre norii de fum, iar zgomotul puştilor era covârşit de strigătele lor sălbatice. Înjurau, le porunceau să capituleze şi-i ameninţau cu moartea. Câte unii din soldaţi, înfricoşaţi, se retrăgeau de la ferestre; sergenţii îi goneau înapoi. Dar focul slăbea, descurajarea se vedea pe toate chipurile, nu mai era cu putinţă să susţină multă vreme apărarea.

Austriecii încetară focul şi o voce poruncitoare strigă mai întâi în limba germană, apoi în cea italiană: „Predaţi-vă” „Nu” urlă căpitanul de la o fereastră. Lupta începu mai crâncenă din amândouă părţile. Căzură încă vreo câţiva soldaţi; mai multe ferestre rămaseră goale. Momentul fatal se apropia.

Căpitanul bolborosea între dinţi:

— Suntem pierduţi!… Nu ne vine în ajutor! Nu mai soseşte!

Şi el alerga ca un nebun prin odăi, furios învârtind sabia în mâini, hotărât să moară.

Deodată, un sergent, coborându-se repede din podul casei strigă:

— Ne vine ajutor! Vine! Repetă căpitanul nebun de bucurie.

La acel strigăt, zdraveni şi răniţi, sergenţi şi ofiţeri, toţi năvăliră la ferestre şi împotrivirea se înteţi din nou.

După câteva minute, ei băgară de seamă că începuse un fel de neorânduială printre vrăjmaşi. Atunci, căpitanul adună în grabă soldaţii într-o odaie din etajul de jos, ca să dea năvală cu baionetele. Apoi se sui ca să se încredinţeze dacă vine ajutor, când, deodată auzi un zgomot de paşi grăbiţi, însoţit de un „ura!” puternic şi văzu, mai întâi printre norii de fum, pălăriile cu două colţuri ale carabinierilor italieni, apoi un escadron ce venea în goana mare cu săbiile scânteind deasupra capetelor şi umerilor vrăjmaşilor.

Atunci, căpitanul împreună cu soldaţii se repeziră cu baioneta înainte. Inamicii se clătinară, ieşiră din rânduri şi o luară la fugă. Locul rămase liber; casa, mântuită şi, puţin după aceea, două batalioane de infanterie, italiene şi două tunuri erau postate pe acea înălţime.

Căpitanul, ieşind cu soldaţii ce-i rămaseră teferi întru întâmpinarea regimentului său, fusese uşor rănit la mâna stângă în goana dată vrăjmaşilor.

În acea zi; izbânda fu de partea noastră, însă a doua zi, lupta reîncepând, cu toată împotrivirea lor vitejească, italienii fură biruiţi de numărul covârşitor al austriecilor şi în dimineaţa de 26 se văzură siliţi să apuce cu întristare drumul spre Mincio.

Căpitanul, deşi rănit, făcu drumul pe jos cu soldaţii săi osteniţi şi tăcuţi. Ajungând către seară la Gotio, pe Mincioe, el la căutat îndată pe locotenentul său, care trebuia să fi

ajuns înaintea lui. Îi arătară o biserică, unde se instalase în grabă spitalul ostăşesc. Căpitanul sosind acolo, văzu biserica plină de răniţi, aşezaţi pe două rânduri de paturi şi pe saltele întinse pe jos. Doi doctori şi doi infirmieri mergeau de la un rănit la altul.

Se auzeau gemete şi strigăte înăbuşite.

Căpitanul îşi îndrepta privirile în toate părţile căutând pe ofiţerul său, când a auzit un glas apropiat şi foarte slab care-l chema:

— Domnule căpitan!

El se întoarse: era micul toboşar. Băiatul stătea întins pe pat şi era învelit cu o pânză groasă de perdele, vărgată cu roşu. Bietul băiat era foarte palid şi slab, dar ochi lui nu pierduseră nimica din strălucirea lor, păreau două diamante negre.

Căpitanul plin de mirare, îi zise cu glasul său aspru:

— Aici eşti tu? Apoi adăugă: Bravo băiete! Ţi-ai făcut datoria!

— Am făcut şi eu tot ce am putut! Răspunse micul toboşar.

— Eşti rănit? Îl întrebă căpitanul, căutând cu ochii pe ofiţerul său în paturile de alături.

— Da! Ce să-i faci! Zise băiatul, mândru de a fi rănit, căci altfel n-ar fi cutezat să deschidă gura în faţa asprului căpitan.

— M-am ţinut pitit cât am putut; dar tot m-au văzut vrăjmaşi foarte curând. Soseam cu douăzeci de minute mai înainte, dacă nu m-ar fi atins. Am avut noroc, că am găsit îndată pe un căpitan de stat-major, căruia i-am dat biletul dumneavoastră. Drept alte toate, eram fript de sete şi mă temeam să nu-mi rămână destulă putere, ca să ajung la ai noştri. Plângeam de groaza ce-mi pricinuia gândul că fiecare minut de întârziere trimitea pe câţiva din tovarăşi mei pe lumea cealaltă. În sfârşit, Dumnezeu mi-a venit în ajutor şi eu am făcut ce am putut; sunt mulţumit. Dar vai, domnule căpitan, îţi curge sânge din rană! Vrei să-ţi mai strâng legătura? Apropie-te te rog şi întinde mâna!

Căpitanul îi întinse mâna stângă şi cu cea dreaptă voia să ajute pe băiat, să dezlege bandajul, dar nici n-apucă bietul băiat să se ridice bine din perne şi fu nevoit să se lase iar jos: îngălbenise ca ceara.

— Lasă, lasă! Îi zise căpitanul, uitându-se la el şi retrăgându-şi mâna din mâinile lui. Vezi mai întâi de tine şi apoi de alţii; bagă de seamă, băiete o rană uşoară poate să ajungă periculoasă, dacă nu o îngrijeşti la vreme!

Micul toboşar dete din cap.

— Trebuie să fi pierdut mult sânge, ca să fi aşa de prăpădit, îi zise căpitanul, uitându-se de astă dată la el mai cu băgare de seamă.

Băiatul zâmbi şi-i răspunse:

— Am pierdut mult sânge? Bine ar fi, domnule căpitan, de-ar fi numai atât. Ia uită-te! Şi-şi dete plapuma la o parte.

Căpitanul, îngrozit, se retrase înapoi. Băiatul nu mai avea decât un picior. Piciorul stâng îi fusese tăiat mai sus de genunchi; trunchiul era legat şi bandajul mai era încă însângerat.

În acel moment trecu un chirurg militar, scurt şi gros, cu mânecile sumese.

— Ah, domnule căpitan, îi zise arătându-i băiatul, iată un caz nenorocit! Acest picior ar fi putut să fie scăpat, dacă nu l-ar fi obosit nebuneşte. Ce inflamaţie gândeşti că avea? Am fost nevoit să-l tai la minut, ca să-i scap viaţa. Te asigur eu, domnule căpitan, că este un băiat cu multă inimă; nu i-a curs nici o lacrimă, n-a scos nici un ţipăt. Pe onoarea mea, mă făIesc că acest băiat este italian. Trebuie să fie viţă de viteji!

Apoi salută pe căpitan şi se duse la patul unui alt rănit.

Căpitanul rămăsese uimit, se uită ţintă la băiat, cu fruntea încreţită; în urmă îi trase plapuma şi încetişor, fără măcar a şti ce face, aţintit privirea la dânsul, duse mâna la cap şi îşi scoase chipiul.

— Domnule căpitan! Strigă băiatul, surprins. Ce faci, domnule căpitan? Mă saluţi pe mine?

Şi soldatul acela, atât de dârz şi de posac, care nu spusese în viaţa lui o vorbă dulce vreunui inferior, răspunse cu un glas blând şi plin de bucurie:

— Da, pe tine!… Căci eu sunt numai un căpitan, iar tu eşti un erou!

Apoi se aplecă spre dânsul şi-l sărută de mai multe ori părinteşte.

Iubirea de patrie.

Marţi, 24.

Fiindcă istoria „Micul toboşar sard” te-a mişcat aşa de mult, trebuie să-ţi fi fost lesne azi dimineaţă a-ţi face compoziţia, de vreme ce avea de subiect: „De ce-ţi iubeşti ţara?”

De ce-ţi iubeşti ţara? Nu ţi-au venit îndată în minte sute de răspunsuri? Îmi iubesc ţara: pentru că mama s-a născut pe pământul ei; pentru că sângele ce curge în vinele mele este italian; pentru că aici sunt îngropaţi morţii pe care mama îi plânge şi tata îi onorează; pentru că aici m-am născut; pentru că limba pe care o vorbesc, cărţile pe care învăţ, pentru că fratele meu, sora mea, camarazii mei de şcoală, marele popor în mijlocul căruia trăiesc, frumoasa natură care mă înconjoară, tot ce văd, tot ce iubesc, tot ce învăţ, tot ce admir, este italian! Dar tu nu poţi încă, fătul meu, să simţi pe deplin iubirea de ţară. O vei simţi când vei fi mare, când te vei întoarce dintr-o călătorie lungă şi rezemându-te într-o dimineaţă de parapetul vaporului vei zări departe, la orizont, munţii albaştri şi măreţi ai ţării tale. Acea privelişte îţi va tulbura: mintea, sângele şi îţi va scoate un ţipăt de bucurie. O vei simţi acea iubire atunci când, aflându-te într-un oraş depărtat, avântul inimii te va împinge printre mulţimea necunoscută către vreun lucrător necunoscut, pe care îl vei fi auzit, trecând pe lângă dânsul, că vorbeşte limba ta. O vei simţi în mânia mândră şi dureroasă, care-ţi va urca sângele în obraji, când vei auzi pe un străin, care-ţi necinsteşte ţara. Vei simţi acea iubire şi mai tare şi mai mândră, în ziua când ameninţarea unui popor vrăjmaş va

ridica o furtună de foc asupra patriei tale şi vei auzi zăngănind armele în toate părţile şi vei vedea adunându-se legiuni de voinici şi de părinţi, strigând către fiii lor: „Luptaţi-vă cu bărbăţie!” iar pe mame, luându-şi adio de la copiii lor, zicându-le: „Fiţi biruitori!”

Vei mai simţi iarăşi cu fală acea iubire, dacă vei avea norocul să vezi întorcându-se în ţară soldaţii împuţinaţi şi obosiţi, zdrenţuiţi, însă dârzi, cu scânteia biruinţei în ochi, purtând steagurile lor găurite de gloanţe vrăjmaşe, urmaţi de un şir nesfârşit de viteji ţinând sus capetele lor, cu răni oblojite, păşind semeţi în mijlocul unei mulţimi nebune de bucurie, care-i acoperă cu flori şi cu binecuvântări. Numai atunci o să înţelegi ce va să zică iubirea de patrie; atunci o să simţi ce este PATRIA. E un lucru aşa de mare, aşa de sfânt, încât, dacă într-o zi te-aş vedea că te întorci neatins de la o bătălie nesusţinută pentru ea, tu, care eşti sângele meu, dacă aş şti că ţi-ai cruţat viaţa de frica morţii, eu tatăl tău, eu, care te primesc cu o bucurie nespusă, de câte ori te întorci de la şcoală, te-aş primi cu un suspin de jale, n-aş mai putea să te iubesc, aş muri cu o groaznică durere în inimă.

Tatăl tău.

Invidie.

Miercuri, 25.

Tot Derossi a făcut cea mai bună compoziţie despre iubirea de ţară. Săracul Votini, era aproape sigur că va căpăta el, prima medalie.

Eu l-aş iubi pe Votini, cu toate că se ţine aşa de mândru. Şi apoi de când stă alături de mine, mi-e ciudă să văd ce necaz are pe Derossi. Ar voi să-l întreacă; învaţă sărăcuţul dar ce să-i faci?… Nu poate să-l biruie. Derossi îţi dă o mie înainte la orice materie şi Votini îşi muşcă limba de necaz. Carlo Nobis îl pizmuieşte şi el pe Derossi, dar e prea mândru, ca să se arate. Votini se dă de gol şi se plânge la părinţi, că profesorii sunt nedrepţi cu el. Când profesorii întreabă pe Derossi şi el răspunde ca de obicei, pe dată şi bine, Votini se

posomorăşte, lasă ochii în jos, se preface că n-aude şi se sileşte să râdă; dar vai de râsul lui!… Numai el ştie cum râde.

Noi, toţi îi ştim patima şi când profesorul laudă pe Derossi, ne uităm ţintă la el. Zidăraşul îi face botul de iepure şi el înghite în sec de necaz. Azi dimineaţă şi-a dat rău în petic. Profesorul intră în clasă şi ne spune rezultatul examenului lunar.

— Derossi, media 10 cu prima medalie!

Votini se prefăcu imediat că strănută. Profesorul se uit la el: era lesne de înţeles.

— Votini, îi zise, să nu laşi şarpele invidiei, să pătrundă în inima ta, căci el roade creierii şi strică inima! Toţi băieţii se uitară la el, numai Derossi, nu. Votini vru să răspundă, dar nu putu. Rămase încremenit pe loc, galben de ciudă şi pe când profesorul explica lecţia, el începu să scrie pe o coală, de hârtie cu litere mari: Eu nu invidiez pe aceia care câştigă prima medalie numai prin protecţii şi nedreptăţi! Voia să trimită biletul acela lui Derossi.

Vecinii lui Derossi plănuiau ceva; îi vedeam cum îşi vorbeau la ureche; unul din ei tăie o medalie mare de hârtie şi desenă pe ea cu condeiul un şarpe negru. Votini băgă şi el de seamă. Profesorul plecă puţin afară din clasă. Vecinii lui Derossi ieşiră îndată din bancă, ca să dea medalia lui Votini. Toată clasa se aştepta la o ceartă, iar Votini tremura ca frunza, de necaz.

Derossi strigă:

— Daţi-mi-o mie!

— Da, da, aşa e, strigară toţi, tu să i-o dai!

Derossi luă medalia şi o rupse în bucăţele. Profesorul se întoarse în clasă şi reîncepu lecţia. Eu nu pierdui din ochi pe Votini; era roşu ca jăraticul. El luă biletul pe care-l scrisese, îl ghemui încetinel, făcu din el un cocoloş, îl băgă în gură, îl amestecă puţin, apoi îl aruncă sub bancă. Ieşind din şcoală, Votini, fiindcă era cam zăpăcit, îşi pierdu sugativa. Derossi îndatoritor din firea lui, o ridică de pe jos,

i-o puse în ghiozdan şi-l ajută să-şi lege cureaua. Votini nu cuteză nici măcar să-şi ridice ochii.

Mama lui Frânţi.

Sâmbătă, 25.

Cu toată blândeţea lui Derossi, Votini tot nu se îndreptă deloc.

Ieri, la lecţia de religie, în faţa directorului, profesorul întrebă pe Derossi, dacă ţine minte cele două strofe din cartea de citire: Oriunde îmi îndrept privirea, preaînalte Dumnezeule, eu pe tine te văd!

Derossi spuse că nu. Votini se sculă repede surâzând şi strigă:

— Le ştiu eu!

— Era vesel, crezând că face în necaz lui Derossi.

Dar nu izbuti; tot el a rămas păcălit, căci nu putu să recite poezia din cauză că mama lui Frânţi intră ca un fulger în clasă, îmbrâncind dinaintea ei pe fiul său, care fusese eliminat pentru opt zile din şcoală. Mă înfior gândindu-mă la trista scenă ce văzurăm.

Biata femeie! Era speriată! Venise cu capul gol. Era plină de zăpadă! Vai de ea, săraca! Se aruncă la picioarele directorului şi îi zise cu glasul înecat în lacrimi:

— Domnule director! Fie-vă milă de mine, primiţi iar pe băiatul meu la şcoală! De trei zile de când e acasă, îl ţin ascuns de taică-său, căci ferească Dumnezeu, dacă ar afla adevărul, l-ar omori! Fie-vă milă, căci nu ştiu ce să mai fac! Vă rog din tot sufletul, domnule director!

Directorul încercă să o scoată afară din şcoală, dar nu putu căci ea se împotrivea plângând şi rugându-se mereu:

— De-aţi şti ce de suferinţe, ce de necazuri mi-a pricinuit copilul acesta, v-ar fi milă de mine! Domnule director, nu-mi respingeţi această cerere, vă rog; cine ştie, poate că s-o îndrepta! Văd bine că nu o să mai trăiesc mult; simt că mi se apropie ceasul şi, înainte de a închide ochii, aş dori să-l văd îndreptat… Căci… Ce să-i fac?… Şi începu să plângă cu hohot… Este copilul meu; măcar că e rău, tot îl iubesc!… Aş

muri disperată!… Mai iertaţi-l şi de astă dată, domnule director, numai ca să nu se întâmple vreo nenorocire; iertaţi-l de mila unei sărmane mame! Şi îşi acoperi obrajii cu mâinile suspinând.

Frânţi şedea cu capul plecat, nepăsător. Directorul se uită la el, rămase câtva timp pe gânduri, după aceea îi zise:

— Frânţi, du-te la locul tău!

Atunci, mama sa se sculă, mulţumi de mai multe ori directorului, fără să-i lase timpul de a zice ceva şi se îndreptă spre uşă ştergându-şi ochii; apoi, adresându-se către Frânţi, îi zise cu o voce sfâşietoare:

— Fii bun, copilul meu! Vă rog pe toţi să aveţi puţină răbdare cu el!… Mulţumim domnule director, de bunătatea ce aţi avut. Fii cuminte, copile; Te rog! Bună ziua, băieţi! Mulţumim domnule profesor, vă rog iertaţi cu toţii pe o sărmană mamă! Se uită încă o dată la fiul său, parcă s-ar fi rugat la dânsul şi plecă trăgându-şi colţul şalului, care se târa pe jos.

Chipul ei era palid ca turta de ceară, capul îi tremura şi spinarea îi era încovoiată; o auzirăm cum tuşea când cobora pe scări.

Directorul se uită drept în ochii lui Frânţi şi îi zise cu un ton care, în acea tăcere, te făcea să tremuri:

— Frânţi, o omori pe mama ta!

Toţi ne uitarăm la el înfioraţi. Ticălosul zâmbea.

Speranţa.

Duminică, 29.

Frumos a fost, Enrico, avântul cu care te-ai aruncat în braţele mamei tale, când te-ai întors de la şcoală, după lecţia de religie.

Profesorul ţi-a destăinuit lucruri mari şi mângâietoare.

Da, Dumnezeu, ne-a aruncat pe unul în braţele celuilalt, nu ne va despărţi pe veci; când vom muri nu ne vom zice înfiorătoarele şi deznădăjduitoarele cuvinte: mamă, tată, Enrico, n-o să ne mai vedem niciodată! Nu, căci ne vom revedea într-o a doua viaţă, în care cel ce a suferit mult în

aceasta va fi răsplătit şi va regăsi pe iubiţii săi într-o lume fără păcate, fără lacrimi şi fără moarte. Dar trebuie să ne silim să fim toţi vrednici de acea viaţă.

Ascultă-mă copile! Fiecare faptă bună, fiecare avânt de dragoste către acei ce te iubesc, fiecare îndatorire către camarazii tăi, orice gând bun: este o pornire către acea lume.

Spre lumea aceea te îndreaptă, asemenea, orice durere, căci fiecare durere este ispăşirea unei vine, fiecare lacrimă şterge o greşeală. Hotărăşte-te, fătul meu, să fii în fiecare zi mai supus, mai bun, mai iubitor decât în ajun. Spune-ţi în fiecare dimineaţă, azi eu voiesc să mă port aşa încât cugetul meu să fie împăcat şi tatăl meu mulţumit; voiesc să-mi câştig iubirea tuturor camarazilor mei, a profesorului, a fratelui meu şi a altora. Şi cerei lui Dumnezeu, să-ţi dea putere, să-ţi îndeplineşti hotărârea. Zi aşa: ajută-mă tu, Doamne, ca în Secare seară, când mama mă sărută şi-mi urează „Noapte bună”, să-i pot zice: „mamă, tu săruţi azi pe un copil mult mai bun şi mai vrednic de sărutarea ta, decât pe cel ce l-ai sărutat ieri!”

Vezi, copilul meu, să ai totdeauna întipărit în mintea ta pe celălalt Enrico, fericit, care vei putea să fii tu în a doua viaţă, purtându-te bine în aceasta şi roagă-te lui Dumnezeu să-ţi îndeplinească dorinţele.

Tu nu poţi să-ţi închipui mângâierea unei mame când vede pe fiul său închinându-se; ea simte atunci, că şi ea se face mai bună.

Când tu te închini, eu cred cu mai multă tărie în bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu: te iubesc mai mult, muncesc cu mai multă putere, sufăr cu mai multă răbdare, iert din tot sufletul şi mă gândesc la moarte cu cugetul senin.

O, Dumnezeu, atât de mare şi atât de bun! Să mai aud după moarte vocea mamei mele, să regăsesc pe copilaşii mei, să revăd pe Enrico al meu, să-l revăd binecuvântat şi nemuritor, să-l strâng în braţe pentru totdeauna!

Roagă-te lui Dumnezeu, copile! Să ne rugăm cu toţii, să ne iubim ca să putem păstra în fundul inimii această cerească speranţă.

Mama ta.

FEBRUARIE.

O medalie dată pe drept.

Sâmbătă, 29.

Inspectorul şcolar a venit azi dimineaţă la şcoală, ca să împartă medaliile. E un domn bătrân, cu barba albă şi îmbrăcat în negru. El intră în clasă la noi cu directorul, puţin mai înainte de a se suna pentru ieşire şi se aşează lângă profesor.

Puse câtorva băieţi câteva întrebări, apoi dete prima medalie lui Derossi şi, înainte de a da pe a doua, vorbi ceva cu profesorul şi cu directorul.

Fiecare ne întrebam: cui o să dea pe a doua? Inspectorul, uitându-se la noi, zise ridicând glasul: medalia a doua a fost meritată săptămâna aceasta de şcolarul Petre Precossi, pentru purtarea bună şi pentru silinţa la învăţătură.

Toţi ne uitarăm cu bucurie la bietul Precossi. El se sculă de la locul lui aşa de tulburat, încât nici nu mai ştiu unde este.

— Vino aici! Îi zise inspectorul.

Precossi ieşi din bancă şi se duse lângă catedră. Inspectorul se uită cu atenţie la micul lui obraz, galben ca ceara, la trupuşorul lui îmbrăcat în nişte haine prea lungi şi prea largi pentru el, la ochişorii lui trişti a căror privire nu cuteza să se ridice spre el, dar în care se citea o lungă poveste de suferinţe; apoi îi zise cu vocea plină, animându-i medalia de piept:

— Precossi, îţi dau medalia; nimeni nu e mai vrednic să o poarte decât tine! Nu ţi-o dau numai pentru inteligenţa şi hărnicia ta, ci ţi-o dau şi pentru curajul tău, pentru inima ta de copil bun. Nu e aşa? Adăugă el, adresându-se către noi, că o merită şi pentru aceasta?

— Da, da! Răspunserăm noi, toţi deodată.

Precossi făcu o mişcare cu gâtul, ca şi cum ar fi înghiţit ceva şi întoarse către noi cu o privire blândă în care se zărea cea mai adâncă mulţumire.

— Du-te bunul meu copil! Îi spuse inspectorul, Dumnezeu să te ţină!

Pedelul sună de ieşire, noi plecarăm în grabă şi abia ajunserăm în sală, când văzurăm pe pragul uşii pe tatăl lui Precossi, palid ca de obicei, cu chipul tulburat, cu părul ciufulit şi lăsat pe ochi, cu căciula într-o parte şi clătinându-se pe picioare.

Profesorul îl zări şi spuse câteva cuvinte încet inspectorului. Acesta căută în grabă pe Precossi şi luându-l de mână îl duse la tatăl său. Băiatul tremura ca frunza de frică ce-i era.

Directorul şi profesorul se apropiară şi ei; mulţi băieţi îi urmară.

— Dumneata eşti tatăl acestui băiat? Întrebă inspectorul pe lăcătuş cu o voce veselă, ca şi cum ar fi vorbit cu un cunoscut şi, fără să aştepte răspunsul, adăugase:

— Mă bucur cu dumneata! Uită-te, a câştigat medalia a doua şi ştii că sunt cincizeci şi patru de băieţi în clasa lui! El a meritat-o pentru silinţă la învăţătură şi purtare bună! Este un băiat inteligent şi plin de zel. Prin blândeţea sa îşi câştigă iubirea tuturor: are să ajungă departe, îţi spun eu; poţi să te făleşti cu el!

Lăcătuşul îl asculta şi se uita la el cu gura căscată, apoi se uita la director şi în urmă la fiul său, care stătea dinaintea lor cu ochii plecaţi şi tremurând. Părea că înţelege pentru întâia oară toate suferinţele ce impusese sărmanului băiat şi toată bunătatea, toată statornicia eroică a lui, cu care le răbdase pe toate. Deodată se zări pe chipul său o uimire năucă, apoi o durere adâncă şi, în fine, o duioşie dulce şi tristă; el apucă repede capul copilului său, îl sărută pe frunte şi-l strânse la piept.

Noi trecurăm toţi pe dinainte. Eu poftii pe Precossi să vină joi la mine cu Garrone şi cu Crossi; ceilalţi îl salutară; unul îl

mângâia, altul punea mâna pe medalia lui, fiecare îi spunea câte ceva.

Tatăl înmărmurit se uita la noi strângând mereu la piept pe fiul său; acesta plângea de bucurie.

O bună hotărâre.

Duminică, 15.

Medalia dată lui Precossi a deşteptat în mine o mare mustrare de cuget. Până azi n-am meritat niciuna! De vreo câtva timp nu mai învăţ bine. Profesorul, tata şi mama sunt nemulţumiţi; eu însumi sunt nemulţumit şi nici nu mai mă joc cu aceeaşi plăcere ca mai înainte.

Când mă sileam să învăţ cu poftă, pe dată ce-mi sfârşeam lecţiile, săream în sus şi alergam la jucăriile mele plin de veselie; s-ar fi zis că nu mai m-am jucat de o lună. Acum, nici la masă nu mai mă duc cu plăcerea de altădată. Mi se pare că am o povară pe suflet, că aud un glas în mine care-mi zice necontenit:

— Nu mergi deloc bine, băiete! Nu mergi bine!

Seara, văd cum trec pe dinaintea casei noastre, o mulţime de băieţi, care se întorc de la lucru împreună cu cete de meseriaşi, toţi osteniţi şi cu toate acestea, veseli, ei grăbesc pasul, nerăbdători să ajungă mai iute acasă ca să mănânce.

Vorbesc tare, râd şi glumesc, bătându-se pe umăr cu mâinile înnegrite de cărbuni, sau albite de var şi mă gândesc cât au muncit acei oameni şi acei copii, din zori de zi şi până seara! Apoi, câţi alţii nu stau toată ziulica pe acoperişul caselor sau pe la uzine, printre maşini, în apă, ori sub pământ, în mine, mâncând pe apucate câte o bucată de pâine! Mărturisesc că mi-e ruşine de mine însumi, care în tot timpul acela n-am făcut altceva, decât să mâzgălesc alene vreo trei sau patru pagini de hârtie. Da, sunt nemulţumit, de mii de ori nemulţumit! Bag de seamă că tata e necăjit, că ar voi să mă dojenească, dar că-i e milă să mă întristeze şi mai aşteaptă cu nădejdea că mă voi îndrepta. Dragul meu tată, tu care munceşti atât de mult! Care îmi procuri tot ce văd în jurul meu, toate lucrurile pe care pun

mâna, hainele mele, mâncarea ce mănânc, cărţile pe care învăţ, jucăriile, tot, da, tot este rodul muncii tale şi eu nu sunt vrednic să fac nimic pentru tine! Toate acestea îţi pricinuiesc griji, supărări, osteneli şi eu nu mă ostenesc deloc! Nu, e prea nedrept şi mă căiesc! Am să încep de azi să studiez ca Stardi să fiu ca el, neclintit la muncă, să învăţ cu toată râvna inimii mele! Vreau să birui somnul seara, să mă scol devreme dimineaţa, să-mi frământ mintea fără preget; vreau să mă ostenesc, chiar să sufăr şi să mă îmbolnăvesc, dar să încetez de a mai duce o viaţă proastă şi leneşă, care mă înjoseşte pe mine şi mâhneşte pe ceilalţi! Înainte dar, la muncă! La lucru cu toată inima şi din toate puterile! La munca aceea care îmi va reda dulcea odihnă şi plăcerea jocului; la acea muncă care îmi va reda bunul surâs al profesorului şi binecuvântata sărutare a părinţilor mei!

Micul drum de fier.

Vineri, 19.

Precossi a venit ieri acasă, la mine, cu Garrone. De-ar fi fost copii de rege, nu cred că li s-ar fi găsit o sărbătoare mai frumoasă.

Garrone nu venise niciodată; de felul lui e cam sălbatic şi apoi când se vede aşa de mare, îi e ruşine că e în clasa a III-a.

Când auzirăm clopoţelul, alergarăm cu toţii să le deschidem uşa. Crossi n-a venit, fiindcă tatăl său a sosit în sfârşit din America, după o lipsă de şase ani.

Mama sărută pe Precossi: tata îi prezentă pe Garrone, zicându-i:

— Băiatul acesta nu este numai un băiat bun, el este totodată cinstit şi mărinimos. Garrone îşi plecă uşor capul, surâzându-mi pe furiş.

Precossi venise cu medalia la piept şi era vesel, fiindcă tatăl său s-a apucat iar de muncă şi nu s-a mai îmbătat de cinci zile. Acum, de când lucrează, cheamă mereu pe fiul său să stea cu dânsul în fiecare zi. S-a schimbat cu totul!

Scosei toate jucăriile. Precossi rămase înmărmurit, când văzu drumul de fier cu locomotivă şi cum tot trenul umblă singur, când îi învârteşti cheiţa de lângă roţi. Nu văzuse niciodată aşa jucărie. Nu îşi lua ochii de la micile vagoane albe şi roşii. Îi dădui cheiţa: el îngenunche şi când locomotiva se oprea, o întorcea iarăşi cu cheia, nu se putea despărţi de ea, nici nu ridica măcar capul. Nu-l văzusem niciodată aşa de mulţumit. Ne zicea mereu:

— Daţi-vă puţin în lături, vă rog! Şi ne da la o parte cu mâinile, ca să nu împiedicăm mersul locomotivei; apoi lua în mână vagoanele, le aşeza iarăşi la rând, cu mare băgare de seamă ca şi cum ar fi fost de sticlă.

Îi era frică să nu le aburească poate cu suflarea lui şi le ştergea uitându-se la ele pe deasupra şi pe dedesubt, zâmbind mereu de plăcere.

Noi stăteam cu toţii în picioare şi ne uitam la el; ne uitam la gâtul lui atât de subţire, la bietele urechiuşe pe care le văzusem într-un rând pline de sânge, la surtucul lui cel mare cu mânecile răsfrânte, din care ieşeau două mâini lungi şi slabe, mâini ce adesea, sărăcuţul, le ridicase ca să-şi apere capul de lovituri! În momentul acela i-aş fi aruncat la picioare toate jucăriile mele şi toate cărţile; mi-aş fi scos din gură cea din urmă bucăţică de pâine, ca să i-o dau; m-aş fi dezbrăcat ca să-l îmbrac. I-aş da trenul cu toată inima! Îmi zisei, dar trebuie să cer întâi voie tatii.

Deodată simţii că cineva îmi furişează o bucăţică de hârtie în mână. Mă uitai şi citii aceste rânduri scrise cu creionul de tatăl meu: Lui Precossi îi place mult trenul tău, el n-are nici o jucărie! Inima ta nu te îndeamnă la nimic? Luai pe dată vagoanele şi locomotiva şi le dădui camaradului meu, zicându-i:

— Îţi dau ţie jucăria asta! El se uită la mine cu mirare, nu înţelegea. Ţi-o dau ţie! Îi zisei: Ţi-o dăruiesc!

Atunci, el ridică ochii la tatăl meu şi la mama mea, cuprins de mirare şi întrebă:

— Pentru ce mi-o dă?

Tatăl meu îi răspuse:

— Enrico ţi-o dăruieşte pentru că sunteţi prieteni, că te iubeşte şi totdeodată, ca să serbăm cu toţii medalia ta.

Precossi întrebă cu sfială:

— Pot să o iau cu mine acasă?

— Neapărat, răspunserăm toţi.

Stătea încă pe pragul uşii şi nu cuteza să plece. Cerea mereu iertare tremurând din buze şi zâmbea. Ce fericit era! Garrone îi ajută să-şi Învelească jucăria în batistă!

— Să vii şi tu o dată la fierăria tatii, ca să-l vezi cum lucrează de bine! Îmi spuse Precossi. O să-ţi dau cuie!

Mama prinse de hăinuţa lui Garrone un buchet de flori, ca să-l dea mamei sale din partea ei. Garrone îi spuse cu glasul lui cel gros şi fără să-şi ridice bărbia de pe piept:

— Mulţumim! Iar în ochi îi strălucea sufletul lui cel bun şi mărinimos.

Îngâmfare.

Sâmbătă, 11.

Carol Nobis e de o îngâmfare nemaipomenită. Se şterge pe mânecă mereu cu dispreţ, când Precossi îl atinge în treacăt!

E îngâmfat, fiindcă tatăl său e foarte bogat; Dar ce? Tatăl lui Derossi nu e şi el bogat?

Ar vrea să aibă o bancă numai pentru dânsul; i-e tot frică de toţi că îl murdăresc. Se uită la toţi de sus până jos; mereu îi joacă pe buze un zâmbet dispreţuitor. Vai de acela care, ieşind din bancă, l-ar atinge măcar cu piciorul! Pentru un lucru de nimic îţi aruncă o ocară în obraz, sau te ameninţă că să aducă la şcoală pe tatăl său.

Nu-şi mai aduce aminte de buna lecţie ce i-a dat-o tatăl său, când l-a silit să-şi ceară iertare de la băiatul cărbunarului. N-am văzut niciodată trufie aşa de mare! Şi nici nu-l iubim, nimeni nu-şi ia ziua bună de la dânsul, nimeni nu-i suflă lecţia, când n-o ştie. Nici el nu poate suferi pe nimeni şi se preface că ne dispreţuieşte, mai ales pe

Derossi, fiindcă este cel dintâi şi pe Garrone, fiindcă-l iubim toţi.

Derossi nu-l ia în seamă şi Garrone, când îi spune cineva că Nobis a vorbit de rău de el, răspunde:

— Carol e de o îngâmfare atât de prostească, încât nu merită nici calcavurile mele.

Coretti îi zise într-o zi, văzându-l că râde de căciuliţa lui de blană de pisică:

— Fă bine şi du-te la Derossi, ca să înveţi cum trebuie să se poarte un boier mare!

Ieri, prostul s-a plâns profesorului, deoarece calabrezul îl atinsese cu piciorul. Profesorul întrebă pe calabrez, dacă a făcut înadins.

— Nu, domnule! Răspunse sincer, calabrezul.

Atunci, profesorul certă pe Carol, zicându-i că e prea supărăcios, prea neprietenos. Nobis murmură cu aerul lui dispreţuitor:

— O să te spun tatei!

Atunci, profesorul se supără şi-i strigă:

— Tatăl dumitale n-o să-ţi dea mai multă dreptate decât mai deunăzi; şi apoi în şcoală numai profesorul poate să judece şi să pedepsească! În urmă adăugă cu blândeţe: Haide, Nobis, schimbă-ţi purtarea, fii bun şi politicos cu camarazii dumitale. Vezi bine, că aici copiii săraci şi cei bogaţi, fiul meşteşugarului şi al boierului, toţi se iubesc ca nişte fraţi, precum şi sunt. De ce nu faci şi dumneata ca ceilalţi? Te-ar costa aşa de puţin, ca să dobândeşti iubirea tuturor şi cu cât ai fi tu însuţi mai mulţumit! Nu-mi răspunzi nimic?

Nobis, care ascultase cu obişnuitul său zâmbet dispreţuitor, răspunse foarte rece:

— Nu, domnule!

— Şezi! Îi răspunse profesorul.

— Te plâng: eşti un băiat fără inimă!

Totul părea sfârşit, când, Zidăraşul, care stătea în banca întâi, se întoarse spre Nobis, care se afla în banca din urmă,

şi-i făcu botul de iepure, aşa de nimerit, încât toată clasa pufni de râs.

Profesorul îl ceartă, dar fu silit să-şi ascundă râsul. Nobis se prefăcu şi el că râde, dar înverzise de ciudă.

Nenorocirile ce le aduce munca.

Luni, 24.

Nobis şi Frânţi ar face o bună pereche! Priveliştea înfiorătoare ce avurăm azi dimineaţă nu mişcă nici pe unul, nici pe altul.

Ieşind din şcoală, stăteam cu tata şi ne uitam la nişte ştrengăruşi din clasa a II-a, care-şi scoseseră paltoanele şi căciuliţele şi frecau gheaţa cu ele, ca s-o facă mai lucioasă, mai alunecoasă, mai bună de dat pe ea, când văzurăm sosind dinspre capătul străzii o mulţime de oameni speriaţi, grăbind paşii şi şoptind între ei. În mijlocul lor se aflau trei gardişti, în urma cărora veneau doi oameni, care duceau o targă. Băieţii alergară din toate părţile. Mulţimea venea spre noi. Pe targă stătea întins un om galben ca un mort, cu capul lăsat pe umăr, cu părul zbârlit şi însângerat; îi curgea sânge şi din gură şi din urechi.

Pe lângă targă mergea o femeie tânără cu un copil în braţe, care nebună de durere, striga din timp în timp:

— A murit! A murit! Dumnezeule, ce să mă fac eu! Un băieţel cu ghiozdanul pe spate mergea alături de ea, plângând cu hohote.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă tata.

Un trecător îi spuse că rănitul era un zidar, care căzuse de la al IV-lea etaj, pe când lucra.

Oamenii care duceau targa, se opriră ca să mai răsufle puţintel. Cei mai mulţi întoarseră capul îngroziţi. Văzui la câţiva paşi de noi pe profesoara cu pană albastră la pălărie, că susţinea pe domnişoara Delcati, ce era gata să leşine.

În acelaşi timp mă apucă cineva de mână: era bietul Zidăraş, galben şi tremurând ca varga. Sărăcuţul se gândea, desigur, la tatăl său; mă gândii şi eu la al meu! Slavă Domnului! Cel puţin eu sunt totdeauna cu sufletul

liniştit când mă aflu în şcoală, ştiu că tata e acasă şi scrie, scutit de orice primejdie, dar câţiva camarazi de ai mei se gândesc îngrijoraţi la părinţii lor, dintre care unii lucrează la vreun pod înalt, alţii la vreo maşină, unde o mişcare nesocotită, un pas necalculat ar putea să-i coste viaţa. Sunt întocmai ca copiii de soldaţi, ai căror părinţi se află la război. Zidăraşul se uita lung şi tremura tot mai tare; tatăl meu băgă de seamă şi îi zise:

— Du-te băiete, du-te acasă, la tatăl tău, că te aşteaptă; fii liniştit, el este sănătos, du-te!

Zidăraşul plecă, dar la fiecare pas se uita înapoi. Oamenii ridicară targa, mulţimea se puse iarăşi în mişcare şi biata femeie ţipa întruna de ţi se rupea inima:

— A murit, a murit!

— Nu, n-a murit! Se răspundea din toate părţile; dar ea nici nu-i asculta şi disperată, îşi smulgea părul.

Eram îngrozit de ceea ce văzusem, când auzii un glas mâniat, care striga:

— Ce râzi? Şi întorcându-mă repede, văzui un om bărbos, care se uita ţintă în ochii lui Frânţi, văzându-l că râde.

Atunci, omul îi trase o palmă straşnică, de-i sări căciula cât colo!

— Scoate-ţi căciula, netrebnicule, când trece un om rănit din cauza muncii!

Gloata trecuse toată, iar de-a lungul uliţei deşarte rămăsese un şiroi de sânge.

Arestatul.

Vineri, 17.

Întâmplarea ce o voi povesti acum este, fără îndoială, cea mai curioasă din tot anul! Tata m-a luat cu el ieri dimineaţă în împrejurimile de la Moncalieri, ca să vedem o vilă de închiriat pentru vara viitoare, fiindcă în anul acesta nu ne mai ducem la băi.

Acolo găsirăm pe un fost profesor, care acum este secretarul stăpânului casei. Ne arătă toate odăile, apoi ne pofti la el, unde ne dete câte o dulceaţă.

Pe masa lui se afla o călimară de lemn, de formă conică, sculptată într-un chip ciudat. Văzând pe tata că se uită cu curiozitate la ea, acel domn îi zise:

— Ţin foarte mult la călimara asta şi vă spun de ce. Sunt acum câţiva ani; eram institutor public la Turin. Într-o iarnă am fost trimis să dau lecţii arestaţilor din puşcăria de la marginea oraşului. Îmi făceam lecţiile în biserica puşcăriei, clădire de formă rotundă, având jur-împrejur, în zid, mici ferestrui pătrate închise cu drugi de fier încrucişaţi şi fiecare ferestruie răspundea în câte o chilie.

Îmi făceam lecţia plimbându-mă prin biserica rece şi întunecoasă; şcolarii mei stăteau pe la ferestrui cu caietele sprijinite în drugi. În întunericul acela abia se vedeau chipurile lor, nişte chipuri galbene, cu bărbi lungi şi cu părul zbârlit şi cărunt, cu nişte ochi sticloşi de hoţi şi de ucigaşi. La numărul 78 se afla unul mult mai silitor decât ceilalţi, care învăţa bine şi se uita la mine cu respect şi recunoştinţă. Era frumos, tânăr, cu barba neagră, sărmanul mai mult nenorocit decât vinovat. Meseria lui era tâmplăria de lux. Odată, înfuriat că stăpânul său îl înjurase pe nedrept, îi azvârli cu rindeaua în cap şi dând într-un ceas rău, îl ucisese. Pentru acest omor fu osândit la mai mulţi ani de închisoare.

Bietul om, în trei luni învăţase să scrie şi să citească. Citea mereu şi, de ce mergea înainte cu învăţătura, se făcea tot mai silitor şi se căia mai amarnic de crima ce o săvârşise fără voie. Într-o zi, pe la sfârşitul lecţiei, îmi făcu semn să mă apropii de ferestruia lui, şi-mi spuse cu părere de rău, că a doua zi pleacă de la Turin, fiindcă-l trimiteau să-şi sfârşească anii de osândă în închisorile din Veneţia.

Îşi luă rămas bun de la mine, rugându-mă cu vocea umilită şi înduioşată să fac bine, să-i dau mâna. Eu i-o întinsei şi el mi-o sărută, zicându-mi:

— Vă mulţumesc din toată inima! Şi dispăru, iar eu îmi retrăsei mâna scăldată în lacrimi.

Sunt şase ani de atunci şi nu l-am mai văzut. Nici nu mai mă gândeam la acel nenorocit, când, alaltăieri de dimineaţă, văd că vine la mine un necunoscut, rău îmbrăcat, cu o barbă lungă şi neagră, în care se zăreau câţiva peri albi. El mă întrebă:

— Dumneavoastră sunteţi domnul profesor Vespucci?

— Eu! Îi răspunsei, dar dumneata cine eşti?

— Eu sunt arestatul cu nr. 78, zise el, dumneavoastră m-aţi învăţat să scriu şi să citesc acum şase ani, vă aduceţi aminte. La cea din urmă lecţie mi-aţi făcut cinstea de a-mi da mâna. Acum mi-am ispăşit vina şi iată-mă! Am venit să vă rog să nu refuzaţi primirea acestui mic obiect lucrat de mine în închisoare pentru dumneavoastră. Domnule profesor, vă rog din suflet să nu-l refuzaţi!

Eu rămăsei uimit, fără grai. El crezu că nu voiesc să-l primesc şi se uită la mine, ca şi cum ar fi zis: „Oare şase ani de suferinţă n-au fost de ajuns, ca să-mi spele mâinile?” Şi mă privi cu aşa mare durere, încât întinsei îndată mâna şi luai obiectul. Iată-l!

Ne uitarăm cu băgare de seamă la călimară. S-ar fi crezut că e săpată cu vârful unui cui; ce lucru de o răbdare nespusă! Călimara înfăţişa o pană de scris culcată pe un caiet pe care se aflau săpate următoarele cuvinte: Profesorului meu. Amintiri din partea numărului 78. Şase ani şi mai jos cu litere mai mici: Muncă şi speranţă!

Ne mai uitarăm puţin cu băgare de seamă la călimară, ne luarăm ziua bună de la profesor şi plecarăm…

Cât ţinu drumul de la Moncalieri la Turin, eu nu-mi putui scoate din minte pe arestat, cum stătea la ferestruia sa, nici rămasul bun ce şi l-a luat de la profesor, nici călimara lucrată cu atâta răbdare în închisoare, care parcă spune atâtea suferinţe. Visai toată noaptea pe prizonier şi azi dimineaţă tot mai mă gândeam la el… Nu ştiam ce mare surprindere mă aştepta la şcoală!

Mă aşezasem la locul meu, lângă Derossi şi abia îmi sfârşisem problema de aritmetică pentru concursul lunar;

începui să povestesc amicului meu toată istoria arestatului, a călimării, cum era lucrată, inscripţia de pe ea:

Şase ani! În fine, tot. Derossi, tresări şi începu să se uite la Crossi, fiul precupeţei, care stătea într-o bancă mai în faţă, cu spatele întors spre noi, cu totul cufundat în dezlegarea problemei sale.

— Taci! Îmi zise Derossi încet, luându-mă de mână. Ascultă. Crossi mi-a spus alaltăieri, că a zărit în mâna tatălui său, care s-a întors din America, o călimară de lemn, lucrată cu mâna şi reprezentând o pană culcată pe un caiet Sigur că e aceea. Şase ani! Aşa trebuie să şi fie. Da! Crossi credea că tatăl său e în America, pe când el, sărmanul, era în puşcărie. Băiatul era mic, pe când tatăl său a săvârşit crima şi nu-şi aducea aminte. Mama sa l-a amăgit şi el sărăcuţul, nu ştie nimic: să nu spunem nimănui o vorbă despre aceasta!

Eu rămăsei mut şi cu ochii aţintiţi asupra lui Crossi. Derossi, îi dete o coală de hârtie şi îi luă din mână „Infirmierul tatii”, istorisire lunară, pe care profesorul i-o dăduse de copiat, ca să i-o scrie el. Îi dădu peniţe, îl mângâie şi mă făcu să făgăduiesc pe onoarea mea, că n-am să spun nimănui nimic despre cele aflate.

Când am ieşit din clasă, mi-a zis repede:

— Ieri, tatăl său a venit să-l ia de la şcoală; sigur, trebuie să fi venit şi acum; să faci şi tu ce voi face eu!

Ieşirăm pe stradă; tatăl lui Crossi era aici, stătea cam la o parte: e prost îmbrăcat, barba lui neagră e puţin încărunţită, faţa palidă şi îngrijită. Derossi strânse pe Crossi de mână şi îi zise tare, ca să-l audă tatăl său: La revedere, Crossi! Apoi îi trecu mâna pe sub bărbie.

Făcui şi eu tot ca el, dar amândoi devenirăm roşii ca focul. Tatăl lui Crossi se uită adânc la noi, cu o privire blândă, în care însă se zărea oarecare nelinişte şi îndoială: ne îngheţă inima.

Infirmierul tatii.

(Povestire lunară)

În dimineaţa unei zile ploioase de martie, un băieţel îmbrăcat ţărăneşte, ud până la piele şi stropit de noroi, cu o legătură de rufe la subţioară, bătu la poarta unui spital din Neapole. El dete portarului care îi deschise, o scrisoare şi-l întrebă de tatăl său. Avea un chip frumos, oval şi oacheş, nişte ochi negri, gânditori şi printre buzele lui groase şi puţin despărţite una de alta, se zăreau două rânduri de dinţi albi ca laptele.

Venea dintr-un sat din împrejurimile Neapolelui. Tatăl său, care plecase de acasă cu un an mai înainte, ca să caute de lucru în Franţa, se întoarse în Italia, debarcase de curând la Neapole şi se îmbolnăvise îndată foarte greu; abia putuse să înştiinţeze familia despre întoarcerea şi intrarea lui în spital. Nevasta sa, disperată la primirea unei astfel de ştiri, neputând să se mişte de acasă, pentru că avea o copilă bolnavă şi da să sugă unui băieţel, trimisese la Neapole pe băiatul cel mai mare, spunându-i să îngrijească el de tata, cum zice poporul napolitan, întocmai ca şi noi, românii.

Portarul, uitându-se în treacăt la scrisoare, chemă pe un infirmier şi-i zise să ducă pe băiat la tatăl său.

— Ce tată? Întrebă infirmierul.

Băiatul, de frică să nu-i spună vreo veste rea, dete numele tatălui său. Infirmierul nu-şi aducea aminte de nume.

— Un bătrân lucrător care a venit din străinătate? Întrebă el.

— Da, un lucrător, zise băiatul îngrijit, nu tocmai bătrân. Venit din străinătate, da!

— Când a intrat în spital? Întrebă infirmierul.

Băiatul aruncă o privire pe scrisoare.

— Sunt vreo cinci zile, mi se pare!

Infirmierul stătu puţin pe gânduri; pe urmă, ca şi cum şi-ar fi amintit, aşa deodată zise: Ah! Da, da, e în al patrulea salon; patul din fund.

— E rău bolnav? Cum îi e? Întrebă îngrijorat, băiatul.

Infirmierul se uită la el fără să-i răspundă. Pe urmă îi zise:

— Vino cu mine!

Suiră două scări, trecură printr-un coridor lung şi intrară într-un salon, în care se aflau două rânduri de paturi.

— Vino! Îi zise infirmierul, intrând. Băiatul prinse inimă şi intră, uitându-se cu sfială la bolnavii palizi şi ofiliţi. Unii din ei ţineau ochii închişi, parcă ar fi fost morţi; alţii priveau în sus cu nişte ochi mari, deschişi, ca aiuriţi; mulţi din ei se văitau ca nişte copii. Odaia era întunecoasă şi aerul încărcat cu mirosuri tari de doctorii. Două surori de caritate umblau printre paturi cu sticluţe în mâini.

Când ajunse în fundul odăii, infirmierul se opri la căpătâiul unui pat, deschise perdelele şi zise:

— Uite, aici e tatăl tău!

Băiatul izbucni în plâns şi lăsând jos legătura ce o avea, plecă uşor capul pe umărul bolnavului şi-l luă de mâna ce stătea întinsă şi nemişcată peste plapumă. Bolnavul nu se mişcă deloc. Băiatul se ridică, se uită la tatăl său şi începu să plângă cu hohot. Atunci, bolnavul deschise ochii şi-l privi lung, ca şi cum l-ar fi recunoscut, dar buzele sale nu se mişcară.

Bietul tată, ce mult se schimbase! Copilul nu l-ar fi recunoscut niciodată.

Părul i se albise, barba îi crescuse, obrazul îi era umflat şi roşu ca ficatul, pielea întinsă şi lucioasă, ochii mici, buzele groase, în fine un chip schimonosit de tot. Nu mai rămăsese din obrazul său decât fruntea şi arcul sprâncenelor. Răsufla greu.

— Tată! Dragă tată! Îi zise băiatul; eu sunt, nu mă mai cunoşti? Eu sunt, Francisco, băiatul dumitale; am venit de la ţară, mama m-a trimis ca să îngrijesc de dumneata. Uită-te bine la mine, nu mă mai cunoşti? Spune-mi măcar o vorbă. Bolnavul închise iar ochii.

— Tată! Tată! Ce ai? Sunt Francisco, fiul dumitale!

Bolnavul nu se mişcă deloc şi răsuflă greu de tot. Atunci, băiatul, plângând, luă un scaun, se aşează în faţa bolnavului şi nu-şi mai ridică ochii de pe chipul tatălui său.

El se gândea:

— Trebuie să vină doctorul, la vizită, o să-l întreb ce are tata, doar mi-o spune ceva. Şi rămase pe gânduri, foarte trist, aducându-şi aminte o mulţime de lucruri despre bunul său tată.

Îşi aminti ziua plecării lui spre Franţa, cea din urmă sărutare pe vapor, speranţele ce toată familia pusese în acea călătorie, disperarea mamei sale, la sosirea scrisorii. Se gândi la moarte, îşi închipui că-l vede pe tatăl său mort, pe mama sa îmbrăcată în negru, familia toată ajunsă în sărăcie. Era de mult timp cufundat în aceste gânduri, când o mână uşoară îl atinse pe umăr; el tresări; era o soră de caritate.

— Ce are tata? Întrebă el, pe dată.

— Este tatăl dumitale? Îi zise sora cu blândeţe.

— Da, este tatăl meu, dar spune-mi, te rog, ce are?

— Prinde inimă, copile! O să vină acum doctorul, îi răspunse sora, care se depărtă fără să mai adauge ceva.

După o jumătate de oră auzi sunetul unui clopoţel.

Doctorul intră îndată, însoţit de un asistent; sora şi un infirmier umblau în urma lor.

Începură vizita, oprindu-se la fiecare pat. Aşteptarea aceea i se părea veşnică băiatului şi la fiecare oprire suferinţa lui creştea.

În fine, ajunseseră la patul vecin. Doctorul era un bătrân, înalt, cam gârbovit şi cu chipul serios. Cum plecă de la patul vecin, băiatul se ridică în picioare şi când medicul se apropie, el începu să plângă.

Medicul se uită la el.

— Este băiatul bolnavului; zise sora. A sosit azi dimineaţă de la ţară.

Medicul îi puse o mână pe umăr, apoi se plecă spre bolnav, îi pipăi pulsul, fruntea şi puse mai multe întrebări surorii, care răspunse:

— Nici o schimbare, tot aşa!

Atunci, băiatul cugetă să-l întrebe cu vocea înecată în lacrimi.

— Mă rog, domnule doctor, ce are tata?

— Fii cu inimă, băiete! Îi răspunse doctorul, punându-i mâna pe umăr, are boală la cap; e greu bolnav, dar tot mai sunt speranţe. Îngrijeşte de dânsul, prezenţa ta poate să-i aducă ceva ajutor.

— Dar nu mă mai cunoaşte! Strigă băiatul, disperat.

— O să te cunoască! Poate chiar mâine; să sperăm că o să meargă spre bine; haide, băiete, fii curajos!

Băiatul ar fi vrut să întrebe ceva, dar nu îndrăzni; doctorul trecu la alt pat. De atunci, el îşi începu viaţa de infirmier. Neputând să facă altceva, trăgea plapuma bine peste bolnav, îi pipăia mâna din când în când, îi gonea muştele; de câte ori îl auzea gemând, se apleca spre el, şi, când sora îi aducea de băut îi lua din mâna paharul sau lingura şi da el doctoria bolnavului, în locul ei.

Bolnavul se uita câteodată la dânsul, fără să dea semne că-l cunoaşte.

Privirea lui se oprea din ce în ce mai mult asupră-i, mai ales când băiatul îşi punea batista la ochi.

Astfel trecu cea dintâi zi. Noaptea, băiatul dormi pe două scaune, într-un colţ al odăii şi dimineaţa îşi lua iarăşi slujba lui de infirmier.

În ziua aceasta, ochii bolnavului arătară un început de cunoştinţă.

La vocea mângâietoare a copilului părea că îi licăreşte în ochi o rază de recunoştinţă şi într-un rând îşi mişcă puţin buzele, ca şi cum ar fi vrut să zică ceva.

După o scurtă aţipire, când redeschidea ochii, căuta pe micul infirmier.

Medicul, în amândouă vizitele ce-i făcu, găsi o mică îmbunătăţire. Către seară, apropiindu-i paharul de buze, băiatul crezu că-l vede zâmbind; atunci începu şi el, sărăcuţul, să mai prindă inimă şi cu speranţa de a fi câtuşi de puţin înţeles, începu să-i povestească despre mama, despre surori, despre întoarcerea acasă şi îl îndemna prin cuvinte pline de iubire, să se încreadă în Dumnezeu.

Cu toate că nu era sigur că tatăl său îl înţelege, totuşi îi vorbea, căci i se părea că deşi nu-l pricepe, cel puţin tot credea că simte plăcere să-i audă glasul trist şi mângâios.

Astfel trecu a doua, a treia şi a patra zi: când mai bine, când mai rău.

Băiatul era atât de ocupat cu îngrijirile pe care i le dădea, încât abia îmbuca pe ici pe colea, câte o bucăţică de pâine şi de brânză, ce-i aducea sora şi mai că nu vedea ce se petrece în jurul lui; nu auzea plânsetele jalnice ale persoanelor care plecau de la patul vreunui bolnav pe moarte, nici gemetele şi suspinele celor de primprejur; nu se îngrijea deloc de toate scenele dureroase şi triste ale vieţii de spital, care, în alt timp, l-ar fi îngrozit.

Treceau ore, zile şi el era aici nedezlipit, lângă tatăl său, băgător de seamă, plin de îngrijiri, tresărind la fiecare suspin, la fiecare privire a bolnavului, îngrijit, tulburat fără încetare de o mică rază de speranţă, care îi înveselea inima, sau de o descurajare ce i-o îngheţa.

În ziua a cincea, bolnavului îi merse deodată mai rău.

Doctorul dete din cap, ca şi cum ar fi zis că s-a sfârşit şi băiatul căzu pe scaun, plângând cu disperare. Cu toate acestea, bietul copil avea în sufletul lui o mică mângâiere; i se părea că totuşi se uita la el cu mai mare atenţie şi cu o expresie de blândeţe şi de înduioşare.

Nu mai bea apă, nici doctorie, da din mână şi se silea mereu să vorbească, căci buzele i se mişcau necontenit. După plecarea doctorului, băiatului i se păru că aude vreo câteva cuvinte bolborosite de bolnav. Încurajat şi plin de bucurie, îi zise:

— Fii pe pace, tată! O să te faci bine, o să plecăm, o să ne întoarcem acasă, la mama; mai rabdă puţin, tată dragă!

Era cam pe la ora patru după-amiază, când se redeşteptase în inima băiatului acea rază de speranţă. El stătea încă aplecat pe patul bolnavului, uitându-se la el cu iubire, când deodată auzi dinspre o uşă alăturată, un zgomot de paşi şi un glas tare, zicând:

— Rămas bun, soră dragă!

Băiatul tresări la sunetul acelui glas; se întoarse repede spre uşă şi scoase un ţipăt înăbuşit. În aceeaşi clipă intră în odaie, un om ţinând în mână, o legătură; sora îl urma.

Băiatul rămase împietrit la locul său. Omul se uită un minut la el; apoi strigă;

— Francisco! Şi se repezi cu braţele deschise către dânsul.

Băiatul căzu fără suflare în braţele tatălui său. Sora, infirmierul, internul: toţi alergară acolo şi rămaseră uimiţi.

Băiatul nu putea să vorbească.

— Dragul meu copil! Strigă, în fine tatăl, sărutându-l de o mie de ori. În acelaşi timp aruncă o privire spre bolnav: Francisco al meu, cum de te-au adus la patul unui bolnav? Şi eu eram disperat că nu veneai, căci mama ta îmi scrisese:

— Ţi-am trimis pe Francisco. Mă temeam să nu ţi se fi întâmplat ceva. Bietul meu băieţel! Şi cum s-a făcut această încurcătură? Eu, din mila Domnului, am scăpat lesne. Acum sunt bine, bine de tot, chiar ies din spital. Mama e bine? Dar Marioara şi amândoi micuţii: sunt sănătoşi? Hai să plecăm? Mare eşti, Doamne! Cine şi-ar fi închipuit una ca asta?

Băiatul abia încurcă câteva cuvinte despre familie; mintea îi era buimăcită.

— Tată dragă! Ce fericire! Dacă ai şti ce zile îngrijorate am petrecut! Şi săruta pe tatăl său întruna; însă nu se mişca.

— Haide acum, îi zise iarăşi, tatăl său. Dacă plecăm numaidecât, tot putem ajunge acasă până diseară. Haide! Şi îl luă de mână.

Băiatul se întoarse spre patul bolnavului.

— Vii, ori nu vii, îl mai întrebă tatăl, mirat.

Băiatul se mai uită la bolnav, care tocmai atunci deschisese ochii şi-l privea cu blândeţe.

— Ascultă, tată, îi zise copilul cu inima îndoită, vezi, nu pot! Cum să las pe bietul bătrân? Am îngrijit de dânsul cinci zile, crezând că îngrijesc de dumneata; îl iubeam chiar; îl vezi cum se uită la mine? Sărmanul s-a obişnuit cu mine; voieşte să stau mereu lângă el. Doctorul a spus că nu mai

scapă, nu, tată, nu mă rabdă inima să-l las. Du-te dumneata, eu mă întorc mâine, lasă-mă aici. Zău că ar fi urât din partea mea, să-l părăsesc aşa. Nu ştiu cine este, dar se vede că ţine la mine. Săracul ar muri aici, singur de tot! Lasă-mă, tată, te rog, să mai stau cu el!

— Bravo, micuţule! Strigă internul.

Tatăl era încurcat. Se uita; când la băiat, când la bolnav; în sfârşit întrebă:

— Cine este?

— Un ţăran ca dumneata, răspunse internul; a venit de la ţară şi a intrat în spital tot în aceeaşi zi. Când l-au adus aici, îşi pierduse cunoştinţa şi nu a putut să ne spună nimic. Cine ştie, poate că are şi el, săracul, familie, copii şi îşi închipuie că fiul dumitale e vreun copil de al său!

Bolnavul se uita mereu la băiat Tatăl zise atunci copilului:

— Rămâi! Nu te teme, n-are să stea mult aici! Şopti internul.

— Rămâi aici, drăguţule! Repetă tatăl. Mă bucur foarte mult că ai o inimă aşa de bună. Rămâi, drăguţule, eu mă duc acasă, ca să liniştesc pe mama ta. Iacă, îţi dau cinci lire, ca să ai de cheltuială. La revedere! Îl sărută pe frunte, se uită cu iubire la el, îl mai sărută încă o dată şi plecă.

Băiatul se întoarse lângă patul bolnavului, care păru că se linişteşte. Francisco îşi luă iarăşi slujba de infirmier, îngrijind de bolnav cu aceeaşi iubire şi răbdare; atât că nu mai plângea.

Îi dădea de băut, îi ridica plapuma, îl mângâia cu mâna şi îi vorbea încet, îndemnându-l să aibă speranţă. Îl păzi toată ziua şi toată noaptea. A doua zi, bolnavul începu să meargă şi mai rău; obrazul i se făcuse roşu-vişiniu, răsuflarea i se îngreuna, neliniştea îi creştea, din ce în ce; îi ieşeau din gură cuvinte neînţelese. Umflătura devenise îngrozitoare.

Când doctorul veni la vizita de seară, zise că n-o s-o ducă până la ziuă. Francisco nu se mai depărtă de el şi nu-l slăbi din ochi un minut.

Bolnavul se uita mereu la el şi îşi mişca puţin buzele, parc-ar fi vrut să-i zică ceva. În ochii lui, care din ce în ce se întunecau, se afla o înduioşare nespusă. În acea noapte, băiatul nu se culcă până ce nu începură să se ivească zorile. Sora de caritate veni să vadă ce face bolnavul; se uită la el şi plecă repede.

După câteva minute se întoarse cu internul şi cu infirmierul; acesta ţinea în mână o lumânare.

— Moare! Zise internul.

Băiatul speriat, apucă mâna bolnavului. Sărmanul deschise ochii, se uită lung la el şi îi închise iarăşi.

Băiatului i se păru că-l strânge de mână.

— M-a strâns de mână! Strigă el.

Internul se plecă spre bolnav, ascultă puţin şi se ridică fără să zică o vorbă.

Sora de caritate luă de pe perete o iconiţă şi o aşează pe pieptul mortului.

— A murit! Strigă copilul.

— Du-te copile! Îi zise internul; slujba ta cea sfântă s-a îndeplinit. Du-te şi fii fericit, căci o meriţi. Dumnezeu să te păzească! Umblă sănătos.

Sora, care se depărtase un moment, se întoarse ţinând în mână un bucheţel de micşunele, ce-l luase dintr-un pahar de pe fereastră; îl dete băiatului, zicându-i:

— N-am nimic altceva să-ţi dau. Primeşte floricelele acestea drept amintire de la spital!

— Mulţumesc! Zise băiatul, luând buchetul cu o mână şi cu cealaltă ştergându-şi ochii: dar am un drum aşa de lung de făcut pe jos!… S-ar veşteji!

După aceste cuvinte, dezlegă buchetul şi împrăştie micşunelele pe patul mortului, zicând:

— Le las ca amintire sărmanului meu mort. Mulţumim, bună soră! Mulţumim, domnule doctor!

Pe urmă, întorcându-se spre mort:

— Dumnezeu să te odihnească! Şi, pe când căuta ce nume să-i dea, amintindu-şi de numele dulce ce-i dăduse în decurs

de cinci zile:

— Adio tată! Îi zise cu mâhnire. Apoi îşi luă pachetul în mână şi plecă încetinel, zdrobit de oboseală.

Abia se lumina de ziuă.

Fierăria.

Sâmbătă, 18.

Precossi a venit ieri seară la mine, ca să-mi aducă aminte făgăduiala ce-i dădusem, să vin să-i văd fierăria. Azi dimineaţă, când am ieşit cu tata, l-am rugat să mă ducă puţin pe acolo. Pe când ne apropiam de fierărie, văzurăm, pe afaceristul de Garoffi, ieşind de acolo repede şi ţinând ceva în mână. Mantaua lui cea lungă, cu care îşi acoperea mărfurile de prin buzunare, zbura în sus. Ştiu acum unde merge: să pilească fier ruginit, pe care îl dă în schimb pentru jurnale vechi!

Când ajunserăm în pragul uşii, văzurăm pe Precossi stând pe un morman de cărămizi: îşi învăţa lecţia cu cartea deschisă pe genunchi.

Se ridică repede, îndată ce ne văzu şi ne pofti înăuntru. Era o odaie foarte mare, plină de praf de cărbuni; de pereţi erau rezemate drugi de fier şi atârnate: ciocane, cleşti şi tot felul de unelte de diferite forme, trebuincioase pentru fierărie. Într-un colţ era vatra cu focul aprins şi un băieţel aţâţa cu foalele. Precossi, tatăl, stătea lângă nicovală; un ucenic ţinea un drug de fier în foc.

— Ah! Bine ai venit! Zise lăcătuşul, scoţându-şi căciula, îndată ce ne zări. Dumneata eşti drăguţul de băiat, care ai dăruit un drum de fier fiului meu? Ai venit să vezi cum se lucrează fierul, aşa e? Iată o să-ţi fac plăcerea îndată. Zicând acestea surâdea şi băgai de seamă că nu mai are, ca mai înainte, chipul posomorât şi privirea întunecată.

Ucenicul îi aduse drugul roşu la un capăt şi lăcătuşul îl aşează pe nicovală.

Făcea un grilaj pentru o margine de terasă. Ridică un ciocan mare şi gros şi începu să bată drugul înroşit, când pe o parte, când pe alta, întorcându-l în diferite feluri. Era

ceva interesant de văzut cum se îndoia fierul sub loviturile repezi şi sigure ale ciocanului, cum se încovoia şi lua cu încetul forma graţioasă a unei frunze: s-ar fi zis că era o bucată de aluat frământată cu mâna. Băiatul lui se uita la noi cu mândrie, părea că zice:

— Vedeţi ce bine lucrează tata!

— Ai văzut, domnişorule, cum se lucrează fierul? Mă întrebă lăcătuşul, după ce sfârşi, arătându-mi drugul, care acum părea o cârje episcopală. Apoi o dete la o parte şi puse alta în foc.

— Adevărat că lucrezi foarte bine, îi zise tatăl meu.

Apoi adăugă:

— Aşadar, acum lucrezi mereu… Ţi s-a redeşptat pofta de lucru.

— Da, domnule, răspunse meşteşugarul, cam mişcat, ştergându-şi năduşeala de pe frunte. Şi ştii, domnule, cine mi-a redeşteptat-o?

Tata se prefăcu că nu înţelege.

— Bunul meu copil, adăugă lăcătuşul, arătându-şi băiatul, da, copilul meu, care învăţa bine şi făcea cinste tatălui său, pe când tatăl său…, făcea la chefuri şi se purta cu el dobitoceşte. Ce să spun… Când am văzut medalia! Vino băiete dragă, vino la mine, tu care nu eşti mai mare de o şchioapă, vino încoace să mă uit bine la botişorul tău!

Copilul alergă îndată, lăcătuşul îl sui pe nicovală, ţinându-l de subţiori şi îi zise:

— Ia şterge puţin fruntea acestui dobitoc de tată.

Precossi sărută de mai multe ori chipul negru al tatălui său până ce se înnegri şi el de tot.

— Ei, acum ajunge! Îi zise tatăl său.

— Vezi, aşa-mi placi, Precossi! Îi zise tatăl meu, foarte mulţumit; şi luându-şi ziua bună de la amândoi, mă luă de mână şi plecarăm. Pe când ieşeam pe uşă, micul Precossi îmi zise:

— Iartă-mă!… Şi îmi vârî în buzunar un pacheţel cu câteva cuie. Eu l-am poftit să vină la mine, ca să privească la

carnaval de la ferestrele noastre.

— Tu i-ai dăruit drumuleţul de fier, îmi zise tata, mergând spre casă, de-ar fi fost chiar de aur, tot ar fi fost un dar foarte mic pentru acest sfânt copil, care a însufleţit inima tatălui său!

Micul clovn.

Luni, 20.

Carnavalul fiind pe sfârşite, tot oraşul e pus în mişcare. În toate părţile se ridică corturi de comedianţi şi de acrobaţi. Sub ferestrele noastre avem un circ făcut tot din pânză, în care dădeau reprezentaţii nişte comedianţi veneţieni; sărmanii n-au decât cinci cai. Circul este aşezat către mijlocul pieţei şi mai la o parte sunt trei căruţe mari în care comedianţii dorm şi se îmbracă pentru reprezentaţii. Aceste căruţe sunt întocmai ca nişte căsuţe pe roate: au ferestre şi un coş de unde iese mereu fum. Când ferestrele lor sunt deschise, se văd scutece de copil mic întinse. O femeie din trupă dă să sugă unui copilaş, face bucate şi joacă şi pe frânghie. Vai de ei, bieţii oameni!

Credeam că un comediant, este un om de nimic, şi, cu toate acestea, el îşi câştigă pâinea cinstit, făcând lumea să petreacă şi câtă muncă pentru el, săracul; ce de osteneală! Toată ziulica, aceşti nenorociţi aleargă de la circ la căruţele lor numai în tricou pe frigul acesta! Şi îmbucă de-a-n picioarele, ceva în grabă, între o reprezentaţie şi cealaltă. Şi de câte ori li se mai întâmplă că tocmai atunci, când circul este plin de lume şi stau gata să înceapă, se ridică un vânt furios, care desface pânzele, stinge lămpile, şi… S-a dus reprezentaţia! În asemenea cazuri, ei sunt siliţi să înapoieze banii şi să lucreze până târziu, noaptea, ca să repare stricăciunile şi să ridice din nou cocioaba.

Sunt şi doi băieţi care joacă. Tatăl meu, pe când străbătea piaţa, recunoscu pe cel mai mic; este fiul directorului de circ… E tot acela pe care l-am văzut anul trecut sărind pe cal într-un circ, în piaţa Victor Emanuel. A crescut, mititelul; acum trebuie să fie de opt ani. E frumuşel, sărăcuţul: are un

obraz rotunjor şi nişte ochi negri şi şireţi. Părul său, negru şi cârlionţat, iese de sub pălăria-i ţuguiată.

Are nişte haine de pânză groasă, alb cu negru, parc-ar fi băgat într-un sac şi pantofii îi sunt tot de pânză. Este un drăculeţ, care place tuturor şi face de toate.

Dimineaţa îl vedem învelit într-un şal, aducând lapte la căsuţa lor ambulantă; pe urmă merge după cai şi în strada Bertola. Bietul băiat ţine adesea în braţe pe copilaşul cel mic; cară cercurile, barierele, funiile, spală căruţele, aprinde focul şi în momentele de odihnă, stă mereu lângă mama sa. Tatăl meu se uită la el de la fereastră şi vorbeşte mereu de dânsul şi de ai lui: îi pare a fi oameni buni, căci îşi iubesc copiii.

Ne-am dus şi noi într-o seară la circul lor. Nimerisem o seară foarte friguroasă şi nu era mai nimeni; cu toate acestea micul clovn îşi dădea toată silinţa, ca să înveselească pe puţinii spectatori: se da peste cap, se agăţa de coada cailor, mergea cu picioarele în sus, cânta, râdea şi mica sa mutră oacheşă atrăgea dragostea tuturor.

Tatăl său, îmbrăcat cu un surtuc roşu, cu pantaloni albi şi cizme înalte, stătea cu biciul în mână şi se uita la el cu întristare.

Tatii i se făcu milă şi a doua zi vorbi despre ei cu pictorul Delis, care venise la noi.

— Bieţii oameni se prăpădesc muncind şi le merge foarte rău, zise tata.

— Mai ales băieţelul este aşa de drăgălaş! Ce am putea să facem ca să le venim în ajutor.

Pictorului îi veni o idee.

— Ştii ce? Zise el, publică un articol frumos într-un ziar, descriind minunile micului clovn şi eu o să-i fac portretul. Să vezi cum o să mai alerge lumea!

Aşa se şi făcu! Tatăl meu scrise un articol frumos, plin de haz, în care spuse tot ce observase de la fereastră, dând astfel tuturor dorinţa de a vedea şi de a mângâia pe micul artist. Pictorul schiţă un mic portret al băiatului, foarte drăguţ şi articolul fu publicat pentru reprezentaţia de sâmbătă seara. În adevăr nu se înşelaseră, căci lumea alergă plină de curiozitate. Se anunţase că reprezentaţia era în beneficiul micului clovn.

Ziarul era lipit la intrarea circului.

Tata luă bilete pentru locul I. Mulţi din privitori ţineau jurnalul în mână, arătau micului clovn portretul şi el alerga râzând de la unul la altul, plin de bucurie. Directorul era şi el, foarte mulţumit. Şi cum să nu fie? Nici un ziar nu-i făcuse vreodată atâta cinste. Pe lângă aceasta, avea şi tejgheaua plină de lire şi de franci.

Stăteam lângă tata. Printre spectatori se aflau persoane cunoscute. La intrarea circului stătea profesorul de gimnastică (acela care fusese la război alături de Garibaldi) şi în faţa noastră, în locul al doilea, văzui pe micul zidăraş lângă uriaşul său tată. Îndată ce mă zări îmi făcu botul de iepure.

Puţin mai departe văzui pe Garoffi, care număra spectatorii şi calcula pe degete câştigul ce se putea scoate din acea reprezentaţie. Nu departe de noi, la locul I, se afla sărmanul Robetti, cu cârjele lângă el şi tatăl său, căpitanul de artilerie, care îl ţinea de mână.

Reprezentaţia începu. Micul clovn făcu minuni pe cal, pe trapez, pe frânghie şi de câte ori isprăvea un joc, toţi băteau din palme cu entuziasm. Unii îl apucau de cârlionţi, alţii îi aruncau bomboane şi portocale. După aceea urmară

alte jocuri, scamatorii şi altele. Bieţii comedianţi erau îmbrăcaţi în zdrenţe acoperite cu fluturi scânteietori. Însă, când lipsea micul clovn, lumea nu mai rădea.

Mă uitai din întâmplare la uşa unde stătea profesorul de gimnastică şi văzui că vorbeşte încet cu stăpânul circului. Acesta îşi întoarse îndată privirea spre spectatori, părea că ar căuta pe cineva. Privirea lui se opri asupra noastră. Tata înţelese că profesorul îi destăinuise cine era autorul articolului, şi, ca să scape de mulţumirile lui, plecă zicându-mi:

— Rămâi tu, Enrico, eu te aştept afară.

Micul clovn, după ce vorbi câtva timp cu tatăl său, începu iarăşi jocurile sale. Stând în picioare pe un cal care mergea în goană, îşi schimbă de patru ori hainele.

Lepădă mai întâi pe cele de pelerin, apoi pe cele de marinar, de soldat şi rămase cu cele de acrobat. De câte ori trecea pe dinaintea mea, se uita la mine. Când se dete jos de pe cal, începu să colinde circul ţinând în mână pălăria sa de paiaţă; toţi aruncau bani şi bomboane. Eu îmi şi pregătisem banii, ca să-i dau; dar el, ajungând la mine în loc să-mi întindă pălăria, o trase îndărăt, mă privi zâmbind şi trecu înainte. Eu rămăsei ruşinat. De ce oare mi-o fi făcut el afrontul acesta?

Reprezentaţia se sfârşi. Stăpânul circului mulţumi publicului şi toată lumea începu să plece grăbindu-se la uşă. Mă pierdusem prin gloată şi voiam să ies, când simţii că cineva mă apucă de mână. Mă întorsei: era micul clovn, care se uita la mine cu frumoşii şi şireţii săi ochi şi-mi surâdea. Era cu mâinile pline cu bomboane. Înţelesei.

— Vrei? Îmi zise el, în dialectul său veneţian, să primeşti de la micul clovn câteva bomboane?

Îi făcui semn că da şi luai vreo două.

— Dacă este aşa, adăugă el, dă-mi şi o guriţă.

— Na şi două! Îi răspunsei întinzându-i obrazul.

El îşi şterse cu mâneca făina de pe obraz, mă luă de gât şi mă sărută de două ori, zicându-mi:

— Dă o sărutare şi tatălui tău!

Cea din urmă zi de carnaval.

Marţi, 21.

Astăzi am fost de faţă la o scenă foarte tristă, când treceau măştile. Din fericire s-a sfârşit cu bine, căci putea să se întâmple ceva îngrozitor.

În piaţa San Carlo, împodobită cu ghirlande roşii, albe, galbene şi cu steaguri, se grămădise o lume nebună. Prin gloată se plimbau măşti de tot felul. Treceau care aurite, încoronate cu flori şi steaguri care închipuiau: unul un pavilion, altul un teatru, bărci, vapoare şi toate acestea, înţesate cu actori, marinari, soldaţi, paiaţe, păstoriţe, bucătari şi alţii. Era o învălmăşeală aşa de mare, încât nu ştiai încotro să te uiţi mai întâi. Un zgomot de trâmbiţe, de cornuri de vânătoare, de tobe turceşti, te asurzea. Măştile de prin care, beau şi cântau vorbind cu trecătorii şi cu cei ce priveau de pe la ferestre. Aceştia le răspundeau strigând cât puteau, azvârlindu-le portocale şi dulciuri.

Pe deasupra trăsurilor şi a gloatei, până unde puteai să ajungi cu ochiul, se vedeau fâlfâind steaguri, strălucind căşti, panaşuri tremurând în vânt, capete mari de carton mişcându-se încoace şi încolo, arme caraghioase, tobe egiptene, căciuliţe roşii, în sfârşit, s-ar fi zis că năvălise o ceată de nebuni.

Când intră trăsura noastră în piaţă, ne mergea înainte un car de toată frumuseţea, împodobit cu ghirlande de trandafiri artificiali, tras de patru cai acoperiţi cu caltrapuri cusute cu fir. În el se aflau paisprezece, sau cincisprezece domni deghizaţi în costume de nobili, de la curtea Franţei {1}. Erau îmbrăcaţi numai cu mătase, purtau peruci albe şi ţineau la subţioară pălăria cu trei colţuri; sabia le atârna la o parte şi pe piept le fâlfâia un jabou numai de panglici şi dantele. Erau foarte frumos şi foarte bine costumaţi. Cântau toţi împreună o canţonetă franceză şi aruncau dulciuri poporului care bătea din palme şi-i aclama.

Deodată văzurăm un om la stânga noastră ridicând în sus o copiliţă ca de cinci sau şase ani, care plângea grozav şi da din mâini şi din picioare: părea apucată de spasme. Omul îşi deschise drum până la carul acelor domni; unul din ei se plecă spre el şi omul îi zise:

— Fiţi buni, vă rog şi luaţi pe această copilă, care s-a rătăcit de mama sa; ţineţi-o în braţe, nu cred să fie departe, sărmana femeie şi ar vedea-o mai lesne ţinută în sus; nu ştiu să fie un mijloc mai bun decât acesta!

Domnul luă copila în braţe; toţi ceilalţi încetară de a cânta. Fetiţa ţipa cât putea şi se zvârcolea ca un şarpe. Domnul îşi scoase masca, ca să nu o sperie şi carul merse iarăşi încet înainte.

În acelaşi timp, după cum mi s-a spus, la capătul celălalt al pieţei, o sărmană femeie, pe jumătate nebună, împingând gloata cu coatele, striga:

— Marioaro! Marioaro! Mi-am pierdut copila! Mi-a furat-o cineva! Mi-a înăbuşit-o!

De un sfert de ceas, biata femeie dispera în chipul acesta, alergând când în dreapta, când în stânga, îmbulzită în mijlocul gloatei, care cu greu putea să-i facă drum.

Domnul ţinea mereu fetiţa In braţe strângând-o la piept. Micul cap al copilei se pierdea în panglicele şi dantelele jaboului. El se uita pretutindeni în jurul pieţii cu nădejdea să zărească pe mama ei şi încerca totodată să o liniştească. Mititica, neputând să înţeleagă unde se afla, îşi pusese mâinile peste ochi şi plângea de ţi se rupea inima.

Domnul era mişcat adând. Ceilalţi dădeau fetiţei cofeturi şi portocale, dar ea îi respingea şi plângea şi mai tare.

— Căutaţi pe mama copilei! Striga domnul, către popor. Căutaţi pe mama ei!

Toţi începură să se uite în dreapta şi în stânga, dar mama nu se ivea nicăieri. În sfârşit, la o mică depărtare de strada Romei, o femeie se repezi spre car. Ah! N-am s-o uit niciodată! Nu mai părea o fiinţă omenească: părul îi căzuse pe spate, chipul îi era galben şi hainele rupte. Văzându-şi

fetiţa, ea scoase un ţipăt, care nu se putea înţelege dacă era de bucurie, de spaimă sau de mânie; şi voind să-şi apuce îndată copila, întinse nişte mâini care în nervozitatea lor păreau gheare. Carul se opri.

— Iat-o! Îi zise domnul, întinzându-i fetiţa, după ce o sărută.

Mama o strânse la piept cu o dragoste nespusă. Una din mânuţele fetiţei rămase câteva momente în mâna domnului, care scoţându-şi din deget un inel de aur, cu un frumos şi mare briliant, îl puse repede în degetul copilei şi îi zise:

— Ţine, fie acest inel, zestrea ta!

Mama rămase înmărmurită, dar mulţimea izbucni în aplauze. Domnul îşi puse masca pe ochi, tovarăşii începură iarăşi să cânte şi carul porni încetişor în mijlocul strigătelor! Bravo! Vivat! Trăiască generozitatea!

Copii orbi.

Joi, 24.

Profesorul este bolnav şi îl înlocuieşte cel dintr-a IV-a, care a fost la institutul de copii orbi.

Profesorul acesta este cel mai bătrân dintre toţi: are părul alb ca lâna; iar glasul, ca un vers duios şi foarte plăcut. Ce de lucruri ştie!

Abia a intrat în clasă şi văzând pe un băiat legat la ochi, se apropie de bancă şi-l întrebă ce are.

— Păstrează-ţi ochii, copile! Îi zise.

Derossi îl întrebă:

— Adevărat, domnule, că aţi fost profesor la şcoala copiilor orbi?

— Da şi în curs de mai mulţi ani! Răspunse el.

Derossi îl rugă foarte mult, să ne povestească ceva despre copiii orbi.

Profesorul se întoarse la catedră.

Coretti întrebă:

— Institutul orbilor nu e în strada Nizza?

— Voi, spuneţi orbilor, zise profesorul, aşa cum aţi zice bolnavilor sau săracilor. Dar pricepeţi voi bine înţelesul

acestui groaznic cuvânt? Ia gândiţi-vă puţin. Orb! Să nu vezi niciodată nimic! Să nu deosebeşti ziua de noapte, să nu vezi nici cerul, nici soarele, nici pe părinţii tăi, nimic din tot ce ne înconjoară şi pe ce punem mâna! Să fii necontenit cufundat într-un întuneric veşnic şi ca îngropat în fundul pământului! Ia încercaţi să închideţi ochii şi gândiţi-vă ce ar fi dacă v-ar osândi cineva să rămâneţi tot aşa! Aţi fi îndată cuprinşi de spaimă şi vi s-ar părea cu neputinţă să răbdaţi această stare! Aţi începe să strigaţi crezând că înnebuniţi sau muriţi.

Şi cu toate acestea… Bieţii copiii! Când intri pentru prima oară în Institutul orbilor, în timpul recreaţiei şi îi auzi cântând din vioară, din flaut, vorbind tare şi râzând; când îi vezi urcând şi coborând scările sprinteni şi tot fuga, ocolind dormitoarele singuri şi fără a fi călăuziţi, n-ai crede niciodată că acei nenorociţi nu văd. Trebuie să-i observi bine. Sunt printre ei tineri de şaisprezece, chiar de optsprezece ani, voinici şi veseli, care rabdă orbia cu oarecare uşurinţă, ba chiar şi cu semeţie. Dar se înţelege din expresia severă şi mândră a chipurilor lor, cât au suferit înainte de a se fi deprins cu o atare nenorocire. Sunt alţii cu chipurile palide şi blânde în care se vede o răbdare foarte mâhnită şi se înţelege că trebuie să plângă foarte mult în taină. Ah! Gândiţi-vă că poate mulţi din ei şi-au pierdut vederea în câteva zile; că alţii au pierdut-o după mulţi ani de suferinţe, după multe operaţii chirurgicale foarte dureroase; că mulţi s-au născut aşa, într-o noapte care n-a avut niciodată zori de zi, că au intrat în lume ca într-o prăpastie nemărginită şi că nu ştiu nici măcar cum este chipul omenesc! Gândiţi-vă la ceea ce trebuie să fi suferit comparându-se cu aceea care văd, întrebându-se pe ei înşuşi:

— N-avem nici o vină, de ce oare atâta deosebire între noi? Eu, care am stat mai mulţi ani printre ei, când îmi aduc aminte de acea clasă, de toţi acei ochi închişi pentru totdeauna, de toate acele lumini stinse, fără privire şi fără

viaţă… Şi mă uit apoi la voi, îmi pare cu neputinţă să nu vă credeţi fericiţi. Gândiţi-vă, sunt aproape douăzeci şi şase de mii de orbi în Italia. Douăzeci şi şase de mii de oameni, care nu văd lumina zilei: Înţelegeţi? O armată căreia i-ar trebui patru ceasuri ca să treacă pe sub ferestrele noastre!

Profesorul emoţionat, tăcu. Nu se auzea nici o suflare în toată clasa. Derossi întrebă dacă este adevărat că orbii au pipăit mai fin, mai simţitor decât noi.

Profesorul răspunse:

— Da, aşa e! Toate celelalte simţuri se desăvârşesc la ei, tocmai pentru că, fiind siliţi să înlocuiască simţul vederii, celelalte sunt mai mult şi mai bine dezvoltate decât simţurile acelora care văd. Dimineaţa, prin dormitoare, unul întreabă pe celălalt:

— A răsărit soarele? Şi cel ce este mai sprinten, aleargă iute şi îşi ridică mâinile în sus, ca să simtă dacă razele soarelui încălzesc aerul şi aleargă îndată, ca să aducă vesela ştire că:

A răsărit soarele!

Ei îşi închipuiesc statura unui om după sunetul glasului. Noi judecăm despre inima cuiva după privire; ei, după glas. Îşi amintesc vocea unui om după mulţi ani. Ei pricep că se află mai mulţi într-o odaie, chiar când vorbeşte numai unul. Cu pipăitul, ei înţeleg dacă o lingură este de tot curată, sau nu prea. Fetele deosebesc lâna vopsită de cea nevopsită. Trecând pe uliţă, ei cunosc mai toate prăvăliile după miros, chiar pe cele unde nouă ni s-ar părea că nu este un miros. Ei aruncă sfârleaza şi după vâjâit se duc drept la ea, ca s-o ridice, fără să greşească.

Aleargă după cercuri, se joacă şi cu popice, sau pe frânghie, ca şi copiii care văd. Culeg chiar micşunele, fac rogojini şi coşuleţe, împletind paie de diferite culori foarte iute şi bine, atât de fin este pipăitul lor. Pipăitul este văzul lor; cea mai mare plăcere a lor este să ghicească făptura lucrurilor după pipăit.

Oricine se simte mişcat, când îi vede la muzeul industrial; acolo li se permite să pună mâna pe orice. Cu ce plăcere apucă ei în mână corpurile ca să vadă din ce sunt făcute! Ei numesc pipăitul vedere.

Garffi întrerupse pe profesor, ca să-l întrebe dacă este adevărat că bieţii orbi învaţă să socotească mai lesne decât ceilalţi.

Profesorul răspunse:

— Da, aşa e: ei învaţă să socotească şi să citească. Au cărţi făcute în scopul acesta cu litere scoase în relief. Ei le pipăie, le cunosc şi ajung să citească destul de iute. E curios lucru, să-i vezi cum se roşesc când fac câte o greşeală. Învaţă chiar să scrie, dar scriu fără cerneală, pe o hârtie groasă şi tare cu o mică sulă, cu care fac înţepături adânci, mai mult sau mai puţin grămădite, după un alfabet deosebit, al lor. Acele înţepături cu vârful sulei ies în relief pe partea cealaltă, aşa că, întorcând foaia şi trecând uşor degetele peste acele vârfuri, ei pot să citească ce au scris şi chiar cele ce scriu alţii. În acest chip, ei îşi fac compoziţiile şi îşi scriu scrisori. Tot aşa scriu şi numele; ei socotesc în gând lesne şi repede căci nu sunt distraţi ca noi prin vederea lucrurilor ce ne înconjoară.

Nu puteţi să vă închipuiţi cât le place să asculte când le citeşte cineva; cum bagă de seamă şi cum îşi amintesc de toate; cum discută între ei, chiar cei mici, chestiuni de istorie şi de limbă; stau câte patru sau cinci în aceeaşi bancă şi fără să se întoarcă unul către altul, cel dintâi vorbeşte cu al treilea, al doilea cu al patrulea, tare şi toţi deodată, fără ca să piardă un singur cuvânt, aşa este de subtil auzul lor. Ei dau examenelor mai multă importanţă decât voi, vă asigur şi iubesc pe profesorii lor mult mai mult decât voi. Recunosc pe profesor după pas. Înţeleg dacă este vesel sau mânios, sănătos sau bolnav, numai din auzul unui singur cuvânt. Ei ţin foarte mult ca profesorul să le dea mâna, când îi laudă, ca să poată şi ei, la rândul lor să-i arate recunoştinţa, strângându-i mâna.

Se iubesc între ei şi sunt buni camarazi. În timpul recreaţiei se strâng în grupuri, totdeauna aceiaşi. În şcoala de fete, grupele se formează mai ales din acelea care învaţă acelaşi instrument, adică pianistele, vioristele, stau între ele şi nu se despart niciodată.

Orbii sunt foarte statornici în iubirea lor. Pentru ei, prietenia este o mare mângâiere. Se judecă între ei cu multă dreptate, căci au o adâncă pricepere despre rău şi bine şi nimeni nu se simte mai mişcat decât ei, când li se povesteşte vreun fapt generos şi măreţ.

— Le place muzica? Cântă bine? Întrebă Votini.

— Muzica le place cu deosebire şi au mult talent, răspunse profesorul.

Muzica este bucuria, viaţa lor.

Copilaşii orbi, care intră în institut, sunt în stare să stea nemişcaţi în picioare ceasuri întregi, ca să asculte la muzică. O învaţă foarte lesne şi cântă cu patimă. Când un profesor zice unuia dintre ei, că n-are aptitudini pentru muzică, acela se simte umilit şi totuşi se pune pe o învăţătură straşnică.

Dacă aţi auzit voi, ce muzică frumoasă se face la ei! Dacă aţi vedea cum cântă cu fruntea ridicată, cu zâmbetul pe buze, aprinşi la faţă, tremurând de emoţie, uimiţi la auzul acelei armonii, care luminează întunericul ce-i înconjoară: aţi înţelege că muzica este o dulce mângâiere, o mângâiere cerească pentru ei. Ce bucurie pe ei, săracii, când le zice profesorul:

— Tu ai să te faci un artist! Acela dintre ei, care are mai mult talent pentru muzică, care este cel dintâi la clavir sau la vioară, este privit de ceilalţi ca un rege şi toţi au pentru el un fel de respect. Când se iveşte vreo neînţelegere între doi, se duc la el, ca să-i judece. Când doi prieteni se ceartă, el îi împacă. Cei mai mici, cărora el le dă lecţii de muzică, îl privesc ca pe un tată. Înainte de a se culca, toţi se duc să-i ureze noapte bună.

Cea mai mare plăcere a lor este să vorbească despre muzică. Chiar în pat, târziu, cât de somnoroşi ar fi, ei tot mai vorbesc: de orchestre, de opere, de apariţii.

Nici o pedeapsă nu poate să fie mai aspră pentru ei decât aceea de a-i opri de la citire sau de la lecţia de muzică; această pedeapsă îi mâhneşte aşa de adânc, încât nimeni n-are cruzimea să le-o impună; putem să zicem că muzica este pentru inima lor, ceea ce lumina zilei este pentru ochii noştri.

— Are voie să meargă cineva, să-i vadă? Întrebă Derossi, pe profesor.

— Da, are, răspunse profesorul; însă nu vă povăţuiesc să mergeţi acum la ei; mai târziu, când veţi fi mai mari, când veţi fi în stare să pricepeţi grozava lor nenorocire şi să simţiţi toată compătimirea ce ei merită! Este o privelişte foarte tristă! Închipuiţi-vă nişte copii, care stau cu faţa nemişcată la o fereastră deschisă, ca să se bucure de aerul curat, ca şi cum ar privi livezile verzi şi frumoase, munţii albaştri pe care îi vedeţi voi... Şi când te gândeşti că nu văd nimic! Că nu vor vedea niciodată acea nespusă frumuseţe, ţi se strânge inima! Cel puţin, orbii din naştere, care n-au văzut niciodată lumea, aceia n-au nici o părere de rău, căci nu-şi pot închipui lucrurile cum sunt; de aceea nu ai aşa mare milă. Dar sunt şi copii orbi de curând, care-şi amintesc încă totul, care înţeleg bine tot ce au pierdut şi aceştia au îndoita durere de a simţi că li se întunecă în minte, încetul cu încetul, pe zi ce trece imaginile cele mai scumpe, de a simţi că pier în amintirea lor fiinţele cele mai dragi! Unul din copiii aceştia îmi spunea într-o zi cu o nespusă tristeţe: „Aş dori să capăt numai un minut văzul de odinioară, ca să mai văd o dată chipul mamei pe care nu mi-l mai amintesc!” Şi când mamele lor se duc să-i vadă, ei le pipăie obrazul cu mâinile, le pipăie bine pe frunte, pe bărbie, pe urechi, ca să-şi închipuie cum sunt; le strigă pe nume de mai multe ori, ca şi cum le-ar ruga să li se arate încă o dată.

De acolo ies plângând chiar şi oamenii haini la suflet. Când ieşim de acolo, ni se pare că suntem o excepţie şi văzând casele, cerul şi lumea, ne folosim de o favoare nemeritată! Sunt încredinţt că oricare dintre voi, ieşind de acolo ar da bucuros o mică rază din lumina ochilor săi, ca să strălucească în ochii acelor sărmani copii, pentru care soarele nu are lumină şi mama lor nu are chip.

Profesorul bolnav.

Sâmbătă, 25.

Ieri seară, după ce am ieşit de la şcoală, m-am dus să văd pe profesorul meu, care e bolnav. S-a îmbolnăvit de prea multă muncă. Cinci ceasuri de lecţii pe zi, o oră de lecţii de gimnastică şi încă două ceasuri de lecţii seara la meşteşugari; asta înseamnă să dormi puţin, să mănânci pe apucate şi să te frământi de dimineaţă până seara! Şi-a prăpădit sănătatea. Bine zice mama.

Mama mă aştepta în gang: eu urcai scările singur şi întâlnii pe profesorul cu barba neagră, Coatti, cel care sperie pe toţi şi nu pedepseşte pe nimeni; el se uita la mine cu ochi mari şi se repezea ca un leu, în glumă, dar fără să râdă; eu însă mai râdeam încă pe când sunam clopoţelul, la al patrulea etaj; dar îmi trecu pofta de râs, când servitoarea mă introduse într-o odaie sărăcăcioasă, întunecoasă, unde zăcea profesorul meu. Stătea într-un pătuţ de fier; îi crescuse barba. Îşi puse mâna la frunte, ca să vadă mai bine şi zise cu glasul lui cel blând:

— Tu eşti, Enrico?

Eu mă apropiai de pat, el îmi puse mâna pe umăr şi-mi zise:

— Bravo, băiete! Bine ai făcut că ai venit să vezi pe bietul tău profesor. Uite în ce stare am ajuns! Dar cum mergi cu şcoala? Ce fac camarazi tăi? Ia spune-mi, nu e aşa că toate merg bine şi fără de mine? Nu simţi lipsa mea deloc, ori aţi şi uitat pe bătrânul vostru profesor?

Eu voiam să-i răspund:

— Nu, dar el mă opri, zicându-mi:

— Lasă, drăguţule, ştiu eu că voi mă iubiţi! Şi suspină.

Mă uitai la nişte fotografii, ce erau atârnate pe perete.

— Vezi! Îmi zise, sunt portretele elevilor mei de douăzeci de ani încoace. Aceşti buni băieţi sunt singura mea mângâiere. Când voi muri, lor am să le dau cea din urmă privire a mea; lor, căci cu ei mi-am petrecut viaţa. O să-mi dai şi tu portretul, când vei sfârşi clasele, nu e aşa?

Apoi, luând o portocală de pe măscioară, mi-o dete, zicându-mi:

— E un dar de bolnav.

Mă uitam la el şi simţeam că mi se strânge inima; n-aş putea să spun de ce.

— Bagă de seamă, Enrico! Reluă el, cred că o să scap, dar dacă voi muri, te sfătuiesc să înveţi cu luare-aminte aritmetica, fiindcă eşti cam slăbuţ la această materie; sileşte-te, căsneşte-te puţin; totul este să biruieşti cele dintâi greutăţi; adeseori nu este lipsă de aplicare, e mai mult o închipuire, o idee fixă; ţi se pare că nu poţi. Te înşeli; omul poate multe, când voieşte. Se opri obosit de atâta vorbă.

M-au prins frigurile, şopti el, încetinel, sunt aproape dus pe jumătate, ştii! Adu-ţi aminte de aritmetică, sileşte-te; de nu reuşeşti întâia dată, încearcă iarăşi şi astfel mereu. Încetul cu încetul, cu răbdare şi fără să-ţi frământi capul, înainte cu bărbăţie şi vei izbuti; ţi-o spun eu. Acum du-te, drăguţule! Salută pe mama. Cu voia lui Dumnezeu ne vom revedea la şcoală şi de nu, adu-ţi aminte câteodată de profesorul tău din clasa a III-a.

La aceste cuvinte îmi veni să plâng.

— Apleacă-ţi capul! Îmi zise.

Mă aplecai pe căpătâiul lui; el mă sărută pe frunte şi adăugă:

— Du-te fiul meu şi Dumnezeu să te ţină!

După aceea se întoarse cu faţa spre perete; iar eu, înecat de emoţie, mă repezii jos, pe scări, căci simţeam nevoia de a o îmbrăţişa pe mama mea.

Pe stradă.

Aseară mă uitam la tine de pe fereastră, când te întorceai de la profesorul tău. Te-ai lovit de o femeie. Bagă de seamă cum mergi pe stradă. Şi acolo sunt datorii de îndeplinit. Dacă-ţi măsori paşii şi mişcările într-o casă particulară, de ce n-ai face tot aşa şi pe stradă, care e casa tuturor? Adu-ţi aminte, Enrico! De câte ori întâlneşti: vreun moşneag, vreun sărac, vreo femeie cu un copil în braţe, vreun olog cu cârjele la subţioară, pe un om încovoiat sub o povară, o familie în doliu, fă-le loc cu respect. Trebuie să respectăm: bătrâneţea, sărăcia, dragostea maternă, boala, infirmitatea, oboseala şi moartea. De câte ori vezi pe cineva în primejdie de a fi călcat de o trăsură, dă-l la o parte dacă e un copil, înştiinţează-l dacă e un om mare.

Când vezi pe un copil singur şi plângând, întreabă-l îndată ce are? Ridică toiagul bătrânului, dacă-i cade. De vezi doi copii bătându-se, desparte-i; iar de sunt oameni mari, depărtează-te, ca să nu fii faţă la priveliştea unei furii dobitoceşti, care înăspreşte şi supără inima. Când trece un om în lanţuri între doi jandarmi, nu adăuga curiozitatea ta crudei curiozităţi a poporului, căci s-ar putea ca acel nenorocit să fie nevinovat. Când trece un pat de ambulanţă, care duce pe un bolnav, sau poate chiar pe un om ce moare, când întâlneşti un convoi funebru: nu mai râde şi nu mai vorbi cu tovarăşul tău; gândeşte-te că odată cu ei trece restriştea şi milostenia omenească. Prefă-te că nu vezi sluţenia dezgustătoare a altora; stinge totdeauna chibritul aprins ce-l găseşti în drumul tău, căci ar putea să primejduiască viaţa cuiva. Răspunde totdeauna cu voie bună trecătorului care-ţi cere să-i arăţi calea. Să nu râzi niciodată în faţa nimănui, să nu alergi şi să nu strigi fără trebuinţă: respectă strada.

Creşterea unui popor se judecă mai înainte de toate din purtarea sa pe stradă. Unde vei găsi mojicie pe străzi, o vei găsi şi în case. Observă cu băgare de seamă străzile oraşului în care trăieşti. Dacă mâine ai fi azvârlit de soartă

departe de oraşul tău, ai fi foarte mulţumit, dacă l-ai avea bine înfăţişat în minte, ca să-l poţi străbate cu gândul.

Iubitul tău oraş, mica ta patrie, leagănul copilăriei tale, acela care a fost atâţia ani singura ta lume, unde ai avut cele dintâi impresii, unde ţi-ai deschis mintea la cele dintâi cugetări, unde ai găsit cei dintâi prieteni: iubeşte-l, căci el te-a învăţat, te-a desfătat, te-a ocrotit. Iubeşte-l şi, când vei auzi că-l vorbeşte cineva de rău, apără-l.

Tatăl tău.

Şcolile de seară.

Tata m-a luat ieri cu el, ca să văd cum se predau lecţiile meşteşugarilor care învaţă seara.

Când am ajuns, clasele erau luminate şi meşteşugarii veneau din toate părţile. Când intrarăm, găsirăm pe director şi pe profesor supăraţi, pentru că cineva aruncase cu o piatră într-un geam şi-l spărsese. Supraveghetorul alergase afară şi luase de păr pe un băiat ce trecea pe drum, dar Stardi, care locuieşte în faţa şcolii, veni repede şi zise:

— Nu, acest băiat nu este vinovat, n-a azvârlit el cu piatra. Frânţi a spart geamul; l-am văzut cu ochii mei. El mi-a şi spus:

— Vai de tine, de vei scoate o vorbă! Dar mie nu mi-e frică. Directorul s-a şi hotărât să-l gonească pentru totdeauna din şcoală. Pe când stătea de vorbă cu noi, se uita la meseriaşii care soseau mereu; veniseră mai bine de două sute.

Nu-mi închipuiam ce frumoasă este şcoala de seară! Nu o văzusem niciodată. Erau băieţi de la doisprezece ani în sus şi bărbaţi cu barbă, care veneau de la muncă, cu cărţi şi caiete. Vedeai acolo: tâmplari, fochişti cu chipul negru, zidări cu mâinile pline de var, băieţi de pe la brutării, cu părul alb de făină. Se împrăştiară mirosuri; de lac, de tăbăcărie, de clei, de untdelemn; se vedea că erau toate meseriile adunate laolaltă.

Intrară şi tunari îmbrăcaţi în uniformă; printre ei era şi un caporal.

Intrau repede în bănci, ridicau scândurica pe care puneam noi picioarele şi plecau capul pe carte. Unii dintre ei mergeau la profesor cu caietele deschise să ceară câte o desluşire. Văzui pe profesorul cel tânăr, care este totdeauna bine îmbrăcat, cel poreclit „Avocăţelul”, cu vreo patru meşteşugari împrejurul mesei sale: le corecta caietele. Era şi profesorul şchiop, care râdea şi arăta unui vopsitor, că-şi murdărise caietul cu vopsea roşie şi albastră. Mai văzui şi pe profesorul meu; s-a făcut bine şi o să înceapă iar lecţiile cu noi.

Uşile claselor erau deschise. Mă prinse mirarea, văzând cu câtă băgare de seamă ascultau toţi lecţia şi se uitau la profesor.

Directorul ne spuse că cea mai mare parte dintre ei, ca să nu ajungă prea târziu la şcoală, nici nu se mai duceau pe acasă, să îmbuce câte ceva: veneau flămânzi.

Băieţii cădeau de somn. Unii dintre ei, chiar dormeau cu capul pe bancă şi profesorul îi deştepta gâdilându-i pe la urechi cu condeiul. Oamenii mari ascultau cu gura căscată, nici nu clipeau. Drept să spun, mi se părea ciudat, să văd că stau pe băncile noastre oameni mari, cu barbă. Ne-am suit şi la etajul de sus. Mă dusei repede la uşa clasei mele şi văzui că sade pe locul meu un om cu nişte mustăţi mari şi legat la o mână; trebuie să se fi rănit lucrând la vreo maşină. Cu toate acestea, el se chinuia să scrie încetinel, aşa cum putea. Dar ce mi se păru şi mai hazliu, fu să văd în banca Zidăraşului, chiar în locul lui, pe tatăl său; zidarul acela înalt cât un munte. El stătea ghemuit în bancă, având bărbia în mâini şi cu ochii pe carte; nici nu răsufla, de atent ce era.

Nu întâmplarea l-a adus acolo; el însuşi s-a rugat de profesor, să-i dea locul „botişorului de iepure”, cum îl numeşte el, pe fiul său.

Am stat acolo cu tata până la sfârşitul lecţiilor. Când am ieşit, uliţa era înţesată de femei cu copii în braţe, care îşi aşteptau bărbaţii. Când aceştia ieşiră din şcoală, făcură

schimb; femeile luară cărţile şi caietele; iar bărbaţii luară copiii şi astfel plecară cu toţii spre casă. Era atâta învălmăşeală, încât nu te mai înţelegeai de zgomot; apoi totul se potoli şi nu mai văzui decât pe bietul director, slab şi obosit, depărtându-se încet.

MARTIE.

Părinţii elevilor.

Luni, 6.

Mulţi părinţi îşi aşteptau copiii la intrarea şcolii azi dimineaţă. Între alţii, negustorul de lemne, tatăl lui Coretti, leit fiul său; sprinten, voios, cu mustăţile răsucite şi cu panglica decoraţiei la butoniera hainei. Am ajuns să cunosc aproape pe toţi părinţii copiilor, văzându-i atât de des. Vine o bunică ce are o scufiţă albă, cocoşată de bătrână ce e; de o ploua, de o ninge, de o tuna: ea tot vine de patru ori pe zi, să aducă şi să ia pe nepoţelul ei, care este în clasa I inferioară, îi scoate paltonul, i-l pune, îi potriveşte cravata, îl scutură de praf, îl netezeşte, îi ţine caietele. Se vede că n-are alt gând şi că pentru ea, nu e nimic mai frumos pe lume.

Adesea vine şi căpitanul de artilerie, tatăl lui Robetti, băiatul care umblă în cârje. Şi fiindcă toţi copiii, care trec pe dinaintea lui, mângâie pe băieţel, tatăl întoarce mângâierile şi salutările; nu se întâmplă să uite pe vreunul şi cu cât sunt mai săraci şi mai rău îmbrăcaţi, cu atât îi mângâie mai cu blândeţe.

Câteodată vedem şi lucruri triste. Un domn, care nu mai venea la şcoală de o lună, pentru că îi murise un copilaş trimitea servitoarea să ia pe celălalt. A venit ieri pentru întâia dată şi, revăzând clasa şi camarazii băieţelului său mort, izbucni în lacrimi. Directorul îl luă de braţ şi-l duse în cancelarie.

Mulţi părinţi ştiu pe nume mai pe toţi camarazii copiilor lor. Sunt fete de la şcoala vecină şi elevi din gimnaziu, care vin să aştepte pe frăţiorii lor.

Mai e şi un domn bătrân, care a fost colonel şi dacă îi cade vreunui copil un caiet sau un condei pe stradă, el îl ridică.

Doamne bine îmbrăcate discută chestiuni de şcoală cu femei din popor, legate la cap şi cu coşul pe braţ. Ele spun: „Era grea problema de astăzi! Dar mult i-a ţinut azi profesorul la lecţia de gramatică.”

Când se întâmplă să fie vreunul bolnav dintr-o clasă, toţi ştiu; şi când îi e mai bine, toţi se bucură.

Chiar azi dimineaţă, vreo opt sau zece lucrătoare înconjuraseră pe mama lui Crossi, ca să o întrebe despre un copilaş din clasa fratelui meu, care locuieşte în aceeaşi curte cu ea şi e pe moarte. S-ar zice că şcoala îi face pe toţi prieteni şi deopotrivă.

Numărul 78.

Miercuri, 8.

Am văzut ieri seară ceva întristător. De la o vreme încoace, de câte ori precupeaţa de zarzavaturi, mama lui Crossi, trece pe lângă Derossi, se uită totdeauna la el cu drag. De când Derossi a aflat istoria călimării şi a arestatului cu nr. 78, el iubeşte şi mai mult pe Crossi, băiatul cu părul roşcat şi cu braţul uscat. Îl ajută să-şi facă exerciţiile, să dezlege problemele la şcoală, îi dă hârtie, peniţe şi creioane, în sfârşit îl ajută ca pe un frate; s-ar zice că voieşte să-l despăgubească de nenorocirea ce căzuse pe tatăl său şi de care el nici nu avea idee. Precupeaţa, femeie vrednică, care trăieşte numai pentru copilaşul ei, ştie că mulţumită lui Derossi, băiatul ei merge bine şi a căpătat note bune. Derossi, bogat şi cel dintâi din clasă, e un rege pentru ea, un sfânt la care se închină.

Nu-şi ridică privirile de pe el, parcă ar voi să-i spună ceva şi nu îndrăzneşte.

În sfârşit, ieri de dimineaţă, prinse inimă şi-l opri dinaintea porţii, zicându-i:

— Iartă-mă, domnişorule, pentru că eşti aşa de bun şi iubeşti pe copilaşul meu, fă-mi plăcerea de a primi acest mic dar de la o biată mamă.

Apoi scoase din coşul de zarzavaturi o cutie de carton albă şi poleită.

Derossi se roşi, nu primi cu nici un preţ şi răspunse cu hotărâre:

— Dă-o copilului dumitale, eu nu primesc nimic!

Femeia rămase ruşinată şi ceru iertare, bolborosind:

— Nu credeam că o să te supăr; sunt numai nişte bomboane.

Dar Derossi refuză iarăşi. Atunci, biata femeie scoase cu sfială din coş o legătură de ridichi şi zise:

— Primeşte cel puţin aceste ridichi, sunt proaspete, să le dai mamei.

Derossi zâmbi şi răspunse:

— Nu! Mulţumesc, nu vreau nimic! O să fac totdeauna ce voi putea pentru Crossi, dar nu pot primi nimic, totuşi îţi mulţumesc!

— Nu te-am supărat? Întrebă femeia îngrijorată.

Derossi zise zâmbind iarăşi:

— Nu, nu! Şi plecă, pe când femeia, veselă, striga:

— Ce drăguţ băiat! Nici n-am mai văzut vreodată un copil aşa de frumos şi bun!

Părea că s-a sfârşit cu aceasta, dar de unde? Către seară, pe la ora patru, în loc să vină mama sa să-l ia pe Crossi, a venit tatăl său, tot şubred şi trist!

El opri pe Derossi, şi, după felul cum îl privi, pricepu îndată bănuiala ce avea că-i aflase taina. Se uită fix la el şi îi zise cu glas duios şi trist:

— Iubeşti pe fiul meu? De ce îl iubeşti atât de mult?

Derossi se făcu roşu ca focul, ar fi vrut să răspundă: „Îl iubesc pentru că e nefericit; pentru că dumneata chiar ai fost mai mult nefericit decât vinovat, pentru că ţi-ai ispăşit vina cu eroism şi ştiu că eşti un om de treabă.”

Cu toate acestea, nu cuteză, pentru că în fundul inimii îi era cam frică de el şi simţea un fel de dezgust să vorbească aşa cu un om care vărsase sângele altuia şi care stătuse şase ani la închisoare.

Dar bietul om înţelese tot şi şopti tremurând la urechea lui Derossi!

— Iubeşti pe copil, dar nu urăşti, nu dispreţuieşti pe tată; nu e aşa?

— Nu, nu! Din contră! Strigă Derossi din toată inima.

Atunci, omul, cu un avânt de bucurie nespusă, întinse braţele ca să-l ia de gât, dar nu îndrăzni şi se mulţumi să-i apuce cu mâna un cârlionţ bălai, apoi lăsându-l, duse mâna la gură şi o sărută, uitându-se la Derossi cu ochii plini de lacrimi, ca şi cum ar fi voit să-i spună că sărutarea aceea era pentru el.

După aceea îşi luă copilul de mână şi se depărtă încetinel.

Copilaşul mort.

Luni, 13.

Copilaşul care locuia în curtea precupeţei a murit. Profesoara Delcati a venit sâmbătă seara foarte mâhnită, pentru ca să înştiinţeze pe profesorul nostru şi îndată, Garrone şi Coretti propuseră să ducă ei coşciugul. Era un copil drăgălaş şi sârguitor. Săptămâna trecută obţinuse medalia.

Iubea mult pe fratele meu, care era într-o clasă cu el; îi dăduse o puşculiţă spartă. Mama îl mângâia totdeauna, când îl întâlnea. El purta o căciuliţă vărgată cu roşu. Tatăl său e hamal la gară. Ieri seară, duminică, la ora patru şi jumătate, ne-am dus la el, acasă, ca să-i însoţim până la biserică. Familia lui locuieşte în etajul de jos. Mulţi copii din clasa lui veniseră cu mamele lor şi aşteptau în curte; erau şi vreo cinci profesoare, câţiva vecini, toţi cu lumânările aprinse în mână. Domnişoara Delcati şi o altă profesoară, intraseră în casă; le vedeam pe fereastră cum plângeau. Auzeam şi pe mama copilului cum plângea în hohote. Mamele mai multor camarazi de şcoală ai micului mort aduseseră câte o coroană de flori. La cinci punct pornirăm. Înainte mergea un băiat care ducea crucea; după el preotul; apoi coşciugul, un coşciug mititel, sărăcuţul, acoperit cu postav negru, care abia se zărea sub coroane şi flori.

Agăţaseră pe o parte a coşciugului medalia şi trei menţiuni onorabile, pe care copilul le obţinuse în anul trecut.

Garrone, Coretti şi alţi doi băieţi din curtea lui, duceau coşciugul, domnişoara Delcati urma convoiul, plângând ca şi cum copilul ar fi fost al ei.

În urma ei veneau celelalte profesoare, apoi şcolarii. Unii dintre aceştia, foarte mici, erau duşi de mână de mamele lor; iar în mâna cealaltă aveau buchetele de micşunele: micuţii se uitau nedumeriţi la coşciug! Auzii pe unul zicând:

— Mamă dragă, n-o să mai vină acum la şcoală?

Când coşciugul ieşi pe poartă, un ţipăt sfâşietor se auzi de la fereastră! Era mama copilaşului, dar îndată prietenii o traseră înăuntru.

Cum ieşirăm pe stradă întâlnirăm nişte şcolari de la un gimnaziu, care treceau doi câte doi şi îndată ce zăriră coşciugul şi pe profesoare, îşi scoaseră şepcile.

Mititelul s-a dus să doarmă pe veci cu medalia lui; n-o să-l mai vedem niciodată cu căciulţa lui vărgată cu roşu, care îi şedea aşa de bine!

Era sănătos! În patru zile s-a îmbolnăvit şi a murit! În ziua din urmă încerca să se scoale ca să-şi facă lecţia de intuiţie şi voi să ţină medalia pe pat de frică să nu i-o ia cineva.

Nu te teme, drag copil, n-o să ţi-o mai ia nimeni! Adio, drăguţule! O să ne aducem totdeauna aminte de tine la şcoală. Dormi în pace, micuţule!

Ajunul lui 14 martie.

Azi am avut o zi mai veselă decât cea de ieri! Treisprezece martie, ajunul împărţirii premiilor la teatrul Victor Emanuel, serbarea cea mai mare şi cea mai frumoasă din fiecare an. De astă dată băieţii care trebuiau să meargă pe scenă, ca să dea lista de premii domnilor care le împart, n-au fost traşi la sorţi, ci au fost aleşi.

Directorul intră azi în şcoală după rugăciune şi ne zise:

— Băieţi, vă aduc o veste bună! Pe urmă strigă: Coraci! Vrei să fii tu, mâine, unul dintre acei care dau lista de premii autorităţilor, la teatru?

Calabrezul răspunse că da!

— Foarte bine! Zise directorul. Astfel o să avem şi un reprezentant al Calabriei. Ce frumos o să fie! Primăria a voit ca acei zece sau doisprezece băieţi care prezintă cărţile şi coroanele, să fie băieţi din toate unghiurile Italiei, adunaţi din toate şcolile publice din Turin. Avem douăzeci de şcoli primare şi cinci divizionare: 7.000 de elevi. Într-un număr aşa de mare n-a fost greu de găsit câte un băiat din fiecare provincie a Italiei. În şcoala Torquato tasso s-au aflat doi reprezentanţi ai insulelor italiene: un sard şi un sicilian, şcoala Boncompagni ne-a dat un florentin, fiul unui sculptor. În şcoala Tbaseo, s-a aflat un roman, născut chiar în Roma; pe urmă ne-a fost lesne să găsim: veneţieni, lombarzi şi romanioli. În şcoala Monsivo am găsit un napolitan, fiul unui ofiţer şi de aici dăm un zdravăn şi bun calabrez: pe tine Coraci. Adăugând pe piemontezul, se împlineşte numărul de doisprezece.

E frumos, nu e aşa? Veţi primi premii din mâna fraţilor voştri din toate părţile Italiei. Băgaţi de seamă! O să apară pe scenă toţi deodată, primiţi-i cu aplauze. Sunt copii, dar îşi reprezintă ţara ca şi cum ar fi bărbaţi: un mic steag tricolor e tot simbolul Italiei, ca şi unul mare! Înţelegeţi! Aşadar aplaudaţi-i din inimă. Arătaţi că şi inimioarele voastre se aprind, se înflăcărează în faţa sfintei icoane a Patriei!

După ce ne rosti acestea, directorul plecă şi profesorul spuse zâmbind:

— Aşadar, Coraci, iată-te deputatul Calabriei!

Toţi băturăm din palme râzând şi, când ajunserăm în stradă, înconjurarăm pe Coraci şi-l ridicarăm pe sus în triumf, strigând: Trăiască deputatul Calabriei! Negreşit în glumă, nu în bătaie de joc; mai mult ca să-l sărbătorim, căci e un băiat de inimă, pe care toţi îl iubim.

El râdea. Îl duserăm aşa până în colţul străzii, unde ne întâlnirăm cu un domn oacheş, care începu şi el să râdă. Calabrezul strigă:

— Tata!

Atunci, şcolarii deteră pe copil în braţele tatălui său şi toţi se răspândiră, fiecare încotro îi era drumul.

Împărţirea premiilor.

Martie, 14.

Pe la ora două, teatrul cel mare era înţesat de lume: stalurile, lojile, galeria şi scena. Se vedeau o mulţime de capete şi mâini: o fâlfâitură de pene, de panglici, de cârlionţi; un murmur zgomotos şi neîntrerupt, care te înveselea.

Tot teatrul era împodobit cu draperii de postav în culorile naţionale: roşu, alb şi verde. Se făcuseră două scări la scenă: una în dreapta, ca să urce premianţii şi una în stânga, ca să coboare. În faţa scenei era un şir de fotolii roşii şi de spatele celui din mijloc era atârnată o cunună de foi de aur. Fundul scenei era împodobit cu un trofeu de steaguri naţionale. De o parte era aşezată o masă, acoperită cu postav verde, pe care erau rânduite toate cărţile de premii, legate cu panglici tricolore.

Muzica militară se afla în locul orchestrei.

Profesorilor şi profesoarelor li se opriseră galeria de pe scenă, din dreapta. Băncile de la parter erau înţesate de o sumedenie de copii, care trebuiau să cânte şi ţineau caietele de muzică în mână. În fundul parterului şi jur împrejur erau profesori şi profesoare care rânduiau pe premianţi, pe care părinţii îi reţineau încă, spre a le potrivi cravata şi a le netezi părul.

Abia intrai cu părinţii mei în lojă şi văzui pe profesoara cu pană albastră, veselă ca totdeauna; alături de ea profesoara frăţiorului meu şi măicuţa călugăriţă, îmbrăcată tot în negru, precum şi buna mea profesoară din clasa I inferioară. Era aşa de palidă, biata femeie şi tuşea aşa de tare încât răsuna tot teatrul.

La parter zării îndată chipul cel plăcut al lui Garrone şi lângă el căpşorul bolnav al lui Nelli, care se lipea cât putea de el. Ceva mai departe văzui pe Garrofi cu nasul lui de

cucuvea; el se silea să strângă listele de premianţi, tipărite şi îşi făcuse chiar un pachet mare. Cine ştie ce negoţ vroia să facă el cu ele! O să aflu eu, mâine. Lângă uşă era negustorul de lemne cu soţia sa: amândoi îmbrăcaţi de sărbătoare. Ei stăteau lângă fiul lor, Coretti, care urma să capete premiul al treilea. Mă crucii când văzui că nu mai avea căciuliţa de blană de pisică şi flaneluţa cafenie; de astă dată era îmbrăcat ca un domnişor.

Am zărit şi pe Votini cu un guler mare de dantelă, dar se făcu foarte curând nevăzut. Într-o avanscenă, plină de lume, era şi căpitanul de artilerie, tatăl lui Robetti, băiatul acela care a scăpat pe un copilaş de sub roţile omnibuzului şi care umblă în cârje.

La două punct, muzica începu să cânte şi pe scăriţa din dreapta se suiră: primarul, prefectul, inspectorul, revizorul şcolar şi alţi domni, toţi îmbrăcaţi în negru. Ei se aşezară pe fotoliile din faţa scenei. Muzica încetă de a cânta. Directorul corurilor înaintă către scenă cu o baghetă în mână şi la un semn al său, toţi copiii de la parter se ridicară în picioare; la un al doilea semn, începură să cânte. Erau 700 care cântau un cântec frumos; 700 de glasuri de copii cântând împreună; ce frumos e! Toţi ascultau nemişcaţi: era un cântec dulce şi lin care semăna cu un cântec bisericesc.

Când încetară de a cânta, lumea aplaudă; apoi se făcu tăcere.

Împărţirea premiilor trebuia să înceapă. Profesorul meu de clasa a II-a, cel cu părul roşu, ciufulit şi cu ochii vii, înaintară ca să strige numele premianţilor.

Se aşteptă cu nerăbdare să sosească cei doisprezece băieţi care trebuiau să dea cărţile de premii primarului ca să le împartă.

Ziarele publicaseră încă din ajun că o să fie reprezentanţi ai tuturor provinciilor italiene; de aceea lumea era nerăbdătoare şi se uita mereu spre partea de unde trebuiau să intre; până şi primarul şi ceilalţi domni se uitau neclintit într-acolo. Tot teatrul tăcea…

Deodată sosiră micii deputaţi, cu paşi grăbiţi, până la scenă. Aici rămaseră înşiraţi, toţi doisprezece, privind publicul cu chipuri vesele.

Trei mii de oameni săriră în sus într-un avânt şi izbucniră în aplauze, care răsunară ca bubuitul tunetului. Băieţii rămaseră o clipă uimiţi.

Recunoscui îndată pe calabrezul, îmbrăcat în negru, ca întotdeauna. Un membru din consiliul municipal, care era în loja noastră, îi cunoştea pe toţi şi îi arăta mamei.

— Bălăiorul acela e reprezentantul Veneţiei; Romanul e acela înalt, cu părul cârlionţat.

Vreo doi-trei erau îmbrăcaţi ca nişte copii de oameni avuţi; ceilalţi erau copii de meşteşugari, însă toţi erau îmbrăcaţi cu îngrijire şi curaţi. Florentinul era cel mai mic din toţi şi purta un brâu albastru. Trecură toţi pe dinaintea primarului, care îi sărută pe frunte, pe când un domn, care se afla lângă dânsul, enumera provinciile: Florenţa, Neapolo, Bolonia, Palermo…

Şi de câte ori trecea vreunul, tot teatrul bătea din palme. Pe urmă se îndreptară cu toţii spre masa cea verde, ca să ia premiile; iar profesorul începu să citească lista, şcolile, clasele şi numele. Premianţii se suiră pe scară şi defilarea începu. Deabia se urcară cei dintâi şi se auzi dintre culise o muzică de violine, foarte uşoară şi dulce, care nu încetă cât ţinu defilarea. Era o melodie lină şi egală, aşa de plăcută încât părea o şoaptă de glasuri blânde, glasurile tuturor mamelor, ale profesorilor şi ale profesoarelor care împreună dădeau sfaturi şi dojeni drăgăstoase.

Premianţii treceau unul după altul pe dinaintea domnilor care le împărţeau premiile. Aceştia spuneau câte o vorbă fiecăruia şi pe cei mai mici îi mângâiau.

Băieţii din parter şi din galerii băteau din palme de câte ori trecea unul mititel de tot, sau care se vedea după haine că e sărac.

Treceau cei din clasa a II-a inferioară, care, odată ce ajungeau acolo, rămâneau încremeniţi, neştiind încotro să

apuce. Atunci toată lumea râdea cu poftă. Trecu unul abia de trei palme, cu zulufii prinşi cu o panglică roză. De mic ce era, abia putea să umble sărăcuţul; se împiedică de covor şi căzu. Prefectul îl ridică şi toţi aplaudară râzând. Un altul căzu de-a berbeleacul pe scări, când cobora cu mâinile încărcate de cărţi; plânse puţin, dar nu se lovise nicăieri. Treceau de toate felurile: chipuri de ştrengăruşi, feţe speriate, alţii ca vişinile, mititei bucălaţi, care râdeau la toţi. Cum se întorceau la parter, părinţii îi îmbrăţişau şi plecau cu ei.

Dar îmi plăcu şi mai mult când veni rândul şcolii noastre; trecură mulţi pe care îi cunoşteam.

Mai întâi văzui pe Coretti, vesel şi îmbrăcat din cap până în picioare cu haine noi. Zâmbind, îşi arăta dinţii lui cei frumoşi, albi ca laptele şi cu toate acestea, cine ştie câte kilograme de lemne cărase dimineaţa. Primarul, dându-i premiul, îi puse mâna pe umăr şi îl întrebă ce era semnul roşu de pe frunte. Eu mă uitai la parter, să văd pe tatăl său şi pe mama sa şi băgai de seamă, că-şi puseseră mâna la gură şi râdeau. Apoi trecu Derossi, îmbrăcat ca de obicei, în haine albastre, cu nasturii poleiţi, cu părul său bălai cârlionţat, sprinten, dezgheţat, cu fruntea sus, aşa de frumos, aşa de drăgălaş, încât l-aş fi sărutat.

Toţi domnii voiră să vorbească cu el şi-i strânseră mâna.

Profesorul chemă: Iuliu Robetti!

Atunci vărzurăm înaintând cu cârjele sale pe micul băiat al căpitanului de artilerie.

Sute de şcolari ştia eroica sa faptă. Vestea se răspândi în sală într-o clipă şi un tunet de aplauze şi de strigăte izbucni de se cutremură tot teatrul. Bărbaţii se sculară în picioare, doamnele ridicau batistele şi bietul băiat se opri în mijlocul scenei zăpăcit şi tremurând.

Primarul îl luă de mână, îl sărută, îi dete premiul, scoase coroana de lauri care era atârnată la spatele fotoliului său şi i-o agăţă de cârje; apoi îl însoţi până la avanscenă, unde

se afla căpitanul şi acesta îl ridică în loje în mijlocul unui strigăt nedescris de „Bravo”! Şi de „Să trăiască!”

Muzica cânta întruna şi lin, iar băieţii defilau mereu; cei de la şcoala Consolata, mai toţi fii de negustori; cei din şcoala Vanchiglia, copii de meşteşugari; cei din şcoala Boncompagni, mai toţi băieţii de ţărani şi, în sfârşit, cei de la şcoala Razneri, care fu cea din urmă.

Cum se isprăvi, cei 700 băieţi din parter cântară iarăşi un cântec frumos. Apoi, primarul ţinu o cuvântare; după el vorbi inspectorul şi îşi sfârşi discursul prin următoarele cuvinte:

— Copii, să nu ieşiţi de aici fără să mulţumiţi tuturora care se ostenesc aşa de mult pentru voi, care v-au închinat toată inteligenţa, toată inima şi toată activitatea lor. Ei trăiesc şi mor pentru voi: iată-i şi le arătă galeria profesorilor.

Atunci se sculară toţi băieţii de prin galerii, din bănci şi din parter şi, strigând, întinseră braţele către profesori şi profesoare. Aceştia le răspunseră ridicându-şi pălăriile, fâlfâind batistele, toţi în picioare şi foarte mişcaţi de această spontană dovadă de iubire a elevilor.

Muzica militară cântă un marş, publicul aclamă încă o dată pe cei doisprezece reprezentanţi ai Italiei, care se înfăţişară în faţa scenei, ţinându-se de mână, sub o ploaie de flori.

O ceartă.

Luni, 20.

Nu, nu m-am certat azi cu Coretti de necaz că el a luat premiu şi eu nu.

N-am avut necaz pe el, dar nici dreptate n-am avut.

Profesorul îl pusese lângă mine. Eu scriam la caligrafie. Coretti mă împinse cu cotul, mai să scriu o literă pocită şi să şi pătez cu cerneală istorisirea lunară: Sânge Romaniol, pe care trebuia să o copiez în locul Zidăraşului bolnav.

Mă supărai şi-l certai. Coretti îmi răspunse râzând:

— N-am făcut înadins!

Ar fi trebuit să-l cred, fiindcă îl ştiu cât e de bun, dar nu-mi veni la socoteală, că a râs şi mă gândii: „Acum fiindcă a luat

premiu, s-a mândrit!”

Puţin după aceea, ca să mă răzbun, îl împinsei şi eu aşa de tare încât îşi strică foaia pe care scria.

Atunci, mâniat şi aprinzându-se la faţă, îmi zise:

— Tu nu poţi tăgădui că n-ai făcut cu dinadinsul!

Şi ridică mâna ca să dea în mine. Profesorul îl văzu, el se astâmpără, dar spuse:

— Te aştept la ieşire!

Mie nu-mi veni bine; îmi trecuse necazul şi-mi păru rău. Coretti nu făcuse dinadins, o ştiam foarte bine.

Îmi adusei aminte, când îl văzusem la el acasă, cum muncea, cum îngrijea de mama sa bolnavă; şi apoi ce mult îl sărbătorisem la mine, acasă şi ce mult plăcuse el, tati. Ce n-aş fi dat să nu fi rostit cuvinte supărătoare, să nu-i fi făcut mojicia aceea.

Mă gândeam la povaţa ce mi-ar fi dat tata: „N-ai avut dreptate! Nu! Cere-i iertare.”

Să-i cer iertare? Nu îndrăzneam: mi-era teamă să nu mă înjosesc.

Mă uitam pe sub ochi la Coretti şi îi vedeam flaneluţa descusută pe umeri; cărase pesemne multe lemne.

Simţeam că-l iubesc şi-mi ziceam: „Haide, fii cu curaj dar vorba: iată-mă! Îmi sta în gât El se uita pieziş la mine din timp în timp, părea mai mult a fi mâhnit decât mâniat.”

Cu toate acestea mă uitam şi eu la el pieziş, ca să nu creadă că mi-e frică.

El îmi mai zise o dată: Te aştept afară.

Şi eu: Foarte bine!

Îmi aminteam însă ceea ce-mi spusese odinioară tata: „De eşti vinovat, apără-te, dar nu bate! Şi-mi ziceam în mine: o să mă apăr, dar n-o să-l bat. Eram nemulţumit, trist, nici nu auzeam ce spunea profesorul. În fine sună de ieşire”.

Când rămăsei singur pe stradă, văzui pe Coretti că se ţinea după mine.

Mă oprii şi-l aşteptam cu linia în mână. El se apropie de mine, eu ridicai linia.

— Enrico, dragă! Îmi zise el, surâzând şi apucându-mi linia cu mâna, să rămânem prieteni ca mai înainte.

Rămăsei o clipă înmărmurit; mi se păru că o mână mă împinge spre el şi căzui în braţele lui.

El mă sărută şi-mi zise:

— Să nu ne mai certăm niciodată, nu-i aşa, Enrico?

— Nu, niciodată! Răspunsei.

Ne despărţirăm mulţumiţi. Dar când sosii acasă şi spusei tot tatălui meu, crezând că o să-i facă plăcere, el mă dojeni şi-mi spuse:

— Trebuia să întinzi tu, întâi mâna, căci vina era a ta! Şi apoi nu trebuia să ameninţi cu linia pe un tovarăş mai bun decât tine, pe fiul unui soldat!

Şi smulgându-mi linia din mână, o făcu bucăţi şi o zvârli.

Sora mea.

Vineri, 24.

Enrico dragă, de ce mi-ai făcut şi mie o necuviinţă, mai ales după ce tata te dojenise că te-ai purtat râu cu Coretti?

Nu poţi să-ţi închipui ce rău mi-ai făcut! Nu ştii cum te îngrijeam când erai copil, cum stăteam cu ceasurile lângă leagănul tău, în loc să mă duc să mă joc cu prietenele mele? Şi când erai bolnav, de câte ori mă dădeam jos din pat, ca să văd dacă îţi arde fruntea! Tu superi pe sora ta dar ştii că dacă ne-ar izbi vreo nenorocire, eu aş ţine locul mamei şi te-aş iubi ca pe un copil al meu!

Nu-ţi dai seama, că atunci când mama şi tata nu vor mai fi, eu o să-ţi fiu cea mai credincioasă prietenă, singura cu care o să poţi să vorbeşti de morţii noştri, de copilăria ta; şi la caz de nevoie eu aş munci pentru tine, ca să-ţi agonisesc pâinea şi să-ţi înlesnesc studiul. Eu o să te iubesc totdeauna; şi, când vei fi mare, o să mă gândesc la tine, când vei fi departe, fiindcă am crescut împreună şi acelaşi sânge curge-n venele noastre!

Încredinţează-te, Enrico dragă, de ţi se va întâmpla vreo nenorocire, chiar când vei fi bărbat în toată firea, de vei rămâne singur, o să mă cauţi, o să vii la mine şi o să-mi zici:

— Silvio, drăguţa mea surioară, lasă-mă să stau cu tine, să vorbim puţin de vremurile bune de odinioară; îţi aduci aminte?” Să vorbim; de mama noastră, de casă, de zilele acelea atât de frumoase şi atât de depărtate!

Enrico dragă, află că vei găsi totdeauna pe surioara ta cu braţele deschise. Da, dragul meu Enrico şi iartă-mi mustrarea pe care ţi-o fac acum.

N-o să-mi aduc aminte niciodată de vreo greşeală a ta şi chiar de mi-ai pricinui alte supărări, ce-mi pasă! Tu eşti şi vei rămâne tot frăţiorul meu. N-o să-mi amintesc altceva, decât: că te-am văzut crescând; că am fost atâţia ani cea mai credincioasă tovarăşă a ta. Scrie-mi şi tu o vorbă bună pe caiet; o să mă întorc către seară, ca s-o citesc; şi ca să-ţi arăt că nu sunt supărată pe tine, văzând că eşti ostenit, am copiat în locul tău povestirea lunară: Sânge Romaniol pe care tu făgăduiseşi să o copiezi în locul Zidăraşului bolnav. Caut-o în cutia din stânga, de la mescioara ta; am scris-o azi noapte, pe când tu dormeai dus.

Te rog, Enrico, scrie-mi şi tu o vorbă bună.

Sora ta, Silvia.

Nu sunt vrednic să-ţi sărut mâinile!

Enrico.

Sânge Romaniol.

În seara aceea, casa lui Ferruccio era mai liniştită ca de obicei. Tatăl său, care ţinea o prăvălioară de mărunţişuri se dusese la Forli, ca să facă târguieli şi luase şi pe nevasta sa şi pe copila cea mai mică, Lizica, ca s-o arate unui doctor, fiindcă suferea de ochi. Lăsase vorbă că o să se întoarcă tocmai a doua zi. Era aproape de miezul nopţii şi femeia care venea să slujească la ei cu ziua, plecase de cu seară; nu rămăsese acasă decât bunica, paralizată la picioare şi Ferruccio, un băiat de vreo treisprezece ani.

Casa era numai cu un etaj şi da în drumul cel mare; la o bătaie de puşcă de un sat aproape de Forli, orăşel din Romagna. Alături era o casă părăsită, din cauză că arsese

cu două luni mai înainte şi pe uşa ei se mai zărea încă firma unui han.

În dosul căsuţei era o grădiniţă de zarzavaturi, împrejmuită cu un gard, care avea o portiţă de lemn. Uşa prăvăliei, care servea şi de intrare, dădea în drum. Jur împrejur se întindea câmpia singuratică şi livezi de duzi.

Era către miezul nopţii. Ploua şi sufla un vânt straşnic.

Ferruccio şi bunica sa nu se culcaseră încă; rămăseseră în sufragerie, care dădea într-o odăiţă nelocuită, plină cu mobile vechi, pe unde se ieşea în grădiniţă. Ferruccio venise acasă la unsprezece, după câteva ceasuri de ştrengării şi bunica sa îl aştepta îngrijorată, şezând nemişcată pe un jeţ în care îşi petrecea zilele şi adeseori nopţi întregi, din cauză că suferea de înecăciune.

Ploua mereu şi apa izbea geamurile cu picături grele. Noaptea era întunecoasă. Ferruccio venise obosit, plin de noroi, cu hăinuţa ruptă şi cu un cucui în frunte. Se jucase cu prietenii, bătându-se cu pietre şi încăierându-se ca de obicei; dar şi mai mult, jucase şi pierduse toţi banii, ba şi căciuliţa îi căzuse într-un şanţ.

Cu toate că în sufragerie ardea numai o candelă, aşezată pe un colţ de masă, lângă fotoliul bătrânei, totuşi biata bunică băgase îndată de seamă halul nespus în care se afla nepotul său şi înţelesese întrucâtva cam ce ştrengării făcuse. Mărturisise şi el ceva şi pentru că biata bătrână iubea din toată inima pe Ferruccio, începu să plângă.

— Zău, tu nu iubeşti pe sărmana ta bunică, zise ea după o tăcere îndelungată. Cum te rabdă inima să te foloseşti astfel de lipsa părinţilor tăi, ca să mă mâhneşti. Nu ţi-a fost milă să mă laşi singură toată ziulica? Bagă de seamă, Ferruccio, mergi pe o cale rea, care o să te ducă la un trist sfârşit rău. Începi prin a fugi de acasă, prin a te bate cu alţi băieţi, prin a pierde banii la joc, prin a da cu pietre; pe urmă, puţin câte puţin, ajungi de la pietre, la cuţit, de la joc la alte patimi şi de la patimi la hoţie!

Ferruccio asculta stând drept în picioare, la câţiva paşi de bunica sa, rezemat de un dulap, cu capul în jos, cu sprâncenele încruntate; era încă înfierbântat de mânia luptei. Un cârlionţ din părul său castaniu îi cădea pe frunte şi ochii lui albaştri nu clipeau.

— De la joc la hoţie! Zise încă o dată bunica, plângând mereu. Gândeşte-te bine, Ferruccio, gândeşte-te la ticălosul de aici din sat, la Victor Mozzoni, care acum face pe pungaşul şi care, până la vârsta de 24 de ani, a fost de două ori în puşcărie. Nu ştii că a pricinuit moartea bietei sale mame, pe care am cunoscut-o şi că tatăl său disperat a fugit în Elveţia? Gândeşte-te la acel mizerabil, căruia, tatălui său îi e ruşine să-i dea bună ziua, fiindcă e mereu întovărăşit de tâlhari de soiul lui, până ce va sosi ziua în care va porni la ocnă. L-am cunoscut de mic copil pe acest Mozzoni şi crede-mă că a început ca tine! Vezi să nu faci şi tu pe tatăl tău şi pe mama ta să ajungă la acelaşi sfârşit.

Ferruccio tăcea. N-avea inimă rea defel; dimpotrivă, ştrengăriile lui veneau mai mult din prea multă vioiciune şi din îndrăzneală, decât din răutate.

Tatăl său îl răsfăţase prea tare şi tocmai pentru că ştia că are inimă bună şi că era capabil de a îndeplini o faptă generoasă la caz de trebuinţă, îl lăsa în voie şi aştepta să se îndrepte singur. Negreşit, era bun, dar îndărătnic; şi chiar atunci când în fundul sufletului se căia, tot îi ieşeau cu greu din gură cuvintele care ne înduioşează.

„Da, am greşit, iartă-mă!… Făgăduiesc că n-o să mai fac!”

Uneori, sufletul îi era plin de dragoste, dar trufia nu-l lăsa să o dea pe faţă.

— Ah! Băiete! Urmă bunica, văzându-l că tace, nu se simte la tine nici o căinţă? Nu mă vezi în ce stare am ajuns, că m-ar putea îngropa de vie? Aşa inimă ai tu, să nu-ţi pară rău, când vezi plângând pe mama mamei tale, pe biata bătrână, care e cu un picior în groapă? Sărmana bunică: care te-a iubit totdeauna; care te-a legănat nopţi întregi, când erai mititel; care stătea şi nemâncată, ca să te ducă în braţe; nu

le ştii tu acestea? Îmi ziceam adesea: băiatul ăsta o să fie mângâierea mea! Şi tu mă faci să mor de durere! Aş da bucuroasă putinele zile ce-mi rămân, ca să te văd bun şi supus ca mai înainte. Îţi aduci aminte, Ferruccio, când te duceam la biserică? Pe drum tu-mi umpleai buzunarele cu pietricele, cu buruieni şi adesea te aduceam în braţe adormit. Atunci tu o iubeai pe bunica ta! Şi acum, când sunt oloagă şi am trebuinţă de îngrijirea ta ca de aerul ce-l răsuflu, pentru că nu mai am nimic altceva pe lume, tu mă părăseşti, sărmana de mine!

Feţruccio, cuprins de înduioşare, era să se arunce în braţele bunicii, când i se păru că aude un mic zgomot, o trosnitură de scânduri în odăiţa de alături ce da în grădină. Dar nu înţelese dacă acel zgomot era pricinuit de obloanele ferestrelor, zguduite de vânt, sau de altceva.

El trase cu urechea.

Ploua cu găleata. Zgomotul se repetă; de astă dată îl auzi şi bunica.

— Ce-o fi? Întrebă ea, speriată.

— Nimic, ploaia! Zise încetişor băiatul.

— Ia spune-mi Ferruccio, zise bătrâna, ştergându-şi ochii, îmi făgăduieşti că ai să fii bun şi că n-o s-o faci să plângă pe sărmana ta bunică?

O nouă trosnitură o întrerupse.

— Dar nu e ploaia! Zise ea, îngălbenind, du-te de vezi! Pe urmă adăugă: Nu, nu rămâi aici! Şi-l luă de mână.

Amândoi rămaseră nemişcaţi, ţinându-şi răsuflarea; nu se mai auzea decât zgomotul ploii.

Deodată tresăriră amândoi, căci şi unul şi altul auziseră un zgomot de paşi în odăiţă.

— Cine e acolo! Strigă Ferruccio, tremurând.

Nimeni nu răspunse.

— Cine e acolo! Întrebă iarăşi, Ferruccio, îngheţat de frică.

Dar abia pronunţase aceste cuvinte şi amândoi scoaseră un ţipăt de groază.

Doi oameni intraseră în odaie. Unul apucă pe băiat şi îi astupă gura cu pumnul; celălalt apucă de gât pe bătrână.

Cel dintâi zise:

— Taci, de nu vrei să mori!

Al doilea scoase un cuţit. Amândoi purtau câte o mască neagră pe ochi. Câteva minute nu se auzi altceva decât gâfâitul celor patru persoane şi vuietul ploii.

Bătrâna gemea şi holbase ochii.

Acela care-l apucase pe băiat îi zise la ureche:

— Unde ţine tatăl tău bani?

Băiatul răspunse cu glasul sfârşit şi clănţănind din dinţi:

— Dincolo… În dulap.

— Vino cu mine! Zise omul şi-l târî în odaie, ţinându-l de gât.

Pe jos stătea un felinar acoperit.

— În care dulap? Întrebă hoţul.

Băiatul, înăbuşit, îl arătă cu degetul. Atunci, tâlharul, ca să fie sigur de copil, îl aruncă dinaintea dulapului şi îi strânse capul între genunchi, ca să-l poată sugruma la cel dintâi ţipăt Scoase din buzunar un cârlig de fier pe care-l băgă în broască, îl învârti, îl suci, îl împinse, rupse broasca, deschise dulapul, răscoli tot, îşi umplu buzunarele, închise, apoi redeschise ca să mai caute; pe urmă apucă iarăşi pe copil de gât şi-l împinse în odaia cealaltă, unde celălalt mişel tot mai ţinea încă de gât pe bătrâna înăbuşită, având capul pe spate şi cu gura căscată. Acesta întreabă încet

— Ai găsit ceva?

— Am găsit! Răspunse tovarăşul şi adăugă: uită-te la uşă!

Acela care ţinea pe bătrână, alergă la uşa grădinii, ca să vadă dacă nu era nimeni şi strigă cu un glas care părea şuierător:

— Vino!

Cel care rămăsese în odaie şi tot mai ţinea pe Ferruccio, arătă cuţitul băiatului şi bătrânei, care abia începea să deschidă ochii şi le zise:

— Nici o vorbă! De unde nu, mă întorc şi vă omor.

Şi se uită rău un minut la amândoi. Deodată se auziră mai multe glasuri cântând pe drum.

Hoţul întoarse repede capul spre uşă şi în acea mişcare îi căzu masca.

Bătrâna scoase un strigăt:

— Mozzoni!

— Afurisit-o! Răcni tâlharul, recunoscut, acum trebuie să mori!

Şi năvăli cu cuţitul asupra bătrânei, care leşină. Asasinul înfipse cuţitul; dar printr-o mişcare rapidă scoţând un ţipăt disperat, Ferruccio se aruncase pe pietul bătrânei şi o acoperise cu trupuşorul său.

Asasinul, fugind, izbi masa, lampa se răsturnă şi se stinse.

Băiatul alunecă încetişor de pe trupul bunicii şi rămase în genunchi, înconjurându-i mijlocul cu braţele, iar capul îi era proptit de pieptul ei.

Trecură câteva minute. Era întuneric beznă în casă. Cântecul ţăranilor se depărta din ce în ce. Bătrâna îşi veni în fire.

— Ferruccio! Strigă ea, cu glas abia înţeles şi clănţănind din dinţi.

— Bunico! Răspunse băiatul.

Bătrâna încercă să-i vorbească, dar frica îi paralizase limba.

Tăcu încă o bucată de vreme, tremurând ca frunza, apoi a putut să rostească:

— Au plecat?

— Da!

— Nu m-au omorât! Zise bătrâna cu glas înăbuşit.

— Nu… Tu ai scăpat! Şopti băiatul cu voce stinsă.

— Eşti mântuită, dragă bunico. Au furat banii; dar tata luase mai tot cu el.

Bătrâna prinse inimă.

— Mamă-mare, zise Ferruccio, tot în genunchi şi strângând-o de mijloc, dragă mamă-mare, mă iubeşti mult, nu e aşa?

— Ferruccio! Drăguţule! Răspunse ea, punându-i mâna pe cap, ce frică trebuie să-ţi fi fost! Ah! Milostive Dumnezeule!

Aprinde niţel lampa. Ba nu, rămânem mai bine în întuneric, tot mai mi-e frică.

— Bunico dragă, răspunse băiatul, mult te-am supărat!

— Nu, dragă copile, nu vorbi aşa; am şi uitat; te iubesc foarte mult!

— Te-am supărat mereu, urmă Ferruccio, vorbind încet şi cu vocea tremurândă, dar te-am iubit întotdeauna mult; mă ierţi? Iartă-mă, bunico dragă!

— Da, copile, te iert din toată inima. Cum să nu te iert! Scoală-te, n-o să te mai cert niciodată! Eşti bun, ştiu că eşti bun! Hai să aprindem lumânarea, să ne mai vină inima la loc. Scoală-te!

— Mulţumesc, bunico! Zise copilul, cu glasul tot mai slab, acum… Sunt mulţumit, o să-ţi aduci aminte de mine, nu e aşa… de bietul Ferrruccio al dumitale.

— Ferruccio! Strigă bătrâna înspăimântată şi îngrijorată, punându-i mâna pe umăr şi plecând capul, ca să se uite la el.

— Adu-ţi aminte de mine, şopti băiatul, cu vocea sfârşită. Sărută pe mama, pe tata… pe Lizica… Adio… Bunico!

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce ai? Strigă bunica, pipăind cu spaimă capul băiatului, care căzuse pe genunchii ei.

Apoi îl chemă cu disperare:

— Ferruccio! Ferruccio! Ferruccio! Copilul meu! Sufletul meu! Ajută-mă, Doamne!

Dar Ferruccio nu mai răspunse. Micul erou, mântuitorul bunicii sale, izbit cu cuţitul în spate, îşi dăduse lui Dumnezeu sufletul său plin de iubire şi de curaj.

Zidăraşul pe moarte.

Marţi, 18.

Bietul Zidăraş e aşa de rău bolnav! Profesorul ne-a spus să ne ducem să-l vedem şi ne-am hotărât să mergem împreună: Garrone, Derossi şi cu mine. Stardi ar fi venit şi

el, dar pentru că profesorul ne-a dat la compoziţie descrierea monumentului lui Cavour, ne spuse că trebuia să se ducă să vadă monumentul, ca să facă descrierea mai exactă. Chemarăm şi pe Nobis, numai aşa de încercare, dar îngâmfatul acela ne-a răspuns:

— Nu! Fără să mai adauge ceva.

Nici Votini nu vru să vină cu noi; poate că-i era teamă să nu-şi umple cu var haina lui cea frumoasă. Merserăm la ora patru, îndată ce ieşirăm din şcoală. Ploua cu găleata. Pe stradă, Garrone se opri şi ne zise cu gura plină de pâine, scoţând două lire din buzunar:

— Ce să-i cumpărăm! Daţi şi voi două lire, să-i luăm trei portocale mari.

Nu urcarăm în camera din pod. Când era să intrăm, Derossi îşi scoase medalia şi şi-o puse în buzunar. Îl întrebai, pentru ce:

— Nu ştiu! Răspunse el.

— Mi se pare mai cuviincios, să nu mă arăt aşa şi să intru fără medalie!

Băturăm la uşă; ne deschise tatăl. Omul acela uriaş era tulburat de tot.

— Cine sunteţi? Ne întrebă el.

Garrone răspunse:

— Suntem camarazi de şcoală de-ai lui Gheorghe; îi aducem trei portocale.

— Bietul Pietro! Strigă zidarul, clătinând din cap; teamă mi-e că n-o să apuce să mănânce din portocalele voastre! Şi îşi şterse ochii cu dosul mâinii.

Apoi ne pofti înăuntru. Intrarăm într-o odaie cu tavanul de grinzi, unde văzurăm pe Zidăraş dormind într-un pătuc de fier. Mama sa era în genunchi, rezemată de pat, cu capul între mâini; abia se uită la noi, când am intrat.

De zid erau atârnate perii, un târnăcop, o mistrie şi un ciur de var. Pe picioarele bolnavului se afla întinsă haina zidarului, albă de var. Bietul băiat slăbise, era alb ca hârtia, cu nasul subţiat şi răsufla greu…

Drăguţul Pietro, aşa de drăgălaş şi sprinten, mititelul meu camarad; ce rău îmi păru! Ce n-aş fi dat să-l văd făcând botul de iepure!

Garrone îi puse o portocală sub pernă, lângă obrăjorul lui; mirosul îl deşteptă. Luă portocala, dar îi căzu din mâini şi se uită drept la Garrone.

— Eu sunt, Garrone, mă cunoşti? El zâmbi uşor şi îşi puse cu greu mâna sa cea micuţă în mâinile lui Garrone, care i-o sărută, zicându-i:

— Nu te speria Zidăraşule, o să te faci bine, o să vii iar la şcoală şi profesorul o să te pună lângă mine, îţi pare bine?

Zidăraşul, însă nu răspundea.

Mama sa izbucni în plânsete.

— Sărăcuţul meu, Pietro! Dragul mamii, aşa de blând şi de bun şi Dumnezeu vrea să mi-l ia!

— Taci! Strigă zidarul disperat, taci pentru Dumnezeu! Îmi pierd minţile! Pe urmă ne zise: Duceţi-vă, duceţi-vă, băieţi, mulţumim! Duceţi-vă, ce vreţi să faceţi aici? Duceţi-vă acasă!

Zidăraşul reînchise ochii, parcă ar fi fost mort.

— N-aveţi trebuinţă de nici un ajutor? Întrebă Garrone.

— Nu, băiete dragă, îţi mulţumesc, răspunse zidarul. Duceţi-vă acasă.

Spunând acestea, ne deschise uşa şi ne depărtarăm…

Coborâsem numai câteva trepte, când auzirăm strigând:

— Garrone, Garrone!

Urcarăm în fugă toţi trei.

— Garrone! Strigă zidarul cu faţa veselă: te-a chemat pe nume de două ori, vrea să vii, haide iute. De două zile nu mai vorbea. Dă, Doamne, să fie semn bun!

— Să ne vedem cu bine! Ne zise Garrone, eu rămân!

Şi intră repede în casă cu zidarul.

Lui Derossi i se umplură ochii de lacrimi.

— Plângi pe Zidăraşul? Îl întrebai, a vorbit, o să se facă bine!

— Aşa cred şi eu, răspunse Derossi, nu mă gândeam la el… Mă gândeam ce bun e Garrone, ce suflet nobil are!

Contele Cavour.

Miercuri, 22.

Vi s-a dat să faceţi descrierea monumentului ridicat contelui Cavour. Poţi s-o faci. Dar nu poţi să pricepi acum, cine a fost contele Cavour. Deocamdată află numai atât: a fost ani îndelungaţi primul-ministru al Piemontului. El a trimis armata piemonteză în Crimeea, ca să reînalţe prin victoria de la Cernaia gloria noastră militară căzută prin înfrângerea de la Novară+. El a obţinut ca 50.000 francezi să treacă Alpii, ca să alunge pe austriecii din Lombardia. El a guvernat Italia în epoca cea mai solemnă a revoluţiei noastre. El a dat în anii aceia cel mai puternic avânt sfintei unităţi a patriei; da, el; cu strălucitoarea lui inteligenţă, cu stăruinţa sa neînvinsă şi cu o muncă titanică.

Mulţi generali au petrecut ceasuri îngrozitoare pe câmpul de bătaie; el însă a petrecut ceasuri şi mai îngrozitoare în cabinetul său, când uriaşa lui operă putea să se dărâme dintr-un moment într-altul, ca o casă zidită pe nisip, la cel mai mic cutremur de pământ.

El a petrecut ceasuri, zile şi nopţi întregi cu moartea în suflet, frământându-şi inima şi creierii, pierzându-şi aproape minţile. Această uriaşă şi frumoasă muncă îi răpi douăzeci de ani din viaţă. Cu toate că era chinuit de boala care avea să-l culce în mormânt, totuşi luptă fără preget pentru propăşirea ţării sale.

— Curios lucru! Zicea el, cu mâhnire pe patul său de moarte, nu ştiu să mai citesc, nu pot să mai citesc! Şi strigă: Tămăduiţi-md! Mintea mi se întunecă şi am nevoie de toate minţile mele, ca să mă ocup de lucruri serioase.

Când era pe moarte şi tot oraşul era tulburat, iar regele stătea la căpătâiul său, el tot mai zicea cu durere: Aş avea multe lucruri să vă spun, Maiestate: multe de desluşit; dar sunt bolnav, nu pot, nu pot! Şi se dispera.

Cugetul său înfierbântat se îndrepta către Stat, către provinciile care se uniseră de curând cu Piemontul, către atâtea lucruri ce mai rămâneau de făcut.

Chiar când fu cuprins de febra morţii, el tot mai strigă: Creşteţi bine tinerimea, aveţi grijă de ea… Cârmuiţi cu libertate! Delirul creştea, moartea stătea gata şi el chema prin cuvinte arzătoare pe generalul Garibaldi, cu care avusese neînţelegeri şi vorbea despre Roma şi Veneţia, care nu erau încă libere.

Avea vedenii măreţe pentru viitorul Italiei şi al Europei.

Visa deseori năvălire străină şi întreba unde se afla armata; tot se mai îngrijora încă de noi, de poporul său.

Pricepi, copile? Pe el nu-l chinuia pierderea vieţii, ci părăsirea patriei, care avea încă trebuinţă de dânsul; părăsirea ţării, pentru care îşi sleise în câţiva ani puterile nemăsurate ale minunatei sale constituţii. El muri cu strigătul de război în gură şi moartea îi fu măreaţă ca şi viaţa.

Acum gândeşte-te puţin, Enrico, ce e munca noastră, care, cu toate acestea ne pare atât de grea; ce sunt durerile noastre, moartea noastră însăşi, faţă de ostenelile, cu zbuciumările uriaşe, cu chinurile îngrozitoare ale acelor oameni pe a căror minte şi inimă se sprijină atâtea popoare!

Gândeşte-te la toate acestea băiete, când treci dinaintea acelui chip de marmură şi strigă-i în fundul inimii tale: „Glorie ţie, Cavour!”

Tatăl tău.

APRILIE.

Primăvara.

Sâmbăta, 1.

Întâi aprilie! Mai avem numai trei luni. Astăzi a fost cea mai frumoasă dimineaţă din tot anul. Eram vesel la şcoală, deoarece Coretti mă poftise să mergem poimâine, să vedem sosirea regelui, împreună cu tatăl său, care îl cunoaşte; şi pe lângă aceasta, mama îmi făgăduise să mă ducă în aceeaşi zi să vizitez orfelinatul din strada Valdocco. Mai

eram mulţumit şi pentru că aflasem că Zidăraşului îi este mai bine. Aseară, profesorul nostru spusese tatei în treacăt:

— E mai bine!

Apoi era o dimineaţă aşa de frumoasă, de-ţi creştea inima… De pe fereastra clasei noastre, vedeam cerul albastru, pomii din grădină plini de muguri şi toate ferestrele caselor deschise şi împodobite cu glastre de flori.

Profesorul nu râdea, pentru că nu râde niciodată; dar vedeai că era vesel, mai că-i pierise dunga de pe frunte. Explica o problemă la tablă, glumind.

Se vedea că respira cu plăcere aerul curat ce venea din grădină pe fereastra deschisă; un aer atât de parfumat, de te făcea să cugeţi la plimbările de la ţară.

Pe când explica, auzeam în strada vecină un fierar care bătea în nicovală, iar în casa din faţă cânta o femeie, ca să-şi adoarmă copilul. În depărtare, în cazarma de la Cerania, cântau trâmbiţele. Toţi păreau mulţumiţi, până şi Stardi. După câtva timp, fierarul începu să izbească mai cu putere şi femeia să cânte mai tare.

Profesorul se opri şi ascultă; pe urmă zise, uitându-se pe fereastră: Cerul zâmbeşte, o mamă cântă, un om harnic munceşte, băieţii învaţă… Ce frumoase lucruri!

Când am ieşit din clasă, băgarăm de seamă că şi ceilalţi şcolari erau veseli. Toţi umblau la rând, bătând tare din picioare şi cântând ca în ajunul unei vacanţe de patru zile. Profesoarele glumeau; cea cu pana albastră alerga după copii ca o şcolăriţă. Părinţii copiilor vorbeau între ei râzând şi mama lui Crossi, precupeaţa, avea în coşuleţe o mulţime de micşunele; umpluseră toată sala cu plăcutul lor miros!

Niciodată nu mi-a părut aşa de bine ca azi, când am văzut pe mama, că m-aştepta în stradă. I-am şi spus, întâmpinând-o:

— Mamă, sunt foarte vesel, ce m-o fi înveselind aşa de mult astăzi?

Mama îmi răspunse surâzând:

— Vremea frumoasă şi cugetul curat!

Regele Umberto.

Luni, 3.

Pe la ora zece, tata îl văzu de la fereastră pe Coretti şi tatăl său, care mă aşteptau în stradă, şi-mi zise:

— Iată-i, Enrico! Du-te de vezi pe regele tău!

Coborâi repede ca glonţul. Tatăl şi fiul erau şi mai veseli ca de obicei. Niciodată nu băgasem de seamă aşa de bine ce mult seamănă unul cu altul.

Tatăl îşi prinse pe piept medalia de virtute militară şi alte două medalii comemorative.

Ne îndreptarăm îndată către gară, unde regele urma să sosească la ora zece şi jumătate.

Tatăl lui Coretti trăgea din lulea şi îşi freca mâinile.

— Ştiţi că nu l-am mai văzut de la războiul din 1866! Puţin, zău! Cincisprezece ani şi şase luni; o viaţă de om! Am stat mai întâi trei ani în Franţa, apoi la Mondovi şi aici, unde mi-ar fi fost mai lesne să-l văd, nu mi s-a întâmplat niciodată să mă aflu în oraş, când a venit la Turin. Ce va să zică întâmplarea!

El vorbea despre rege, zicându-i Umberto, pe nume, ca şi cum ar fi vorbit de un tovarăş.

Umberto comanda diviziunea a XVI-a, Umberto era de 22 de ani şi atâtea zile. Umberto călărea pe un cal aşa şi aşa.

— Cincisprezece ani! Striga el, iuţind mersul. Mi-e dor să-l văd. L-am lăsat prinţ şi-l văd rege! Dar eu nu m-am schimbat oare? Din soldat m-am făcut negustor de lemne şi râdea.

Fiul său îl întrebă:

— Tată, dacă te-ar vedea, crezi că te-ar recunoaşte?

Începu iar să râdă.

— Eşti nebun! Răspunse. Atât ar mai lipsi! El, Umberto, era unul; iar noi eram ca muştele. Crezi că se uita în parte la fiecare din noi?

Ajunserăm pe bulevardul Victor Emanuel. Multă lume se ducea spre gară.

Trecu o companie de alpinişti cu trâmbiţe.

Trecură jandarmi în goana cailor.

Timpul era frumos şi soarele atât de strălucitor, încât îţi lua ochii.

— Da! Strigă bătrânul Coretti, însufleţindu-se: nici nu pot să spun cât sunt de fericit, că o să-mi văd pe generalul meu de divizie. Ce repede am îmbătrânit! Mi se pare că a fost ieri, când purtam raniţa în spinare şi puşca la umăr, în mijlocul acelei fierberi, în dimineaţa de 24 iunie, gata să începem lupta. Pe când tunurile bubuiau în depărtare, Umberto se ducea şi venea cu aghiotanţii săi, iar noi toţi ne uitam la dânsul şi ziceam: numai să nu fie vreo ghiulea şi pentru el! Nici nu-mi trecea prin gând că puţin după aceea era să fiu aşa de aproape de el, în faţa baionetelor austriece, da, numai la patru paşi unul de altul, ştiţi băieţi! Cerul era tot aşa de limpede ca şi azi, dar ce căldură, Doamne! Ia să vedem, putem pătrunde?

Ajunserăm la gară Dumnezeule, ce gloată era acolo: trăsuri, gardişti, jandarmi, societăţi cu steagurile! Muzica regimentului cânta.

Bătrânul Coretti încercă să intre într-o galerie deschisă, dar nu-l lăsară. Atunci se gândi să se furişeze în rândul cel dintâi prin mulţimea ce făcea coadă la ieşire şi deschizându-şi drum cu coatele, izbuti să ne împingă înainte şi pe noi. Mulţimea, ondulând, ne împingea: când încoace, când încolo.

Neguţătorul de lemne ochise cel dintâi stâlp al galeriei, unde gardiştii nu lăsau pe nimeni să ajungă.

— Veniţi după mine! Zise el, deodată şi apucându-ne de mână, în doi paşi străbătu până acolo şi se rezemă de zid.

Veni îndată un jandarm şi strigă:

— Aici nu e voie să stea nimeni!

— Sunt din batalionul 49, răspunse Coretti, arătându-şi medaliile.

Jandarmul se uită la el şi îi zise:

— Rămâi!

— Nu vă spuneam eu! Strigă Coretti, vesel, e cuvânt magic acela de batalionul 49! Ce, n-am eu oare dreptul să-mi văd de aproape pe generalul meu! N-am fost eu în divizia lui? Dacă l-am văzut atunci de aproape, mi se pare că e drept să-l văd şi acum. Zic general, dar mi-a fost comandant timp de o jumătate de ceas, căci în fierberea aceea, el a comandat batalionul, stând în mijlocul nostru, iar nu maiorul Ubrich.

În vremea aceea, în salonul de primire şi pe afară, se vedea o mare mulţime de domni, de ofiţeri şi înaintea scării se înşirau trăsurile cu livrele roşii.

Coretti întrebă pe tatăl său, dacă prinţul Umberto ţinea sabia în mână, când comanda divizia.

— Negreşit că o fi avut-o, ca să se apere de vreo lovitură de baionetă, care ar fi putut să-l atingă pe el ca şi pe altul. Ah!

Parcă-i văd pe acei dragi împielițaţi! Năvăliseră asupra noastră ca mânia lui Dumnezeu! Se învârteau printre companii, regimente, tunuri: parcă ar fi fost împinşi de o vijelie, doborând totul în calea lor. Era o învălmăşeală de fantasini din Alexandria, de lăncieri din Foggia, de pedestraşi, de călăraşi, de vânători; un iad în care nu mai vedeai nimic.

Deodată auzii strigând:

— Măria Ta! Măria Ta!

Şi văzui sosind baionete îndreptate spre noi.

Descărcarăm puştile; un nor de fum ascunse totul. După aceea, fumul se împrăştie… Pământul rămase acoperit de cai şi de soldaţi morţi şi răniţi.

Mă uitai îndărăt şi văzui în mijlocul nostru pe Umberto călare, uitându-se liniştit în jurul său; părea că întreabă: „Nu e rănit niciunul din băieţii mei?” Noi îi strigarăm în faţă, ca nişte nebuni:

— Să trăieşti, Măria Ta! Sfinte Doamne!

Ce moment mai fu şi acela!… Iată, soseşte trenul!

Muzica începu să cânte, ofiţerii se înşirară, mulţimea se ridică în vârful picioarelor.

— Staţi fraţilor! Strigă un poliţist, nu iese îndată; o să ţină o cuvântare.

Bătrânul Coretti nu-şi mai găsea astâmpăr.

— Când mă gândesc, zise el, parcă-l văd tot acolo. Nu e vorbă, îţi trebuie multă inimă, ca să mergi prin spitalele molipsite de holeră şi prin oraşele bântuite de cutremur, dar îl am totdeauna în minte, cum l-am văzut atunci între noi, în focul luptei cu faţa atât de liniştită! Sunt sigur că şi el îşi aduce aminte de batalionul 49, chiar acum când e rege şi că i-ar face plăcere să ne aibă la masă pe toţi laolaltă, pe aceia pe care i-a văzut în acele momente lângă dânsul.

Acum e înconjurat de soldaţi şi de domni; atunci nu eram decât nişte bieţi soldaţi!

Dacă aş putea să-i spun numai vreo două vorbe între patru ochi! Generalul nostru de 22 de ani, prinţul nostru încredinţat baionetelor noastre… Cincisprezece ani de când nu l-am văzut pe Umberto al nostru!

Muzica asta, zău, îmi răscoleşte sângele!

O izbucnire de strigăte îl întrerupse. Mii de pălării se ridicară în aer. Patru domni îmbrăcaţi în negru se urcară în cea dintâi trăsură.

— El e! Strigă Coretti şi rămase fermecat Apoi zise încetinel: Doamne! Cum a încărunţit!

Câteşitrei ne scoaserăm pălăriile.

Trăsura înainta încet prin mulţimea care striga şi ridica pălăriile în sus.

Eu mă uitam la bătrânul Coretti. Mi se părea că e altul; părea mai înalt, mai serios; puţin cam palid; stătea drept, lipit de stâlp.

Trăsura ajunse în dreptul nostru, la un pas de stâlp.

— Ura! Strigară mii de glasuri.

— Ura! Strigă Coretti, în urma celorlalţi.

Regele se uită la el şi îşi opri o clipă privirea asupra medaliilor sale.

Atunci, Coretti îşi pierdu cumpătul şi strigă:

— Batalionul 49!

Regele care se uita acum în altă parte, se întoarse iar spre el şi privindu-l în ochi îi întinse mâna. Coretti sări şi i-o strânse. Trăsura trecu, mulţimea se risipi. Pierdurăm din vedere pe bătrânul Coretti; dar numai un minut. Îl regăsirăm emoţionat, cu ochii plini de lacrimi. Strigă pe fiul său, ţinând mâna în sus. Copilul se apropie şi el îi zise:

— Vino încoace, băiete; mi-e mâna caldă încă de strângerea ce am primit! Şi mângâindu-i obrazul, îi zise:

— Asta e o mângâiere de rege!

Rămase acolo: buimăcit, cu ochii aţintiţi spre trăsura care se depărta, zâmbind, cu luleaua în mână, în mijlocul câtorva persoane, care se uitau curioase la el şi ziceau: este unul din batalionul 49. E un soldat care-l, recunoaşte pe rege. Chiar regele l-a recunoscut! I-a întins mâna!

Unul strigă tare:

— A dat o petiţie regelui…!

— Nu! Răspunse Coretti, întorcându-se repede; nu i-am dat nici o petiţie, dar ştiu eu ce i-aş da, dacă mi-ar cere…

Toţi se uitară la el cu mirare, iar el adăugă ca şi cum ar fi spus lucrul cel mai simplu: Sângele meu!

Azilul de copii.

Mama, după ce îmi promisese, m-a luat ieri cu dânsa la azilul de copii de pe bulevardul Caldocco. Voia să roage pe directoare, să primească pe surioara cea mică a lui Precossi.

Nu văzusem niciodată un azil. Îmi plăcu foarte mult.

Erau două sute de copii şi băieţi şi fetiţe, aşa de micuţi încât băieţii noştri din clasa I par a fi oameni mari pe lângă ei.

Sosirăm tocmai când intrau doi câte doi în sala de mâncare. Acolo erau două mese foarte lungi, cu o mulţime de scobituri rotunde şi în fiecare scobitură se afla câte un castronaş negru, plin cu supă de orez cu fasole şi cu o linguriţă de cositor lângă castronaş.

Câte unii se împiedicau de prag, cădeau şi rămâneau întinşi până ce venea vreo profesoară, să-i ridice de jos.

Alţii se opreau la câte un castronaş, crezând că acolo e locul lor şi îmbucau repede câte o lingură de supă. Profesoara le striga:

— Înainte!

Porneau, dar la trei paşi mai departe, îmbucau iar o altă lingură şi ciuguleau aşa, mereu în treacăt, jumătate din ciorba altora până ce ajungeau la a lor.

În fine, după multă trudă şi după strigătele neîncetate de: Haideţi înainte! Îi rânduiră pe toţi şi rugăciunea începu.

Dar cei din urmă, care, ca să se roage, trebuiau să stea cu spatele spre blid, îşi frângeau gâtul uitându-se cu coada ochiului, ca nu cumva să le ia altul din mâncare şi se rugau aşa cu mâinile încrucişate; cu ochii, când spre cer, când spre masă; iar cu gândul tot la mâncărică.

În sfârşit, începură să mănânce. Ce haz aveau! Unul mânca repede cu două linguriţe; altul se îndopa cu mâinile; mulţi scoteau fasolea bob cu bob şi o băgau în buzunar; alţii, dimpotrivă o înfăşurau într-un colţ al şorţului şi o strângeau între mâini ca să o facă cocă.

Erau şi câte unii care nu mâncau, ca să se uite după muşte. Unii tuşeau şi stropeau cu orez jur împrejur.

Parcă ar fi fost un coteţ cu pui de găină.

Dar era drăgălaş lucru, să vezi nouă şiruri de obrăjele rumene, mai ales fetiţele cu părul legat în vârful capului, cu panglicuţe roşii, verzi sau albastre.

O profesoară întreabă pe vreo opt fetiţe:

— Unde creşte orezul?

Câteşi opt deschiseră gura plină de ciorbă şi răspunseră cântând:

— Creşte în apă.

Profesoara strigă:

— Mâinile sus! Ce frumos fu atunci să vezi atâtea braţe mititele ridicând în sus nişte mânuşiţe albe şi roze, care

acum vreo câteva luni erau încă în faşă: păreau nişte fluturaşi!

Li se dete apoi recreaţie şi îşi luară toţi coşuleţele în care, mamele lor le pusese câte ceva. Ieşiră în grădină şi se împrăştiară, scoţând din coş merindele lor, pâine, prune opărite, niţică brânză, un ou răscopt, mere, năut, o aripă de pui. Într-o clipă, toată grădina se umplu de fărâmituri, ca şi cum s-ar fi dat de mâncare păsărilor.

Mâncau, care de care mai ciudat. Unii păreau a fi nişte iepuraşi, alţii şoricei, pisici care rod, ling şi sug. Un băieţel avea în mână o bucăţică de franzelă şi o freca uşor cu o moşmoană. Fetiţele strângeau în mâini firimituri de brânză moale, care ţâşneau printre degete ca laptele şi le curgeau pe mâneci. Ele nici nu băgau de seamă. Alergau şi se întreceau cu coşuleţele în dinţi, ca nişte căţeluşi. Unii scobeau un ou răscopt cu o nuieluşă, parcă ar fi vrut să găsească în el vreo comoară. Răspândeau jumătate din ou pe jos, apoi culegeau fărâmiţă cu fărâmiţă, cu o răbdare de ai fi zis că sunt mărgăritare. Pe lângă cei care aveau câte o mâncare mai aleasă, se strângeau câte zece şi stăteau cu nasul în jos, uitându-se la coşuleţ, parcă ar fi văzut luna în puţ.

Erau vreo douăzeci în jurul unui băieţel d-abia săltat de la pământ, care ţinea în mână o acadea şi toţi se rugau de el, să-i lase să-şi frece pâinea de acadea; dar el îi lăsa pe unii, iar celorlalţi le da numai degetul să-l sugă.

Venise şi mama în grădină şi mângâia când pe unul, când pe altul. Mulţi se grămădiră pe dânsa şi stăteau cu ochii în jos, cu buzele întinse cerându-i o sărutare; păreau că se uită la etajul al treilea.

Unul din ei vru să-i dea o felie de portocală din care muşcase, altul, o cojiţă de pâine. O fetiţă îi dete o frunză. O altă fetiţă îi arătă foarte serios vârful degetului, unde-şi făcuse la o lumânare o arsură, care de-abia se vedea. Îi arătau nişte gângănii aşa de mici, încât nu ştiu cum

putuseră să le aducă, bucăţele de dopuri, năsturei de pe la cămăşi, floricele smulse de prin glastre şi altele.

În timpul acesta se întâmplau o mulţime de încurcături care făceau pe profesoare, să alerge îngrijorate de la unul la altul. Fetiţe care plângeau pentru că nu puteau să desfacă un nod de la batistă, altele care se băteau şi se zgâriau cu unghiile pentru două seminţe de măr. Un băieţel căzuse cu faţa în jos pe un scăunel răsturnat şi ţipa pentru că nu mai putea să se ridice. Înainte de a pleca, mama luă în braţe pe câte unul şi atunci alergară toţi, din toate părţile, ca să-i ia şi pe ei. Erau plini pe obraz cu gălbenuş de ouă, cu zaharicale, cu zeamă de portocale. Care mai de care s-o apuce de degete, ca să se uite la inele, să-i scoată lanţul, să-i vadă ceasornicul; altul voia s-o apuce de păr.

— Băgaţi de seamă! O să vă murdărească rochiţa, îi ziceau profesoarele.

Dar mamei puţin îi păsa de haine, îi săruta pe toţi şi aceştia se grămădeau cu braţele întinse, strigându-i:

— Adio! Adio!

Izbutirăm cu greu să ieşim din grădină.

Ei alergară toţi şi puseră obrajii la grilaj, ca s-o vadă trecând! Îi întindeau mânuşiţele printre drugi, voind să-i mai dea cojiţe de pâine, bucăţele de brânză, moşmoane şi strigau cu toţii:

— Mai vino şi mâine!

Mama, trecând, puse încă mâna pe acele sute de mâini întinse ca pe o coroană de trandafiri şi ajunse în uliţă, plină de firimituri, cu rochia pătată, mototolită, ciufulită, cu mâinile pline de flori şi cu ochii plini de lacrimi, mulţumită ca şi cum ar fi ieşit de la o serbare. Eram departe şi tot se mai auzea ca un ciripit de păsări:

— Adio! Adio! Vino şi mâine!

La gimnastică.

Timpul continuând a fi frumos, ni s-a dat voie să facem gimnastică în grădină.

Garrone era ieri în cabinetul directorului, când a venit mama lui Nelli, ca să ceară pentru băiatul ei, să-l scutească de gimnastică.

Fiecare cuvânt o costa mult şi vorbea ţinând mâna pe capul băiatului ei:

— Nu poate să facă gimnastică, zise ea, directorului.

Dar Nelli se arăta foarte trist de a fi scutit de gimnastică, să nu mai înfrunte şi umilinţa aceasta…!

— O să vezi, mamă, zicea el, să vezi că o să fac şi eu ca ceilalţi!

Mama se uita la el înduioşată şi tăcea, apoi zise cu îndoială:

— Mi-e teamă de camarazii lui. Ar fi vrut să adauge: Să nu-şi bată joc de el, dar Nelli răspunse: Nu-mi pasă şi apoi n-am pe Garrone? Mie-mi ajunge să nu râdă el.

Atunci îl lăsară să vină cu noi la gimnastică. Profesorul ne duse la barele verticale, care sunt foarte înalte. Trebuia să ne urcăm până în vârf şi să ne ţinem drept pe scândura transversală. Derossi şi Coretti ajunseră sus ca două maimuţe; chiar şi micul Precossi se sui repede, măcar că era împiedicat de haina care-i atârna până la genunchi.

Stardi sufla greu, se roşea ca un curcan şi strângea din dinţi ca un câine turbat; voia să ajungă sus cu orice preţ, chiar de ar fi plesnit. Nobis, când ajunse sus, îşi luă un aer de împărat. Votini însă, alunecă de două ori, măcar că avea o haină vărgată alb cu albastru, făcută înadins pentru gimnastică. Ca să urcăm mai lesne ne unsesem toţi mâinile cu sacâz. Bineînţeles că-l adusese negustorul nostru, Garoffi; ne lua cinci lire pe pacheţel, ca să-i rămână şi lui ceva câştig.

Veni rândul lui Garrone. El se urcă mestecând la pâine; n-avea habar, parcă n-ar fi fost nimic; ba cred chiar că ar mai fi dus în spinare şi pe unul din noi, aşa de tare e acel pui de taur.

După Garrone, iată şi Nelli. De-abia îl văzură agăţându-se de prăjină cu mâinile lui lungi şi subţiri şi unii începură să

râdă şi să-l ia în batjocură, dar Garrone îşi încrucişă braţele şi aruncă în jurul său o privire, care făgăduia lămurit aşa de multe calcavuri, măcar că era profesorul de faţă, încât toţi tăcură ca prin farmec. Nelli începu să se suie. Îi era greu, sărăcuţul; se făcuse roşu la faţă şi răsufla tare: îi curgea năduşeala de pe frunte.

Profesorul zise:

— Dă-te jos! Dar el nu voia; se căznea, se încăpăţâna.

Mă aşteptam dintr-un minut într-altul, să-l văd căzând grămadă, pe jumătate mort. Sărăcuţul!

Mă gândeam că dacă aş fi fost eu ca el şi de m-ar fi văzut mama, ce greu i-ar fi venit! Acest gând mă făcu să-l iubesc şi mai mult şi nu ştiu ce n-aş fi dat ca să izbutească să ajungă până sus. Aş fi voit să-l pot împinge sus, fără ca să ne vadă cineva. În timpul acesta, Garrone, Derossi şi Coretti strigau:

— Sus, sus, Nelli! Încă o opinteală, haide!

Nelli se opinti foarte tare, scoase din piept un* geamăt şi ajunse la două palme de scândură.

— Bravo! Strigară ceilalţi. Haide! Încă o opintire!

Şi iată-l pe Nelli ajuns la scândură. Toţi băutură din palme.

— Bravo! Zise profesorul, dar deocamdată ajunge; dă-te jos!

Nelli nu ascultă şi vru să ajungă până în vârf, ca ceilalţi. După câteva silinţe izbuti să-şi proptească coastele pe scândură, apoi genunchii şi în sfârşit picioarele; după aceea se ridică drept în sus şi se uită la noi, gâfâind şi zâmbind. Noi băturăm iarăşi din palme, iar el se uită spre stradă. Mă uitai şi eu, printre copacii care înconjoară grilajul grădinii şi văzui pe mama sa plimbându-se pe trotuar fără să îndrăznească să se uite în sus.

Nelli coborî şi toţi îl felicitarăm. Era aprins la faţă, ochii îi străluceau parcă n-ar mai fi fost el.

La ieşire, când mama sa îl întâmpină şi-l sărută îngrijorată întrebându-l:

— Cum a mers, drăguţule! Toţi răspunserăm deodată:

— Minunat! S-a suit ca şi noi, e destul de ţeapăn, ştiţi! E sprinten, face ca şi ceilalţi.

Să fi văzut bucuria bietei mame! Voia să ne mulţumească la toţi şi nu putea. Luă de mână vreo ţrei-patru, mângâie pe Garrone şi plecă, luându-şi băiatul de mână. Îi văzurăm depărtându-se iute, vorbind şi gesticulând, mulţumiţi cum nu-i mai văzuse nimeni.

Profesorul tatălui meu.

Marţi, 11.

Ce plimbare frumoasă am făcut ieri cu tata! Iată în ce împrejurare:

Ieri seară la cină, când îşi citea ziarul, tata strigă deodată cu bucurie şi ne zise:

— Şi eu, care-l credeam mort de douăzeci de ani! Ştiţi pe profesorul meu din şcoala primară, bietul Vincenzo Crosetti, iată-l că trăieşte încă! E de optzeci şi patru de ani! Citesc aici că ministrul i-a acordat medalia „Bene-Merenti” pentru şaizeci de ani de profesorat. Şaizeci de ani, înţelege-ţi voi? Şi numai de doi ani nu mai dă lecţii! Bietul Crosetti! La Condova, soţul grădinăresei noastre de la vila din Chieri.

Apoi adăugă:

— O să mergem să-l vedem, Enrico!

Toată seara, tata vorbi numai de profesor. Numele profesorului său din clasele primare îi aducea aminte o mulţime de lucruri de când era copil: de camarazii lui, de biata mamă a sa!

— Crosetti! Zicea el, parcă-l văd şi acum.

Era de patruzeci de ani când îmi dădea mie lecţii. Un omuleţ, cu spinarea încovoiată, cu ochii vii, nu purta barbă. Înfăţişarea lui era aspră, purtarea însă îi era blândă; ne iubea ca un tată, dar nu ne ierta nici o greşeală.

Din ţăran ajunsese profesor, după multă muncă şi lipsuri. Zdravăn om! Mama îl iubea foarte mult; tata îl privea ca pe un prieten. Dar nu-mi dau seama cum a ajuns el, de la Turin la Condova. Nu o să mai mă cunoască, desigur. Şi ce-i cu asta? O să-l cunosc eu! Au trecut patruzeci şi patru de ani,

Enrico; patruzeci şi patru de ani de atunci! Să ne ducem mâine negreşit, să-l vedem.

Ieri dimineaţă, pe la ora nouă, eram la gară. Aş fi vrut să meargă şi Garrone cu noi, dar nu a putut pentru că mama sa era bolnavă.

Era o zi frumoasă de primăvară. Trenul trecea printre câmpiile înverzite. Gardurile erau îmbrăcate numai în flori. Te îmbăta mirosul lor răspândit prin aer. Tata era foarte vesel privind câmpia şi din când în când mă lua de gât şi vorbea cu mine ca şi cu un prieten. Bietul Crosetti, zicea el, după tatăl meu, el m-a iubit mai mult şi mi-a făcut mai mult bine. N-am uitat niciodată sfaturile lui cele bune, precum nici dojenele aspre şi drepte, care-mi umpleau ochii de lacrimi. Parcă-l văd şi acum, când intra în clasă, cum îşi punea bastonul într-un colţ şi îşi atârna paltonul în cuier, totdeauna în acelaşi fel. Cum în toate zilele venea cu aceeaşi voie bună, totdeauna liniştit şi conştiincios, stăruitor şi atent, în fiecare zi ai fi zis că-şi face lecţia pentru întâia dată. Îmi aduc aminte de el, ca şi cum l-aş vedea acum, când îmi striga:

— Bottini! Ei, Bottini! Arătătorul şi degetul mijlociu pe condei. Mult s-o fi schimbat în patruzeci de ani!

Îndată ce ajunserăm la Condova, ne duserăm la grădinăreasa de la vila din Chieri. Ea ţine o prăvălioară în cătunul acela. O găsirăm îngrijindu-şi de copii. Ne primi cu toată inima şi ne spuse că bărbatul său trebuie să se întoarcă foarte de curând din Grecia, unde a plecat de trei ani pentru o lucrare. Ne vorbi şi de fetiţa ei, care e în institutul de surdomuţi din Turin; apoi ne arătă calea, ca să mergem la profesor, căci e cunoscut de toţi. Ieşirăm din sat şi apucarăm pe o cărare ce trece printr-o livadă smălţată cu floricele.

Tata nu mai rostea nici un cuvânt. Părea cufundat în amintirile sale. Zâmbea din când în când şi uneori clătina din cap.

Deodată se opri şi zise:

— Iată-l. Nu ştiu ce aş zice, dacă n-ar fi el. Venea spre noi pe cărare, un moşneag mic de stat, cu barba albă, cu o pălărie cu marginile mari şi se sprijinea într-un toiag. Picioarele i se clătinau şi mâinile îi tremurau.

— El e! Zise tata, grăbindu-şi paşii. Când ajunserăm în dreptul lui, ne oprirăm. Moşneagul se opri şi el şi se uită lung la tata. Faţa îi era încă tânără şi ochii vii îi străluceau în cap.

— Dumneata eşti profesorul Vincenzo Crosetti? Întreabă tata, salutându-l.

Moşneagul îşi scoase şi el pălăria şi răspunse cu glas tremurător, dar sigur:

— Eu sunt!

— Aşadar, zise tata, luându-l de mână, dă voie vechiului dumitale elev, să-ţi strângă mâna şi să te întrebe ce mai faci? Am venit înadins din Turin, ca să te văd.

Bătrânul se uită câtva timp la dânsul, cu mirare, apoi îi zise:

— Îmi face prea multă cinste… Nu ştiu… Când ai fost elevul meu? Te rog… Numele dumitale?

Tata îşi spuse numele Alberto Bottini, precum şi anul în care a urmat la şcoală, la dânsul şi unde. Apoi adăugă:

— Dumneata nu mai îţi aduci aminte de mine şi e foarte firesc, dar eu te ţin aşa de bine minte!

Profesorul îşi plecă uşor capul, se uită în pământ, cugetă şi rosti de vreo trei ori numele tatii, care în timpul acesta se uita la dânsul zâmbind.

Deodată, bătrânul ridică fruntea şi zise încet:

— Alberto Bottini? Fiul inginerului Bottini? Acela care locuia în piaţa Consolată?

— Tocmai aşa, răspunse tata, întinzându-i mâinile.

— Aşadar, zise moşneagul, îmi dai voie, nu e aşa, îmi dai voie… Domnul meu, şi, înălţându-se, îmbrăţişă pe tata. Capul său alb de abia ajungea la umărul tatii, care îşi plecă obrazul pe fruntea lui.

În câteva minute ajunserăm la o curte ce se întindea în faţa unei căsuţe cu două uşi.

Profesorul deschise o uşă şi ne pofti într-o odaie. Odaia avea pereţii văruiţi. Într-un colţ se afla un pat de lemn, învelit cu un macat alb, cadrilat cu albastru. În alt colţ, lângă fereastră, era o măsuţă şi o poliţă cu cărţi, patru scaune, o hartă geografică atârnată de un perete.

În casă mirosea a mere. Ne aşezarăm câteşitrei. Tata şi profesorul se uitară câtva timp unul la altul în tăcere.

— Bottini! Zise încet, profesorul, uitându-se în jos, la pardoseala de cărămidă pătrată a odăii din care soarele făcea un joc de şah. Da, îmi aduc aminte foarte bine. Mama dumitale era o doamnă foarte bună! Dumneata, în cel dintâi an de învăţătură, ai stat câtva timp în banca întâi din stânga, lângă fereastră. Vezi ce bine mi-aduc aminte? Parcă am şi acum dinaintea ochilor părul d-tale cârlionţat. După aceea rămase puţin pe gânduri. Erai un băiat vioi; ba cam prea vioi! În al doilea an ai fost bolnav rău de anghină. Mi-aduc aminte când ai venit iar la şcoală, slab şi învelit într-un tartan. Sunt patruzeci de ani de atunci; nu e aşa? Îţi mulţumesc din toată inima, că ţi-ai adus aminte de profesorul dumitale. Au mai venit mulţi din foştii mei elevi să mă vadă, anii trecuţi: un colonel, preoţi, o mulţime de domni.

Întrebă pe tata ce ocupaţie are. După ce-i răspunse tata, el zise;

— Mă bucur, mă bucur din suflet. Îţi mulţumesc. De vreo câtva timp nu mai văd pe nimeni şi mi-e teamă să nu fii dumneata cel din urmă oaspete al meu.

— Ce spui dumneata! Zise tata. Eşti bine de tot, încă verde. Nu trebuie să vorbeşti astfel.

— Nu, nu! Răspunse profesorul. Uite! Şi-i arătă cum îi tremurau mâinile. Este un semn rău, crede-mă. Sunt trei ani de când m-a apucat această infirmitate; dădeam încă lecţii. La început n-am ţinut seamă; credeam că o să fie ceva trecător. Dimpotrivă, râul se ţinea una; merse tot crescând

şi veni ziua când nu mai putui să scriu. Ce zi, Doamne! Întâia dată când făcui o pată pe caietul unui şcolar, fu o lovitură cumplită pentru mine. Stăruii încă o bucată de vreme. În sfârşit, nu o mai putui duce. După şaizeci de ani de profesorat, fui silit să părăsesc: şcoala, şcolarii şi munca. A fost un trist lucru pentru mine, foarte trist. În ziua când dădui cea din urmă lecţie mă însoţiră toţi până acasă, mă sărbătoriră, dar eu eram foarte trist. Pricepeam că viaţa mea era pe sfârşite. Cu un an înainte îmi pierdusem soţia şi pe scumpul meu fiu, singurul ce-l aveam. Nu-mi mai rămân decât doi nepoţi săteni. Acum trăiesc din câteva sute de lire pensie. Nu mai fac nimic. Zilele îmi par sfârşite. Singura mea îndeletnicire e să răsfoiesc cărţile de şcoală, nişte culegeri dăruite. Iată-le aici, zise el, arătând toată mica lui bibliotecă, aici sunt amintirile mele, tot trecutul meu… Nu mi-a mai rămas altceva pe lume.

Pe urmă, adăugă cu o voce înveselită: Ai să te minunezi, domnule Bottini!

Se sculă şi, apropiindu-se de masă, deschise un sertar în care erau o mulţime de pachete mici, toate legate cu câte o sforicică şi pe fiecare pacheţel era scris un nume şi un an. După ce căută puţin, luă unul, îl desfăcu, răsfoi mai multe hârtii şi scoase o foaie îngălbenită de timp pe care o dete tatii. Era o lucrare de clasă, veche de patruzeci de ani. Pe plic era scris: Albert Bottini, Dictando, 3 aprilie, 1838. Tata îşi recunoscu îndată scrisul lui apăsat de când era copil şi începu să citească zâmbind.

Dar deodată ochii i se umplură de lacrimi. Mă sculai şi îl întrebai ce are. El mă apucă de umeri şi-mi zise:

— Uită-te la pagina asta. Vezi? Sunt îndreptări făcute de biata mama. Îmi îngroşa totdeauna pe t şi pe l. Cele din urmă rânduri sunt toate scrise de ea. Imita foarte bine scrisul meu, astfel că dacă eram obosit şi-mi era somn, sfârşea dânsa pagina în locul meu. Sfânta mea măicuţă!

Ridică încet caietul şi sărută pagina.

— Iată! Zise profesorul, arătând alte pachete, iată amintirile mele! În fiecare an am pus deoparte câte o lucrare scrisă de-a fiecăruia din şcolarii mei şi toate sunt aranjate după număr. Adeseori le răsfoiesc aşa şi citesc un rând de aici, unul de colea şi astfel îmi trec pe dinainte atâtea şi atâtea lucruri! Mi se pare că trăiesc iar trecutul. Câţi elevi am mai avut şi eu! Închid ochii şi văd pe rând clasă după clasă, sute şi sute de băieţi şi cine ştie câţi dintre ei vor fi murit! De mulţi îmi aduc aminte foarte bine. Îmi aduc aminte de cei mai buni şi de cei mai răi; cei care mi-au pricinuit multe mulţumiri şi de cei care m-au necăjit rău; căci, de! Am avut şi şerpi, se înţelege, într-un număr aşa de mare de băieţi! Acum, înţelegi, este ca şi cum aş fi în altă lume, de aceea îi iubesc pe toţi deopotrivă.

Se aşează iar pe scaun, ţinându-mi o mână în mâinile sale.

— De mine nu-ţi aduci aminte să fi făcut vreo ştrengărie? Îl întrebă tata zâmbind.

— De dumneata? Răspunse moşneagul, zâmbind şi el. Nu în clipa aceasta nu! Dar asta nu înseamnă că n-ai făcut niciuna. Dta judecai bine, erai destul de serios pentru vârsta ce aveai. Îmi aduc aminte ce mult te iubea mama dumitale… Dar ce bun eşti că ai venit să mă vezi. Cum ţi-ai putut lăsa afacerile, ca să vii la sărmanul dumitale profesor?

— Să-ţi spun, domnule Crosetti! Răspunse tata. Mi-aduc aminte când biata mama m-a adus întâia oară la şcoală, la dumneata. Biata mama se despărţea pentru întâia dată de mine şi trebuia să mă lase două ore dus de-acasă, lăsat pe alte mâini decât ale tatii: pe mâinile unei persoane necunoscute. Pentru acea fiinţă dulce, intrarea mea în şcoală era ca şi intrarea în lume: un lung şir de despărţiri trebuincioase, dar dureroase; era societatea care îi răpea pe fiul ei pentru întâia oară, ca să nu i-l mai înapoieze niciodată în întregime. Era emoţionată; şi eu, asemenea. Când mă încredinţă dumitale, vocea îi tremura şi-mi făcu semn din cap încă o dată din pragul uşii, cu ochii plini de lacrimi. Dumneata, tocmai în acel minut i-ai făcut un semn,

ducându-ţi mâna la piept, parcă ar fi voit să-i zici: Doamnă, ai încredere în mine!

Acel semn, acea privire prin care eu băgai de seamă, că dumneata înţeleseseşi totul, nu le-am uitat niciodată, mi-au rămas totdeauna întipărite în inimă. Acea amintire m-a făcut să plec din Turin şi iată-mă spunându-ţi, după patruzeci şi patru de ani: Mulţumesc, scumpul meu profesor!

Profesorul nu răspunse, îmi mângâia când părul, când fruntea, cu mâna lui care tremura şi parcă tremura din ce în ce mai tare.

Tata se uita lung la pereţii goi, la patul acela sărac: o bucată de pâine şi o sticlă cu untdelemn se aflau pe fereastră; înţelegeam că-şi zice: Bietul om! După şaizeci de ani de muncă, asta îi este răsplata?

Dar bietul bătrân părea mulţumit. El reîncepu a vorbi cu vioiciune de familia noastră, de alţi profesori din timpul acela şi de camarazii de clasă ai tatii, dintre care de unii îşi aducea aminte, iar de alţii nu.

Tata îi întrerupse vorba şi-l rugă să se coboare în sat, ca să prânzească împreună cu noi. El răspunse:

— Mulţumes, mulţumesc! Însă prea nehotărât.

Tata îl luă de mână şi-l rugă iarăşi.

— Dar cum o să mănânc, zise profesorul, cu mâinile astea, care tremură ca frunza? E o pedeapsă: şi pentru mine şi pentru ceilalţi!

— O să te ajutăm noi, domnule, răspunse tata.

Atunci primi, dând din cap şi zâmbind. Frumoasă zi e azi! Zise bătrânul, închizând uşa.

— Frumoasă zi, domnule Bottini! Te încredinţez că o să-mi aduc aminte cât voi mai trăi.

Tata dete braţul profesorului; acesta mă luă de mână şi coborârăm pe cărare. Întâlnirăm două fetiţe desculţe, care mânau vitele; şi un băieţel, care trecu alergând cu o sarcină de paie în spinare. Profesorul ne spuse că erau două eleve şi un elev din clasa a II-a, care dimineaţa mânau vitele la

păşune şi lucrau câmpul desculţi, iar spre seară îşi puneau ghetele şi se duceau la şcoală. Era pe la amiază. Nu mai întâlnirăm pe nimeni. În câteva minute ajunserăm la birt, ne aşezarăm în jurul unei mese mari, puserăm pe profesor între noi şi începurăm îndată să mâncăm. Birtul era tăcut ca o mănăstire. Profesorul era foarte vesel şi bucuria îi mărea tremuratul mâinilor. De-abia putea să mănânce.

Tata îi tăia carnea, îi rupea pâinea, îi punea sare pe taler. Ca să bea, trebuia să-şi ţină paharul cu amândouă mâinile şi îşi lovea dinţii de marginea paharului. Dar vorbea mereu cu căldură: de cărţile de citire, de pe vremea când era tânăr, de programele de pe atunci, de laudele ce îi aduceau inspectorii, de regulamentele din anii cei din urmă şi pe toate le spunea cu faţa senină, ceva mai roşie, dar cu glas voios ca de tânăr. Şi tata îl privea, cu aceeaşi privire cu care se uita uneori la mine.

Profesorul îşi vărsă vin pe piept, tata se ridică şi-l şterse cu şervetul.

— Dar, domnule, nu-ţi dau voie, zise el, râzând.

Spunea cuvinte latineşti. În cele din urmă ridică paharul care-i juca în mână şi zise foarte serios:

— În sănătatea dumitale, domnule inginer, în a copiilor şi în memoria duioasei dumitale mame!

— În sănătatea dumitale, bunul meu profesor! Răspunse tata, strângându-i mâna.

În fundul odăii era birtaşul şi câţiva străini, care se uitau surâzând ca şi cum ar fi fost mulţumiţi de sărbătoarea ce se făcea învăţătorului din comuna lor.

Pe la ora două şi mai bine ieşirăm şi profesorul vru să ne însoţească până la staţia drumului de fier.

Tata îi dădu iarăşi braţul şi el mă luă de mână; eu îi duceam bastonul.

Oamenii se opreau în drum, ca să se uite, pentru că toţi îl cunoşteau; unii îl şi salutau. Pe la jumătatea drumului auzirăm de la o fereastră mai multe glasuri de copii care

citeau împreună cu glas tare silabisind. Bătrânul se opri, parcă se întristase.

— Iată, domnule Bottini, zise el, ceea ce mă mâhneşte. Să auzi voci de băieţi în şcoală şi eu să nu mai fiu cu ei, să ştiu că este un altul în locul meu! Am auzit şaizeci de ani de-a rândul muzica aceasta şi-mi intrase în fire. Acum sunt fără familie, nu mai am copii!

— Nu, domnule, zise tata, reluându-şi drumul, dumneata ai mulţi copii împrăştiaţi în lume, care-şi aduc aminte de dumneata, cum mi-am adus aminte eu, totdeauna.

— Nu, nu, răspunse profesorul, cu întristare; nu mai am şcoală, nu mai am copii; şi fără copii nu o să mai pot trăi. O să-mi vină în curând ceasul.

— Nu mai spune asta, domnule, nu te mai gândi aşa; răspunse tata. Oricum, dumneata ai făcut mult bine! Ţi-ai încredinţat viaţa într-un chip atât de nobil!

Bătrânul profesor îşi plecă un moment capul său cel alb pe umerii tatii şi mă strânse de mână. Intraserăm în gară. Trenul era gata să plece.

— Rămas bun, domnule! Îi zise tata, sărutându-l pe amândoi obrajii.

— Adio, mulţumesc! Răspunse profesorul, strângând tare mâna tatii.

Pe urmă îl sărutai şi eu şi simţii că obrazul îi era ud de lacrimi. Tata mă împinse în vagon, şi, în momentul când se urca, smulse repede din mâinile profesorului bastonul cel gros şi îl dete în schimb pe al său, cu mânerul de argint, cu iniţialele sale gravate, strigându-i:

— Ţine-l, ca să-ţi aduci aminte de mine.

Bătrânul încercă să i-l înapoieze şi să-şi ia înapoi pe al său, dar tata intrase în vagon şi închisese uşa.

— Adio, bunul meu profesor!

— Adio, fiul meu, răspunse profesorul în momentul când trenul se punea în mişcare. Dumnezeu să te binecuvânteze pentru mângâierea ce ai adus unui sărman bătrân.

— La revedere! Strigă tata, cu vocea înăbuşită de emoţie.

Profesorul clătină din cap, ca şi cum ar fi zis: nu o să ne mai vedem.

— Da, da, repetă tata, la revedere!

El răspunse ridicând mâna spre cer:

— Acolo, sus! Şi dispăru din ochii noştri cu mâna ridicată şi cu privirea spre cer.

Convalescenţă.

Joi, 20.

Cine mi-ar fi spus, când mă întorceam cu tatăl meu aşa de voios de la acea frumoasă plimbare, că zece zile n-o să mai văd: nici verdeaţă, nici cer! Am fost foarte greu bolnav; pe moarte! Auzeam pe mama plângând, vedeam pe tata galben, cu faţa pierdută, când se uita lung la mine. Surioara mea, Silvia, vobea încet cu fratele meu. Doctorul era veşnic lângă mine şi-mi spunea lucruri pe care nu le pricepeam.

Era cât pe-aici să-mi iau ziua bună de la toţi! Vai, biata mama! De vreo câteva zile, cele mai grele din boala mea, nici că-mi aduc aminte de ceva; a fost ca un vis încurcat şi întunecat.

Mi se pare că am văzut lângă patul meu pe profesoara mea cea bună din clasa I primară, care se silea să-şi înăbuşe tusea cu batista, ca să nu mă supere. Ca prin vis mi-aduc aminte de profesorul meu, când s-a aplecat să mă sărute şi m-a cam înţepat pe obraz cu barba. Am văzut trecând ca prin ceaţă capul roşu al lui Crossi, cârlionţii bălai ai lui Derossi, pe Calabrezul îmbrăcat în negru şi pe Garrone, care-mi aduse o mandarină şi fugi repede, pentru că şi mama lui era rău bolnavă.

Pe urmă mă sculai ca după un somn greu şi pricepui că mi-era mai bine, fiindcă vedeam pe mama şi pe tata, că zâmbeau şi auzeam pe Silvia, cântând încet. Ah! Ce vis urât a fost! Pe urmă începui să merg din zi în zi mai bine.

A venit şi Zidăraşul. El m-a făcut să rând pentru întâia oară cu strâmbătura lui ca „botul de iepure” şi parcă o face şi mai bine acum de când i s-a tras puţin obrazul de boală. Mititelul! A venit Coretti, a venit Garoffi şi mi-a dăruit două

bilete de la loteria ce făcuse cu un cuţitaş cu cinci limbi pe care l-a cumpărat din strada Bertola. Apoi, ieri, tocmai când dormeam a venit Precossi şi şi-a pus obrăjelul pe mâna mea, fără să mă deştepte. Venea de la fierăria tatălui său, şi, fiind cu figura încă plină de praf de cărbuni, mi-a înnegrit mâneca halatului. Nu pot să spun ce mare plăcere mi-a făcut când m-am deşteptat şi am văzut acea urmă a vizitei sale.

Cum au înverzit copacii în aceste puţine zile! Şi ce necaz îmi e când mă duce tata, la fereastră, ca să privesc puţin şi văd cum aleargă băieţii la şcoală cu cărţile la subţioară.

Dar peste puţin o să mă întorc şi eu. Sunt atât de nerăbdător, să-i văd iar pe toţi băieţii, să văd banca mea, grădina, străzile; să aflu tot ce s-a întâmplat în acest timp; să mă aşez iar la cărţile şi la caietele mele; mi se pare un an de când nu le-am mai văzut! Biata mama, ce mult a slăbit şi cum s-a tras la faţă! Bietul tata, ce obosit e! Şi drăguţii mei camarazi care au venit să mă vadă, cum umblau în vârful degetelor şi mă sărutau pe frunte! Îmi pare rău, când mă gândesc că într-o zi o să ne despărţim. Cu Derossi şi cu vreo câţiva, o să urmăm studiile împreună, poate, dar toţi ceilalţi? Când vom sfârşi clasa a IV-a, adio, n-o să ne mai vedem; n-o să mai văd lângă patul meu, când voi fi bolnav; nici pe Garrone, nici pe Precossi, nici pe Coretti! Ce rău îmi pare! Aşa de buni băieţi şi buni camarazi, să nu-i mai văd eu, niciodată.

Prieteni muncitori.

Joi, 20.

Şi de ce nu o să-i vezi niciodată, Enrico? Aceasta depinde numai de tine. Când vei sfârşi clasa a IV-a, tu vei trece la gimnaziu şi ei se vor face muncitori, dar poate să rămâneţi multă vreme în acelaşi oraş. Şi pentru ce nu v-aţi mai vedea? Când vei fi la universitate sau la liceu, o să te duci să-i vezi în prăvăliile sau atelierele lor şi ce mult o să te bucuri când vei vedea pe tovarăşii tăi din copilărie, bărbaţi, la lucru. Aş vrea să ştiu de ce nu te-ai duce pe la Coretti şi

pe la Precossi, oriunde s-ar afla ei? Ba o să te duci, o să petreci ceasuri întregi cu ei şi o să vezi, când vei începe a cunoaşte viaţa şi lumea, câte mai ai să înveţi de la dânşii: lucruri pe care nimeni n-ar putea să ţi le spună, asupra meşteşugului lor, asupra societăţii şi ţării tale.

Află deasemenea, că dacă nu vei păstra aceste prietenii, va fi greu să mai faci alte legături pe viitor; vreau să zic prietenii din afară de societatea din care faci parte şi astfel o să trăieşti numai într-o societate şi omul care trăieşte numai într-o societate, e ca cel care citeşte numai într-o carte. Hotărăşte-te deci, chiar de pe acuma, să păstrezi pe prietenii tăi cei buni, chiar şi după ce vă veţi fi despărţit, să-i vezi pe ei mai cu drag, tocmai pentru că sunt fii de muncitori. Ascultă-mă bine: cei din clasele de sus sunt ofiţerii: muncitorii sunt soldaţii muncii; dar în societate, ca şi în armată, nu numai că soldatul nu e mai prejos de ofiţer, pentru că nobleţea stă în valoarea omului, iar nu în rang; în muncă, iar nu în câştig; meritul soldatului şi al muncitorului e chiar mult mai mare, fiindcă trag mai puţin profit din munca lor. Iubeşte dar şi respectă, mai presus de toţi, pe camarazii tăi, pe fii soldaţilor muncii; cinsteşte în ei ostenelile şi jertfele părinţilor; dispreţuieşte deosebirile de soartă şi de clasă, deosebiri după care numai oamenii de nimic îşi formează sentimentele şi politeţea lor; gândeşte-te că din vinele ţăranilor şi ale muncitorilor de prin ateliere a curs sângele binecuvântat care ne-a mântuit patria. Iubeşte pe Garrone, iubeşte pe Precossi, iubeşte pe Coretti, iubeşte pe Zidăraşul tău: care ascund în piepturile lor de mici muncitori, inimi de prinţi şi jură-ţi ţie însuţi, că nici o schimbare a sorţii nu va putea smulge aceste sfinte prietenii din copilărie, din inima ta. Jură-mi că dacă după patruzeci de ani, trecând pe la o staţie de drum de fier, vei recunoaşte sub hainele unui maşinist pe vechiul tău prieten, Garrone, cu obrazul înnegrit de fum… O! Nu, n-am nevoie să juri… Sunt sigur că îl vei îmbrăţişa chiar de vei fi senator al regatului.

Tatăl tău.

Mama lui Garrone.

Sâmbătă, 29.

Îndată ce mă întorsei la şcoală, auzii o veste tristă. De multe zile, Garrone nu ma venea pentru că mama sa era rău bolnavă şi sâmbătă seara, ea îşi dete sufletul. Ieri de dimineaţă, îndată ce intră profesorul în clasă, ne zise:

— Sărmanului Garrone i s-a întâmplat cea mai mare nenorocire ce poate izbi pe un copil. A murit mama lui. Mâine, bietul băiat o să vină la şcoală. Vă rog, băieţi, să respectaţi grozava durere ce îi sfâşie inima. Când va intra, salutaţi-l serios şi prieteneşte, niciunul să nu glumească, niciunul să nu râdă cu el; vă rog!

Azi de dimineaţă, puţin mai târziu decât ceilalţi, intră Garrone. Mi se rupse inima, când îl văzui. Era tras la faţă, avea ochii roşii şi abia se ţinea pe picioare: parcă ar fi fost bolnav de o lună de zile. Nu l-ai mai fi cunoscut. Era îmbrăcat în negru din cap până în picioare. Ce milă ne era de el! Niciunul nu crâcni, toţi ne uitarăm la dânsul. Cum intră şi văzu iarăşi clasa de unde mama sa venea să-l ia mai în fiecare zi, banca aceea pe care ea se plecase de atâtea ori în zilele de examen, ca să-i dea cele din urmă poveţe şi unde el se gândise de atâtea ori la dânsa, nerăbdător de a alerga întru întâmpinarea ei, izbucni într-un hohot de plâns disperat. Profesorul îl luă lângă sine, îl îmbrăţişă şi-i zise:

— Plângi băiete; dar fă-ţi inimă. Mama ta nu mai e aici, dar te vede, te iubeşte încă; tot trăieşte lângă tine şi într-o zi o s-o revezi, pentru că eşti un suflet bun şi cinstit ca şi dânsa. Fă-ţi inimă!

După ce zise aceasta, îl aduse în bancă, lângă mine. Nu îndrăzneam să mă uit la el. Garrone îşi scoase caietele şi cărţile, pe care nu le deschisese de mai multe zile şi deschizând cartea de citire, unde e o gravură care reprezintă o mamă cu fiul ei de mână, izbucni iarăşi în plâns şi îşi plecă uşor capul pe braţ.

Profesorul ne făcu semn, să-l lăsăm să stea aşa şi începu lecţia. Eu aş fi vrut să-i spun ceva, dar nu ştiam ce. Îl atinsei cu mâna şi îi şoptii la ureche:

— Nu mai plânge, Garrone dragă!

El nu răspunse şi, fără să-şi ridice capul de pe bancă, îşi puse mâna lui într-a mea şi o ţinu aşa. La ieşire nu-i vorbi nimeni; toţi trecură pe lângă el cu respect şi în tăcere. Văzui că mă aşteaptă mama şi alergai s-o îmbrăţişez; dar ea mă respinse şi se uită la Garrone. Deocamdată nu înţelesei de ce, dar băgai de seamă că Garrone, singur de o parte, se uită la mine cu o privire de o întristare nespusă, parcă ar fi zis:

Tu îmbrăţişezi pe mama ta; eu n-o s-o mai îmbrăţişez pe a mea! Tu ai încă pe a ta; a mea a murit! Şi atunci pricepui pentru ce mama mă respinsese. Ieşii cu dânsa, dar nu o luai de mână.

Giuseppe Mazzini.

Sâmbătă, 29.

Garrone a venit şi azi după-amiază la şcoală, tot galben la faţă şi cu ochii umflaţi de plâns. Abia s-a uitat la micile daruri ce-i pusesem pe bancă, la locul său, ca să-l mai mângâiem. Profesorul adusese o pagină dintr-o carte, ca să i-o citească, să-l facă să mai prindă inimă, să-i mai aline durerea.

Mai întâi, el ne înştiinţă că mâine trebuie să ne ducem toţi, punct la douăsprezece, la primărie, ca să fim faţă, când se va da medalia de „Virtute cetăţenească” unui băiat care a scăpat pe un copil ce era să se înece în Pad; şi că luni o să ne dicteze descrierea serbării, în locul povestirii lunare. Pe urmă se întoarse către Garrone, care stătea cu capul plecat, şi-i zise:

— Garrone, ia sileşte-te să scrii şi tu ce voi dicta.

Toţi ne luarăm condeiele. Profesorul dictă:

Mazzini, născut în Genova la 1805, a murit în Pisa la 1872. A fost un mare suflet de patriot, un mare scriitor, cel dintâi apostol şi inspirator al revoluţiei italiene. Din cauza iubirii

sale de patrie, el a trăit patruzeci de ani, sărac, exilat, persecutat, rătăcitor şi totdeauna nestrămutat în principiile şi ideile sale. Mazzini, care adora pe mama sa şi care moştenise de la ea tot ce avea mai curat şi mai nobil în sufletul său curajos şi distins, scria astfel unui bun prieten al său, ca să-l mângâie pentru cea mai mare din nenorociri. Iată pe scurt cuvintele lui: „Prietene, tu n-o să mai vezi pe mama ta pe acest pământ. Acesta e groaznicul adevăr. Eu nu vin pe la tine, pentru că durerea ta e una din acele dureri solemne şi sfinte care trebuiesc înfrânte prin ele înşile. Înţelegi ceea ce vreau să zic prin cuvintele: Trebuie să învingem durerea! Să învingem ceea ce durerea are mai puţin sfânt, mai puţin curat, ceea ce în loc de a îmblânzi sufletul, îl slăbeşte şi-l înjoseşte.

Dar cealaltă parte a durerii, partea cea mai nobilă, aceea care măreşte şi înalţă sufletul, aceea ce trebuie să rămână cu tine, să nu te părăsească niciodată. Aici, pe pământ, nimic nu înlocuieşte o mamă bună.

În durerile şi în mângâierile pe care viaţa ţi le mai poate da, tu tot n-o s-o uiţi niciodată. Dar trebuie să-ţi aduci aminte de ea, să o iubeşti, să te mâhneşti de moartea ei într-un chip demn de dânsa. Prietene, ascultă-mă! Moartea nu există, nu e nimic! Nici nu se poate înţelege. Viaţa e viaţă şi urmează legea vieţii: progresul.

Aveai ieri o mamă pe pământ, azi ai un înger într-altă lume. Tot ce e bun trăieşte şi după viaţa pământească, mărit în putere. Aşa e şi cu dragostea mamei tale. Ea, acum te iubeşte mai mult decât odinioară.

Şi tu eşti mai responsabil de faptele tale faţa de dânsa, de cum erai mai înainte. De la tine, de la faptele tale: atârnă acum ca să o întâlneşti, să o vezi într-o altă existenţă. Trebuie dar ca, pentru dragostea şi respectul ce ai purtat mamei tale, să devii şi mai bun, ca să o bucuri. Trebuie deci, de aici înainte, la orice faptă a ta, să te întrebi:

Ar încuviinţa-o mama? Trecerea ei într-altă lume ţi-a procurat un înger păzitor către care trebuie să îndrepţi

orice rugăciune a ta. Fii curajos şi bun; împotriveşte-te durerii disperate şi de rând; dobândeşte liniştea pe care o au numai sufletele mari, în suferinţele adânci! Iată ceea ce cere dânsa, de la tine!

— Garrone, adăugă profesorul, fii cu inimă şi liniştit, iată ceea ce cere ea, de la tine! Înţelegi?

Garrone făcu din cap, semn că da; şi în timpul acesta lacrimile îi curgeau şiroaie: pe faţă, pe mâini, pe caiet şi pe bancă.

Virtutea cetăţenească.

(Povestire lunară).

La orele douăsprezece punct, eram toţi cu profesorul dinaintea primăriei, ca să vedem cum se dă medalia „Virtutea cetăţenească”, unui copil care scăpase pe un camarad al său din Pad, unde era să se înece. Un steag mare tricolor fâlfâia pe balconul faţadei.

Intrarăm în curtea primăriei. Era înţesată de lume. Văzurăm în fundul curţii o masă învelita cu postav roşu, hârtii deasupra, şi, în jurul mesei, un rând de fotolii poleite, pentru primar şi pentru consilieri.

În dosul fotoliilor erau uşierii primăriei, îmbrăcaţi în tunici albastre şi cu ciorapi albi. La dreapta, în curte, se afla rânduită în şir, o companie din garda municipală. Soldaţii din acea companie aveau multe decoraţii. Alături de ei era o companie de grăniceri. În partea cealaltă erau pomperi în uniformă de sărbătoare şi mulţi soldaţi, care veniseră acolo numai ca să privească; vânători, călăraşi, tunari.

Apoi jur împrejur, răspândiţi prin curte, erau: domni, oameni din popor, câţiva ofiţeri, doamne şi copii, care se înghesuiau unii într-alţii. Noi ne rânduirăm într-un colţ, unde mai erau şi alţi mulţi copii de pe la alte şcoli, cu profesorii lor. Lângă noi se afla o ceată de băieţi din popor, cam de la zece până la optsprezece ani, care râdeau şi vorbeau tare; se înţelegea că erau toţi din suburbia Padului, camarazi sau cunoscuţi de-ai băiatului care urma să primească medalia.

De la ferestrele de sus priveau slujbaşi de-ai primăriei. Balconul bibliotecii era înţesat de lume. În balconul din faţă, deasupra gangului, erau o mulţime de fete din şcolile publice şi multe din Institutul fiicelor de militari, cu frumoasele lor văluri albastre. Te-ai fi crezut la un teatru. Toţi vorbeau cu veselie, uitându-se din când în când spre masa cu postavul roşu, să vadă dacă nimeni nu venise încă. Muzica militară cânta în fund, sub gang. Razele soarelui înălbeau zidurile. Era foarte frumos!

Deodată, toţi din curte, din balcoane, de pe la ferestre, începură să bată din palme.

Mă ridicai în vârful picioarelor, ca să văd. Mulţimea ce stătea la spatele mesei, se despărţise şi făcuse loc, ca să treacă un bărbat şi o femeie. Aceştia înaintară. Bărbatul era tatăl său, un zidar, în haine de sărbătoare. Femeia, mama lui mică şi blondă, purta o rochie neagră. Băiatul, bălai şi mititel, era îmbrăcat cu o hăinuţă cenuşie.

Văzând atâta lume şi auzind zgomotul aplauzelor, rămaseră câteşitrei înmărmuriţi; nu mai îndrăzneau: nici să se uite, nici să se mişte.

Un şuier de la primărie îi împinse lângă masă, spre dreapta. Lumea tăcu câtva timp, apoi izbucni în aplauze din toate părţile.

Băiatul se uită la ferestre, apoi la balconul fiicelor de militari. El îşi ţinea în mână pălăria, parcă nu ştia unde se află. Mi se păru că seamănă puţin la faţă cu Coretti, dar e ceva mai roşu. Tatăl său şi mama sa ţineau ochii îndreptaţi spre masă.

Toţi băieţii din suburbia Padului, care stăteau lângă noi, ieşeau din rând, înaintau cât puteau, ca să facă semne camaradului lor, şi-l chemau încet pe nume:

— Gino! Gino! Ginetto!

Tot chemându-l mereu, fură auziţi. Băiatul se uită la ei şi-şi duse pălăria la gură, ca să-şi ascundă zâmbetul.

La un moment dat, toţi soldaţii prezentară armele. Intră primarul, însoţit de mai mulţi domni.

Primarul, cu părul cărunt de tot, cu o eşarfă tricoloră la brâu, se apropie de masă şi stătu în picioare. Toţi ceilalţi stăteau la spatele lui şi pe alături.

Muzica încetă de a cânta. Primarul făcu un semn. Toţi tăcură şi el începu să vorbească. Cele dintâi cuvinte nu le auzii bine, dar înţelesei că povestea fapta băiatului. Mai pe urmă însă, glasul său se întări şi se răspândi prin toată curtea aşa de limpede şi de sonor, încât nu mai pierdui nici o vorbă:

— Când băiatul văzu de pe mal, că tovarăşul său se zbătea în apă, cuprins de frica morţii, azvârli hainele de pe el şi, fără să se gândească măcar o clipă la pericolul în care se expunea, alergă spre râu. Toţi îi strigară: O să te îneci! El nu răspunse. Voiră să-l oprească; el se zvârcoli şi le scăpă din mâini. Îl chemară pe nume; el şi intrase în apă. Apele erau umflate, primejdia era mare chiar pentru bărbat. Dar el se aruncă înaintea morţii cu toată puterea micului său corp şi a inimii sale cele mari. Ajunse, prinse la timp pe nenorocitul care se duse la fund şi-l scoase afară. Se luptă cu furie împotriva valurilor care tindeau să-i înghită pe amândoi; se luptă chiar cu tovarăşul său, care era să-l afunde şi pe el. De mai multe ori dispăru şi reveni deasupra apei, într-o luptă disperată, stăruind fără preget în sfântul său scop, nu ca un băiat care vrea să scape pe un alt băiat, ci ca un bărbat, ca un tată, care se luptă ca să scape pe fiul său, care e viaţa şi singura lui speranţă.

În fine, Dumnezeu nu îngădui ca o faptă aşa de mărinimoasă să fie zadarnică. Băiatul răpi victima uriaşului râu, o aduse la mal şi îi dădu împreună cu alţii, cele dintâi ajutoare. După aceea se duse acasă singur şi liniştit, ca să-şi povestească fapta părinţilor săi, ca un lucru foarte simplu. Domnilor! Mare şi vrednic de respect este curajul la un bărbat. Dar la un copil, în care nu poate fi nici o bănuială de ambiţie şi de interes, la un copil care e nevoit să dezvolte cu atât mai multă îndrăzneală, cu cât lipsesc puterile, la un copil căruia nu-i cerem nimic, care n-are nici o îndatorire,

care ne pare destul de bun şi nobil numai când recunoaşte şi înţelege sacrificiile altuia, fără ca el să le îndeplinească; la acela bărbăţia este un lucru dumnezeiesc.

Nu voi mai spune altceva nimic, domnilor. Nu vreau să încarc cu laude de prisos o mărinimie aşa de simplă. Iată-l! Aici în faţa voastră stă mântuitorul viteaz şi generos. Soldaţi, salutaţi-l ca pe un frate! Mame, binecuvântaţi-l ca pe un fiu! Copii, aduceţi-vă aminte de numele lui, întipăriţi-vă în minte chipul lui, ca să nu se mai şteargă niciodată din inima voastră! Vino aici băiete! Te decorez în numele regelui Italiei cu medalia „Virtutea cetăţenească”.

Un „să trăiască”, izbucni deodată şi răsună împrejurul palatului primăriei.

Primarul luă de pe masă medalia şi o prinse pe pieptul băiatului. După aceea îl îmbrăţişă şi îl sărută. Mama sa îşi duse mâna la ochi, tatăl îşi plecase capul pe piept. Primarul le strânse mâna la amândoi şi luând decretul decoraţiei, legat cu panglică, îl dete mamei.

Îndată apoi se întoarse către băiat şi-i zise:

— Amintirea acestei zile atât de glorioase pentru tine, atât de fericită pentru tatăl tău şi pentru mama ta, să te ţină în toată viaţa pe calea virtuţii şi a onoarei. Rămas bun!

Primarul ieşi, muzica începu a cânta şi totul părea sfârşit, când compania de pompieri se despărţi şi lăsă să treacă un băieţel de vreo nouă ani. Acesta se repezi pe lângă o doamnă, care se şi aruncă în braţele băiatului decorat.

O a doua salvă de aplauze şi de urări răsună în curte.

Toţi înţeleseră îndată, că acesta era băiatul care fusese scăpat şi că venea să mulţumească mântuitorului său. După ce îl sărută, îl luă de braţ, ca să-l însoţească afară. Amândoi mergeau înainte şi după ei veneau: tatăl şi mama, îndreptân-du-se cu toţi spre ieşire. Pătrunseră cu greu prin mulţimea care se ducea după ei: soldaţi, copii, femei, gardişti, fără nici o ordine. Toţi se împingeau sau se ridicau în vârful picioarelor, ca să-l vadă pe băiat. Cei care erau în

drumul lui, îl apucau de mână. Când trecu pe dinaintea băieţilor din şcoli, toţi ridicară în sus pălăriile.

Cei din suburbia Padului făcură un zgomot nespus; unii îl trăgeau de haină, alţii îl apucau de mâini, strigând:

— Gino, trăiască Gino! Bravo Gino!

Îl văzui şi eu, când trecu pe lângă mine. Era aprins la faţă, vesel; medalia era prinsă cu o panglică albă, roşie şi verde. Mama lui plângea şi râdea; tatăl său îşi răsucea mustaţa şi mâna îi tremura ca şi când ar fi fost prins de friguri… Lumea de pe la ferestre şi balcoane se tot uita la ei şi îi aplauda. Deodată, tocmai când băieţii erau să intre sub gang, o adevărată ploaie de flori, de buchete de viorele şi mărgărite, căzu din balconul fiicelor de militari, acoperind capul băiatului, pe al tatălui, pe al mamei şi împrăştiindu-se pe pământ. Mulţi se apucară să le culeagă repede şi le dădură mamei… Muzica, în fundul curţii, cânta încet şi duios o melodie frumoasă, care părea cântecul unor glasuri argintii ce se depărtau încet în jos, pe ţărmurile unui fluviu.

MAI.

Copiii rahitici.

Vineri, 5.

Azi nu m-am dus la şcoală, pentru că nu prea mi-era bine şi mama m-a luat cu ea la Institutul copiilor schilozi, unde se dusese să bage pe una din fetele portarului; dar nu m-a lăsat să merg înăuntru.

Nu ai înţeles de ce nu te-am lăsat să intri, Enrico? Pentru ca să nu aduc în faţa acelor nenorociţi, în mijlocul şcolii, întocmai ca un model, pe un băiat sănătos şi zdravăn. Bieţii copii au destule, ba încă prea multe ocazii, ca să facă comparaţii dureroase! Ce lucru trist! M-au podidit lacrimile, când am mers înăuntru! Erau vreo şaizeci: şi băieţi şi fete… Sărmane oase sucite. Sărmane trupşoare schimonosite! Numaidecât băgai de seamă multe obraze drăgălaşe, cu ochii plini de deşteptăciune şi de iubire: era un obrăjor de fetiţă cu nasul subţire şi cu bărbia ascuţită, parcă era o băbuţă, dar aveau, un zâmbet atât de dulce!

Câte unii, când te uiţi la ei numai în faţă, sunt frumoşi: parcă n-ar avea nici o infirmitate; dar când se întorc… Îţi dă un cuţit prin inimă! Venise doctorul, să-i vadă. Îi aşează drepţi pe bancă, le ridică hainele, ca să le pipăie pântecele umflat şi încheieturile îngroşate; nu se ruşinează, deloc bieţii copii. Se vede că sunt învăţaţi să stea dezbrăcaţi, întorşi în toate părţile.

Şi când ne gândeam că acum sunt în perioada cea mai blândă a bolii lor, că acum suferă mai puţin! Dar cine poate spune ce au suferit la cea dintâi deformare a trupului lor, când, odată cu creşterea infirmităţi, vedeau micşorându-se dragostea în jurul lor; bieţii copii, lăsaţi singuri ceasuri întregi într-un colţ al unei odăi sau al unei curţi; rău hrăniţi şi câteodată chiar batjocoriţi sau chinuiţi luni întregi şi în zadar, cu legături şi cu aparate ortopedice. Dar acum, mulţumită căutării, hranei şi gimnasticii, mulţi se fac mai bine. Profesoara îi puse să facă gimnastică. Ţi-era mai mare milă, când îi vedeai întinzând sub bancă picioarele lor schiloade, lungi ca nişte fuse, noduroase, diforme; picioruşe pe care le-ai fi acoperit cu sărutări. Unii nu puteau să se scoale din bancă şi rămâneau acolo având capul lăsat pe braţ, mângâind cărţile cu mâna; altora, întinzând btaţele li se tăia răsuflarea şi cădeau îngălbeniţi jos pe scaun; cu toate acestea zâmbeau, ca să-şi ascundă năduşeala. Enrico dragă, vouă care nu preţuiţi destul sănătatea, vi se pare puţin lucru că sunteţi zdraveni! Mă gândeam la băieţii sănătoşi şi voinici, pe care mamele îi duc la plimbare, mândre de frumuseţea lor şi aş fi strâns la pieptul meu cu disperare toate acele capete; mi-aş fi zis, dacă aş fi fost singură pe lume: nu mă mai mişc de aici, vreau să vă închin vouă viaţa mea, să vă servesc, să vă fiu mamă până la sfârşitul vieţii mele…

Între acestea, bieţii copii cântau cu nişte glasuri subţiri, dulci şi duioase, care mergeau drept la inimă şi fiindcă profesoara-i lăudase, erau foarte mulţumiţi. Pe când trecea printre bănci, ei îi sărutau mâinile şi braţele, căci au multă

recunoştinţă pentru cine îi iubeşte; sunt foarte simţitori. Sunt şi talentaţi, îngeraşii aceştia! „Învaţă!” spunea profesoara. O profesoară tânără şi drăgălaşă, care are în chipul ei o bunătate, o oarecare expresie tristă, ca un fel de oglindire a nenorocirilor pe care ea le mângâie şi le uşurează. Drăguţa fată! Printre toate fiinţele omeneşti, care îşi câştigă viaţa prin muncă, nu e niciuna care să şi-o câştige cu mai mare sfinţenie! Dumnezeu s-o răsplătească!

Mama ta.

Jertfa.

Mama e foarte bună şi sora mea, Silvia, e ca şi dânsa: are o inimă tot aşa de mare şi de generoasă. Stăteam aseară şi copiam o parte din povestirea lunară: „De la Apenini până la Anzi”, din care profesorul ne-a dat fiecăruia să scriem câte niţel, e foarte lungă. Silvia intră pe vârful picioarelor şi-mi spuse repede şi cu vocea înăbuşită:

— Vino cu mine la mama! I-am auzit azi dimineaţă vorbind. Tatii i-au mers afacerile rău; era mâhnit. Mama căuta să-l încurajeze. Suntem strâmtoraţi, înţelegi? Nu mai avem bani. Tata spunea că trebuie să ne lipsim de câte ceva pentru câtăva vreme. Aşadar, trebuie să facem şi noi sacrificii, nu e aşa? Spune, vrei şi tu? Bine, eu vorbesc cu mama şi tu să fii de aceeaşi părere cu mine şi să-mi făgăduieşti pe cuvântul de cinste, că o să faci ce-ţi voi spune eu.

După ce zise acestea, mă luă de mână şi mă duse la mama, care cosea stând pe gânduri. Eu mă aşezai lângă dânsa, de o parte şi Silvia, de cealaltă. Silvia îi spuse numaidecât:

— Mamă dragă, am să-ţi spun ceva: amândoi vrem să-ţi vorbim.

Mama se uită la noi cu mirare. Silvia începu: Tata nu mai are bani; nu e aşa?

— Ce spui tu? Zise mama roşind. Nu e adevărat! Da unde ştii tu? Cine ţi-a spus?

— Eu ştiu, răspunse Silvia, cu ton hotărât. Nu e aşa, mamă, trebuie să facem şi noi sacrificii după puterea

noastră. Îmi făgăduiseşi un evantai pe la sfârşitul lui mai şi Enrico îşi aştepta cutia sa cu culori; nu mai vrem nimic; nu vrem să se risipească banii, ne mulţumim noi şi aşa; auzi, mamă?

Mama încercă să vorbească, însă Silvia adăugă: Nu, o să fie aşa cum vrem noi. Ne-am hotărât. Şi până ce tatei nu-i vor merge iar afacerile bine, nu ne mai trebuie: nici poame, nici alte lucruri; o să ne fie destul supa şi dimineaţa o să mâncăm pâine. Astfel o să se facă mai puţină cheltuială pentru mâncare, căci, într-adevăr, cheltuim mult. Îţi făgăduim că o să ne vezi totdeauna mulţumiţi cu orice, repetă Silvia, astupând cu mâna ei gura mamei. Şi dacă va trebui să facem şi alte sacrificii la îmbrăcăminte sau la orice, le vom face cu plăcere; putem chiar vinde toate darurile ce le-am primit. Eu îmi dau toate lucrurile, îţi ajut şi în casă, să nu mai dăm nimic de cusut. Voi lucra cu tine toată ziua, voi face tot ce-mi vei spune, sunt hotărâtă la toate! La toate! Zise ea, cu toată inima, luând pe mama de gât, pentru ca tata şi mama să nu mai aibă neajunsuri şi eu să vă văd pe amândoi liniştiţi, cu voie bună ca mai înainte, alături cu Silvia voastră şi cu Enrico al vostru, care vă iubesc atât de mult, care şi-ar da viaţa lor pentru voi!

N-am văzut niciodată pe mama aşa de mulţumită ca în momentul când auzi aceste cuvinte; nu ne-a sărutat niciodată aşa de dulce pe frunte. Plângea şi râdea, fără ca să poată rosti vreun cuvânt.

Pe urmă încredinţă pe Silvia, că înţelesese rău; că, din fericire, nu eram aşa în lipsă cum credea ea şi ne mulţumi de o sută de ori. Fu foarte veselă toată seara, până ce veni tata, căruia îi povesti totul. Tata nu zise nimic, scumpul meu tată! Dar azi dimineaţă, când ne-am aşezat la masă, avurăm în acelaşi timp o mare plăcere şi o mare întristare: eu găsii sub şervet cutia cu culori, iar Silvia, evantaiul.

Incendiul {2}.

Joi, 11.

Azi dimineaţă sfârşisem de copiat partea mea din povestirea: „De la Apenini până la Anzi” şi stăteam căutând un subiect pentru compoziţia liberă ce profesorul ne-o dăduse să o facem, când auzii pe scară un glas necunoscut şi puţin după aceea intrară în odaie doi pompieri, pentru că ieşea fum mult pe acoperiş şi nu se ştia de unde provine. Tata le zise:

— Uitaţi-vă! Şi măcar că nu ne aprinsesem focul încă nicăieri, ei începură să cutreiere odăile şi să pună urechile la pereţi, ca să audă de nu cumva urlă focul în oloanele care se suie în celelalte etaje ale casei.

Pe când ei cutreierau odăile, tata îmi spuse:

— Enrico, iată un subiect pentru compoziţia ta: „Pompierii”, încearcă să scrii ceea ce-ţi voi povesti. Eu i-am văzut la lucru acum doi ani într-o noapte, târziu, când ieşeam de la teatrul Balbo. Apucând pe strada Romei, văzui o lumină neobişnuită şi o mulţime de lume, care alerga într-acolo: o casă era în flăcări. Limbi de foc şi nori de fum izbucneau pe ferestre şi pe acoperiş. Bărbaţi şi femei apăreau la ferestre şi dispăreau scoţând strigăte sfâşietoare. În gang era o învălmăşeală cumplită. Lumea striga:

— Ard de vii! Ajutor! Pompierii!

Tocmai atunci se opri o trăsură, săriră din ea patru pompieri, cei dintâi găsiţi la primărie. Se repeziră înăuntru şi abia intraseră, când văzurăm ceva îngrozitor: o femeie ieşi ţipând la o fereastră de la etajul al treilea, se apucă de balustrada ferestei, sări peste ea şi rămase agăţată de drugi, atârnată în aer, cu spatele încovoiat sub fumul şi flăcările care, ieşind din odaie, erau cât p-aici să-i atingă capul. Mulţimea scoase un ţipăt de groază. Pompierii, oprindu-se din greşeală la al doilea etaj, unde chiriaşii erau înspăimântaţi, dărâmaseră aproape un zid şi pătrunseseră într-o odaie, când o mie de glasuri izbucniră strigând:

— La etajul al treilea! La etajul al treilea!

Alergară la etajul al treilea. Acolo, un adevărat iad: grinzile se surpau din acoperiş, sălile erau pline de flăcări, fumul te îneca. Pentru ca să ajungă la odăile unde se aflau închişi chiriaşii, nu era alt drum decât acoperişul. Se urcară numaidecât şi un minut după aceea văzurăm un fel de stafie neagră sărind pe olane prin fum. Era caporalul care se urcase cel dintâi. Dar ca să ajungă în partea acoperişului, care corespundea cu partea de casă închisă de foc, trebuia să treacă printr-un loc îngust, cuprins între o ferestruie şi un jgheab; toate celelalte părţi erau în flăcări şi locul acela strâmt era acoperit cu zăpadă şi cu gheaţă. Bietul om nu avea de ce să se sprijine.

— E cu neputinţă să treacă pe acolo! Striga lumea de jos.

Caporalul însă înainta spre jgheabul acoperişului. Toţi se înfiorară şi se uitară la el, oprindu-şi răsuflarea. Trecu! Un strigăt:

— Bravo! Să trăieşti! Ieşi din toate piepturile şi se ridică la cer.

Caporalul îşi urmă calea şi ajungând la locul ameninţat, începu să spargă cu barda: ţigle, bârne, căpriori, ca să-şi deschidă un drum spre a pătrunde înăuntru. În acest timp, femeia stătea tot atârnată de drugii balustradei. Limbile de foc o ameninţau din ce în ce mai mult; un minut încă şi totul era sfârşit. Drumul se deschise. Văzurăm pe caporal scoţându-şi cureaua şi lăsându-se în jos; ceilalţi pompieri îi urmară. În acelaşi minut, o scară foarte înaltă, adusă înadins, fu proptită de pereţii casei, dinaintea ferestrelor din care ieşeau flăcări şi strigăte înfiorătoare. Toţi însă credeau că era târziu. Se auzea din toate părţile:

— N-o să mai scape nimeni! Ard pompierii! S-a sfârşit! Au şi murit!

Deodată apăru la fereastra cu balustradă, figura neagră a caporalului, luminată de flăcări. Femeia îl apucă de gât; el o luă de mijloc cu amândouă mâinile şi o trase de gât. Mulţimea scoase un strigăt de mii de glasuri, care acoperi trosnetele incendiului. Dar unde sunt ceilalţi? Cum o să

coboare? Scara proptită de casă, în faţa unei ferestre, era prea mult depărtată; cum ar putea ei, să ajungă la ea? Pe când lumea şoptea acestea, un pompier ieşi la fereastră, puse piciorul drept pe ciubucele ferestrei, cel stâng pe scară şi, stând astfel ca şi în aer, apucă rând pe rând pe chiriaşii ce îi treceau pompierii dinăuntru, iar el îi trecea altor pompieri care se urcaseră de jos pe scară. Aceştia, legându-i bine de stâlpii scării, îi lăsau jos sprijiniţi de alţi pompieri. Femeia de la balustradă fu salvată mai întâi, pe urmă o fetiţă, apoi o altă femei şi un bătrân. Toţi fură mântuiţi. La urmă coborâră şi pompierii care rămăseseră înăuntru. Caporalul, care alergase cel dintâi, coborâse cel din urmă.

Mulţimea îi primi pe toţi cu un sfert de aplauze; dar când apăru cel din urmă, avangarda mântuitorilor, cel care înfruntase mai înainte de toţi prăpastia, cel care ar fi murit, dacă ar fi fost scris vreunuia să moară, mulţimea îl salută ca pe un biruitor, strigând şi întinzând mâinile cu un avânt de admiraţie şi de recunoştinţă: în câteva minute numele lui neştiut Giuseppe Robbino, trecu din gură în gură… Ai înţeles? Aceasta e bărbăţie, bărbăţia inimii care nu judecă, care nu şovăie, care merge ca fulgerul, unde aude vaietul celui care moare. O să te duc odată la manevrele pompierilor şi o să-ţi arăt pe caporalul Robbino. Cred că vei fi foarte mulţumit să-l cunoşti!

Răspunsei că da.

— Uite-l! Zise ţaţa.

Mă întorsei deodată. Cei doi pompieri sfârşiseră cercetarea lor şi treceau prin odaie, ca să plece. Tata îmi arătă pe cel mai scund, care avea fireturi de aur, şi-mi zise:

— Strânge mâna caporalului Robbino!

Caporalul se opri şi-mi întinse mâna zâmbind. Eu i-o strânsei; el mă salută şi ieşi.

— Ţine bine minte, îmi zise tata, că din mii şi mii de mâini pe care le vei strânge în viaţa ţa, nu o să fie poate nici zece, care să preţuiască atât cât a lui.

De la Apenini până la Anzi.

(Povestire lunară).

Sunt mai mulţi ani de atunci! Un băiat genovez de vreo treisprezece ani, fiul unui lucrător, pleacă din Genova în America singur singurel, ca să o caute pe mama sa. Aceasta plecase cu doi ani înainte la Buenos-Aires, capitala republicii Argentina, cu scopul de a intra în serviciu, într-o casă avută, ca să câştige astfel în scurt timp, atât cât îi trebuia ca să-şi scoată familia din datorii şi din sărăcia în care căzuse din cauza mai multor nenorociri ce o loviseră.

Sunt multe femei de inimă, care fac această îndelungată călătorie cu un asemenea scop şi care, mulţumită salariilor mari ce primesc acolo, se întorc după câţiva ani în ţară cu câteva mii de lire. Sărmana mamă plânsese lacrimi de sânge, când se despărţise de copiii săi, unul de optsprezece ani, celălalt de unsprezece; dar plecă totuşi cu bărbăţie şi plină de nădejde. Călătoria îi fu cu noroc. Îndată ce ajunse la Buenos Aires, găsi numaidecât, prin mijlocirea unui negustor genovez, văr cu soţul ei şi stabilit acolo de mult timp, o bună familie argentiniană, care o plătea mult şi se purta bine cu ea. Câtva timp urmă o corespondenţă periodică cu familia ei. Se învoiră astfel: femeia adresa scrisorile vărului bărbatului său şi el le trimitea la Genova, adăugând şi el câteva rânduri din partea sa.

Câştigând optzeci de lire pe lună şi necheltuind nimic pentru dânsa, putea să trimită acasă bărbatului, pe fiecare trimestru o sumă frumuşică, sumă cu care el, om cinstit, plătea cu încetul datoriile mai urgente şi-şi redobândea astfel buna sa reputaţie. În acelaşi timp, el muncea, era mulţumit de felul cum îi mergeau treburile şi trăia cu nădejdea că nevasta i se va întoarce cât de curând, deoarece casa părea goală fără dânsa şi băiatul cel mic, care iubea foarte mult pe mama sa, era mereu trist şi nu se putea obişnui culipsa ei.

Dar un an după plecarea ei, în urma unei scrisori scurte în care spunea că e cam bolnavă, nu mai primiră nici o ştire.

Scriseră de două ori vărului; vărul lui nu răspunse nimic. Scriseră familiei argentiniene, unde femeia slujea; dar n-avură nici un răspuns, pentru că scriseseră rău adresa. Temându-se de vreo nenorocire, scriseră consulatului italian din Buenos-Aires, ca să facă cercetări şi după trei luni primiră răspunsul de la consul că, deşi dăduse o înştiinţare prin jurnale, totuşi nu se înfăţişase nimeni, nici cel puţin ca să dea vreo desluşire. Şi nici nu se putea întâmpla altfel, căci sărmana femeie, de teamă să nu-şi înjosească familia, nu dăduse adevăratul ei nume familiei argentiniene. Mai trecuseră multe luni tot fără nici o veste.

Tatăl şi fiii erau disperaţi. Mai cu seamă cel mic era cuprins de un dor pe care nu-l putea învinge. Ce era de făcut? La ce mijloc să alerge? Cel dintâi gând al tatălui fusese să plece şi el în America, pentru a-şi căuta nevasta. Dar cine era să muncească să întreţină pe copii? Nici băiatul cel mare n-ar fi putut să plece, căci tocmai atunci începea şi el să câştige câte ceva, familia avea nevoie de el.

Trăiau în chinurile acestea, schimbând în fiecare zi aceleaşi convorbiri dureroase, sau uitându-se unul la altul în tăcere.

Într-o seară, Marco, băiatul cel mai mic, zise hotărât:

— Mă duc eu, în America, să o caut pe mama!

Tatăl clătină din cap cu întristare şi nu răspunse. Era un gând bun, dar un lucru cu neputinţă. La treisprezece ani, singur să călătorească până în America, un drum de o lună de zile până să ajungă acolo?

Băiatul însă, stărui iarăşi a doua zi, a treia şi aşa mereu, zi după zi, cu hotărâre şi cu judecată rece ca un om mare.

Zicea:

— Nu s-au mai dus şi alţii şi mai mici decât mine? Când voi fi pe vapor nu o să ajung şi eu ca oricare altul? Sosind acolo, mă duc drept la prăvălia vărului. Sunt atâţia italieni în America; n-o să se găsească doar vreunul, care să mă călăuzească? Şi îndată ce voi găsi pe vărul nostru, găsesc şi pe mama. Dacă n-aş găsi-o, m-aş duce la consul, ca să

cerceteze despre familia argentiniană, şi, la orice întâmplare, acolo cine munceşte nu piere; o să muncesc şi eu ca ceilalţi, ca să-mi câştig cu ce să mă întorc în ţară.

În acest timp, izbuti încetul cu încetul, să înduplece pe tatăl său.

Tatăl său îl preţuia, ştia că e copil cuminte, plin de râvnă şi că toate aceste daruri s-ar întări în inima lui cu gândul sfânt de a-şi regăsi mama, pe iubita lui mamă.

În aceste împrejurări, un căpitan de corabie, prieten cu un cunoscut al lui, auzind despre aceasta, propuse să dea gratis lui Marco un bilet de clasa a III-a pe vaporul său până în Republica Argentina.

Atunci, după câteva răzgândiri, tatăl se învoi şi călătoria fu hotărâtă.

Îi umplură o traistă cu veşminte, îi dădură ceva de cheltuială, adresa vărului şi într-o frumoasă seară de aprile îl îmbarcară.

— Copile! Marco dragă, îi zise tatăl, dându-i ultima sărutare cu lacrimile în ochi. Fii bărbat! Pleci cu o hotărâre sfântă. Dumnezeu o să te ajute!

Bietul Marco! Într-adevăr, el avea o inimă plină de bărbăţie şi se pregătise pentru cele mai grele încercări în acea călătorie; totuşi, când văzu că dispare de pe orizont frumoasa lui Genova, când se văzu pe întinsul mării şi necunoscut pe acel vapor înţesat de ţărani emigranţi, cu mica lui traistă drept toată avuţia, i se strânse inima. Două zile de-a rândul stătu nemişcat la prora corăbiei, mâncând mai nimic şi înecat în plâns.

Tot felul de gânduri triste îi treceau prin minte şi cel mai trist, cel care i se înfăţişa cu mai multă stăruinţă, era acela că poate să fi murit mama sa.

Când adormea, vedea totdeauna în visurile sale, rele şi întrerupte, pe un necunoscut care-l privea cu compătimire şi-i şoptea la ureche:

— Mama ta a murit!

Atunci se deştepta, înăbuşind un ţipăt.

Totuşi, după ce trecu strâmtoarea de la Gibraltar şi zări oceanul Atlantic, prinse puţină inimă şi un pic de speranţă.

Dar fu o scurtă mângâiere. Marea aceea nemărginită, totdeauna egală, căldura care mergea crescând, întristarea care se observa în ochii tuturor celor care-l înconjurau, simţământul singurătăţii în care se afla: toate acestea îi provocară o mâhnire şi mai adâncă.

Zilele treceau unele după altele: triste şi monotone; ele i se încurcau în minte, aşa cum se întâmplă bolnavilor. I se părea că e pe mare de un an, şi, cu toate acestea, în fiecare dimineaţă când se scula, era cuprins de o nouă mirare, văzându-se aici, singur în mijlocul nemărginitului ocean, călătorind spre America. Frumoşii peşti zburători, care cădeau din când în când pe corabie, minunatele apusuri de soare ale tropicelor, cu norii aceia uriaşi, roşii ca jăraticul şi ca sângele; acele fosforescenţe nocturne, care fac din Atlantic o mare lavă: nu-i păreau că sunt aievea, ci ca nişte minuni văzute în visuri.

Se iviră şi zile de vreme rea, în care el rămânea mereu în dormitor, unde toate lucrurile se izbeau şi se răsturnau, mărind zgomotul blestemelor şi al vaietelor de tot felul.

Atunci, bietul băiat credea că-i sunase ceasul din urmă. Erau însă şi zile frumoase, în care marea era liniştită şi gălbuie, dar de o căldură nesuferită şi de o plictiseală îngrozitoare! Ceasuri negre şi nesfârşite, în timpul cărora călătorii obosiţi, lungiţi şi nemişcaţi pe scânduri, păreau morţi cu toţii.

Călătoria nu se mai sfârşea: mare şi cer, cer şi mare; azi ca ieri şi mâine ca azi; mereu, totdeauna, veşnic. Marco rămânea ceasuri întregi proptit de parapet, uitându-se la acea mare nemărginită, ameţit, gândindu-se ca într-un vis la mama sa, până ce i se închideau ochii de somn şi capul îi cădea pe umeri; atunci revedea iarăşi chipul acela necunoscut, care îl privea cu compătimire şi-i şoptea la ureche: „Mama ta a murit!”

La glasul acela, Marco se deştepta tresărind, ca să-şi urmeze visul cu ochii deschişi şi să privească orizontul neschimbat.

Călătoria ţinu douăzeci şi şapte de zile. Dar cele din urmă fură cele mai frumoase. Timpul era senin şi aerul răcoros, el se împrietenise cu un moşneag lombard, care mergea în America, la fiul său, plugar în ţinutul de lângă Rosario. Mario îi spusese toate împrejurările prin care trecuse şi bătrânul îi spunea mereu, bătându-l cu mâna pe umăr:

— Fii bărbat, băiete! O să găseşti pe mama ta sănătoasă şi fericită!

Prietenia aceea îl încuraja pe bietul Marco; presimţirile sale cele rele deveniră bune. Stând la proră, lângă bătrânul ţăran, care trăgea din lulea, sub un cer frumos, înstelat în mijlocul cetelor de emigranţi, care cântau, el închipuia de sute de ori în gândul său cum are să fie sosirea lui la Buenos-Aires. Se şi vedea în strada în care locuia vărul său, îi găsea prăvălia şi alerga la dânsul, întrebându-l:

— Ce face mama? Unde e? Haidem numaidecât la ea.

Alergau amândoi, urcau o scară, se deschidea o uşă…

Şi aici monologul său se oprea, închipuirea lui se pierdea într-un simţământ de înduioşare nespusă, care îl făcea să scoată pe ascuns o mică iconiţă pe care o purta la gât şi încetinel să rostească, sărutând-o, rugăciunea sa.

Ajunseră, în sfârşit, la Buenos-Aires, a douăzeci şi şaptea zi de la plecare. Era un frumos răsărit de zi de mai, când corabia îşi aruncă ancora în râul uriaş, La Plata, pe ţărmul căruia se întinde măreaţa capitală a republicii Argentina. Timpul acela minunat păru de bun augur lui Marco. Era ca ameţit de bucurie şi de neastâmpăr. Mama sa era abia la câteva mile de el. În câteva ceasuri avea s-o vadă! Şi el se afla în America, în Lumea-nouă, avusese îndrăzneala să vină singur! Atunci i se păru că lunga lui călătorie trecuse ca nimica. I se păru că se visase zburând şi că se deşteptase aici.

Marco era atât de fericit, încât nici nu se întristă, nici nu se miră când, căutându-se în buzunar, găsi numai o punguliţă din cele două în care îşi împărţise averea, ca să fie mai sigur de a nu pierde totul. I se furase punga, îi rămâneau numai câteva lire, dar lui ce-i păsa acum, când era în apropiere de mama sa?

Se coborî cu traista în spinare, împreună cu alţi mulţi italieni, într-un vaporaş care-i duse până aproape de ţărm. Din vapor sări într-o luntre care purta numele „Andreea Doria”, debarcă la chei, îşi luă ziua bună de la bătrânul său prieten lombard şi apucă apoi cu paşi mari către oraş.

Cum intră pe cea dintâi stradă, opri pe un om care trecea şi-l întrebă ce drum să apuce ca să ajungă la strada „Los Artes”. Trecătorul se întâmplă să fie tocmai un italian. Acesta se uită cu mirare la dânsul şi-l întrebă dacă ştie să citească. Marco răspunse că da.

— Atunci, zise trecătorul, arătându-i strada din care venea el, mergi drept, tot drept înaintea ta, citind numele străzilor la fiecare răspântie, până ce vei găsi pe aceea pe care o cauţi.

Băiatul mulţumi şi apucă înainte pe stradă.

Era o stradă lungă, dreaptă, nesfârşită, dar îngustă având pe amândouă părţile case scunde şi albe, care păreau nişte căsuţe de ţară.

Strada era plină de trecători, de trăsuri, de căruţe ce făceau un zgomot asurzitor. Ici şi colo fâlfâiau steaguri de diferite culori cu inscripţiuni în litere mari, vestind plecarea vapoarelor spre oraşe necunoscute. Din când în când, întorcându-şi privirea în dreapta şi în stânga, el vedea alte străzi, care se întindeau şi ele fără sfârşit, tot cu case mici şi albe, tot înţesate de lume şi de căruţe şi tăiate în fund de linia dreaptă a nemărginitei câmpii americane, uniformă ca orizontul mării. Oraşul i se părea fără sfârşit. Se uita cu băgare de seamă la numele străzilor: nişte nume ciudate pe care abia le putea citi. La fiecare capăt de stradă i se bătea inima, crezând că e strada ce o caută.

Se uita la toate femeile, sperând că o s-o vadă pe mama sa. Văzu pe una mergând înaintea lui, care-l făcu să tresară, o ajunse, se uită la ea: era o negresă.

Mergea, mergea, iuţind mereu pasul. Ajungând la o răspântie citi şi rămase înmărmurit pe trotuar: era strada „Los Artes”. Apucă pe acolo, văzu numărul 117, prăvălia vărului era la numărul 175, fu silit să se oprească nemaiputând să respire şi îşi zise în sine: „Mamă, dragă mamă, e oare adevărat că o să te văd peste câteva minute?

Alergă înainte şi ajunse la o mică prăvălie de mărunţişuri. Era aceea. Se opri în pragul uşii, văzu o femeie căruntă, cu ochelari.

— Ce vrei, băiete, întrebă femeia spanioleşte.

— Nu e aici, zise băiatul cu glasul înăbuşit, prăvălia lui Francisco Merelli?

— Francisco Merelli a murit! Răspunse femeia italieneşte.

Băiatului i se păru că-l loveşte cineva drept în piept.

— De când a murit?

— De mult, răspunse femeia, de mai multe luni… Treburile i-au mers rău şi a fugit. Se zice că a plecat la Baia-Blanca, foarte departe de aici şi că a murit, sosind acolo. Prăvălia o ţin eu acuma.

Băiatul îngălbeni. Apoi zise repede:

— Merelli cunoştea pe mama. Ea era în serviciul domnului Mequinez. Numai el ştia unde se află mama. Am venit din Italia în America înadins, ca să o caut. Merelli îi trimitea scrisorile noastre… Trebuie să o găsesc pe mama!

— Bietul copil! Răspunse femeia. Eu nu ştiu nimic, dar pot să întreb pe rândaşul din curte, el cunoştea pe băiatul care făcea comisioanele lui Merelli; poate să ştie să-ţi dea vreo desluşire.

Se duse în fundul prăvăliei şi chemă pe băiat, care veni îndată.

— Ia spune-mi, întrebă negustoreasa, ţi-aduci cumva aminte dacă Merelli trimitea câteodată pe ucenicul său, să

ducă scrisori unei servitoare, care era băgată la nişte localnici?

— La domnul Mequinez, răspunse băiatul, da, doamnă, câteodată, tocmai la capătul străzii Los Artes.

— Îţi mulţumesc, doamnă! Strigă Marco. Ştii să-mi spui numărul?… Daţi-i voie, să vină cu mine… Însoţeşte-mă, dacă poţi băiete, mai am ceva gologani.

El grăi aceste cuvinte cu atâta căldură, încât fără să aştepte porunca stăpânei, băiatul îi răspunse:

— Haidem! Şi plecă înainte cu paşi repezi. Alergând aşa fără să scoată un cuvânt măcar, ajunseră la capătul străzii, intrară în gangul unei case mici, albe şi se opriră dinaintea unui grilaj de fier prin care se zărea o curticică plină cu ghivece de flori. Marco trase clopoţelul. Veni o domnişoară.

— Aici locuieşte familia Mequinez? Nu e aşa? Întrebă băiatul cu nerăbdare.

— A stat aici! Răspunse domnişoara, pronunţând italieneşte cu un accent spaniol. Acum locuim noi!

— Şi unde s-a mutat familia Mequinez? Întrebă Marco, căruia îi bătea inima.

— A plecat la Cordova.

— Cordova! Unde e Cordova? Întrebă Marco. Dar femeia care era în serviciul lor? Mama? Servitoarea era mama mea! Au luat-o cu ei?

Domnişoara îl privi şi-i zise:

— Nu ştiu, drăguţule, poate să ştie tata, care i-a văzut când au plecat. Aşteaptă puţin!

Plecă repede şi se întoarse după câteva minute cu tatăl său, un domn înalt, cu barba căruntă.

Acesta se uită un moment la chipul drăgălaş al micului marinar genovez, cu părul bălai şi cu nasul drept, şi-l întrebă într-o italienească stricată.

— Mama ta e genoveză?

— Da! Răspuse Marco.

— Află dar, că femeia genoveză, care era în serviciul lor, a plecat cu dânşii. Ştiu sigur!

— Şi unde s-au dus?
— La Cordova, un oraş.
Băiatul suspină, apoi zise hotărât:
— Dacă e aşa, mă duc şi eu la Cordova.
— Sărăcuţule! Strigă domnul, uitându-se la el cu milă, Cordova e la o sută de poşte depărtare de aici.
Marco îngălbeni ca ceara şi fu silit să se sprijine de grilaj.
— Ia să mai chibzuim puţintel, zise domnul, mişcat de compătimire, şi-i deschise uşa, adăugând: Vino înăuntru puţin, să vedem ce e de făcut.
Îi dete un scaun şi-l puse să povestească repede cum de ajunsese acolo, îl ascultă cu multă bunătate şi după aceea rămase câtva timp pe gânduri. În cele din urmă îi zise cu hotărâre:
— Bani n-ai, nu e aşa?
— Mai am… Ceva… Foarte puţin, zise Marco.
Domnul se duse la o măsuţă, scrise o scrisoare, o pecetlui şi o dete băiatului, zicându-i:
— Uite, italienaşule, du-te cu scrisoarea aceasta la Boca, un orăşel aproape genovez, la două ceasuri departe de aici. Oricine te poate îndruma. Când vei ajunge acolo, dă scrisoarea aceasta domnului la care am adresat-o; o să-l găseşti foarte uşor, pentru că toţi îl cunosc ca pe un cal breaz. El îţi va procura mijloacele, ca să-ţi urmezi drumul până la Cordova, unde vei găsi pe familia Mequinez şi prin urmare pe mama ta. Deocamdată ţine astea, băiete! Îi dete câteva lire. Du-te cu Dumnezeu!
Băiatul îi mulţumi, fără să poată găsi un cuvânt mai mult. Ieşi cu traista sa şi luându-şi ziua bună de la mica lui călăuză, porni încet pe drumul spre Boca, străbătând oraşul cel mare şi plin de zgomot cu inima cuprinsă de o adâncă mâhnire.
Tot ce i se întâmplă din minutul acela până a doua zi seara, îi rămase încurcat în minte, ca un vis urât, atât era de obosit şi de disperat.

După ce dormi noaptea într-o odăiţă de cârciumă din Boca, alături de un hamal de la port şi după ce îşi petrecu mai toată ziua stând pe o grămadă de bârne în faţa portului, ameţit la vederea atâtor vase, corăbii şi vaporaşe, se pomeni şi el îmbarcat pe o luntre cu pânze, încărcată cu pometuri, mânuită de trei genovezi voinici şi pârliţi de soare şi plutind spre oraşul Rosario. Glasul lor şi scumpul dialect ce-l vorbeau îl însufleţiră.

Călătoria ţinu trei zile şi patru nopţi, pricinuind micului călător uimire peste uimire.

Trei zile şi patru nopţi pe minunatul râu Parana, care întrece de patru ori Italia în lungime şi pe lângă care marele Pad nu mai e decât un pârâiaş! Luntrea înainta încet, luptând cu acea nemărginită întindere de apă. Trecea printre nişte insule lungi, cuiburi de şerpi şi de tigri, înţesate cu portocali şi cu sălcii, care semănau a păduri plutitoare; uneori intra în canale strâmte de părea că n-o să mai poată ieşi de acolo, alteori se pomenea într-un vast spaţiu de apă ce avea înfăţişarea unor lacuri mari şi liniştite; apoi iarăşi printre insule, canale şi boschete enorme, de o vegetaţie încântătoare. Domnea pretutindeni o adâncă tăcere.

Cu cât înaintau mai mult, cu atât uriaşul râu înspăimânta mai tare pe bietul Marco. Îşi închipuia că mama sa se afla la izvorul său şi că o să-i trebuiască ani întregi până să ajungă la ea. Mânca de două ori pe zi pâine şi carne sărată, împreună cu luntraşii care, văzându-l mereu trist, nu-i mai vorbeau deloc.

Noaptea dormea pe acoperişul luntrei şi se deştepta din când în când buimăcit de strălucirea limpede a lunii, care se răsfrângea în undele argintii şi înălbea ţărmurile depărtate.

Atunci i se strângea inima. Cordova! Rostea de mai multe ori acel nume: Cordova; ca numele unei cetăţi misterioase din basme. După aceea se gândea: „Şi mama a trecut pe aici, a văzut şi ea ţărmurile şi insulele acestea”. Atunci nu i

se mai păreau atât de stranii şi singuratice locurile acelea peste care trecuse privirea mamei sale.

Noaptea, unul dintre luntraşi cânta. Vocea lui îi aminti cântecele pe care i le cânta mama sa, când era mic, ca să adoarmă. Când îl auzi, izbucni în plâns. Luntraşul îi strigă:

— Fii tare de înger, băiete, ce naiba! S-a mai pomenit vreodată să plângă un genovez, fiindcă e departe de ai săi? Genovezii cutreieră pământul, glorioşi şi biruitori.

La auzul acestor cuvinte, Marco tresări, simţi glasul sângelui genovez şi ridicând fruntea cu mândrie, bătu cu pumnul în cârma bărcii şi strigă:

— Da, chiar de-ar trebui să ocolesc Pământul, călătorind ani după ani, mergând sute de poşte pe jos, voi merge tot înainte până ce-o voi găsi pe mama! M-aş mulţumi o singură dată. Înainte dar!

Şi îmbărbătându-se astfel, sosi în zorii unei zile răcoroase şi limpezi în faţa oraşului Rosario, zidit pe malul înalt al râului Parana, în undele căruia se oglindeau catarge, împodobite cu steaguri, ale sutelor de corăbii din toate ţările.

Îndată ce debarcară, străbătu oraşul cu traista la spinare, căutând pe un domn argentinian, pentru care protectorul său din Boca îi dăduse o scrisoare de recomandare.

Cum intră în Rosario, lui Marco i se păru că intră într-un oraş cunoscut. Erau tot acele străzi nesfârşite, drepte, cu casele mici şi albe, încrucişate în toate direcţiile, cu mii de fire telegrafice şi telefonice pe deasupra acoperişurilor, care păreau mari pânze ţesute de păianjen; apoi un amestec şi un zgomot de oameni, de cai şi de căruţe. Mintea bietului băiat se tulbură, mai că-i venea să creadă că se află iarăşi la Buenos-Aires şi că merge să-l caute pe vărul său. Se învârti un ceas şi mai bine şi, întrebând întruna, găsi în sfârşit locuinţa noului său protector. Trase clopoţelul. Ieşi în uşă un om gras şi blond, cu înfăţişarea aspră, care părea a fi un îngrijitor, acesta îl întrebă cu mojicie:

— Ce cauţi? Băiatul întrebă de stăpân.

— Stăpânul? Răspunse îngrijitorul, a plecat aseară la Buenos-Aires cu toată familia.

Băiatul rămase înmărmurit, însă după aceea boloborosi:

— Da eu… N-am pe nimeni aici… Sunt singur. Şi întinse biletul.

Îngrijitorul îl luă, îl citi şi-i zise cu asprime:

— Ce vrei să-ţi fac eu? O să-i dau biletul, când s-o întoarce, peste o lună!

— Dar sunt singur! Ce să mă fac eu? Sunt fără bani! Strigă băiatul cu glas rugător.

— Haide, cară-te! Zise omul, nu sunt destui vagabonzi ca tine în Rosario? Pleacă de cerşeşte în ţara ta.

Îi închise uşa în nas şi bietul băiat rămase împietrit pe loc.

Pe urmă îşi luă iar traista şi plecă, cu inima sfâşiată şi cu mintea cuprinsă de mii de gânduri prăpăstioase.

Ce să facă? Încotro să apuce? Trebuia să călătorească o zi întreagă pe drumul de fier, ca să ajungă de la Rozario la Cordova şi nu mai avea la el decât vreo câteva lire. Unde să-şi găsească bani pentru ca să plătească drumul? Putea să muncească. Dar cum şi la cine să ceară de lucru? Să cerşească! Ah! Nu! Să fie gonit, ocărât, înjosit, ca mai adineaori? Nu, niciodată, mai bine moartea!

Frământat de aceste gânduri şi uitându-se la şoseaua ce se pierdea în nemărginita câmpie, fu cuprins iarăşi de disperare. Îşi aruncă jos traista şi, aşezându-se cu spatele rezemat de zid, plecă uşor capul şi râmase cu totul nimicit.

Oamenii care treceau puteau să dea peste el. Carele uruiau pe drum cu zgomot. Mulţi băieţi stăteau pe loc şi se uitau la el. Marco nu-i vedea, nu auzea nimic.

Deodată fu smuls din nimicirea în care căzuse de un glas care îl întrebă pe italieneşte, cu un accent lombard:

— Ce ai, băiete?

Marco ridică ochii şi sări drept în picioare scoţând un strigăt de mirare:

— Cum, dumneata aici?

Era bătrânul ţăran lombard, cu care se împrietenise în călătoria lui.

Nici ţăranului nu i se părea mai puţin ciudat decât lui. Băiatul se apucă să-i povestească în grabă tot ce i se întâmplase de când se despărţiseră.

— Iată-mă acum fără nici o para. Trebuie să muncesc, găseşte-mi dumneatata ceva de lucru, ca să pot strânge câteva lire. Fac orice: hamal, măturător de stradă, chiar şi muncă de ţară; mă mulţumesc cu pâine neagră, numai să pot pleca mai repede, ca să-o găsesc pe mama. Fă-ţi pomana aceasta cu mine, găseşte-mi de lucru, pentru Dumnezeu, căci nu mai pot!

— Ei drace, drace! Ce istorie mai e şi asta! Zise ţăranul, scărpinându-se în cap. Să lucrezi, e uşor de zis. Ia să vedem, nu putem aduna treizeci de lire de pe la compatrioţii ce se află aici?

Băiatul se uită la el, cuprins de o nouă nădejde.

— Vino cu mine! Îi zise ţăranul.

— Unde? Întrebă băiatul, luându-şi sacul.

— Vino cu mine!

Ţăranul porni. Marco se luă după dânsul. Merseră cât merseră fără să vorbească. În sfârşit, ţăranul se opri la uşa unui han, care avea ca firmă o stea, sub care era scris: „Steaua Italiei”.

Ţăranul se uită înăuntru şi întorcându-se spre băiat, îi zise cu veselie:

— Stăm bine!

Intrară amândoi într-o sală, unde erau mese multe, la care stăteau o mulţime de oameni, bând şi vorbind tare.

Bătrânul lombard se apropie de cea dintâi masă şi după felul în care ură bună ziua celor şase oameni care stăteau la ea, se vedea că fusese în tovărăşia lor până atunci.

Erau aprinşi la faţă şi ciocăneau paharele strigând şi râzând.

— Prieteni, zise lombardul, stând în picioare şi arătând pe Marco, iată un biet băiat de-al nostru, care a venit singur de

la Genova, ca să caute pe mama sa la Buenos-Aires. Acolo i s-a spus că mama sa e la Cordova. El a venit cu barca până la Rosario, având la sine o scrisoare de recomandare către un domn. Când a arătat-o, a fost primit ca un milog. Sărmanul băiat n-are nici măcar un gologan în pungă şi e aici singur, ca un oropsit. E un băiat de inimă, v-o spun eu. Ia să vedem: nu putem să-i strângem atât cât îi trebuie ca să-şi cumpere un bilet până la Cordova, la mama lui? Cum adică, o să-l lăsăm aici ca pe un câine?

— Ferească Dumnezeu!

— Cu nici un preţ, strigară toţi deodată, dând cu pumnul în masă. Să nu ajutăm pe unul de-al nostru? Vino încoace, mititelule. Nu suntem noi aici! Ia uitaţi-vă ce frumos ştrengărel! Deschideţi-vă pungile, prieteni! Ai venit singur, foarte frumos! Eşti un băiat de inimă! Na şi ţie un pahar, închină, n-ai grijă, o să-ţi ajutăm noi, ca să-ţi găseşti pe mama.

Şi unul îl luă de bărbie, altul îl bătu pe umeri, un al treilea îi lua traista.

Alţi trecători se ridicară de la mesele vecine şi se apropiară. Istoria băiatului trecu din gură în gură; aşa că în mai puţin de zece minute, ţăranul lombard strânse din adunare patruzeci şi două de lire.

— Văzuşi, băiete? Iată cum curg banii în America!

— Ia mai bea! Îi strigă un altul, întinzându-i un pahar cu vin; hai să închinăm cu toţii în sănătatea mamei tale!

— În sănătatea mamei tale! Strigară toţi, ridicând paharele.

Marco vru şi el să zică: în sănătatea ma!... Dar îl podidiră lacrimile de bucurie.

Îşi puse paharul pe masă şi se aruncă la gâtul bătrânului său prieten.

În ziua următoare, în zori, el şi plecase spre Cordova plin de presimţiri bune.

Dar nici o veselie nu poate să ţină mult, când natura ne înfăţişează o tristă privelişte.

Timpul era întunecat; trenul aproape gol, străbătea cu iuţeala fulgerului o câmpie nemărginită şi pustie. El era singur într-un vagon lung, care părea un tren de ambulanţă.

Se uita şi în dreapta şi în stânga şi nu vedea decât singurătate fără sfârşit. Ici şi colo, câţiva copaci strâmbi, mici, o iarbă neagră şi rară, care dădea câmpiei înfăţişarea unui vast cimitir. Marco aţipea puţin, se deştepta şi aceeaşi privelişte îi izbea văzul. Staţiile căii ferate erau singuratice ca nişte locuinţe de pustnici şi, când se oprea trenul, nu se auzea nici un cuvânt. Lui Marco i se părea că e singur în acel tren şi părăsit în mijlocul pustietăţii.

Un vânt rece îi pişcă obrazul. Plecase din Genova către sfârşitul lui aprilie şi tatăl său, neştiind că în America o să fie iarnă, îl îmbrăcase ca de vară.

Pătruns de frig şi obosit de emoţie şi de nevoile zilelor trecute, adormi.

Dormi mult şi se deşteptă înţepenit. Simţind că nu-i prea este bine, fu cuprins de groază să nu se îmbolnăvească, să moară pe drum şi cadavrul să-i fie aruncat şi să rămâie pradă corbilor şi a câinilor, ca stârvurile de cai şi de vaci ce văzuse de-a lungul drumului şi de la care îşi întorsese privirea cu înfiorare.

Într-o stare sufletească aşa de îngrijorată, în mijlocul tăcerii întunecate a firii, gândurile lui erau pornite tot înspre rău. Oare o s-o găsească el, pe mama sa, în Cordova? Şi dacă nu va fi? Dacă domnul de la Buenos-Aires se va fi înşelat? Dacă ar fi murit! Adormi iarăşi cu aceste gânduri, visă că ajunsese noaptea la Cordova şi că lumea de pe la uşi şi de pe la ferestre îi striga: „Nu e aici! Nu e aici!”

Se deşteptă tresărind, îngrozit, dar văzând că fusese numai un vis, adormi iarăşi şi când îl deşteptară, ajunsese la Cordova.

Ce uşurare, cu ce avânt sări din tren!

Întrebă pe un slujbaş de la gară, dacă ştie unde locuieşte inginerul Mequinez. Omul îl îndreptă spre o biserică, lângă

care era casa.

Băiatul o luă la picior. Era noapte. Intră în oraşul întunecos şi liniştit, dar care, după groaznicul pustiu ce îl străbătuse, i se păru vesel.

Întâlni pe un preot. Acesta îi arătă biserica şi el găsi îndată casa. Sună clopoţelul şi mâna îi tremura, bătăile inimii îi opreau răsuflarea.

Veni să-i deschidă o bătrână cu o lumânare aprinsă în mână. Băiatul nu putu să vorbească.

— Pe cine cauţi? Îl întrebă ea, pe spaniolă.

— Pe inginerul Mequinez, răspunse Marco.

Bătrâna îşi încrucişa braţele clătinând din cap şi zise:

— Dar ce Dumnezeu! Şi tu vii să cauţi pe inginerul Mequinez? Ar fi vremea să sfârşim cu istoria asta. Iată trei luni de când ne plictisiţi. N-am publicat prin ziare? Nu cumva trebuie să scrie şi pe colţurile răspântiilor: Mequinez s-a mutat la Tucuman!

Băiatul îşi frânse mâinile de disperare; apoi strigă plin de ciudă: Ce blestem mă urmăreşte, Doamne! Sunt eu oare ursit să mor pe drumuri, căutând-o pe mama? Înnebunesc! Îmi vine să mă strâng de gât! Dumnezeule, ce să mă fac eu, acum?

Stătu puţin pe gânduri, apoi întrebă: Ia mai spune-mi, te rog, cum se cheamă ţara aceea? Unde este? La ce depărtare?

— Nimica toată, o fugă de cal, răspunse bătrâna, apoi înduioşându-se, adăugă: Ei, băiete dragă, află că e la o depărtare de cel puţin patru sau cinci sute de poşte de aici.

Pe băiat îl podidi plânsul şi întrebă suspinând:

— Şi acum, ce să mă fac…?

— Ce vrei să-ţi spun, zise femeia, ştiu şi eu?

Dar numaidecât îi trecu prin minte un gând şi-i zise:

— Ştii ce? Ia-o la dreapta pe stradă şi o să găseşti la a treia casă o curte. Acolo locuieşte un capataz, un negustor, care pleacă mâine la Tucuman cu carele cu boi. Du-te şi roagă-l

să te ia şi pe tine în schimul serviciului ce-i vei face. Aleargă fuga.

Băiatul îşi luă traista, mulţumi şi în două minute intră în curtea aceea luminată cu felinare, unde găsi oameni care încărcau saci cu grâu în nişte care uriaşe. Un om înalt şi bărbos, înfăşurat într-o manta lungă, supraveghea lucrările. Băiatul se apropie de el şi-l întrebă cu sfială, dacă voia să-l ia şi pe el cu dânsul, spunând că venea din Italia şi căuta pe mama sa.

Capatazul îl măsură de sus până jos şi-i zise răstit:

— N-am loc pentru tine!

— Am cincisprezece lire, răspunse băiatul, cu glas rugător, ţi le dau pe toate şi pe drum o să-ţi muncesc. O să car apă şi grăunţe pentru boi, fac orice. Îmi ajunge o bucată de pâine. Te rog, domnule, fă-mi şi mie un locşor!

Capatazul se uită iarăşi la el şi-i răspunse cu glas mai blând:

— Nu-ţi spun că nu e loc? Şi apoi, vezi, noi nu mergem la Tucuman; ne ducem în alt oraş, la Santiago del Estero. La un loc oarecare ar trebui să te las în drum şi o să ai încă o lungă bucată de făcut pe jos.

— Aş face şi îndoi! Strigă Marco. Să n-ai grijă.

Găsesc eu drumul. Fă-mi un loc, domnule… Fie-ţi milă, nu mă lăsa!

— Gândeşte-te, e o călătorie de douăzeci de zile! Adăugă captazul.

— Nu-mi pasă!

— Drumul e greu!

— Voi răbda toate!

— O să trebuiască să călătoreşti singur.

— Nu mi-e frică de nimic, numai să găsesc pe mama. Fie-ţi milă de mine, domnule, ia-mă!

Capatazul apropie felinarul de faţa lui şi, după ce se uită puţin la el, îi zise:

— Bine!

Băiatul îi sărută mâna.

— Noaptea asta culcă-te aici, pe un car, îi zise capatazul, mâine dimineaţă, în zori de zi, o să te deştept. Buenas noches (noapte bună).

La patru de dimineaţă, după cum spusese negustorul, carele porniră cu mare zgomot.

Fiecare car era tras de şase boi şi urmat de alţi patru boi de schimb. Băiatul, deşteptat şi vârât într-un alt car, se lungi pe saci şi adormi iarăşi greu.

Când se deşteptă, convoiul se oprise într-un loc singuratic, la soare şi toţi oamenii stăteau în cerc în jurul unui foc aţâţat de vânt, la care frigeau într-o frigare lungă un sfert de viţel.

Mâncară cu toţii, se odihniră şi porniră iarăşi. Drumul continuă astfel ca un marş soldăţesc. În fiecare dimineaţă porneau la cinci, se opreau la nouă, plecau iarăşi la cinci seara şi se opreau la zece noaptea. Cărăuşii mergeau călare şi îmboldeau boii la mers, împungându-i cu nişte prăjini lungi.

Băiatul aprindea focul pentru friptură, dădea nutreţ vitelor şi le adăpa, curăţa felinarele, aducea apă de băut. Ţinuturile îi treceau pe dinainte ca nişte vedenii nelămurite: păduri întinse de copaci mici şi negri; cătune sărăcăcioase cu câteva case roşii, răspândite ici şi colo. Spaţii nemărginite acoperite cu sare, care fuseseră probabil odinioară albiile vreunor lacuri sărate, se întindeau albind în depărtare, până unde putea să cuprindă ochiul. Pretutindeni: numai câmpie, singurătate şi linişte adâncă.

Întâlneau foarte rar doi sau trei călători călări, urmaţi de o herghelie de cai, care treceau în goană, ca fulgerul.

Timpul era frumos, dar cărăuşii se făceau din zi în zi mai pretenţioşi, ca şi cum băiatul ar fi fost servitorul lor. Unii din ei îl ocărau, alţii îl ameninţau, îl puneau să le care legături mari de nutreţ, îl trimiteau departe după apă şi bietul copil, prăpădit, obosit, nu putea nici măcar să doarmă noaptea din cauza zguduiturilor căruţei şi a scârţâitului roţilor. Pe lângă acestea, se mai iscă şi un vânt puternic, care ridică o

pulbere groasă şi roşiatică, ce acoperea totul, pătrundea în car, îi umplea ochii şi gura, tăindu-i răsuflarea. Sleit de oboseală şi de nedormire, cu hainele rupte şi murdărite, ocărât de dimineaţă până seara, bietul băiat era topit şi s-ar fi descurajat cu totul, dacă totuşi capatazul nu i-ar fi vorbit din când în când cu blândeţe. Adesea plângea pe furiş într-un colţ al carului cu faţa vârâtă în traista lui, care nu mai conţinea decât zdrenţe. În fiecare zi se trezea mai slab şi mai descurajat şi uitându-se la câmpia cea nemărginită şi grozavă, care părea un ocean de pământ, îşi zicea în sine: „Nu o s-o mă mai ducă până diseară, o să mor pe drum!” Oboseala şi ocările creşteau pe fiecare zi. Într-o dimineaţă, pentru că întârziase cu apa, un cărăuş, folosindu-se de lipsa capatazului, îl bătu. Atunci, ceilalţi cărăuşi începură şi ei să-i dea câte o palmă, de câte ori îi dădeau o poruncă; şi-i ziceau în bătaie de joc:

— Na şi p-asta! Mai dă-o şi pe asta, mă-ti, derbedeule!

Bietul băiat nu mai putu suporta şi se îmbolnăvi.

Stătu trei zile în car, zăcând de friguri. Numai capatazul venea la el să-i aducă apă şi să vadă ce mai face.

Marco crezu că şi moare atunci. În disperarea lui chemă de o mie de ori pe mama sa:

— Mamă, mamă, ajută-mă! Vino la mine, că mor! N-o să te mai văd, mamă dragă! Biata mamă o să mă găsească mort în mijlocul drumului! Şi se ruga de Dumnezeu, să aibă milă de el.

În sfârşit se făcu bine.

Dar odată cu însănătoşirea sosi şi ziua cea mai teribilă, ziua în care trebuia să-şi urmeze calea singur.

Călătoreau de mai bine de două săptămâni, când ajunseră la locul unde se întretăiau drumurile: unul spre Tucuman şi celălalt spre Santiago del Estro. Capatazul îl vesti că trebuie să se despartă. Îi dete câteva lămuriri asupra drumului ce trebuia să urmeze. Îi legă traista în spinare, ca să-i uşureze mersul şi îşi luă ziua bună de la el, repede, ca să nu se înduioşeze. Băiatul abia apucă să-i sărute mâna.

Chiar ceilalţi, care îl trataseră aşa de rău, arătară oarecare milă, văzându-l cum rămâne singur şi-i făcură un semn de rămas bun cu mâna.

Marco răspunse scoţându-şi pălăria şi stătu câtva timp pe loc, uitându-se lung la convoiul care se depărta ridicând în urmă pulberea, o pulbere roşiatică.

După aceea îşi urmă şi el calea, oftând din greu.

Un singur lucru îi înviora sufletul. După atâtea zile de călătorie prin acea nemărginită câmpie, vedea în sfârşit, în zarea depărtată, un lanţ de munţi foarte înalţi şi albaştri, cu vârfurile albe de zăpadă, care-i aduceau aminte de Alpi şi îi dădeau impresia, că se apropie de ţara lui.

Erau Anzii, şira spinării continentului american, lanţul nesfârşit, care se întindea de la Ţara de Foc până la Marea îngheţată. Iar ceea ce-l învia şi mai mult, era că aerul devenea din ce în ce mai cald, din cauză că mergând către miazănoapte, se apropia de tropice.

Găsea la mari depărtări câte o căsuţă ori vreo dugheană, unde îşi cumpăra ceva de mâncare. Întâlnea oameni călări, din când în când, femei şi copilaşi şezând nemişcaţi pe pământ; chipuri cu totul noi pentru dânsul, cu ochii tăiaţi pieziş, care se uitau la el şi întorceau capul încet, ca nişte automate. Erau indieni.

În ziua dintâi merse cât îl ţinură picioarele şi noaptea dormi sub un copac. A doua zi umblă mai încet şi cu mai puţină speranţă. I se rupseră cizmele şi picioarele îi sângerau, iar stomacul i se slăbise din cauza hranei proaste. Spre seară i se făcu frică. Auzise în Italia că în ţara aceasta erau şerpi mulţi. I se părea că îi aude şuierând, se oprea o clipă şi iarăşi o luă la fugă; îi îngheţau oasele de frică.

Uneori îl apuca o milă grozavă de el însuşi. Mergând, plângea amarnic şi îşi zicea:

— Cum ar plânge biata mamă, dacă ar şti că mi-e aşa de frică!

Gândul acesta îl îmbărbăta şi, ca să-şi uite frica, îşi aducea aminte de o mulţime de lucruri despre mama sa; ultimele ei vorbe când plecase din Genova, cum îl învelea cu plapuma până la bărbie, când se trezea, cum îl lua în braţe, când era mititel!

Atunci îşi zicea însufleţit:

— Da, mamă dragă, într-o zi te voi vedea! Doar o da Dumnezeu, să sfârşesc acest drum lung.

Şi mergea, mergea mereu printre copaci cu frunze minunate, printre plantaţiile nesfârşite, de trestie de zahăr, având totdeauna dinaintea ochilor munţii albaştri, ale căror vârfuri înalte atingeau cerul.

Patru, cinci zile, o săptămână întreagă trecu. Puterile îi slăbeau din zi în zi şi picioarele însângerate i se umflaseră. În sfârşit, într-o seară, către apusul soarelui, i se spuse că Tucuman era la cinci mile de acolo.

Marco scoase un ţipăt de bucurie şi îşi iuţi paşii, ca şi cum ar fi redobândit puterea pierdută. Dar fu o scurtă închipuire. Puterile îl părăsiră deodată şi căzu istovit pe marginea unui şanţ.

Totuşi, inima îi bătea de bucurie.

Cerul, plin de stele scânteietoare, nu i se păruse niciodată atât de frumos. Lungit pe iarbă, se uita la ele, le admira şi se gândea că poate atunci şi mama sa le priveşte.

Îşi zicea: Dragă mamă, unde eşti? Ce vei fi făcând tu acum? Te gândeşti la băieţelul tău? Îţi închipui că e aşa aproape de tine?

Bietul Marco! Dacă ar fi putut să vadă în ce stare se afla mama lui în minutul acela, s-ar fi silit din toate puterile să umble mereu înainte, ca să ajungă la ea cu câteva ore mai curând.

Era bolnavă în pat, într-o odaie din etajul de jos al unei case frumoase, unde locuia toată familia Mequinez, care o iubea foarte mult şi o ajuta din toate puterile.

Biata femeie era cam suferindă, când inginerul Mequinez fusese silit să plece pe neaşteptate de la Buenos Aires şi nu

se însănătoşise deloc, cu tot aerul curat din Cordova.

Pe lângă acestea, faptul că nu mai primea nici un răspus de la scrisorile sale, nici de la bărbatul său, nici de la vărul său, presimţirea unei mari nenorociri, grija continuă în care trăia stând la îndoială dacă trebuie să plece sau să rămână, aşteptând în fiecare zi o veste tristă, toate acestea o slăbiseră foarte mult şi în cele din urmă se îmbolnăvi rău. De cincisprezece zile nu se ridicase din pat. Trebuia să-i facă o mică operaţie, ca să-i mântuie viaţa. Şi tocmai în momentul în care Marco se gândea cu mai mare dor la ea, în jurul patului său stăteau stăpânul şi stăpâna ei, silindu-se cu multă blândeţe s-o înduplece ca să se lase operată, iar dânsa nu voia cu nici un chip şi plângea.

Un doctor bun din Tucuman venise deja cu o săptămână mai înainte; dar degeaba.

— Nu, dragii mei stăpâni, spunea ea, nu mai am putere, simt că aş muri sub cuţitul doctorului. Mai bine lăsaţi-mă să mor aşa. Nu-mi mai trebuie viaţa de aici înainte. Totul s-a sfârşit pentru mine. Mai bine să mor înainte de a şti ce s-a întâmplat cu ai mei. Şi la aceste cuvinte izbucnea în plâns. Băieţii mei! Băieţii mei! Striga ea, frângându-şi mâinile, cine ştie dacă mai trăiesc. Nu e mai bine să mor şi eu? Vă mulţumesc din tot sufletul, bunii mei stăpâni! Mai bine să mor. Ştiu că n-o să mă fac bine nici cu operaţia. Vă mulţumesc de atâta grijă. Nu trebuie să mai vină doctorul, poimâine. Vreau să mor! Soarta a vrut să mor aici. Sunt hotărâtă să nu mă las să mă opereze! Vreau să mor!

Stăpânii stăteau şi priveau cu milă pe mama ceea adorabilă, care, ca să-şi mântuiască familia, venise să moară la şase mii de poşte, departe de ţara ei. Să moară după ce răbdase atâtea! Biata femeie, aşa de cinstită, aşa de bună, aşa de nenorocită…!

A doua zi de dimineaţă, cu traista la spinare, obosit şi, şchiopătând, dar cu nădejdea în suflet, Marco intra în oraşul Tucuman, unul din cele mai noi şi mai înfloritoare oraşe din republica Argentina.

Oraşele acestea ale Americii, fondate de puţin timp, seamănă atât de mult unele cu altele, încât, lui Marco i se păru iarăşi că intră în Buenos-Aires, în Rosario ori în Cordova.

Erau aceleaşi străzi drepte şi lungi, aceleaşi case mici şi albe, dar pretutindeni o verdeaţă veselă şi încântătoare, un aer îmbălsămat, un cer limpede şi azuriu, cum nu mai văzuse niciodată, nici măcar în Italia.

Străbătând oraşul, fu cuprins din nou de aceeaşi nelinişte care îl apucase la Buenos-Aires. Se uita la toate ferestrele şi la toate uşile, se uita la toate femeile ce treceau, cu speranţa nerăbdătoare de a întâlni pe mama sa. Ar fi voit să întrebe pe toţi câţi întâlnea în cale, dar nu îndrăznea să oprească pe nimeni. Se uita să vadă un chip mai blând, ca să-l întrebe, când deodată îi căzură ochii pe o firmă scrisă în limba italiană. În prăvălie stătea un om cu ochelari şi două femei.

Se apropie cu sfială de uşă şi prinzând inimă, întrebă:

— Nu ştii dumneata, domnule, să-mi spui unde locuieşte familia Mequinez?

— Familia inginerului Mequinez? Întrebă negustorul.

— Da, domnule! Răspunse băiatul du glas sfârşit.

— Familia Mequinez, zise negustorul, nu locuieşte în Tucuman.

Un strigăt sfâşietor, ca al unui rănit de moarte, răspunse acestor cuvinte.

Negustorul şi femeile săriră deodată. Câţiva vecini alergară să vadă ce e.

— Ce e! Ce ai, băiete? Îi zise negustorul, băgându-l în prăvălie şi aşezându-l pe un scaun. Nu dispera aşa, ce Dumnezeu! Familia Mequinez nu locuieşte aici, dar nu e departe, e în împrejurimile Tucumanului.

— Unde? Unde e? Strigă Marco, însufleţindu-se.

— Cam la vreo două poşte de aici, adăugă negustorul, pe ţărmul râului Saladillo, într-un loc unde se clădeşte o mare fabrică de zahăr. Oricine te poate îndrepta!

— Am fost eu acolo acum o lună, zise un tânăr, care alergase la strigătul lui Marco.

Marco se uită la el cu ochii mari şi îl întrebă repede, îngălbenind:

— Ai văzut pe servitoarea domnului Mequinez, pe italianca?

— Genoveza? Da, am văzut-o!

Marco izbucni totdeodată în plâns şi în râs. Pe urmă deodată întrebă hotărât:

— Pe unde s-o apuc? Arătaţi-mi repede drumul, plec îndată!

— Dar e cale de o zi! Îi spuseră cu toţii. Eşti obosit, odihneşte-te, o să pleci mâine!

— Nu se poate! Nu se poate! Răspunse băiatul. Arătaţi-mi calea, plec îndată, chiar de-aş şti că mor pe drum!

Văzându-l atât de hotărât, nu se mai împotrivi nimeni:

— Du-te copile, Dumnezeu să te păzească! Îi spuseră cu toţii.

— Să bagi de seamă, când vei trece prin pădure, să nu te rătăceşti.

— Călătorie bună, italienaşule!

Un om îl însoţi până afară din oraş, îi arătă drumul, îi dete câteva poveţe şi rămase puţin privindu-l cum se îndepărtează. Peste câteva minute, băiatul se făcu nevăzut în dosul copacilor stufoşi de pe marginea şoselei.

*

Noaptea aceea fusese înfiorătoare pentru sărmana bolnavă… Avea nişte dureri groaznice, care o făceau să ţipe sfâşietor şi să aiureze. Femeile care o îngrijeau, îşi pierduseră capul. Stăpâna intra din când în când îngrijorată. La toţi le era teamă că nu va scăpa, chiar de s-ar lăsa să fie operată, să nu fie prea târziu, medicul venind tocmai a doua zi. Suferinţa ei cea mai adâncă, era cea morală. Prăpădită, zdrobită, schimbată la faţă; îşi smulgea părul cu disperare şi striga:

— Doamne, Doamne! Să mor aşa de departe, fără să-mi mai văd copiii! Să-i las fără mamă! Pe micul meu Marco, aşa de bun, aşa de iubitor! Dumneavoastră nu ştiţi ce băiat este! Să-l fi văzut cum plângea când am plecat; nu se mai putea smulge din braţele mele. Parcă înţelegea mititelul, că n-o să mă mai vadă. De ce n-am murit atunci? Nu, nu, să nu rămână fără mamă. Nu mă lăsaţi să mor! Alergaţi după doctor, să vină, să mă taie, dar să-mi scape viaţa. Vreau să mă vindec, vreau să trăiesc! Doctorul! Doctorul! Ajutor! Ajutor!

Femeile care o îngrijeau o luau de mână, îi vorbeau de Dumnezeu şi o încurajau. Atunci, biata bolnavă plângea ca un copil şi şoptea din când în când:

— O! Frumoasa mea Genova! Casa mea! Marea cea întinsă!… Şi Marco, scumpul meu Marco, ce-o fi făcând el acuma, sărăcuţul!

*

Era miezul nopţii şi sărmanul ei Marco, după ce petrecuse ceasuri întregi pe marginea unui şanţ, sleit de puteri, trecea prin mijlocul unei păduri întinse, umbrită de copaci uriaşi, ale căror vârfuri argintate de razele lunii, păreau nişte turnuri de biserică. El zărea în umbră, mii de trunchiuri de toate formele: drepte, culcate, încâlcite, cu o înfăţişare stranie şi ameninţătoare; o măreţie maiestuoasă, o dezordine a firii de o rară frumuseţe, priveliştea cea mai grozavă şi cea mai măreaţă, pe care vegetaţia pământului o poate înfăţişa vreodată ochilor.

Uneori, Marco era cuprins de spaimă, dar îndată ce se gândea la mama sa, inima i se îmbărbăta.

Zdrobit de oboseală, cu picioarele sângerânde, singur în mijlocul acelei păduri uriaşe, unde foarte rar se vedeau numai nişte mici colibe omeneşti, care, pe lângă arborii aceia monstruoşi păreau nişte muşuroaie de furnici, sau vreun bivol dormind pe marginea drumului; Marco, deşi zdrobit, nu mai simţea oboseala; era singur şi nu-i mai era frică. Măreţia pădurii îi îmbărbăta sufletul. Apropierea de

mama sa îi dădea puterea şi îndrăzneala unui om mare. Amintirile oceanului străbătut, neajunsurile, durerile suferite şi biruite, ostenelile răbdate îl făceau să ridice fruntea sus şi chipul mamei sale”, pe care îl pierduse din minte după atâţia ani de depărtare, i se arăta în acele minute, lămurit. El vedea până şi clipitul ochilor, mişcarea buzelor, în sfârşit toate gesturile ei.

Aceste amintiri îl făceau să grăbească pasul. Mergând, nu băgase de seamă că de pe vârful copacilor lumina argintie a lunii se împrăştiase în revărsarea zorilor.

*

În aceeaşi dimineaţă, pe la orele opt, doctorul din Tucuman, un tânăr argentinian, era la patul bolnavei, împreună cu un ajutor al său. Ei se sileau s-o înduplece să-şi facă operaţia.

Domnul şi doamna Menquinez, care se aflau de faţă, stăruiau şi ei.

Dar totul era zadarnic; femeia, văzându-se atât de slabă de puteri, nu mai avea încredere în operaţie.

Doctorul o încredinţă că reuşita operaţiei era sigură, precum era de sigură şi moartea, dacă nu se lăsa. Stăruiau cu toţii în zadar.

— Nu, doctore, spunea bolnava, îmi rămâne numai curajul de a muri, dar nu şi acela de a mai suferi şi operaţia zadarnică; îţi mulţumesc, doctore, dar lasă-mă să mor liniştită!

Doctorul, descurajat, nu mai stărui. Atunci, femeia se întoarse către stăpâna sa şi cu glasul sfârşit îi făcu ultimele sale rugăciuni: Buna mea stăpână, zise ea cu greutate, te rog să trimiţi prin consulat economiile şi lucrurile ce le am aici familiei mele. Am nădejde că se află toţi în viaţă. Presimţirile îmi sunt bune în aceste momente din urmă. Te rog, fă-ţi bunătate şi scrie-le… Că m-am gândit totdeauna la ei. Că am muncit totdeauna pentru copiii mei… Şi singura mea durere este că mor fără să-i văd. Spune-le că mor binecuvântându-i pe toţi… Încredinţez bărbatului meu şi

fiului meu celui mare pe micul Marco… Să aibă grijă de el! Şi încrucişând mâinile, strigă cu disperare: Mititelul mamei, sufletul meu!

Pe urmă, întorcând ochii plini de lacrimi, văzu că stăpâna sa nu mai era acolo. Venise cineva şi o chemase pe furiş. Plecase şi domnul Mequinez, rămăsese numai asistentul şi două femei. Se auzea în odaia de alături un zgomot obişnuit, şoapte şi strigăte înăbuşite. Bolnava îşi îndreptă spre uşă ochii împăienjeniţi, aşteptând.

După câteva minute, intră medicul, cu o privire ciudată, apoi domnul şi doamnă Mequinez şi ei tot cu faţa schimbată.

Toţi se uitau la bolnavă într-un fel neobişnuit şi şopteau încet între dânşii.

I se păru că doctorul zicea stăpânei sale:

— Mai bine îndată! Ea nu înţelegea nimic.

— Iulia! Îi zise stăpâna sa, cu vocea tremurândă, am să-ţi aduc o ştire bună. Pregăteşte-ţi inima pentru o veste bună.

Iulia se uită drept în ochii ei. Pregăteşte-te! Îi zise doamna, să vezi pe cineva la care ţii foarte mult!

Iulia ridică brusc capul cu o mişcare rapidă şi începu să se uite când la doamna, când la uşă, cu ochii înflăcăraţi.

— Cineva care a sosit acum pe neaşteptate!

— Spune-ţi cine e? Strigă bolnava, cu glasul înăbuşit.

Deodată scoase un strigăt grozav, se ridică în sus, rămase nemişcată cu ochii holbaţi şi cu mâinile la cap, ca înaintea unei apariţii supranaturale.

Marco, zdrenţăros şi prăfuit, stătea în pragul uşii. Doctorul îl ţinea de mânuţă.

Femeia strigă de trei ori: Doamne, Doamne, Doamne!

Marco se repezi înainte; ea îi întinse braţele ei slabe şi, strângându-l la piept cu o putere de tigru, izbucni într-un râs groaznic, întrerupt de suspine adânci, fără lacrimi şi căzu înăbuşită pe pernă. Dar îndată, îşi reveni în fire şi strigă repede, nebună de bucurie, acoperind cu sărutări capul copilului:

— Tu eşti? Cum ai ajuns aici? De ce? Dar mare te-ai mai făcut. Cine te-a adus? Ai venit singur? Nu eşti bolnav? Tu eşti, Marco? Nu e un vis? Ia vorbeşte-mi!

Pe urmă, schimbându-şi glasul deodată: Nu, taci, aşteaptă! Strigă ea.

Şi întorcându-se repede: Iute, doctore, vreau să mă fac bine, scapă-mă, sunt gata, nu mai pierde un minut. Luaţi de aici pe Marco, să nu audă. Nu te speria, Marco dragă, nu e nimica. Mai dă-mi o sărutare… Du-te! Sunt gata, doctore!

Marco ieşi cu stăpânul şi cu stăpâna. Rămase numai doctorul şi asistentul, care încuiară uşa.

Domnul Mequinez vru să-l ducă pe Marco într-o odaie mai depărtată, dar fu cu neputinţă. Parcă era pironit de scânduri: '

— Ce e? Întrebă el. Ce are mama? Ce-i face doctorul?

Inginerul se silea să-l depărteze binişor:

— Vino cu mine, o să-ţi spun totul! Mama ta e bolnavă, are nevoie de o mică operaţie. Vino cu mine să te desluşesc.

— Nu, vreau să rămân aici, răspunse băiatul, spune-mi aici ce are.

Inginerul se silea să-i dea curaj. Băiatul începea să se teamă şi să tremure, când deodată un ţipăt îngrozitor răsună în toată casa.

Băiatul răspunse şi el cu alt ţipăt sfâşietor:

— A murit mama!

Doctorui ieşi în prag şi zise:

— Nu! E scăpată!

Copilul se uită o clipă la el, pe urmă se aruncă la picioarele sale plângând şi zise:

— Dumnezeu să-ţi răsplătească, domnule doctor, că ai scăpat-o pe mama!

Dar doctorul îl ridică şi-i zise:

— Scoală-te, sărmane şi inimos băiat; nu eu, ci tu ai scăpat-o pe mama ta!

Vara.

Miercuri, 21.

Marco este penultimul mic erou cu care am făcut cunoştinţă în anul acesta; ne mai rămâne numai unul pentru iunie, căci nu mai avem decât două examene lunare, douăzeci şi şase de zile de boală, şase joi şi cinci duminici. Se simte parcă şi în aer ceva care ne vesteşte sfârşitul anului şcolar.

Copacii din grădină, stufoşi şi înfloriţi, umbresc frumos aparatele de gimnastică.

Elevii vin îmbrăcaţi în haine de vară.

Ce frumos este să priveşti la ieşirea din şcoală! Câtă schimbare de acum două luni!

Părul lăsat să crească până pe ceafă, a căzut sub foarfecile bărbierului şi capetele acum sunt toate tunse. Vezi: copii cu gâtul şi genunchii goi; pălării de paie de diferite forme cu panglici lungi şi lăsate pe spate; cămăşuţe şi gulere de toate culorile, copilaşi având pe ei câte ceva roşu sau albastru, o funduliţă ori un ciucure, o cravată de culoare vie, agăţată de mama lor, fie bogată, fie săracă, doritoare de a-şi împodobi copilaşul.

Mulţi vin la şcoală şi fără pălărie, parcă ar fi fugit de-acasă. Unii vin îmbrăcaţi cu costumul alb de gimnastică.

Un elev al profesoarei Delcati este roşu din cap până în picioare, ca un rac fiert. Alţii poartă haine de marinar, dar cel mai frumos este Zidăraşul, cu pălăria lui de paie, mare cât un coş de rufe; şi murim de râs când ne face botul de iepure cu obrăjelul lui, care se pierde sub enorma lui pălărie.

Coretti a lepădat şi el căciula de blană de pisică şi a înlocuit-o cu o şapcă veche, de mătase cenuşie, cum poartă călătorii.

Votini are un costum scoţian, foarte elegant, ca de obicei. Crossi vine descheiat la piept. Precossi se pierde într-o bluză albastră a tatălui său; iar lui Garoffi, nevoit să se despartă de mantaua lui cea mare, sub care îşi ascundea mărfurile, i se văd acum buzunarele încărcate cu tot felul

de nimicuri; colţurile listelor de subscrieri pentru loteriile lui îi ies afară din buzunare.

Toţi vin la şcoală cu câte ceva: cu evantaie făcute dintr-o jumătate de ziar, cu bastoane, cu praştii de dat în păsări, cu buruieni, arşice şi altele. Mulţi dintre cei mici aduc institutoarelor bucheţele de flori. Profesoarele sunt şi ele îmbrăcate în haine deschise de vară, numai „măicuţa călugăriţă" e tot în negru; profesoara cu pană albastră la pălărie n-a scos-o şi poartă mereu o fundă de panglică roz la gât, dar e cam mototolită de mânuşiţele elevilor săi, de acei drăculeţi care o fac să râdă şi să alerge.

A venit iarăşi timpul cireşelor şi al fluturilor, al muzicii de pe alee şi al plimbărilor la ţară. Mulţi băieţi dintr-a IV-a fug să se scalde în Pad.

Toţi ne gândim la vacanţă. În fiecare zi ieşim din şcoală mai nerăbdători şi mai mulţumiţi. Singurul lucru ce-mi sfâşie inima e că văd pe bietul Garrone cu haine negre şi pe sărmana mea profesoară din clasa I, că slăbeşte din zi în zi şi tuşeşte din ce în ce mai rău.

Parcă e cocoşată de slabă ce e, şi-mi dă ziua bună cu un surâs foarte trist.

Poezie.

Vineri, 26.

Începi acum să înţelegi poezia şcolii, Enrico dragă; dar şcoala în momentul de faţă, tu n-o vezi decât ca elevii. 0 să ţi se pară mult măi frumoasă şi mai poetică peste treizeci de ani, când te vei duce să însoţeşti pe copiii tăi şi o vei vedea de afară cum o văd eu acum, când aştept să sune clopoţelul de ieşire şi mă învârtesc prin străzile tăcute din jurul clădirii de şcoală, ori trag cu urechea pe la ferestrele de la etajul de jos. De la o fereastră aud glasul unei profesoare care zice: Ce tăietură urâtă ai făcut lui ţi. Nu merge, băiete! Ce-ar zice tatăl tău?... La fereastra de alături aud glasul unui profesor care dictează rar: „Am cumpărat cincizeci de metri de postav, patru lire metrul, i-am revândut..."Mai departe, profesoara cu pana albastră citeşte tare.: „Atunci

Pietro Micca cu fitilul aprins în mână”. Dintr-altă clasă se aude deodată parcă ar ciripi o sută de păsărele, ceea ce mă face să înţeleg că profesorul a ieşit pentru un moment de acolo. Fac câţiva paşi şi aud pe un copil plângând şi pe profesoară dojenindu-l sau mângâindu-l. De la alte ferestre se aud versuri, nume de oameni mari şi buni, fragmente din proverbe care povăţuiesc virtutea, iubirea de patrie, bărbăţia.

După aceste zgomote urmează răstimpuri de tăcere adâncă, ca şi cum localul ar fi gol; nici n-ai crede că înăuntru se află şapte sute de copii; acelei tăceri îi urmează hohote de râs, pricinuite de glumele vreunui profesor vesel… Lumea care trece, stă puţin pe loc, ca să asculte; şi toţi aruncă o privire de dragoste spre acea clădire, care cuprinde atâta tinereţe şi atâtea speranţe!

Nu trece mult şi deodată se aude un vuiet înăbuşit de cărţi şi de caiete care se strâng, o tropăitură de picioare, o zbârnâială care trece din clasă în clasă, ca zvonul unei veşti bune; pedagogul anunţă sfârşitul lecţiilor. La această ştire, o mulţime de femei, de bărbaţi, de băieţi şi de fete se strâng la poarta şcolii aşteptându-şi Şi, fraţii, nepoţii; iar de la uşile claselor năvălesc în sală, băieţii căutându-şi paltoanele şi pălăriile, azvârlind totul pe jos, până ce pedagogul îi goneşte iar înăuntru, unul după altul. În sfârşit, iată-i doi câte doi, bătând tactul din picioare. Atunci, părinţii încep să-i întrebe cu nerăbdare: „Ai ştiut lecţia? Ce ţi-a dat pe mâine? Ce notă ai căpătat? Când treceţi examenul lunar?”

Până şi bietele mame, care nu ştiu să citească, răsfoiesc caietele, se uită la probleme, întreabă ce notă au căpătat.

„Numai opt? Zece cu menţiune onorabilă… Nouă la lecţie?” Şi se îngrijesc, se bucură, întreabă pe profesori, vorbesc de program şi de examen.

Ce frumoase sunt toate acestea şi ce mare făgăduială pentru viitorul lumii!

Fetiţa surdomută.

Duminică, 29

N-aş fi putut să sfârşesc mai bine luna mai, decât cu vizita de azi dimineaţă. Sunase clopoţelul şi alergam să deschid, când auzii pe tata că strigă cu totul cuprins de mirare:

— Ce, tu eşti, Gheorghe?

Era grădinarul ce-l avusesem la vila noastră din Chieri.

Plecând de la noi, şi-a aşezat familia la Cordova şi a plecat în Grecia, unde a lucrat trei ani la drumul de fier. Debarcase numai în ajun la Genova şi venea chiar de la gară. A cam îmbătrânit, însă este tot vesel şi rumen la faţă. Tata îl chemă în casă, dar el nu primi şi întrebă îndată cu sfială, făcându-se foarte serios:

— Vă rog, spuneţi-mi ce-mi face familia? Cum merge micuţa mea Gigia?

— Toţi erau foarte bine, acum vreo două zile, răspunse mama, care, recunoscând glasul lui Gheorghe, venise la intrare.

Gheorghe se înveseli.

— Slavă ţie, Doamne! Grăi el, cu totul înduioşat. Nu îndrăzneam să mă duc la Institutul de surdomuţi, până nu voi afla mai întâi ce face Gigi, biata fată! Îngăduiţi-mi, vă rog, să-mi las aici legătura asta, ca să mă reped până acolo. Sunt trei ani de când n-am văzut-o!

Tata îmi spuse:

— Du-te şi tu cu el, Enrico.

— Iertaţi-mă, vă rog, numai un cuvânt, zise grădinarul în pragul uşii.

Tata îl întrerupse zicându-i:

— Dar, ia spune-mi, treburile cum ţi-au mers?

— Bine! Răspunse el. Mulţumesc lui Dumnezeu! Am strâns ceva parale. Dar vreau să întreb: a învăţat ceva mica mea mută? Când am lăsat-o era ca un biet dobitoc, nu pricepea nimica, sărmana fiinţă! De, ce să spun? Eu nu mă prea încred în făgăduielile şcolilor astea. A învăţat semnele? Nevastă-mea mi-a scris în mai multe rânduri: fata noastră învaţă să vorbească, face progrese! Însă eu îmi ziceam: Ce-mi foloseşte mie, că ea vorbeşte prin semne, dacă nu ştiu să

le fac şi eu?! Cum o să ne înţelegem! Biata fetiţă! Acelea sunt bune ca să se înţeleagă între ei: un nenorocit cu altul. Dar bine şi atât! Dar cum merge de altfel? Spuneţi-mi, vă rog?

Tata zâmbi uşor şi îi zise:

— Nu-ţi spun nimic, o să vezi singur; du-te, du-te şi nu-i răpi nici măcar un minut din fericirea de a te revedea.

Plecarăm. Institutul e aproape. Pe când mergem cu paşi grăbiţi, grădinarul îmi vorbea cu mâhnire:

— Săraca fată! Să se nască ea cu aşa un păcat! N-am avut nici măcar fericirea s-o aud zicându-mi tată; şi ea nu m-a auzit niciodată zicându-i fata mea! Când mă gândesc că n-a rostit şi nici măcar n-a auzit în viaţa ei grăindu-se un singur cuvânt, mă cuprinde groaza. Nu ştiu cum să-i mulţumesc domnului acela milostiv, care a plătit cheltuielile de intrare în Institut. Păcat că n-a putut s-o primească înainte de a fi împlit opt ani. E de trei ani acolo. Acum are unsprezece anişori. Ia spune-mi, domnule Enrico, a crescut? E veselă?

— Mai ai puţină răbdare şi o să o vezi singur! Îi răspunsei eu, iuţind pasul.

— E departe Institutul? Întrebă el. Eram plecat când a dus-o nevastă-mea acolo, aşa că nu ştiu unde e!… Mi se pare că am ajuns! Adăugă.

Într-adevăr, tocmai sosisem. Intrarăm în sala de vizite şi un îngrijitor veni să ne întrebe ce poftim.

— Sunt tatăl copilei Gigia Voggi, zise grădinarul, te rog cheam-o îndată!

— Fetele sunt în curte! Răspunse îngrijitorul. Mă duc să vestesc pe doamna profesoară!

Gheorghe nu mai putea nici să vorbească, nici să stea la un loc de neastâmăr, se uita la tablourile de pe pereţi, fără să vadă nimica.

În sfârşit, uşa se deschise şi intră o profesoară ţinând de mână o fată îmbrăcată cu o rochiţă albă, vărgată cu roşu şi cu un şorţ alb. Tatăl şi copila se priviră mai întâi o clipă, apoi scoaseră un ţipăt şi se aruncară unul în braţele altuia.

Fetiţa plângea şi se ţinea cu amândouă mâinile de gâtul tatălui său.

Tatăl se depărta puţin ca să o privească de sus până jos, apoi zise cu bucurie:

— Ce mult a crescut! Ce frumoasă s-a făcut, săraca fată! Scumpa mea mută! Doamnă, dumneata eşti profesoara ei? Te rog, spune-i să-mi facă câteva semne, doar voi înţelege ceva din ele. O să mă silesc să le învăţ şi eu cu încetul. Te rog, spune-i să-mi zică ceva, aşa cum vorbeşte ea!

Profesoara zâmbi şi spuse copilei rar şi lămurit, uitându-se drept în faţa ei:

— Cine este domnul care a venit să te vadă?

Iar fetiţa zâmbi şi răspunse cu un glas gros, straniu, oarecum sălbatic, dar foarte limpede:

— Este tata!

Grădinarul se dădu un pas înapoi şi strigă ca un nebun:

— Vorbeşte! Se poate! Se poate, Doamne, aşa minune! Vorbeşte, fata mea? Spune-mi, vorbeşte sau visez? Apoi o luă în braţe şi o sărută de mai multe ori pe frunte.

— Doamnă profesoară! Grăi el, spune-mi te rog, cum s-a făcut aceasta? Eu credeam că vorbeşte prin semne şi văd că vorbeşte, vorbeşte ca oamenii. Te rog, desluşeşte-mi şi mie minunea aceasta?

— Domnule, răspunse profesoara, metoda semnelor nu se mai întrebuinţează. Acum avem o altă metodă nouă. N-ai auzit despre aceasta?

— Nu ştiu nimic! Răspunse grădinarul, uimit. Lipsesc de trei ani din ţară, poate chiar că mi-a şi scris nevasta şi eu n-am înţeles. Sunt cam greu de cap. O, dragă fetiţă, acum mă înţelegi, îmi auzi glasul! Ia răspunde-mi mie, mă auzi? Auzi ce-ţi spun eu?

— Nu, omule! Zise profesoara, nu-ţi aude glasul, pentru că este surdă; înţelege după mişcarea buzelor cuvintele ce i se spun, dar n-aude vorbele şi n-aude nici măcar pe acelea pe care le pronunţă. Le spune pentru că am învăţat-o literă cu literă, cum trebuie să mişte buzele şi limba şi ce suflare trebuie să scoată din piept şi din gât ca să-şi formeze glasul. Grădinarul asculta cu gura căscată şi nu pricepea nimic.

— Spune-mi, drăguţă! Zise el fetiţei, vorbindu-i la ureche, îţi pare bine, că s-a întors tata?

El aşteptă răspunsul. Fetiţa se uită nedumerită la el şi nu scoase nici o vorbă. Tatăl se tulbură.

Profesoara zâmbi, apoi zise:

— Nu ţi-a răspuns pentru că nu ţi-a văzut mişcarea buzelor. I-ai vorbit la ureche. Întreab-o iarăşi, uitându-te drept în faţa ei.

Tatăl repetă întrebarea, uitându-se la ea:

— Îţi pare bine că s-a întors tata şi că n-o să mai plece?

Fetiţa care se uitase bine la gura lui, răspunse desluşit:

— Da, îmi pare bine că te-ai întors, dar să nu mai pleci niciodată!

Tatăl o sărută, nebun de bucurie, apoi ca să se încredinţeze că într-adevăr vorbeşte, îi puse o mulţime de întrebări:

— Cum o cheamă pe mama ta?

— Antonia.

— Dar pe surioara ta?

— Adelaida.

— Cum se numeşte Institutul acesta?

— Institutul surdomuţilor.

— Ştii să-mi spui cât face doi ori zece?

— Douăzeci!

Şi, pe când ne aşteptam să-l vedem râzând de fericire, el deodată începu să plângă. Erau însă lacrimi de bucurie.

— Fii cu inimă, îi zise profesoara. Trebuie să te bucuri, iar nu să plângi: nu vezi că-ţi întristezi fata?

Grădinarul luă mâna profesoarei şi o sărută de mai multe ori, zicând:

— Îţi mulţumesc din adâncul inimii, scumpa mea doamnă! Iartă-mă, nu sunt vrednic să-ţi mulţumesc precum s-ar cuveni!

— Să nu crezi că fetiţa dumitale ştie numai să vorbească, adăugă profesoara. Ea ştie să scrie şi să citească, face socoteli şi cunoaşte numele tuturor obiectelor trebuincioase. Ştie de asemenea şi puţină istorie şi geografie. Acum e în clasa a Ii-a normală; când le va face şi pe celelalte două, o să ştie să se apuce de vreun meşteşug. Avem mulţi şcolari de-ai noştri în serviciul negustorilor şi ei servesc pe muşterii tot aşa de bine ca oricare altul sănătos.

Grădinarul înmărmurise, parcă i se întunecase mintea. Se uita la fată, scărpinându-şi fruntea. Parcă-ar fi vrut să mai întrebe ceva şi nu cuteza.

Profesoara porunci îngrijitorului să cheme o elevă din clasa pregătitoare, o fetiţă cam de opt anişori, ce intrase de curând în institut.

— Fetiţa aceasta, zise profesoara, este dintre acelea pe care le învăţăm cele dintâi elemente. Iată cum procedăm: vreau să o fac să scoată sunetul e. Bagă de seamă.

Profesoara deschise gura, cum o deschidem când rostim acest sunet şi făcu semn fetiţei să o deschidă şi ea tot aşa. Copila o imită. Atunci profesoara îi făcu semn să scoată glasul. Copila se sili, dar în loc de e, grăi o.

— Nu, spuse profesoara, nu este bine.

Şi apucând amândouă mâinile fetei, îşi puse una pe gât şi alta pe piept, apoi repetă e. Copila, simţind mişcarea gâtului şi a pieptului profesoarei, deschise gura şi pronunţă foarte limpede pe e.

Tot astfel, profesoara o puse să pronunţe pe c şi d şi alte sunete, ţinând mereu pe pieptul său mânuşiţele copilei.

— Ai înţeles acum? Zise ea grădinarului.

Bietul om înţelesese, dar părea şi mai mirat decât înainte de a fi înţeles.

— Aşa le învăţaţi să vorbească? Întrebă el, după un minut de gândire, uitându-se la profesoară. Aveţi atâta răbdare, să vă ocupaţi de ele, luându-le în parte una câte una? Şi aceasta o faceţi timp de ani întregi? O Doamne, dar dumneavoastră sunteţi nişte fiinţe sfinte, nişte îngeri! Nici nu se află pe pământ vreo plată vrednică de o asemenea răbdare! Ce să mai zic, săracul de mine, când văd asemenea minuni? Lasă-mă, te rog, să mai vorbesc puţin cu fiica mea!

Şi luând-o la o parte, începu s-o întrebe şi ea să-i răspundă.

Bietul om râdea cu ochii plini de lacrimi, bătându-şi genunchii cu palmele şi se uita la fiica sa, uimit de bucurie că o auzea vorbind, apoi întrebă pe profesoară, dacă i se îngăduie să mulţumească domnului director.

— Domnul director nu este acasă, răspunse profesoara. Dar poţi să mulţumeşti unei alte persoane. Aici, fiecare copilă este dată în îngrijirea unei alte copile mai mari, care-i ţine loc de soră mai mare sau de mamă. Fata dumitale este îngrijită de o surdomută de şaptesprezece ani, o fată foarte bună, fiica unui brutar. Ea-ţi iubeşte copila şi ţi-o îngrijeşte de minune. Sunt doi ani de când o piaptănă, o ajută să se îmbrace, o învaţă să coasă, îi cârpeşte rufele şi-i ţine de urât.

Gigia, spune-mi cum o cheamă pe măicuţa ta de aici?

Fetiţa zâmbi şi răspunse:

— Caterina Giordano! Apoi întorcându-se spre tatăl său adăugă: E foarte bună cu mine!

Îngrijitorul ieşi din odaie la un semn făcut de profesoară şi se întoarse îndată însoţit de o surdomută blondă, voinică, cu chipul vesel şi îmbrăcată tot ca fetiţa, dar cu şorţul cenuşiu.

Ea se opri în pragul uşii, roşie la faţă şi având capul plecat, dar zâmbind. Era mare şi zdravănă ca o femeie în toată firea, dar chipul îi era copilăros.

Gigia alergă la ea, o luă de mână ca pe o copilă şi o duse la tatăl său, zicându-i cu vocea sa cea groasă:

— Caterina Giordano!

— Ah! Dragă copilă, exclamă tatăl Gigiei, întinzând mâna ca să o mângâie, însă o retrase îndată şi adăugase: Bună copilă! Dumnezeu să-ţi ajute şi să-ţi dea toate fericirile. Eu, care-ţi urez binele, sunt un lucrător cinstit, un sărman părinte, şi-ţi urez aceasta din tot sufletul!

Surdo-mută mângâia mereu pe mica Gigia, surâzând şi ţinând ochii în jos. Grădinarul vorbea întruna şi se uita la dânsa ca la o icoană.

— Dacă vrei, poţi să-ţi iei astăzi fata, zise profesoara.

— Dar cum să nu vreau! Desigur! O iau cu mine la Condova şi o aduc mâine.

Fetiţa ieşi ca să se pregătească de plecare şi tatăl său continuă: Sunt trei ani de când n-am văzut-o! O iau cu mine la ţară, dar vreau mai întâi să mă plimb puţin cu ea prin oraş, ca să o vadă toţi. Vreau să mă duc cu ea pe la prietenii mei, ca s-o audă ce bine vorbeşte. Ah, Doamne! Frumoasă zi fu şi asta. Zi de dulce mângâiere! Mulţumescu-ţi ţie, Doamne!

Fetiţa sosi şi tatăl îi zise: Ia-mă de braţ, drăguţă. Vă mulţumesc din tot sufletul la toţi şi toate. O să mai vin înadins, ca să vă mulţumesc!

Apoi, oprindu-se pe pragul uşii, rămase puţin pe gânduri şi, lăsând jos mâna fetei, se întoarse şi zise: Sunt sărac, cu toate acestea vreu să dau şi eu partea mea acestui institut! Şi, scoţând punga, luă din ea o monedă de douăzeci de lire în aur şi o puse pe masă.

— Nu, nu, domnule! Zise profesoara. Ia-ţi banii, eu nu-i pot primi. Ia-i, îi vei da directorului, când îl vei vedea, dar sunt sigură că nici el n-o să ţi-i primească. Ai muncit prea mult, ca să-i câştigi; păstrează-i! Noi îţi suntem tot aşa de

recunoscători pentru generozitatea ce ai arătat, ca şi cum i-am fi primit.

— Ba nu! Zise grădinarul, îi las deocamdată aici şi apoi vom vedea.

Dar profesoara îi băgă moneda în buzunar, fără ca să-i dea timpul de a o împiedica.

Atunci, el nu mai cuteză să zică nimic, dete din cap şi luându-şi ziua bună de la profesoară şi de la tânăra surdomută, îşi luă fetiţa de mână şi plecă pe uşă, spunându-i vesel:

— Haide, haide, drăguţa mea, vino draga tatii!

Iar fetiţa, plină de bucurie, cum ieşi pe poartă, grăi cu glasul ei cel gros:

— Ce soare frumos!

IUNIE.

Garibaldi.

3 iunie. Mâine e sărbătoare naţională.

Azi e o zi de doliu naţional. Aseară a murit Garibaldi. Ştii tu cine a fost el? E cel care a dezrobit zece milioane de italieni de sub jugul burbonilor. A murit la şaptezeci şi cinci de ani. S-a născut la Niza. Era fiul unui căpitan de corabie.

La opt ani scăpă viaţa unei femei; la treisprezece aduse la mal o barcă în care se aflau mai mulţi tovarăşi de-ai lui, ce erau să se înece; când a avut douăzeci şi şapte de ani salvă la Marsilia viaţa unui tânăr ce era să fie înghiţit de valurile mării, iar la patruzeci şi unu de ani scăpă pe ocean un vapor care luase foc. Se luptă zece ani în America pentru neatârnarea unui popor străin, s-a bătut în trei războaie împotriva austriecilor pentru eliberarea Lombardiei şi a Trentinului; apără Roma contra francezilor în 1849; eliberă Palermo şi Neapole la 1860; se luptă iarăşi pentru ocuparea Romei la 1867, iar la 1870 dete ajutor francezilor în războiul cel crâncen pe care îl avură cu germanii.

Avea flacăra vitejiei şi geniul războiului. A luat parte la patruzeci de bătălii şi a câştigat treizeci şi şapte.

Când nu se lupta, muncea ca să trăiască, sau se retrăgea într-o insulă singuratică, să cultive pământul. A fost: profesor, marinar, muncitor, negustor, soldat, general, dictator; a fost mare, a fost bun şi modest. Ura pe toţi asupritorii, iubea toate popoarele, ocrotea pe toţi cei slabi. N-avea alt ţel decât binele, refuza onorurile, dispreţuia moartea, adora Italia.

La chemarea sa războinică, legiuni de viteji alergau din toate părţile sub steagul lui. Nobilii îşi părăseau palatele; lucrătorii uzinele; tinerii şcolile; ca să lupte sub steaua gloriei sale. În război purta o bluză roşie. Era frumos, blond şi voinic. Pe câmpul de bătaie era un fulger; în familie, un copil; iar în durere un sfânt. Mii de italieni au murit pentru patrie, fericiţi în ceasul morţii de a-l vedea de departe trecând biruitor. Şi mii şi mii şi-ar fi dat viaţa pentru el; iar milioane l-au binecuvântat şi-l vor binecuvânta. A murit! O lume întreagă îl plânge. Tu nu-l înţelegi acum, Enrico. Dar vei citi despre izbânzile sale şi cât vei trăi vei auzi totdeauna vorbindu-se de el. Pe măsură ce vei creşte, figura lui va creşte o dată cu tine; când vei fi bărbat, ea îţi va apărea uriaşă şi când nu vei mai fi pe lume, când nu vor mai trăi nici fiii fiilor tăi, nici chiar urmaşii lor, totuşi generaţiile vor vedea sus figura luminată a acestui mântuitor de popoare, încoronată de numele biruinţelor sale întocmai ca de un nimb de stele şi fiecărui italian îi va bate inima, când va rosti numele său.

Tatăl tău.

Armata.

Duminică, 11. Sărbătoare naţională, întârziată din cauza morţii lui Garibaldi.

Ne-am dus în piaţa Castellor, ca să vedem parada. Soldaţii defilară pe dinaintea comandantului corpului de armată, în mijlocul poporului înşirat pe amândouă părţile. Pe când ei treceau în sunetul trâmbiţelor şi al muzicilor, tata îmi numea regimentele şi-mi înşira gloriile steagurilor. Trecură mai întâi, elevii Academiei militare, vreo trei sute, aceia

care au să se facă ofiţeri de geniu şi de artilerie, îmbrăcaţi în uniforme negre. Ei defilară cu o eleganţă cutezătoare şi sprintenă de soldaţi şi de studenţi. După ei trecu infanteria: brigada din Aosta, care a luptat la Goito şi la San-Martino şi brigada din Bergamo, care a luptat la Castelfidardo, patru regimente, companie după companie, mii de ciucuri ce păreau a fi ghirlande de flori roşii ca sângele, înşirate, legănate, prinse la amândouă capetele şi purtate prin mijlocul mulţimii. După infanterie înaintară soldaţii din geniu, meşteşugarii războiului, cu pene negre şi galoane cărămizii. Pe când defilau aceştia, vedeam înaintând în urma lor sute de pene lungi şi sumese în sus, care treceau pe deasupra capetelor mulţimii: erau alpiniştii, apărătorii porţilor Italiei, toţi înalţi, rumeni, vânjoşi, cu pălăriile lor calâbreze şi cu uniforma lor verde şi frumoasă ca iarba cea proaspătă şi verde a munţilor lor. Alpiniştii tot mai treceau, când se ivi un oarecare neastâmpăr în popor: soseau vânătorii vechiului batalion al doisprezecelea – acela care intrase cel dintâi în Roma, prin spărtura de la Poarta Pia; oacheşi, ageri, sprinteni, cu panaşele fâlfâind; ei trecură ca un torent negru, iar sunetul trâmbiţelor lor răsună în toată piaţa ca un strigăt de bucurie. Dar zgomotul trâmbiţelor fu acoperit de un alt zgomot întrerupt şi greoi, care ne vesti sosirea artileriei de câmp. Atunci trecură frumoşii soldaţi cu galoanele galbene. Ei stăteau mândri pe chesoanele lor trase de trei sute de perechi de cai plini de foc. Erau urmaţi de măreţele lor tunuri, turnate în bronz şi oţel, care scânteiau la razele soarelui, se zguduiau şi uruiau de se cutremura pământul. Apoi sosi, cu mers încet şi maiestuos, frumoasă în aspra-i înfăţişare, cu soldaţi înalţi şi catâri voinici: artileria de munte, aceea care ducea groaza şi moartea până unde poate să ajungă piciorul omenesc. În sfârşit trecu în goana cailor, cu căştile strălucitoare sub soare, cu lănciile ridicate în sus, cu steguleţele fâlfâind în vânt, cu uniformele sclipitoare de aur şi argint, umplând aerul de zăngănit şi de nechezaturi, frumosul regiment

„Cavaleria Genova” care a trecut ca un uragan peste zece câmpuri de bătaie, de la Santa Lucia până la Villafranca.

— Tată, ce frumos e! Strigai eu.

Tata mă mustră pentru această exclamaţie şi-mi zise:

— Nu trebuie să priveşti armata ca un spectacol frumos. Toţi aceşti tineri, voinici şi plini de speranţe, pot să fie chemaţi oricând, ca să-şi apere ţara şi toţi pot să cadă în câteva ore străpunşi de gloanţe şi de schije. De câte ori, într-o serbare, vei auzi strigând: „Trăiască armata! Trăiască Italia!” Înfăţişează-ţi în zarea depărtată toate aceste regimente ce trec, acoperind cu cadavre înecate în sânge o întreagă câmpie. Atunci strigătul de: „Trăiască armata!” îţi va ieşi cu mult mai din adâncul inimii şi chipul măreţ al Italiei îţi va părea mai aspru şi mai impunător.

Patria.

Marţi, 14.

Aşa să-ţi saluţi patria, în zilele ei de sărbătoare: „Italie, patria mea, mândră şi dragă ţară: unde s-au născut şi vor fi înmormântaţi tatăl şi mama mea: unde sper să trăiesc şi să mor şi eu; unde fiii mei vor creşte şi vor muri; frumoasă Italie, mare şi glorioasă de multe secole, unită şi liberă de puţini ani; tu care ai răspândit în lume lumina atâtor minţi geniale; tu, pentru care au murit atâţia viteji pe câmpuri de bătaie şi atâţia martiri pe rug; mamă augustă a trei sute de cetăţi şi a treizeci de milioane de fii; eu, copil, care încă nu te înţeleg şi nu te cunosc deplin, eu te cinstesc şi te iubesc din tot sufţetul meu şi sunt mândru de a mă fi născut pe pământul tău şi de a mă numi fiul tău!

Iubesc mările tale minunate şi falnicii tăi Alpi; iubesc monumentele tale măreţe şi nemuritoarele tale amintiri; iubesc gloria şi frumuseţea ta; iubesc şi te cinstesc întreagă, ca şi pe scumpa părticică din tine, unde pentru prima dată am văzut lumina soarelui şi am auzit numele tău. Vă iubesc pe toate cu aceeaşi dragoste şi cu egală recunoştinţă: viteazule Turin, falnică Genova, învăţată Bolonie, fermecătoare Veneţie, puternice Milan; vă iubesc

cu aceeaşi dragoste de fiu; gingaşă Florenţa, Palermo grozav, Neapole nemărginit şi frumos, Romă superbă şi nemuritoare!

Te iubesc, scumpă patrie! Iţi jur că voi iubi pe toţi fii tăi ca pe fraţii mei; că pururea voi cinsti în sufletul meu, pe marii tăi bărbaţi, care trăiesc şi pe cei care au murit; că voi fi un cetăţean muncitor şi cinstit, purtând mereu grijă de a mă face mai bun, spre a fi mai vrednic de tine, spre a lucra din micile mele puteri, ca să piară odată de pe faţa ta: mizeria, neştiinţa, nedreptatea, relele şi ca tu să poţi trăi pe viitor dezvoltându-te liniştită în măreţia drepturilor şi a puterilor tale! Jur că-ţi voi servi, cât voi putea mai bine: cu mintea, cu braţul, cu inima mea, zelos şi umil; iar dacă cumva ar veni ziua când ar trebui să dau pentru tine sângele şi viaţa mea, îmi voi da sângele şi voi muri strigând până la ceruri numele tău sfânt şi trimiţând ultima mea sărutare steagului ţării binecuvântat!”

32 grade de căldură.

Vineri, 26.

În cinci zile, cât au trecut de la sărbătoarea naţională, căldura a crescut cu trei grade. Acum suntem în toiul verii: toţi încep să obosească; toţi au pierdut feţele rumene de astă-primăvară; gâturile şi picioarele se înmoaie; capetele moţăie şi ochii se închid. Bietul Nelli, care suferă mult de căldură, a îngălbenit ca ceara, adoarme câteodată cu capul pe caiet; dar Garrone stă totdeauna gata să-i pună dinainte o carte deschisă şi înaltă, ca să nu-l vadă profesorul. Crossi îşi pleacă uneori capul său roşcat şi zbârlit într-un chip aşa de ciudat, încât l-ai crede dezlipit de trup şi proptit alături. Nobis, se plânge că suntem prea mulţi şi că-i stricăm aerul. Drept să spun, ne vine cam greu să mai învăţăm acum. Mă uit pe fereastră la copacii cei stufoşi, la umbra cărora m-aş culca bucuros şi mă prinde necazul, când mă văd silit să stau neclintit în bancă. Dar îmi fac inimă, când văd pe mama cât de îngrijorată şi cu băgare de seamă se uită la

mine, când mă întorc de la şcoală, ca să vadă dacă sunt galben la faţă şi obosit. Când îmi scriu temele, după fiecare pagină mă întreabă:

— Poţi să mai scrii, copile?

Iar dimineaţa, la ora şase, când mă deştept ca să mă pregătesc de şcoală, mă sărută şi-mi zice:

— Mai rabdă Enrico dragă, peste câteva zile o să te odihneşti la ţară sub umbra copacilor din livezi.

Bine face mama, că-mi aduce aminte de copiii care sunt siliţi să muncească la câmp, în arşiţa soarelui, sau în albiile nisipoase ale râurilor; la cei care lucrează în fabrici, mai ales în cele de sticlărie, unde stau toată ziulica aplecaţi la flacăra gazului; ei se scoală toţi mai devreme decât noi şi n-au vacanţă, sărmanii! Înainte, dar! Tot Derossi ne întrece şi în asta. El nu pregetă nici la căldură, nici la frig; totdeauna vioi sprinten şi frumos cu cârlionţii lui blonzi. El învaţă ca şi astă-iarnă, fără să se obosească şi ne ţine pe toţi cei din jurul său ageri, ca şi cum ar împrospăta aerul cu glasul său cel limpede. Mai sunt încă doi, care stau mereu deştepţi şi atenţi: Garoffi, negustorul, foarte ocupat cu fabricarea evantaielor de hârtie roşie, împodobite cu gravuri scoase de pe cutiile de chibrituri, pe care le vinde cu câte cinci lire şi încăpăţânatul acela de Stardi, care se înţeapă la nas, ca să nu adoarmă, scrâşneşte din dinţi şi cască nişte ochi de parcă voieşte să-l înghită pe profesor.

Cel mai harnic însă e Coretti, bietul Coretti! El se scoală în zori de zi, ca să-l ajute pe tatăl său la căratul lemnelor. La unsprezece, în şcoală, nu mai poate să stea cu ochii deschişi şi capul îi cade pe piept. Sărăcuţul, se sileşte cât poate să-şi alunge somnul, îşi dă la pumni în ceafă, cere voie profesorului să iasă ca să-şi spele obrazul cu apă rece, roagă pe vecini să-l zguduie şi să-l ciupească.

Azi dimineaţă nu-şi mai putu birui somnul şi adormi buştean. Profesorul îl chemă tare:

— Coretti!

Atunci, fiul cărbunarului, care locuieşte alături de el, se sculă şi zise:

— A muncit de la cinci până la şapte, a cărat lemne la muşterii.

Profesorul îl lasă să doarmă şi urmă lecţia încă o jumătate de oră. Pe urmă se duse la banca lui Coretti şi încet de tot îi suflă pe frunte şi-l deşteptă. Când văzu dinaintea lui pe profesor, se dădu repede înapoi înspăimântat. Dar profesorul îi luă capul în mâini şi-i spuse, sărutându-l pe frunte:

— Nu te dojenesc, copilul meu; tu nu dormi de lene, ci dormi de oboseală!

Tata.

Sâmbătă, 17.

Sunt încredinţată că nici Coretti, nici Garrone, n-ar răspunde vreodată tatălui lor, cum ai făcut tu, aseară, Enricol Cum se poate? Trebuie să-mi făgăduieşti că aceasta nu se va mai întâmpla cât voi trăi eu. De câte ori la vreo mustrare a tatălui tău îţi va veni la gură vreun răspuns îndrăzneţ, gândeşte-te la ziua ce va sosi neapărat şi în care el te va chema la patul lui, ca să-ţi spună: Enrico, te părăsesc!

Dragul meu copil, multă vreme după ce vei auzi glasul său pentru ultima oară, când vei plânge singur în odăi părăsită, în mijlocul cărţilor pe care el nu le va mai deschide niciodată, aducându-ţi aminte, că n-ai avut totdeauna pentru dânsul respectul cuvenit, o să te întrebi tu însuţi: „Cum e cu putinţă?” Numai atunci vei pricepe că el a fost cel mai bun prieten al tău şi că, silit să te pedepsească, el suferea mai mult decât tine; că dacă te-a făcut vreodată să plângi, a făcut-o numai pentru binele tău. Cum o să te mai căieşti atunci! O să săruţi în zadar masa la care a lucrat fără preget, locul unde şi-a muncit viaţa pentru copiii lui. Atunci, el îţi ascundea toate greutăţile vieţii şi-ţi arăta numai dragostea. Tu nici nu ştii că sunt zile în care e atât de obosit încât se crede în ajunul morţii şi că singura lui grijă

în acele momente e că vă lasă mici, săraci şi fără ocrotire. Adesea intră noaptea, pe când tu dormi, în odaie la tine şi te priveşte la lumina candelei; apoi, deşi rupt de oboseală, se întoarce iarăşi la masa lui de lucru şi îşi continuă lucrarea începută. Tu nici nu-ţi închipui că uneori te caută şi stă cu tine de vorbă, ca să-şi mai uite grijile ce-i amărăsc viaţa şi de neajunsurile ce cad asupra tuturor în această lume. El caută să găsească în tine un prieten, ca să-i dea curaj. Are nevoie de dragostea ta, ca să-şi îmbărbăteze inima. Îţi închipui dar, ce durere trebuie să fie pe el când, în locul iubirii, găseşte o inimă rece şi o lipsă desăvârşită de respect? Să nu-ţi mai mânjeşti sufletul, Enrico, cu aşa de neagră nerecunoştinţă!

Află, drăguţule, că chiar de-ai fi bun ca un înger, totuşi n-ai putea să răsplăteşti destul ceea ce el a făcut necontenit pentru tine. Gândeşte-te că viaţa e un nimic! O nenorocire poate să te facă orfan de tată, pe când eşti încă mic, peste doi ani, peste trei luni, ba poate chiar mâine.

Vai, Enrico dragă, cum s-ar schimba toate în jurul tău! Ce goală ti s-ar părea casa fără el. Ce groază te-ar cuprinde văzând pe mama ta în haine de doliu! Du-te, băiete, du-te pe vârful picioarelor în odaia în care lucrează tatăl tău, du-te, cere-i să te ierte şi să te binecuvânteze!

Mama ta.

La ţară.

Luni, 19.

Tata m-a iertat şi de astă dată; ba mă lasă chiar să merg să petrec la ţară, după cum ne învoiserăm de miercuri cu tatăl lui Coretti, negustorul de lemne. Toţi doream să ieşim la câmp, ca să răsuflăm un aer mai curat. Ce bucurie pe noi! Ne întâlnirăm cu toţii, după cum făgăduisem, în piaţa primăriei: Derossi, Garrone, Garoffi, Precossi, bătrânul Coretti, fiul său şi eu. Luaserăm fiecare, câte ceva de mâncare cu noi: poame, şuncă, ouă răscoapte, cârnaţi, cozonaci şi altele. Luaserăm sticle cu vin şi pahare. Garrone adusese vin alb într-o damigeană, iar Coretti umpluse

plosca soldăţească a tatălui său cu vin negru. Micul Precossi, cu hăinuţa lui de fierar, ducea la subţioară o enormă pâine de două kilograme. Merserăm în omnibuz până la răspântia Maicii Domnului, apoi de acolo o luarăm la goană pe dealuri. Ce verdeaţă! Ce umbră plăcută şi răcoroasă! Mergeam de-a dura prin iarbă, ne spălam pe ochi cu apă rece din izvoare, săream gardurile! Ce nu făceam! Coretti, bătrânul, ne urma de departe, cu haina pe umăr, fumând din luleaua lui de pământ; şi, din timp în timp, ne amenința cu degetul, să nu ne rupem hainele prin mărăcini. Precossi fluiera; nu-l auzisem niciodată fluierând. Coretti fiul, e un omuleţ care ştie să facă o sumedenie de fleacuri cu briceagul său; roţi de moară, furculiţe, stropitori; şi de bun ce e, voia să ducă sacii tuturor. Sudoarea îi curgea şiroaie de pe frunte, totuşi alerga mereu ca o căprioară. Derossi se oprea la fiece minut, ca să ne spună numele plantelor şi ale insectelor. Nu ştiu, zău, cum face băiatul acesta de ştie atâtea lucruri! Garrone mânca pâine pe tăcute, dar nu mai îmbuca aşa de voios ca odinioară; bietul Garrone! S-a schimbat cu totul de când a pierdut-o pe mama sa. Cu toate acestea, e tot bun ca pâinea caldă. Când unul din noi se repezea să sară vreun şanţ, el alerga pe partea cealaltă, ca să-i întindă mâna şi pentru că lui Precossi îi e frică de vaci, din cauză că a fost împuns de o vacă, pe când era mic, de câte ori trecea vreuna, Garrone se aşeza înaintea lui. Ajuserăm până la vârful Santa Margareta, apoi coborârăm pe povârniş, alergând, sărind, dându-ne de-a berbeleacul ca nişte mere. Precossi se agăţă de un mărăcine şi-şi rupse o bucată din haină. Bietul băiat o sfeclise; stătea şi se uita speriat la peticul care-i atârna de pe umăr. Din fericire, Garoffi, care are totdeauna la el o provizie de ace cu gămălie, îi prinse aşa de bine peticul, încât nu se mai vedea ruptura. Bietul Precossi îi spunea întruna:

— Iartă-mă, iartă-mă, Garoffi dragă!

După această mică întâmplare, începurăm iarăşi să alergăm. Garoffi nu-şi pierdea timpul nici pe drum: culegea buruieni bune de salată, aduna melci şi strângea pietricele la care lucra, cu nădejdea că să găsească în ele aur sau argint.

Merserăm mereu înainte alergând, sărind, târându-ne de-a buşilea, urcându-ne pe copaci, întorcându-ne care de care la umbră şi la soare; alergând în sus şi în jos pe toate cărările, până ce ajunserăm prăpădiţi de oboseală în vârful unui deal, unde ne aşezarăm să ne odihnim şi apoi să îmbucăm merindele noastre. Ce privelişte minunată! De acolo vedeam întinzându-se la picioarele noastre o câmpie nemărginită, iar în zarea depărtată, Alpii cei albaştri cu vârfurile albe de zăpadă.

Nu mai puteam de foame! Pâinea dispărea într-o clipă de dinaintea noastră. Coretti, tatăl, ne tăia şuncă şi ne împărţea feliile pe frunze de dovleac, care ţineau loc de farfurii.

După ce ni se mai potoli foamea, începurăm să vorbim toţi deodată: de profesori, de camarazii care n-au putut veni cu noi şi de examene. Lui Procossi îi era ruşine să mănânce şi Garrone îi băga cu sila bucăţile cele mai bune de pe farfuria sa. Coretti stătea lângă tatăl său cu picioarele încrucişate. Nici nu ţi-ar fi trecut prin minte, văzându-i aşa de rumeni la faţă la faţă şi veseli, că erau tată şi fiu; ai fi crezut mai curând că sunt doi fraţi.

Coretti, bătrânul, închină în sănătatea noastră, apoi luându-ne în glumă vinul de dinainte strigă:

— Vouă, băieţi care învăţaţi la şcoală, nu vă prieşte vinul; lăsaţi-ni-l nouă, muncitorilor; noi avem nevoie de el. Şi apucând în veselia lui pe fiul său de nas, ne zise: Iubiţi-l pe acest ştrengar; să ştiţi că e o floare de băiat, v-o spun eu!

Toţi începurăm a râde, afară de Garrone. El urmă ciocnind:

— Păcat, zău! Acum sunteţi cu toţii împreună, ca nişte buni camarazi; dar peste câţiva ani, cine ştie pe unde veţi fi!

Enrico şi Derossi o să se facă avocaţi sau profesori, sau mai ştiu eu ce; şi voi ceilalţi veţi intra la vreo prăvălie sau vă veţi apuca de vreun meşteşug şi naiba ştie încotro veţi merge! Atunci, adio prieteni!

— Vorbă să fie! Răspunse Derossi. Pentru mine, Garrone o să fie vecin Garrone, Precossi, vecin Precossi şi ceilalţi asemenea, chiar de aş ajunge Ţarul Rusiei; unde s-or duce ei, merg şi eu!

— Bravo, să trăieşti, băiete! Strigă bătrânul Coretti, ridicând paharul. Aşa se vorbeşte creştineşte! Ciocneşte aici! Trăiască toţi camarazii, trăiască şi şcoala, care uneşte într-o singură familie şi pe cei care au şi pe cei care n-au!

Noi ciocnirăm cu toţii paharele cu el şi băurăm pentru ultima dată. Iar el strigă, golind paharul până la fund: Trăiască batalionul 401! Şi dacă veţi intra şi voi în luptă, ţineţi-vă bine, cum ne-am ţinut noi, băieţi!

Se făcuse târziu. Coborârăm alergând şi cântând; mergeam ţinându-ne de mână, toţi la rând. Ajunserăm la Pad, când înopta şi o mulţime de licurici zburau pretutindeni ca nişte scântei.

Tocmai în piaţa primăriei ne despărţirăm, după ce ne hotărârăm să ne întâlnim cu toţii duminică, pentru a merge la teatru „Victor Emanuel”, să fim faţă la împărţirea premiilor elevilor din şcolile de seară.

Ce zi frumoasă! Ce mulţumit aş fi ajuns acasă, dacă n-aş fi întâlnit pe sărmana mea profesoară! O întâlnii pe scara casei noastre, cobora prin întuneric şi fiindcă mă recunoscu, mă apucă de amândouă mâinile şi-mi zise la ureche:

— Adio, Enrico, adu-ţi aminte de mine!

Băgai de seamă că plângea. Urcai scara şi intrând în casă spusei mamei:

— Am întâlnit pe profesoara mea!

— Se ducea să se culce în pat! Răspunse mama, stăpânindu-şi cu greu plânsul.

Apoi adăugă cu jale, uitându-se drept în ochii mei:

— Profesoarei tale, sărmana… Îi e foarte rău!

Împărţirea premiilor la elevii meşteşugari.

Duminică, 29.

Ne întâlnirăm cu toţii, după cum ne vorbiserăm, în sala teatrului „Victor Emanuel”, ca să fim faţă la împărţirea premiilor la elevii care urmează la şcolile de seară.

Teatrul era tot aşa de înţesat de lume ca în ziua de 14 martie; atât numai că de astă dată, cea mai mare parte a publicului o alcătuiau familiile de muncitori.

La parter era corul de elevi şi eleve. Ei cântară un imn frumos, închinat soldaţilor morţi în Crimeea. Publicul, entuziasmat, aplaudă şi ceru să se repete. Îndată după aceea, premianţii începură să treacă pe dinaintea primarului, prefectului şi a multor altor domni, care împărţeau: cărţi, livrete de case de economie, diplome şi medalii.

Zării într-un colţ al sălii, pe Zidăraşul. El stătea lângă mama lui; ceva mai departe văzui pe directorul nostru şi capul roşcat şi zbârlit al profesorului meu de clasa a II-a.

Trecură mai întâi elevii şcolilor de desen, giuvaiergii, gravorii în lemn, litografii; trecură şi tâmplarii şi zidarii: veniră în urmă elevii şcolii de comerţ, apoi elevii şcolilor de muzică; printre aceştia se aflau şi câteva fete lucrătoare îmbrăcate de sărbătoare; ele fură aplaudate cu entuziasm.

În sfârşit, veni rândul şcolilor elementare de seară şi aici începu să fie şi mai interesant.

Era, într-adevăr, ceva frumos să vezi trecând bărbaţi în toată firea de diferite vârste, de diferite meşteşuguri, îmbrăcaţi în felurite chipuri. Treceau bărbaţi cu părul cărunt, copii de meşteşugari şi tineri în floarea vârstei. Copiii erau sprinteni şi veseli; bărbaţii, sfioşi; iar publicul aplauda; şi pe cei mari şi pe cei mici.

Lumea din sală nu râdea ca la distribuţia premiilor şcolilor noastre; toate chipurile erau serioase, toţi priveau cu băgare de seamă.

Mulţi din premianţi aveau nevestele şi copiii lor la parter. Unii dintre copii, recunoscând pe părinţii lor pe scenă, îi chemau pe nume, îi arătau cu degetul şi râdeau tare. Trecură ţărani, hamali: aceştia erau de la şcoala „Buoncompagni”. Din şcoala „Cittadella” trecu un vopsitor de cizme, pe care tata îl cunoştea. Prefectul îi dete o diplomă.

În urma lui văzui venind o namilă de om, pe care mi se păru că-l mai văzusem, într-adevăr era tatăl Zidăraşului.

El căpătă premiul al doilea. Îmi adusei aminte, că-l văzusem la el, în odăiţa din pod, când stătea lângă patul copilului său bolnav şi îmi îndreptai îndată privirile spre parter, ca să caut pe micul meu camarad. Bietul băiat se uita la tatăl său plin de bucurie şi ca să-şi ascundă emoţia, făcu botul de iepure.

Deodată izbucniră aplauze zgomotoase. Întorsei capul spre scenă şi văzui pe un mic coşar spălat la faţă şi îmbrăcat în hainele sale de lucru. Primarul îi vorbea ţinându-l de mână. După el veni: un bucătar, un măturător municipal; acesta căpătă o medalie.

Eram înduioşat, simţeam în mine un fel de respect pentru aceşti oameni, gândindu-mă la munca grea ce-şi impuseseră ca să poată câştiga premiile. Câtă muncă peste munca lor! Câte ceasuri furate somnului, acelui somn de care au aşa de mare nevoie. Ce povară, ei, sărmanii, mai toţi căsătoriţi, cu grija casei şi a copiilor, să-şi mai frământe mintea neobişnuită cu învăţătura! Şi ce greu trebuie să le fie desenul şi scrierea cu mâinile lor groase şi înţepenite în munci grele!

Printre ei se afla şi un băiat de lăcătuş, care, fu nevoit să-şi sumeată mânecile chiar acolo pe scenă, ca să-şi poată lua premiul. Unii începură să râdă, dar râsul lor fu îndată acoperit de aplauze. În urma lui veni un biet bătrân pleşuv şi cu barba albă. Trecură soldaţi de artilerie; aceştia veneau la cursurile de seară de la şcoala noastră. Trecură şi vameşi, gardişti din aceia care ne păzesc şcolile şi apoi,

elevii şcolilor de coruri începură, iarăşi, să cânte imnul soldaţilor căzuţi în Crimeea, şi-l cântară de această dată cu aşa mult foc, pornit din fundul inimii, încât lumea nici că mai cuteză să bată din palme, atât era de emoţionată. Toţi ieşirăm din teatru încet şi fără zgomot.

Mulţimea se răspândi într-o clipă pe străzi. Micul coşar stătea lângă uşa teatrului cu o carte legată în roşu la subţioară. Mai mulţi domni îl înconjuraseră şi-i vorbeau cu blândeţe. Toţi îşi luau ziua bună unii de la alţii, strigându-se pe nume dintr-o parte a străzii la cealaltă. Era un amestec de: meşteşugari, muncitori, băieţi, gardişti, profesori. Profesorul meu de clasa a II-a ieşi din teatru cu doi soldaţi tunari.

Vedeai nevestele meşteşugarilor cu copii în braţe. Aceştia ţineau în mânuşiţe premiul tatălui lor şi-l arătau cu fală trecătorilor.

Moartea profesoarei mele.

Pe când noi asistam la împărţirea premiilor, sărmana mea profesoară îşi dădea sufletul. A murit la două după amiază, şapte zile după ce venise la mama. Directorul ne aduse ieri dimineaţă această tristă ştire şi adăugă:

— Aceia dintre voi, care aţi învăţat cu dânsa, ştiţi ce bună era şi ce mult îşi iubea elevii; era o adevărată mamă pentru ei. S-a dus, a trecut acuma, sărmana, în viaţa veşnică! O boală cumplită o chinuia de mult. Dacă n-ar fi fost nevoită să muncească ca să-şi câştige traiul, ar fi scăpat. Şi-ar fi putut lungi viaţa cu câteva luni, dacă ar fi cerut concediu; dar ea a voit să stea cu elevii săi până la ceasul din urmă.

Sâmbătă seara, la 17 ale lunii, ea plecă de la şcoală cu tristul presentiment, că nu avea să-şi mai vadă copiii. Le mai dete poveţe bune, îi sărută pe toţi şi plecă plângând. N-o s-o mai vedeţi niciodată. Să nu o uitaţi, copii!

Micul Precossi, care fusese elevul ei în clasa I, plecă uşor capul pe bancă şi începu să plângă.

Ieri seară când am ieşit de la şcoală, ne duserăm cu toţii la casa moartei, ca s-o însoţim până la biserică. Dricul cu doi

cai stătea la poartă şi în stradă se afla multă lume; toţi vorbeau încet.

Găsirăm acolo: pe directorul nostru, pe profesorii şi profesoarele şcolii noastre. Veniseră profesoarele altor şcoli unde sărmana Delcati dăduse mai înaine lecţii. Erau mai toţi copilaşii din clasa ei: mamele lor îi ţineau de mână. Era de asemenea o mulţime de băieţi din alte clase şi vreo cincizeci de fete din şcoala Baretti. Unele aduceau jerbe; altele, bucheţele de trandafiri. Dricul era împodobit cu ghirlande de flori şi cu o coroană mare pe panglia căreia se citea această inscripţie: Scumpei lor profesoare, vechile eleve din clasa a IV-a. Sub această coroană era una mică, adusă de micii săi elevi. In mulţime se zăreau nenumărate servitoare cu lumânări aprinse în mână, trimise de stăpânele lor. Doi servitori în livrea ţineau făclii aprinse. Un domn bogat, tatăl unui elev al ei, trimisese trăsura îmbrăcată toată în mătase albă. Lumea se îngrămădea la poartă. Mai toate elevele plângeau.

Aşteptară încă ceva timp în tăcere. În sfârşit, coborâră coşciugul şi, când îl aşezară pe dric, unii din copiii din clasa ei începură să plângă şi să ţipe. S-ar fi zis că înţeleseseră numai atunci, micuţii, că le murise profesoara. Mamele lor fură nevoite să plece cu ei. Dricul porni. Înaintea lui mergeau fetele din azilul „Concepţiuni”, îmbrăcate în verde închis; şi apoi acelea din azilul „Maria”, în alb; apoi veneau preoţii. În urma dricului mergeau: profesorii, profesoarele şi elevii din clasa I, mulţi din alte clase şi mulţimea. Lumea care se strângea pe la ferestre şi pe la porţi văzând atâţia copii şi coroane, zicea:

— Trebuie să fie vreo profesoară; păcat de ea, sărmana!

Mamele care îşi duceau copiii de mână, plângeau mai toate.

Când am ajuns la biserică, luară coşciugul de pe dric şi-l duseră în faţa altarului. Profesoarele aşezară coroanele împrejurul lui, copiii îl acoperiră cu buchete de trandafiri şi lumea strânsă împrejur cu lumânările aprinse în mână,

începu să cânte rugăciunea morţilor. După ce preotul zise „veşnica pomenire”, lumânările se stinseră şi lumea plecă, iar biata moartă rămase singură în biserica întunecoasă şi rece.

Sărmana mea profesoară, aşa de bună cu mine, atât de răbdătoare, care muncise atâţia ani!… Şi-a lăsat puţinele ei cărţi elevilor săi; unuia călimara, altuia un tablou, şi-a împărţit tot ce avea.

Cu două zile înainte de a muri, spusese directorului să nu permită micilor ei elevi să o însoţească la mormânt, ca nu cumva să se îmbolnăvească de mult plâns.

A făcut mult bine, a suferit, a murit! Sărmană profesoară! Ai rămas singură în biserica rece şi întunecoasă! Odihneşte-te în pace, bună şi iubitoare prietenă, dulce şi tristă amintire a copilăriei mele!

Mulţumiri.

Miercuri, 29.

S-ar fi zis că biata profesoară a voit să-şi sfârşească anul şcolar; căci sărăcuţa a murit numai cu trei zile înainte de a-şi sfârşi lecţiile.

Poimâine o să auzim cea din urmă povestire lunară. Titlul ei este „Naufragiul” şi apoi… S-a sfârşit!

Sâmbătă, 1 iulie, încep examenele. A mai trecut un an! De n-ar fi murit biata mea profesoară, s-ar fi sfârşit cu bine.

Când mă gândesc la ce ştiam în octombrie trecut, îmi pare că ştiu acum mult mai mult. Cu câte lucruri noi mi-am înzestrat eu mintea! Scriu mai bine şi-mi exprim mai lămurit gândurile mele; aş putea chiar să fac socoteli pentru mulţi din cei mari care nu ştiu şi să-i ajut în afacerile lor; pricep mult mai lesne şi pot să înţeleg tot ce citesc. Sunt foarte mulţumit. Trebuie însă ca să mărturisesc că mulţi m-au îndemnat şi m-au ajutat ca să învăţ, unii într-un chip, alţii într-altul, acasă, la şcoală, pe stradă, pretutindeni unde m-am dus şi unde am văzut ceva. Azi, le mulţumesc tuturor. Mulţumesc mai întâi bunului meu profesor, care a fost atât de îngăduitor şi de blând cu mine, pentru care a

fost o muncă grea cel mai mic progres, de care eu mă bucur. Şi ţie îţi mulţumesc Derossi, iubitul meu camarad, pentru explicaţiile ce mi-ai dat cu atâta bunăvoinţă, făcându-mă să înţeleg lucruri grele, care m-ar fi încurcat la examen. Îţi mulţumesc şi ţie, Stardi, harnic şi stăruitor băiat, căci mi-ai arătat că o voinţă statornică biruieşte tot. Asemenea îi mulţumesc şi bunului şi generosului Garrone, care îmbunează pe toţi acei care-l cunosc şi-l înconjoară. Precossi, Coretti, care mi-aţi dat totdeauna exemplul răbdării în dureri şi al veseliei la muncă, vă mulţumesc şi vouă. Vă mulţumesc tuturor, dar mai mult decât oricui îţi mulţumesc ţie, bunul meu tată, care mi-ai fost cel dintâi profesor, cel dintâi prieten; ţie, care mi-ai dat atât de multe şi bune poveţe şi m-ai învăţat atâtea lucruri! Pe când lucrai pentru mine, ascunzându-mi necazurile tale, te sileai în acelaşi timp, să-mi înlesneşti studiul şi să-mi înfrumuseţezi viaţa. Îţi mulţumesc din suflet şi ţie, bună mamă, îngerul meu păzitor şi binecuvântat, care ai împărţit cu mine toate bucuriile şi toate suferinţele, care ai învăţat, te-ai obosit şi ai plâns cu mine, mângâindu-mi fruntea cu o mână şi arătându-mi cerul cu cealaltă.

Îngenunchez înaintea voastră, cum făceam când eram copil şi vă mulţumesc cu toată căldura, cu toată recunoştinţa ce aţi inspirat sufletului meu în aceşti doisprezece ani de jertfă şi de iubire.

Naufragiul.

(Ultima povestire lunară)

Sunt câţiva ani de atunci! Într-o dimineaţă de decembrie, un vapor mare părăsea Liverpool şi pornea spre insula Malta. Pe el se aflau peste două sute de persoane, socotind şi cei şaptezeci de marinari ai echipajului. Căpitanul şi mai toţi marinarii erau englezi.

Printre călători se aflau şi câţiva italieni: trei doamne, un preot şi o trupă de muzicanţi. Timpul era întunecos.

Un băiat italian, cam de doisprezece ani, frumos la faţă, stătea singur la o parte, în salonul călătorilor de clasa a II-a.

Era cam mic pentru vârsta lui, dar voinic şi, după chipul lui îndrăzneţ şi hotărât, se vedea că este sicilian. Se aşezase pe o grămadă de funii şi se proptea de un geamantan vechi şi rupt în care îşi vârâse toată averea sa. Era oacheş la chip şi părul său negru şi creţ îi cădea pe umeri. Bietul băiat era îmbrăcat sărăcăcios; îşi pusese pe spinare un tartan zdrenţăros şi o geantă veche de piele îi atârna de umăr. Stătea pe gânduri şi se uita la călători, la vapor, la marinarii care-i treceau repede pe dinainte şi la marea neliniştită. Înfăţişarea lui, dădea pe faţă că îndurase, de curând, o mare nenorocire. Avea un chip copilăresc şi expresia unui om mare.

Nu trecuse mult de la plecarea vaporului şi se ivi un marinar bătrân cu părul cărunt, aducând de mână o fetiţă. Acesta se opri în faţa micului sicilian şi-i zise:

— Mario, iată, îţi aduc o tovarăşe de drum!

Lăsă aici copila şi se depărtă.

Fetiţa se aşează şi ea jos, lângă băiat, pe grămada de funii.

Se uitară unul la altul.

— Unde mergi! O întrebă sicilianul.

— La Malta! Răspunse fetiţa. Tata şi mama mă aşteaptă acolo. Mă duc la ei. Pe mine mă cheamă Iulia Fagiani.

Băiatul tăcu.

Puţin după aceea, Mario scoase din geantă pâine şi poame uscate. Fetiţa avea pesmeţi. Mâncară împreună.

— Bucuraţi-vă! Strigă un marinar italian, trecând repede. O să fie dans mare, în curând!

Vântul creştea din ce în ce, vaporul se clătina tot mai tare; dar copiii care nu sufereau de răul de mare, nici nu băgau de seamă.

Fetiţa zâmbea mereu. Era cam tot de vârsta tovarăşului său, dar mult mai înaltă, oacheşă, ca şi el şi slabă; crescută în lipsuri, sărăcuţa, era îmbrăcată cât se poate de prost. Părul îi era scurt şi creţ. Purta o basma roşie pe cap şi la urechi avea cercei de argint.

Pe când mâncau, îşi povestiră nenorocirile lor. Mario era orfan. Tatăl său, meşteşugar, murise de curând la Liverpool şi consulul italian îl trimitea în ţara sa, la Palermo, unde bietul băiat mai avea rude depărtate.

Pe fetiţă o luase de un an, o mătuşă, care o iubea ca pe fata ei şi o dusese cu dânsa la Londra. Părinţii copilei fiind săraci, o dăduseră cu nădejdea să moştenească pe mătuşă-sa. Din nenorocire, mătuşa murise după câteva luni, călcată de un omnibuz şi nu-i lăsase nici un ban. Consulul italian o trimitea şi pe dânsa în Italia şi întâmplarea făcuse ca amândoi sărmanii copii să fie încredinţaţi aceluiaşi marinar.

— Părinţii mei, adăugă copila, credeau că mă voi întoarce la ei bogată şi iată-mă tot aşa de săracă. Dar ei mă iubesc şi o să mă primească bucuroşi. Dar frăţiorii mei, sărăcuţii! Am patru. Eu sunt cea mai mare; îi îmbrac, îi îngrijesc, ce bine o să le pară când mă vor revedea! O să intru la ei în vârful picioarelor. Vai! Îndrăcită mai e marea!… Apoi începu iarăşi: Te duci şi tu la părinţi?

— Mă duc la rude…, dacă vor vrea să mă primească! Răspunse Mario, cu întristare.

— Nu te iubesc?

— Nu ştiu!

— Eu împlinesc treisprezece ani la Crăciun! Zise copila.

Începură apoi să vorbească: despre mare, despre oamenii ce se învârteau în jurul lor. Stătură împreună toată ziua. Călătorii credeau chiar că sunt fraţi. Fetiţa cârpea un ciorap, băiatul stătea pe gânduri, marea se înfuria din ce în ce mai tare. Seara, despărţindu-se, fetiţa zise lui Mario:

— Noapte bună!

— Noaptea n-are să fie bună pentru nimeni, bieţii mei copii! Zise marinarul italian care trecea alergând, fiind chemat de căpitan.

Băiatul voia să răspundă şi el prietenei sale:

— Noapte bună! Când o împroşcătură neaşteptată îl izbi fără veste şi-l azvârli pe bancă.

— Doamne sfinte! Te-ai lovit, îţi curge sânge! Strigă fetiţa, apropiindu-se de el.

Călătorii care fugeau să se adăpostească prin cabine, nu-i băgară în seamă. Mario rămăsese ameţit; copila îngenunche dinaintea lui, îi şterse sângele de pe frunte şi scoţându-şi basmaua roşie de pe cap, îl legă cu ea. Când băiatul plecă uşor capul, ca să-l lege, îi pică puţin sânge din rană pe rochia ei cea galbenă şi i-o pătă. Mario îşi reveni îndată în fire.

— Ţi-e mai bine? Întrebă copila.

— Da, n-am nimic! Răspunse el.

— Noapte bună!

— Noapte bună! Adăugă Iulia.

Amândoi coborâră în dormitorul lor. Marinarul prezisese bine. Călătorii nici nu adormiseră şi o furtună îngrozitoare izbucni deodată. Valuri furioase năvăliră asupra corabiei, sfărâmară un catarg, răpiră trei bărci fixate de vapor şi patru boi ce stăteau la prora navei, ca şi cum ar fi măturat nişte frunze uscate. Prin cabine începuse o tulburare, o învălmăşeală, o spaimă de nespus. Unii ţipau, alţii plângeau, alţii se rugau: era ceva înfiorător. Furtuna creştea mereu. Spre revărsatul zorilor, ea ajunsese la culmea furiei sale. Valuri uriaşe loveau vaporul în toate laturile şi năpădeau pe punte, zdrobind, măturând şi rostogolind în mare tot ce întâmpina în calea lor. Platforma care acoperea maşinile fu sfărâmată şi apa năvăli prin spărtură cu un zgomot înspăimântător, stinse focul. Maşiniştii fugiră înfricoşaţi. Atunci, apa începu să pătrundă pretutindeni.

Un glas puternic strigă:

— Săriţi la pompe!

Era glasul căpitanului. Marinarii alergară la pompe, dar un val puternic izbi furios fără de veste spatele vaporului, sfărâmă parapetul şi un şuvoi de apă pătrunsese înăuntru.

Toţi călătorii, mai mult morţi decât vii, se strânseră în salon. Căpitanul, galben la faţă, apăru în mijlocul lor.

— Căpitane! Căpitane, strigară toţi deodată. Ce ne facem? Cum stăm? Ce speranţă ne dai? Scapă-ne, căpitane, scapă-ne, pentru numele lui Dumnezeu!

Căpitanul aşteptă să se potolească strigătele, apoi zise cu glas liniştit:

— Nu mai e nădejde de scăpare!

Toţi amuţiră de groază. O singură femeie strigă:

— Fie-ţi milă, Doamne!

Călătorii rămaseră câtva timp în acea tăcere înspăimântătoare, uitându-se unii la alţii, pieriţi la faţă. Marea mugea mereu, vaporul plutea cu mare greutate.

Căpitanul vru să încerce o scăpare şi porunci să se dezlege o barcă şi să o coboare pe mare. Cinci marinari intrară într-însa, dar luntrea nici nu apucase să atingă undele, când un val uriaş o şi rostogoli. Doi marinari se înecară. Unul din ei era bătrânul italian; ceilalţi abia putură să se agaţe de funii şi să se urce pe bastiment.

Atunci chiar marinarii pierdură orice speranţă şi două ceasuri după aceasta, bastimentul se şi scufundase la parapet.

O scenă îngrozitoare se petrecea în acest timp pe bordul vaporului. Mame disperate strângând pe copilaşii lor la sân; prietenii se îmbrăţişau, dându-şi ultimul adio: unii coborau prin cabine, ca să nu mai vadă marea cu ochii. Un călător se împuşcă şi căzu mort pe scara cabinelor. Mulţi din acei nenorociţi se agăţau în disperarea lor unii de alţii, îşi frământau mâinile, cădeau leşinaţi. Unii îngenuncheau dinaintea preotului cerându-i binecuvântarea. Copiii ţipau, lumea răcnea. Se auzeau glasuri ascuţite şi stranii; se vedeau persoane înmărmurite, nemişcate, cu ochii mari, holbaţi şi aţintiţi fără privire; păreau că înnebuniseră. Zăreai pretutindeni chipuri pe care se întipărise moartea.

Cei doi copii, Iulia şi Mario, se agăţaseră de un catarg al vaporului şi priveau marea nesimţitori, fără să clipească.

Marea se potolise puţin, dar vaporul se scufunda cu încetul. Numai câteva minute şi valurile aveau să-l înghită.

— Dezlegaţi şalupa! Strigă căpitanul.

Cea din urmă şalupă, singura rămasă, fu îndată coborâtă în mare. Paisprezece marinari săriră într-însa.

Căpitanul rămase pe vapor.

— Căpitane! Strigară cei din barcă, vino cu noi.

— Nu, băieţi! Trebuie să mor la postul meu! Răspunse căpitanul.

— Vino, vino, poate că vom întâlni un vapor care să ne scape; vino, de unde nu, eşti pierdut!

— Nu, rămân aici!

— Mai avem un loc! Strigară marinarii, adresându-se călătorilor. O femeie, să vină o femeie!

O biată femeie, susţinută de căpitan înaintă, dar văzând depărtarea la care se afla şalupa nu cuteză să sară şi leşină. Toate celelalte femei de pe vapor erau şi ele leşinate sau pe moarte.

— Să vină un băiat! Mai strigară marinarii.

La această chemare, micul sicilian şi tovarăşa lui, care până atunci rămăseseră împietriţi în faţa acelui spectacol îngrozitor, se deşteptară deodată din acea letargie şi împinşi de puternicul instinct al vieţii, alergară spre parapetul vaporului, strigând amândoi deodată:

— Eu! Eu! Şi se îmbrânceau ca două animale sălbatice.

— Daţi-ne pe cel mai mic! Strigară de jos. Luntrea este prea încărcată, să vină cel mai mic!

Iulia, auzind aceste cuvinte, rămase ca trăsnită, lăsă braţele în jos şi se uită la Mario, cu ochii stinşi.

Mario se uită şi el la ea; văzu pata de sânge pe rochia ei şi-şi aduse aminte de bunătatea cu care îl îngrijise. Deodată se ivi pe chipul lui lumina unui gând dumnezeiesc.

— Mai repede! Strigară cu nerăbdare marinarii de jos, plecăm!

Mario, hotărât, strigă cu un glas care nu mai părea a fi al lui.

— Luaţi-o pe dânsa, e mai uşoară, mergi tu, Iulio, tu ai părinţi, eu sunt orfan! Îţi dau locul meu, du-te!

— Arunc-o jos! Îi strigară marinarii.

Mario apucă pe Iulia de mijloc şi o azvârli în mare. Copila ţipă şi căzu în apă, dar un marinar o apucă de braţ şi o trase în barcă.

Băiatul stătea în picioare pe marginea vaporului, cu fruntea ridicată, cu părul în vânt, nemişcat, sublim.

Luntrea porni şi scăpă cu greu de vârtejul ce-l pricinuia scufundarea vaporului.

Atunci, copila, care rămăsese până aici ca şi lipsită de simţuri, îşi ridică ochii către Mario şi izbucni în lacrimi.

— Adio! Îi răspunse băiatul, ridicând mâinile spre cer.

Luntrea înainta repede pe marea agitată, cerul era întunecos. Pe vapor nu se mai văita nimeni. Apa ajunsese până la marginea punţii.

Deodată, băiatul căzu în genunchi, încrucişă mâinile şi ridică ochii spre cer.

Iulia, îngrozită, îşi acoperi faţa cu amândouă mâinile şi când ridică iarăşi capul, vaporul dispăruse.

IULIE.

Cea din urmă pagină a mamei mele.

Sâmbătă, 1 iulie.

A trecut şi acest an şcolar, Enrico dragă şi mă bucur că, drept amintire a ultimei zile, îţi rămâne întipărit în minte chipul viteazului băiat, care şi-a dat viaţa, ca să scape pe aceea a prietenei sale.

Peste câteva zile o să te desparţi de profesorii şi de camarazii tăi şi, pe lângă aceasta, am să-ţi dau şi o veste tristă. Despărţirea n-are să fiee numai pentru câteva luni, ci poate chiar pentru totdeauna. Tatăl tău din cauza profesiei sale este silit să părăsească Turinul şi noi, fireşte, o să mergem cu dânsul. Plecăm la toamnă, astfel că tu vei fi nevoit să intri în altă şcoală.

Îţi pare rău, nu este aşa, Enrico! Şi cum să nu-ţi pară rău! Sunt încredinţată că-ţi iubeşti vechea ta şcoală, unde timp de patru ani, ai avut bucuria să te duci de două ori pe zi la învăţătură, să te întâlneşti cu aceiaşi colegi, profesori şi

părinţi; unde tatăl tău şi mama ta veneau voioşi să te aştepte la ieşire. Sigur că-ţi iubeşti şcoala, unde ţi s-a deschis mintea, unde ai întâlnit atâţia tovarăşi buni, unde fiecare cuvânt ce ai auzit a fost pentru binele tău. Chiar pedepsele ţi-au folosit. Păstrează totdeauna această dulce amintire şi i-aţi rămas bun din inimă, de la toţi aceşti drăgălaşi băieţi. Unii din ei vor ti supuşi poate la neajunsuri, îşi vor pierde părinţii; alţii vor muri tineri: alţii îşi vor vărsa sângele pe câmpul de bătaie; mulţi se vor face cinstiţi şi buni meşteşugari, părinţi muncitori şi cine ştie dacă vreunul din ei nu o să aducă vreun mare folos ţării sale şi nu-şi va câştiga un renume prin vreo faptă însemnată! Despartă-te de ei cu iubire. Lasă o părticică din inima ta în această mare familie pe care tatăl tău şi mama ta o iubesc, pentru că ea te-a iubit pe tine; în care ai intrat copilaş şi din care ieşi flăcău în toată firea.

Şcoala ţi-a fost mamă; ea te-a luat din braţele mele pe când nu ştiai încă să vorbeşti desluşit şi acum mi te înapoiază mare, voinic, bun şi silitor. Eu o binecuvântez, iar tu să nu o uiţi niciodată, fiul meu. E chiar cu neputinţă să o uiţi. O să te faci mare, o să colinzi lumea, o să vezi oraşe mari, monumente minunate şi o să uiţi multe din lucrurile văzute; dar clădirea modestă cu obloanele ferestrelor închise, mica grădiniţă unde a îmbobocit cea dintâi floare a inteligenţei tale, îţi vor rămâne întipărite în inimă şi ţi le vei aminti până la cea din urmă zi a vieţii tale, precum eu îmi voi aminti în veci casa în care am auzit pentru prima oară glasul tău.

Mama ta.

Examenul.

Marţi, 4.

Iată-ne la examen! În străzile de primprejurul şcolii nici nu se mai aude vorbindu-se de altceva. Părinţi, copii, guvernante: toţi vorbesc despre note, teme, medii, promovări şi repetiţii. Ţi se face milă, când vezi părinţii îngrijoraţi, aducând pe copiii lor de mână şi auzindu-i cum

le dau cele din urmă poveţe. Mamele îi aduc până la bancă şi se uită să vadă dacă au cerneală; le încearcă peniţele şi, plecând, se mai întorc spre ei de la pragul uşii, ca să le mai strige:

— Fii cu inimă, cu băgare de seamă, nu te zăpăci! Ne dăduse ca profesor supraveghetor pe domnul Coatti, acela cu barbă neagră, care vorbeşte copiilor cu un glas înfiorător şi nu pedepseşte niciodată. Unii din băieţi erau galbeni ca ceara.

Când profesorul dezlipi plicul trimis de la primărie, în care se afla problema, nu se mai auzi nici o suflare. Domnul Coatti ne dictă problema tare, uitându-se când la unul, când la altul cu o privire ameninţătoare. Cu toate acestea se vedea bine că, dacă ar fi putut să ne dicteze în acelaşi timp şi dezlegarea ei, ca să trecem toţi clasa, ar fi făcut-o din tot sufletul.

Începurăm lucrarea şi, după o oră de muncă, mulţi din băieţi începură să se tulbure, fiindcă problema era lungă şi grea. Unul începu să plângă. Crossi îşi dădea cu pumnul în cap. O mare parte din ei nu sunt vinovaţi dacă nu ştiu; bieţii băieţi n-au vreme să înveţe şi părinţii nu se îngrijesc de ei. Din fericire, Providenţa întrupată în bunul nostru Derossi nu era departe. El făcea în toate chipurile, ca să le vină în ajutor. Le trecea cu mare îndemânare câte o cifră, sau le sufla operaţia fără a atrage băgarea de seamă a nimănui. El îngrijea de toţi, ca şi cum ar fi fost profesorul nostru. Garrone, fiind tare la aritmetică, ajuta şi el pe cât putea. Ajuta, chiar devenise foarte amabil. Stardi stătu mai mult de un ceas nemişcat, cu ochii pe problemă, cu fruntea în mâini, apoi o dezlegă în cinci minute.

Profesorul se plimba printre bănci, strigând:

— Tăcere, fiţi liniştiţi! Şi când vedea pe vreunul tulburat, îl însufleţea cu privirea.

Pe la unsprezece, uitându-mă printre zăbrele, văzui mulţi părinţi care se plimbau cu nerăbdare. Recunoscui pe tatăl lui Precossi, aşa cum ieşise de la lucru, cu obrazul înnegrit

de cărbuni şi de fum. Era şi mama lui Crossi, precupeaţa, mama lui Nelli, îmbrăcată în negru; biata femeie nu putea să stea locului de neliniştită ce era. Puţin înainte de douăsprezece, sosi tata şi îşi ridică ochii la fereastra unde ştia că stau eu. Scumpul meu tată! La douăsprezece punct sfârşirăm toţi. Când am ieşit, ce îmbulzeală! Părinţii alergau la copii întrebându-i, luându-le caietele şi răsfoindu-le.

— Câte operaţii vi s-au dat? Ce total v-a ieşit? Scăderea cum ţi-a ieşit? Dar virgula zecimalelor?

Profesorii erau chemaţi în dreapta şi în stânga; nu mai ştiau cui să răspundă mai întâi. Tata îmi luă din mână copia mâzgălită, se uită la ea şi-mi spuse că e bine.

Lângă noi stătea lăcătuşul, se uita şi el la lucrarea fiului său, dar era cam încurcat, bietul om, căci nu prea se pricepea.

— Te rog, domnule, zise el tatii, te rog, spune-mi totalul.

Tata îi spuse cifra. El se uită la caietul fiului său; cifra era exactă.

— Bravo băiete! Strigă el, foarte mulţumit.

Privirile tatii şi ale lăcătuşului se întâlniră şi îşi zâmbiră unul altuia, ca doi buni prieteni.

Tata îi întinse mâna, el i-o strânse şi se despărţiră zicând:

— Acum să vedem la oral!

Abia făcusem câţiva paşi şi auzirăm pe cineva cântând voios; ne întoarserăm, cânta lăcătuşul.

Cel din urmă examen.

Vineri, 7.

Azi dimineaţă am sfârşit examenul oral. La ora opt şi un sfert începură să ne cheme patru câte patru în sala cea mare.

Directorul şi patru profesori, între care şi domnul profesor Perboni, stăteau în jurul unei mese învelite cu postav verde. Am fost chemat şi eu printre cei patru dintâi. Drept să spun, bun e profesorul nostru! Azi dimineaţă am văzut mai bine decât oricând, ce mult ţine la noi! Nu ne pierdea nici o clipă din ochi. Când vedea că ne încurcăm în răspunsuri, schimba

feţe, feţe şi dacă răspundeam bine, se înveselea, ne făcea o mulţime de semne cu mâinile, cu capul, părea că ar fi vrut să ne spună: E bine! Nu, nu e bine! Bagă de seamă! Mai rar! Fii cu inimă!

Dacă ar fi putut, ar fi fost în stare să ne sufle tot Chiar dacă părinţii noştri ar fi fost în locul lui, nu ne-ar fi putut ajuta mai mult. Îmi venea să-i strig în gura mare:

— Mulţumesc!

Când profesorii îmi spuseră:

— Bine, băiete! Poţi să te duci! Ochii lui scânteiară de bucurie.

M-am înapoiat în clasă, ca să-l aştept pe tata. Băieţii erau încă mai toţi acolo. Mă aşezai lângă Garrone şi mă întristai la gândul că stăteam pentru cea din urmă oară lângă el. Nu-i spusesem încă nimic despre plecarea noastră din Turin. El stătea plecat pe bancă, împodobind cu desene marginile unui portret al tatălui său, om înalt şi voinic, îmbrăcat în haine de maşinist, cu chipul tot aşa de bun şi de serios ca al fiului său. Cămaşa lui Garrone se desfăcuse puţin la piept şi zării cruciuliţa de aur ce i-o dăduse mama lui Nelli, când aflase c-a ocrotit pe fiul ei.

N-avem ce face, trebuia să-i spun; de aceea, prinzând inimă, i-am zis:

— Ştii, Garrone, că tata pleacă detot din Turin?

— Pleci şi tu cu el? Mă întrebă Garrone.

— Desigur! Îi răspunsei.

— Aşadar, nu o să mai fim împreună în clasa a IV-a!

— Nu! Îi zisei, încercând să-mi ascund părerea de rău.

Garrone tăcu câtva timp şi îşi continuă desenul: apoi îmi zise fără să-şi ridice ochii:

— O să-ţi aduci tu aminte de camarazii tăi din clasa a treia?

— Da, fără îndoială! Îi răspunsei, de toţi şi mai cu seamă de tine… Cine ar putea să te uite?

El se uită lung la mine, cu o privire serioasă, una din acele priviri care spune o mulţime de lucruri şi nu zise nimic, dar

îmi întinse mâna stângă, prefăcându-se că vrea să-şi urmeze desenul cu cealaltă. Eu strânsei din toate puterile mâna aceea zdravănă şi prietenoasă.

În momentul acela intră în clasă profesorul nostru, vesel şi aprins la faţă. El ne spuse repede:

— Bravo, băieţi! Bine aţi ieşit! De vor răspunde tot aşa şi cei care au mai rămas, va fi minunat! Fiţi cu inimă, copii: eu sunt foarte mulţumit!

Şi ca să ne arate mulţumirea sa şi mai cu seamă să ne înveselească şi pe noi, se prefăcu imediat că alunecă şi că se sprijină de zid, ca să nu cadă.

Să glumească el aşa! Domnul Perboni, pe care nu-l văzusem niciodată, nici măcar zâmbind.

Gluma aceasta, copilărească, ni se păru aşa de ciudată.

Clipa aceea de veselie era pentru el unica răsplată după nouă luni de muncă, de răbdare şi de neodihnă!

Pentru aceasta muncise el atâta timp şi venise de atâtea ori să ne facă lecţia, chiar fiind bolnav, bunul nostru profesor? Iată tot ce cerea de la noi, bietul profesor, în schimbul atâtor trude şi griji! Mi se pare că multă vreme o să-mi aduc aminte de dânsul, cum a glumit şi când voi fi mare, dacă va mai trăi şi-l voi întâlni, îi voi spune că gluma lui m-a atins la inimă şi voi săruta cu respect capul său alb.

Adio.

La ora douăsprezece ne aflam cu toţi pentru cea din urmă oară la şcoală, ca să aflăm rezultatul examenelor şi să ne luăm certificatele de promovare.

Strada era plină de părinţi, care cotropiseră până şi sala cea mare. Mulţi intraseră chiar prin clase, îngrămădindu-se până aproape de catedra profesorului. În clasa noastră umpluseră tot locul dintre perete şi bănci.

Veniseră, tatăl lui Garrone, mama lui Derossi, lăcătuşul Precossi, Coretti, doamna Nelli, precupeaţa, tatăl Zidăraşului, tatăl lui Stardi şi mulţi alţii pe care nu-i mai văzusem. Se auzea de pretutindeni un murmur de glasuri, o

zbârnâială de parcă eram la târg. Intră profesorul şi se făcu o mare tăcere.

El ţinea în mână catalogul şi începu îndată să strige.

— Abatucci, promovat. Archini, promovat, Zidăraşul, promovat. Crossi, promovat!

După aceea citi tare: Derossi, promovat cu premiul I.

Toţi părinţii care erau de faţă şi-l cunoşteau îi ziseră:

— Bravo, bravo, Derossi! Şi el îşi scutura cârlionţii lui bălai şi, cu zâmbetul său natural şi frumos, se uita la mama sa, care îi făcu un semn de mulţumire cu mâna.

— Garoffi, Garrone, Calabrezul: promovaţi. Pe urmă trei sau patru care urmară, rămăseseră repetenţi. Unul începu să plângă, pentru că tatăl său îl amenința de la uşă cu degetul.

Domnul Perbani încercă să-l îmbuneze, zicându-i: Nu, domnule, nu e totdeauna vina lor, adesea e şi norocul. Şi tocmai acesta e cazul lui. Apoi începu iar să strige: Nelli, promovat.

Maică-sa îi trimise o sărutare cu mâna.

— Stardi, promovat!

Ca de obicei, el nu arătă nici o bucurie, nu-şi dezlipi pumnii de la tâmple.

Cel din urmă promovat fu Votini. El venise foarte dichisit.

Profesorul se sili şi zise:

— Băieţi! Astăzi ne aflăm cu toţii adunaţi pentru cea din urmă oară. Am trăit un an împreună şi ne despărţim prieteneşte: Nu este aşa? Îmi pare foarte rău, că mă despart de voi!

Aici se opri, apoi adăugă:

— Dacă am fost vreodată cam nerăbdător, dacă am fost, fără voia mea, nedrept, sau prea aspru, iertaţi-mă!

— Nu, nu! Strigară părinţii şi o mulţime de elevi, n-ai fost niciodată nedrept!

— Iertaţi-mă! Începu iarăşi, profesorul şi iubiţi-mă! La anul n-o să mai fiţi cu mine, dar eu tot o să vă văd, căci aţi rămas întipăriţi în mintea şi în inima mea. La revedere, băieţi!

Apoi veni printre noi şi toţi îl apucarăm de mână, de haine; cei mai mici se suiau pe bănci, mulţi îl sărutară:

— La revedere, domnule Perboni! Vă mulţumim! Rămas bun! Să nu ne uitaţi!

A ieşit din clasă emoţionat. Plecarăm şi noi, grămădindu-ne la uşă. Tot atunci ieşeau şi băieţii din celelalte clase. Ce învălmăşeală! Ce zgomot! Toţi îşi luau rămas bun de la profesori şi de la profesoare şi se salutau.

Profesoara cu pana albastră era înconjurată de micii ei elevi; patru sau cinci îi săriră în spinare şi vreo douăzeci o trăgeau în toate părţile; nici nu mai putea să răsufle, biata fată! Profesoarei, poreclită „măicuţa călugăriţă” îi smulseră pălăria şi-i prinseră la încheieturile rochiei vreo zece bucheţele de flori.

Mulţi sărbătoreau pe Robetti, care-şi lepădase cârjele pentru prima dată. Auzeai din toate părţile:

— La anul, băieţi! Să ne vedem la anul, în octombrie!

Toţi ne luarăm rămas bun, unul de la altul, uitând în acel moment orice supărare. Chiar Votini, care pizmuise aşa de mult pe Derossi, îl luă de gât şi-l sărută.

Eu sărutai pe Zidăraşul, tocmai când drăguţul băiat îmi făcea cel din urmă bot de iepure. Îmi luai rămas bun de la Precossi, de la Garoffi. Acesta-mi spuse că eu câştigasem la loteria din urmă şi-mi dădu un bloc din acelea care ţin foile de hârtie pe pupitru; era de porţelan, dar spart la un colţ.

Îmi luai rămas bun de la toţi. Bietul Nelli se lipsea de Garrone, nu putea să se despartă de el. Nu-i venea numai lui greu să se despartă de bunul Garrone, ci şi nouă tuturor. Care de care se întrecea să-i strângă mâna şi să-l sărbătorească.

Tatăl său se mira de dragostea ce-i arătau camarazii lui şi zâmbea cu mulţumire. Garrone fu cel din urmă de la care mi-am luat rămas bun; îl sărutai în stradă, şi-mi ascunsei capul la pieptul său, ca să nu vadă că plâng. El mă sărută pe frunte, apoi am alergat îndată la tata şi la mama.

Tata mă întrebă:

— Ţi-ai luat ziua bună de la toţi camarazii tăi?
— Da, tată! Răspunsei.
— Dacă ai supărat pe vreunul, du-te şi cere-i iertare!
— N-am supărat pe nimeni, tată dragă!
— Aşadar, rămas bun! Zise tata, cu glasul tremurând, aruncând spre şcoală cea din urmă privire.
Mama zise şi ea:
— Rămas bun!
Eu nu putui să mai zic nimic.

SFÂRŞIT

{1} În Italia, aceste care făcute pentru petrecerile carnavalului, aparţin mai întotdeauna tinerilor nobili. Ei le fac cu cheltuiala lor, ca să petreacă, plimbându-se costumaţi pe străzi.
{2} Faptul acesta s-a petrecut în Turin la 27 ianuarie, 1880